

SOTAHISTORIAALINEN AIKAKAUSKIRJA

11

1992

TOIMITUSKUNTA

Eero Elfvengren

Antti Juutilainen, Ohto Manninen, Markku Palokangas

Aila Helenius

ENGLISH SUMMARIES

Erkki Nordberg

SOTAHISTORIALLINEN AIKAKAUSKIRJA

11

Helsinki 1992

**SOTAHISTORIALLISEN SEURAN JA
SOTATIETEEN LAITOKSEN
JULKAISUJA**

JOURNAL OF MILITARY HISTORY
11

PUBLISHED BY:
THE SOCIETY FOR MILITARY HISTORY AND
THE INSTITUTE OF MILITARY SCIENCE

ISSN 0357-816X

Gummerus Kirjapaino Oy
Jyväskylä 1993

LUKIJALLE

Sotahistoriallinen Aikakauskirja on jo ehtinyt yhdeksäntoista numeroonsa. Samalla aikakauskirja on vakiinnuttanut paikkansa sotahistoriallisten tutkimusten foorumina. Kiitos tästä lankeaa osaltaan sotahistorian tutkijoille, jotka ovat tarjonneet ansiokkaita tutkimuksiaan kirjassa julkaistavaksi. Aikakauskirjan toimituskunnat ovat aina, kuten nytkin, pyrkineet sisällöltään monipuoliseen julkaisuun. Tavoitteena on jatkuvasti ollut pyrkimys osaltaan elävöittää ja osaltaan laajentaa sotahistorian tutkimusta ja harrastusta maassamme. Lähestyvä Sotahistoriallisen Seuran perustamisen 50-vuotisjuhlavuosi ja Jatkosodan päättymisen merkkipäivä asettavat toimituskunnalle haasteita suunniteltaessa vuoden 1994 aikakauskirjan sisältöä.

Kuten viereiseltä sivulta käy ilmi, toimituskunnan kokoonpano on muuttunut. Toimituskunta haluaakin erityisesti kiittää toimituskunnan pitkäaikaista puheenjohtajaa professori, eversti Matti Lappalaista mittavasta työstä Sotahistoriallisen Aikakauskirjan hyväksi. Ainoastaan toimituskunnan työssä mukanaolleet tai sen työtä läheltä seuranneet tietävät sen työpanoksen, minkä Matti Lappalainen on tehnyt näinä vuosina kirjan julkaisemisen mahdollistamiseksi sekä sisällöllisessä että taloudellisessa mielessä. Työ on kantanut hedelmää, ja aikakauskirjan julkaisemista voidaankin pitää vakiintuneena ja turvattuna.

Toimituskunta haluaa kiittää myös Maanpuolustuksen kannatusäätiötä taloudellisesta tuesta aikakauskirjan julkaisemiseksi.

Huomautettakoon lopuksi, että toimituskunta jättää kirjoittajille vastuun heidän esittämistään mielipiteistä.

TOIMITUSKUNTA

SISÄLLYS

ERIK WIHTOL:	
Hyökkäys Rågervikiin 1790	7
PENTTI PALMU:	
Rannikkotyöstön ilmatorjunnan tarve 1919–1925	35
EVALD LAASI:	
Neuvostoliiton ilmavoimien hyökkäyksistä Suomeen talvisodan aikana Virossa sijaitsevista tukikohtista	49
OHTO MANNINEN:	
Neuvostoliiton operatiiviset suunnitelmat 1939–1941 Suomen suunnalla	77
PENTTI AALTO:	
Sotasyllisyyslaki ja ministeri Ramsayn matka Berliiniin	177
ILMARI HAKALA:	
Sotakorkeakoulun tutkimuskentältä	189
SOTAHISTORIALLINEN SEURA r.y. – KRIGSHISTORISKA SAMFUNDET r.f.:	
Vuoden 1991 toiminnasta	192

CONTENTS

ERIK WIHTOL:

- The Swedish Attack on Rågervik March 17, 1790 7

PENTTI PALMU:

- The Air Defence Requirements of the Finnish
Coastal Artillery in 1919-1925 35

EVALD LAASI:

- Some Facts of the Soviet Airforce Attacks upon
Finland from the Estonian Air Bases during the
Finnish Winter War 49

OHTO MANNINEN:

- The Soviet Operation Plans for the Finnish Theatre
of War in 1939-1941 77

PENTTI AALTO:

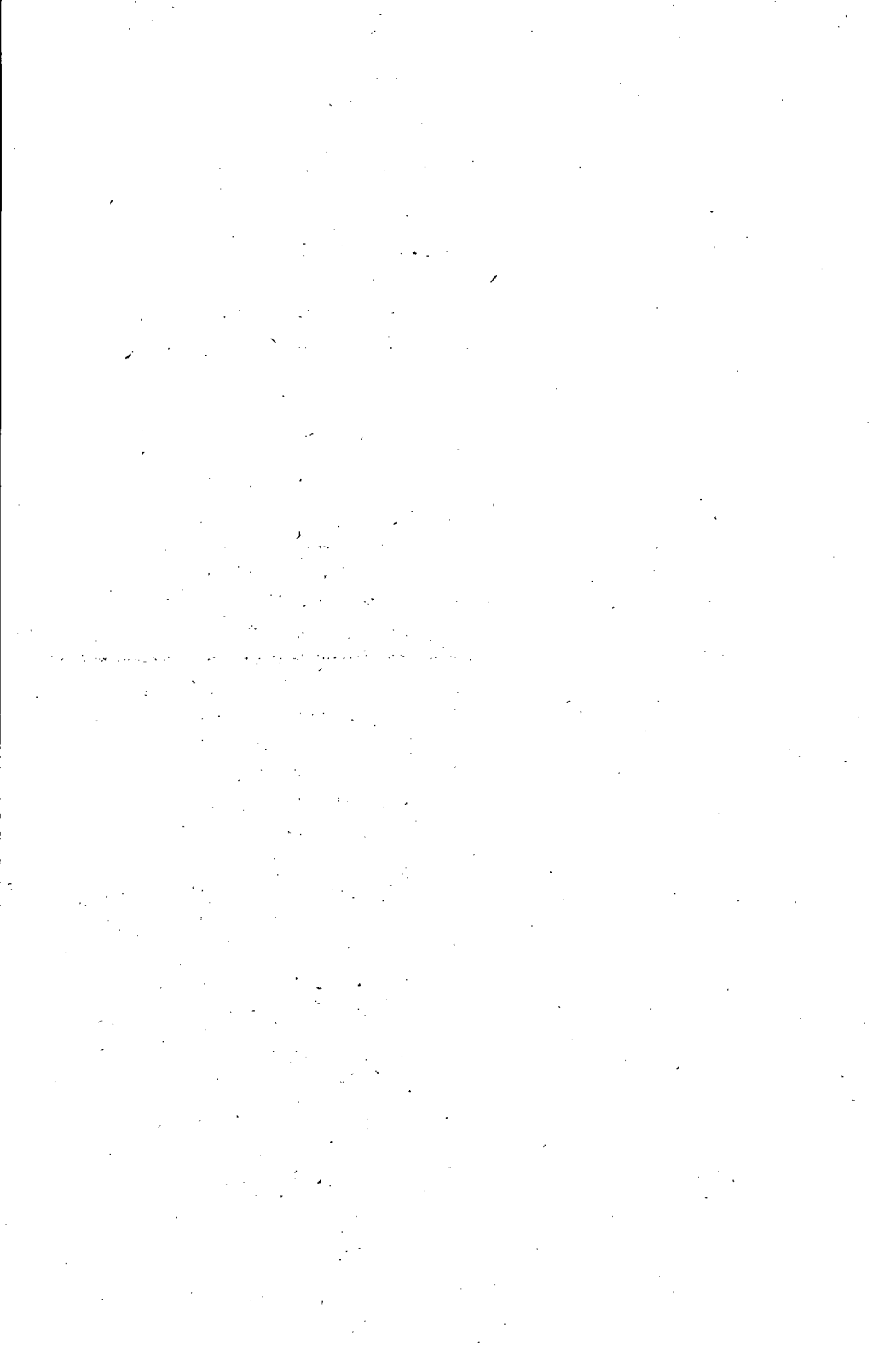
- The Bill of Indictment and the Visit of Foreign
Minister Ramsay to Berlin 177

ILMARI HAKALA:

- Recent Research Works on Military History made
at War College 189

SOTAHISTORIALLINEN SEURA r.y. - THE SOCIETY FOR MILITARY HISTORY:

- Some Aspects about the Activities in 1991 192

Erik Wihtol

HYÖKKÄYS RÅGERVIKIIN 1790

Eräs ensimmäisiä suunniteltuja ja hyvin toteutettuja kommandohyökkäyksiä tehtiin Kustaa III:n Venäjän sodan aikana. Kaksi ruotsalaista fregattia teki tihuja 17.3.1790 venäläisessä Rågervikin* linnoituksessa.

Tilanne keväällä 1790

Ruotsin kuningas Kustaa III aloitti sodan Venäjää vastaan tekaistulla syyllä vuonna 1788. Kahdessa vuodessa sota ei tuottanut kuninkaalle tulosta ja häntä pelotti voiton mahdollinen luiskahtaminen käsistään. Vuoden 1789 syyspuolella hänelle oli selkeästi ilmaistu, että vain merellä Ruotsilla oli mahdollisuus päästä sodassa ratkaisuun. Kuvaavaa tälle sodalle oli, että samantapaiseen tulokseen oli tultu myös toisen osapuolen johdossa Pietarissa Venäjällä.

Erittäin suurin ponnistuksin rakennettiin ja vahvennettiin talvella 1789–90 Ruotsin merellistä voimaa. Saaristolaivasto pantiin erinomaiseen kuntoon ja Avomerilaivaston varustelu, huolimatta Karlskronassa riehuneesta lavantaudista, oli edistynyt sekin hyvin. Kuningas määräsi, että kummankin laivaston tuli olla purjehduskunnossa jäiden lähdön aikaan.

Ruotsissa tiedettiin, että Venäjän saaristolaivasto oli talvehtimassa pääosillaan Haminassa, Viipurissa ja Kronstadtissa ja vain pieneltä osalta Tallinnassa. Venäjän avomerilaivaston yksi eskaaderi oli Tallinnassa, päävoiman ollessa Kronstadtissa. Saaristolaivastolle oli rakenteilla runsaasti

* Tämän päivän Paldiski, aikaisemmin Baltiskij Port, Baltischport, Rogervik, Rogersvik, Roggersvik, Rågervik tai Rågervik, sijaitsee vanhan sanonnan mukaan 48 virstaa (noin 51 km) Tallinnan länsipuolella.

uusia aluksia eri telakoilla.

Ruotsin kuningas halusi mahdollisimman aikaisin keväällä 1790 aiheuttaa tappioita Venäjän laivastoille iskeäkseen siten kunnolla. Hänen tarkoituksenaan oli estää eskaaderien liittyminen toisiinsa. Parasta olisi näin ollen hyökätä Saaristolaivastoa vastaan Haminassa ja Avomerilaivastoa vastaan Tallinnan redillä.

Venäjän pääpiirteinen suunnitelma merellä oli edetä saaristolaivastolla Suomen etelärannikkoa pitkin aina Tukholmaan. Avomerilaivasto katkaisisi aluksi, edellisen vuoden tapaan, ruotsalaisten selustayhteydet Porkkalan tasalla ja estäisi Ruotsin Avomerilaivastoa hyökkäämästä omaan selustaan.

Ensimmäisen iskun suunnittelu

Kuningas Kustaa III poikkesi itse omasta suunnitelmastaan keväällä ensimmäisenä sotatoimenaan merellä hyökätä yllätäten ja samanaikaisesti niin Haminaan kuin Tallinnaan.

Kuninkaan käsky (päivätty 12.2.1790) nuorelle vain 26-vuotiaalle "jalosyntyiselle Herra parooni ja kapteeni" Olof Rudolf Cederströmille oli siirtyä Karlskronaan, vastaanottaa 32 tykin fregatti "Jarramasin" päällikkyys ja lisäksi ottaa komentoonsa 18 tykin fregatti "Ulla Fersen" (kapteeni H. P. Blom) ja 18 tykin kutteripriki "Husaren" (luutnantti H. Köster) – nämä kaikki olivat Karlskronassa – sekä sivuuttaessaan Gotlannin Sliten ottaa sieltä 10 tykin kuunari "Kosacken" (luutnantti B. F. Hast), jonka "tuli Eskaaderin mukana seurata".

Cederström oli nuoruudestaan huolimatta erittäin kokenut upseeri, jolla oli runsaasti meripalvelusta. Hän oli ottanut osaa Ruotsin puolueettomuuden suojaamiseen Pohjanmerellä, purjehtinut 1780-luvulla fregatti "Sprengtportenilla" Länsi-Intian ranskalaisille saarille ollakseen mukana vastaanottamassa Ruotsille St. Barthélemy'n saaren. Saaren pääkaupungin nimi on edelleen Gustavia, Ruotsin kuninkaan Kustaa III:n

Ominlaste Rapport

Hänneitten kuo...
 16.3. nostivat hyvän tuulen vallitessa purjeensa fregatit "Jarra-
 mas" ja "Ulla Fersen", ottaen luotsikapteeniksi vänrikki Eskolinin,
 joka tuntee vedet, minne fregatit olivat määrättyt. Kohdassa 2: 17.3.
 saapuivat priki "Hussaren" ja kuunari "Kossacken". 18.3. illalla fre-
 gatit nähtiin jälleen, mutta epäsuotuisan tuulen vuoksi ne pääsivät
 vasta 19.3. aamulla ankkuripaikalle. Mainitut alukset nostivat pur-
 jeensa jälleen 20.3. ja poistuivat. Ilmoituksen on allekirjoittanut
 Hankoniemellä ja Gustavsvärnillä 20.3.1790 Ad. Fred. Lindfeldt
 (Luutnantti).

...
 16.3. nostivat hyvän tuulen vallitessa purjeensa fregatit "Jarra-
 mas" ja "Ulla Fersen", ottaen luotsikapteeniksi vänrikki Eskolinin,
 joka tuntee vedet, minne fregatit olivat määrättyt. Kohdassa 2: 17.3.
 saapuivat priki "Hussaren" ja kuunari "Kossacken". 18.3. illalla fre-
 gatit nähtiin jälleen, mutta epäsuotuisan tuulen vuoksi ne pääsivät
 vasta 19.3. aamulla ankkuripaikalle. Mainitut alukset nostivat pur-
 jeensa jälleen 20.3. ja poistuivat. Ilmoituksen on allekirjoittanut
 Hankoniemellä ja Gustavsvärnillä 20.3.1790 Ad. Fred. Lindfeldt
 (Luutnantti).

Merivalvontailmoitus 1700-luvulta Hangosta. Nöyrässä raportissa Suomessa olevien Ruotsin joukkojen ylipäälliköille todetaan kohdassa 1: 16.3. nostivat hyvän tuulen vallitessa purjeensa fregatit "Jarra-mas" ja "Ulla Fersen", ottaen luotsikapteeniksi vänrikki Eskolinin, joka tuntee vedet, minne fregatit olivat määrättyt. Kohdassa 2: 17.3. saapuivat priki "Hussaren" ja kuunari "Kossacken". 18.3. illalla fregatit nähtiin jälleen, mutta epäsuotuisan tuulen vuoksi ne pääsivät vasta 19.3. aamulla ankkuripaikalle. Mainitut alukset nostivat purjeensa jälleen 20.3. ja poistuivat. Ilmoituksen on allekirjoittanut Hankoniemellä ja Gustavsvärnillä 20.3.1790 Ad. Fred. Lindfeldt (Luutnantti).

A report of Hanko fortress concerning the situation in the harbour and observations made at sea around the time of the Swedish operation against Rågervik.

muistoksi. Fregatti "Dianalla" hän oli taistellut Marokon me-
 rirosvoja vastaan. Käynnissä olevassa Venäjän sodassa hän
 oli fregatti "Minervan" I upseerina ottanut osaa Suursaaren

meritaisteluun vuonna 1788.

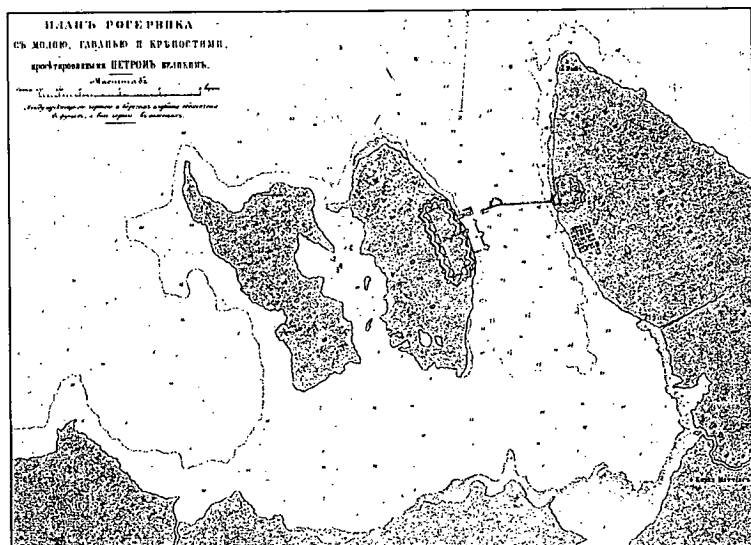
Cederström sai samanaikaisesti toimintakäskyn, jonka kuningas oli muotoillut sellaiseksi, että

Kapteeni purjehtii heti Roggerswikiin, jossa tänne tulleiden tietojen mukaan oleskelee talven yli kymmenen – kaksitoista pientä alusta, jotka todennäköisesti ovat sotalaivoja; Ja jos satama on kylliksi syvä kaikkialla paitsi lähellä maata koillisella ja luoteisella puolella sijoittaa Kapteeni aluksensa siten, että ne voivat tulittaa näitä vihollisen aluksia, jotka ovat sisään suljettuina aallonmurtajan takana. Samalla on veneitä käyttäen valloitettava, poltettava ja tuhottava ne. Pienempi aallonmurtaja on alapuolella ajatellun ja rakentamaan aloitetun Ison aallonmurtajan, joka on luotu luomalla kiviä ja hiekkaa sen itäpuolelle ja siinä on joka paikassa syvää vettä kummallakin puolella aina rantaan asti, sekä kertoman mukaan mitään patteria ei ole maissa eikä aallonmurtajalla.

Seitsemän pykälää pitkä käsky oli kuninkaan omakätisesti allekirjoittama ja siihen oli lisäksi kirjoitettu, että ”enterprisesen” – toiminnan – tuli tapahtua kiireisesti, niin etteivät alukset Tallinnasta pystyisi katkaisemaan peräytymistietä Hankoon. Lisäksi tuli kaikessa noudattaa mitä suurinta salassapitoa, eikä operaatiosta saanut muille ennen toteuttamishetkeä tiedottaa. Karlskronan Kuninkaallinen komitea täydensi käskyä 28.2.1790 antamalla ”Ulos lähtevälle Eskaaderille huomautuksia” Avomeriläivaston lippukapteenin vara-amiraali O. H. Nordenskiöldin välityksellä. Näitä täydennettiin vielä 2.3. lisäohjeilla koskien mm. vihollisen aluksia ja omia tapauspaikkoja, tiedoilla Viron rannikon jää-, tuuli- ja virtaolosuhteista sekä ohjeilla itse hyökkäyksestä mm.

Käskyissä on nimettävä etukäteen sijoitukset, päälliköt, miehet ja tehtävät. Vänrikki Eskolin voi ilmoittaa, vihollisen rannikon tuntijana, ja lisäksi vielä edullisemmin kertoa mitä kaikkea Herra Parooni ja Kapteeni voi tehdä niissä kulkuvesissä.

Tapauksessa, jossa tulisi tietoja ylivoimaisen vihollisen lähestymisestä, Eskaaderin pääsy hyvän purjehtimisen

Rågervikin kartta 1700-luvun alkupuolelta. Kartassa näkyvät pistolaiturit, aallonmurtaja, satama ja linnoitukset. Linnoitukset ovat Pietari Suuren suunnitelman mukaan. Idässä Pakerortin niemellä on linnoitus (No 1) ja kaupunki. Vastapäätä Mal.Rog-e'n (Pikku Rågö) saarella on iso linnoitus (No 2) ja sotasatama, jota pistolaiturit ympäröivät.

A 18th-Century map depicting Rågervik. The fortresses were constructed according to a plan approved by Peter the Great.

avulla ruotsalaiseen satamaan on varmistettava ja on otettava huomioon, ettei silloin itse joudu saarretuksi.

Alusten päälliköt saivat itse valita pursimiehensä ja muun miehistönsä Karlskronassa meripalvelukseen määrätystä henkilöstöstä ja alukset saivat siten hyviä miehiä. Alukset varustettiin neljän kuukauden sotaretkeä varten.

Cederström lähti purjehdukselleen 4.3. virallisella ja julki-sella käskyllä "risteillä Utklippornan – Gotlannin eteläkärjestä lounaaseen – ja Öölannin välissä", mutta matkassa oli myös

Sotamarsalkka V.H. Münnich (1683-1767) suunnitteli uudestaan Rågervikin linnoitetun alueen.

The fortress of Rågervik was re-planned by Field Marshal V.H. Münnich (1683-1767).

"kuninkaan salainen käsky", jonka sai avata vasta Öölannin eteläkärjen sivuutuksen jälkeen. Käskyn mukaan kevyeksi eskaaderiksi kutsuttu osasto purjehtii ensiksi Hankoon noutamaan vänrikki Eskolinia. Hänenhän tuli toimia matkalla luot-siupseerina ja olla muutenkin kapteenin avuksi, koska hän tunsu Viron rannikon ja hänellä oli viimeisimmät uutiset sieltä. Viimeksi mainittu tieto hämmästyttää, koska talven takia tietoja oli tuskin valunut Suomenlahden yli! Fregatit saapuivat 13.3. Hankoon merenkäynnin ja tuulen riepottelemina. Kapteeni lähetti kuninkaalle ilmoituksen.

Karlskronasta tänne on ollut jatkuvia myrskyjä rakeineen ja lumisateineen, miehistöni on kärsinyt pahasti. Teidän Kuninkaallisen Korkeutenne luvalla usein annetut lisäkestitykset ovat pitäneet miehistön hyvällä tuulella ja terveenä niin, että miehistöstä vain kymmenen miestä on vähän sairaana.

Lisäkestitykset tarkoittivat kuninkaan lupaamia kylmän sään ylimääräisiä viina-annoksia. Kutteripriki "Husaren" oli määrätty Sliteen saattamaan kuunari "Kosackenia" Hankoon, mutta kumpikaan alus ei ollut vielä saapunut. Elleivät nämä alukset kohta saapuisi, Cederström aikoi hyökätä "Rågö-vik'iin" yksinomaan fregateilla, tai kuten hän ilmoittaa kuninkaalle:

ei alusten määrä tässä ratkaise, vaan yllätyksestä tulee muodostua meidän etumme.

Hän lähetti ilmoituksensa myös Karlskronan Kuninkaalliselle komitealle valittaen säätä:

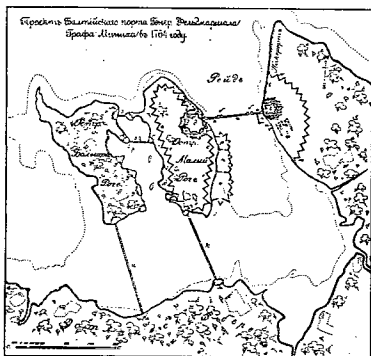
Muuna aikana vain kovaa tuulta ja sumua, joten miehistöni on kärsinyt aika lailla. Sairaana miehistöstä kymmenen, mutta muuten kaikki hyvällä tuulella, joskin kylmästä jonkunverran kankeita . . . Tuulessa saavat pumpput olla jatkuvasti miehitettyinä, mutta muuten alus on tiivis . . .

Ilmoitus yliamiraali J. Anton Wrangelille (nuor.) Tukholmaan sisälsi tiedon "Husarenin" määräämisestä saapumaan Sliten kautta sekä tiedon, että "Jarramas" vuotaa merenkäynnissä ja vaatii pumppujen jatkuvaa miehitystä. Ilmoitus Suomessa olevalle ylipäällikölle, "General en chef ja Kuninkaallisen Miekkaristiritarikunnan suuren ristin komentajalle, Herra Kreivi", Johan A. Meijerfeltille sisälsi pyynnön, että Helsingin ja Porkkalan luotseille tiedotettaisiin kevyen eskaaderin alusten tunnusviestit.

Cederström sai kuulla, odottaessaan "Husarenia" ja "Kosackenia", että vedet Suomenlahdella "ovat jäitä täynnä aina Pietarista Rääveliin". Odotettuja aluksia ei vain näkynyt ja niin hän päätti lähteä fregattien kanssa illalla 16.3. kovassa pohjoistuulella Rågervikiin, joka on Viron rannikolla vastapäätä Hankoa.

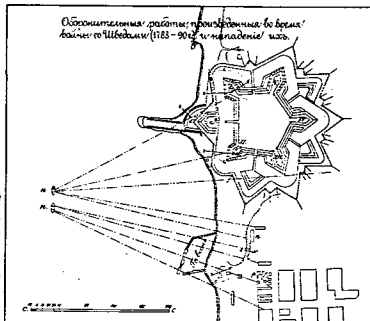
Paldiski

Tsaari Pietari Suuri tiesi, että Kronstadtin ja Pietarin satamat ovat jään vangitsemina liian pitkään, ja etsi siksi uutta satamaa laivastolleen. Hän perusti vuonna 1716 Rågervikiin sota- ja kauppasataman ikivanhan kauppa- ja kalastajasataman ympärille. Samanaikaisesti piti rakentaman linnoitus ja satamaa suojaamaan pistolaituri tai aallonmurtaja. Vuonna 1724

*Sotamarsalkka, kreivi V.H. Mün-
nichin suunnitelma vuodelta
1764 Rågervikin linnoittamiseksi.*

*The plan to fortify Rågervik
drawn by Field Marshal V.H.
Munnich in 1764.*

*Kartta linnoituksesta ja Rågervi-
kin kaupungista vuosien 1788-
1790 sotien ajalta ja ruotsalais-
ten fregattien tykistötoiminnas-
ta.*

*A map of the fortress depicting
also the firing activities of the
Swedish frigates in times of the
war 1788-1790.*

aallonmurtaja oli 156 sašenia (1 sašeni = 2,134 m) pitkä ja 2 sašenia leveä ja 1 sašenin vedenpinnan yläpuolella. Veden-
syvyys satamassa oli 12-14 sylvä. Työt aallonmurtajalla lope-
tettiin vuonna 1729. Vuonna 1752 aallonmurtajan rakentami-
nen alkoi uudestaan. Rakennettiin 149 sašenia, mutta parin
vuoden kuluttua tämä hävitettiin. Preussin-sodan aikana
vuonna 1756 sotilaat jatkoivat aallonmurtajan rakentamista
saaden valmiiksi 169 sašenia. Rågervikissä oli Venäjän pisin
pistolaituri tai aallonmurtaja. Kaikki siihen saakka rakennet-
tu hävitettiin vuonna 1763. Sotamarsalkka, kreivi Munnich
teki vuonna 1764 kokonaissuunnitelman satamaa ja linnoitus-
ta varten, joskin eräät piirit Pietarissa väittivät paikan olevan
mahdottoman merilinnoitukseksi.

Kokonaissuunnitelma rakentui ajatukselle vahventaa Pieta-
ri Suuren aikoinaan suunnittelemaa linnoitusta, joka oli jo täy-
sin rappioitunut vuosien varrella. Puolustuksen kokonaisuus

muodustuisi vanhasta linnoituksesta Pakerortin (Pakri) niemellä ja uudesta sitä vastapäätä Mali Roge (Pikku Rågö) nimisellä saarella. Kummassakin oli laajamittaisia ulkovarustuksia suojaamaan hyökkäyksiltä takaa eli maan puolelta. Nämä ja Bolshoi Roge (Iso Rågö) nimisellä saarella sijaitsevat pienemmät rintavarustukset yhdistettäisiin alusupottein mantereeseen, joka siten muodostaisi suojan Rågervikin kaupungille ja sen satamalle.

Baltiskij Port* sai kaupunkioikeudet vuonna 1783 ja sodan alkaessa vuonna 1788 kaupungissa oli asukkaita vähän alle tuhat, johon lukuun ei laskettu varuskunnan sotilaita.

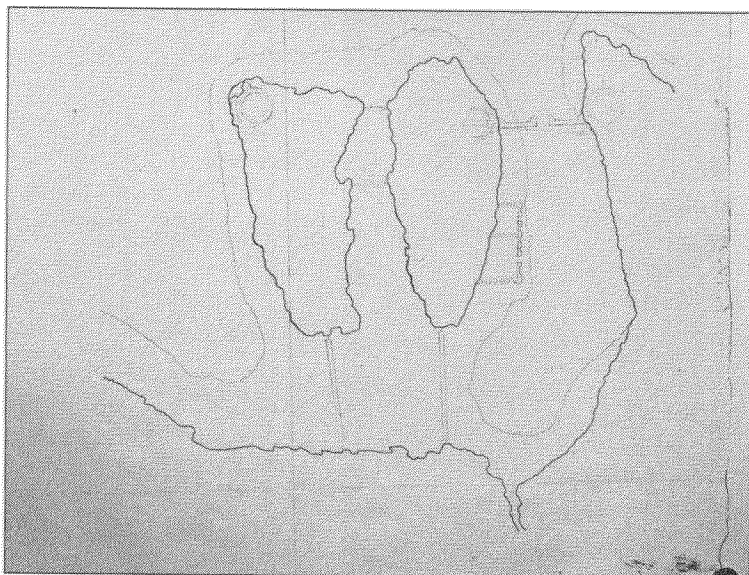
Sodan syttyessä oli varsin vähän tehty. Mantereen linnoitus oli korjauksen alla, mm. tilapäisiä valleja oli luotu suojaamaan varsinaisia linnoitustöitä. Linnoituksen kolme merelle päin suunnattua vallisarvea oli aseistettu tykeillä. Vallisarvien ulkopuolelle oli rakennettu linetteja eli vallihautoja torjumaan mahdollista hyökkäystä maan puolelta. Tykkiaseistus käsitti 49 kahdeksantoista ja kahdentoista naulan tykkiä. Näistä ”osa oli naamioidussa patterissa, jossa oli 8 uutta kaksitoista-naulaista tykkiä risuilla peitettyinä”.

Varastoissa ja varikoilla oli paljon raaka-aineita Venäjän niin Avomeri- kuin Saaristolaivastoa varten.

Eversti de Roberti (tai de Robert), Venäjän palveluksessa oleva ranskalaisyntyinen upseeri toimi linnoituksen komendanttina. Varuskunnan vahvuus oli 300–600 miestä. Venäläisten tiedot ovat ristiriitaiset, mutta melkein kaikki sotilaat olivat alokkaita. Miehistö asui kaupungin etelälaidalla olevissa kasarmeissa, aika kaukana varsinaisesta linnoituksesta.

Varuskunta oli sodan alkaessa ollut varsin valpas, mutta kun ei ruotsalaisia tullut näkyviin ensimmäisenä vuonna eikä

* Baltiskij Portille annettiin kaupunkioikeudet. Rootsenzalmi Port (Kotka-Ruotsinsalmi) tai myöhemmin vuonna 1809 Sveaborg (Viapori) eivät saaneet koskaan kaupunkioikeuksia huolimatta seurakunnista, sairaaloista ja huomattavasti runsaammasta siviiliväestöstä.

Rågervikin satama ja linnoitus olivat muidenkin kuin ruotsalaisten kiinnostuksen kohteena. Tanskalainen vakooja H. Gerner, jonka muiden muassa Kronstadtia kuvaavia vakoilukarttoja löytyy Tanskan Rigsarkivet'istä, on laatinut vuonna 1764 tämän piirroksen ja selittänyt sen: "Tegning av havnen i Roggervik optaget av mig 1764. Havneanlaeg og forten po to øer og var disse i en bugt." – Vuonna 1764 piirtämäni kuvaus Rågervikistä. Satama ja linnoitus lahden kahdella saarella.

Besides the Swedes, there were also others interested in the harbour and fortress of Rågervik. This sketch is made by a Danish spy H. Gerner whose espionage-charts depicting i.e. Kronstadt can be found in the collections of the Danish Rigsarkivet in Copenhagen. The explanation of the sketch reads: "My drawing of the harbour of Rågervik in 1764. The harbour and fortress are situating on the two islands of the bay."

toisenakaan, niin vartiointi oli tullut leväperäiseksi ja tarkkaavaisuus välinpitämättömäksi.

Hyökkäys Rågervikiin

Aamulla 17.3. kello kuudelta saivat ruotsalaiset fregatit Rågervikin näkyviin purjehdittuaan Hangosta kovassa pohjoistuulella. Kuninkaan suositteluun sotajuoni, purjehtia satamaan väärän lipun alla, toteutettiin. Sotalaivan, tässä tapauksessa fregatin, ja tavallisen kauppalaivan ero oli varsin pieni, koska mm. kauppalaivoihin maalattiin valetykkiportteja, jotta ne olisivat muistuttaneet sotalaivoja. Heti kun aluksia ryhdyttiin tunnistamaan linnoituksesta

... nostettiin Hollannin lippu ja pyydettiin lippuviestillä luotsia; Pian luotsi tulikin laivaan ja huomattessaan, että olimme ruotsalaisia hän pelästyi suuresti, me piristimme häntä ja annoimme hänelle rahaa ja monia lupauksia niin, että hänestä lopulta tuli avosydäminen.

Ajatus oli purjehtia linnoituksen ohi Rågervikiin ja siellä polttaa satamassa oletetut alukset. Sisälahti oli kuitenkin kauttaaltaan jäässä, joten ajatuksesta luovuttiin, ja sensijaan klo 11.00 fregatit ankkuroivat, varpaten kylkensä "linnoitukseen päin puolen tykinkantaman päähän".

Cederström lähetti hyökkäykseen luutnantti Petterssonin ja vänrikki Arcoviton 35 sotilaan ja 20 merimiehen kanssa sekä saman verran miehiä fregatti "Ulla Fersenilta".

Laiturille ja rantaan oli kerääntynyt uteliaita vastaanottamaan "ylimpiä ystäviään" hollantilaisia. Varsin nopeasti selkeni, etteivät kyseessä olleet hollantilaiset, ja silloin uteliaat hävisivät joka suuntaan.

Yllätys oli, kuten näkyi, täydellinen, ja seinäkelloaan korjaamassa ollut linnoituksen komendantti suuttui suuttumistaan, kun häntä häirittiin tiedolla, että ruotsalaiset ovat nousseet maihin. Hänen näkemyksensä oli, että näkyvissä olevilla aluksilla oli ystävällisiä aikeita, kuten hollantilaisilla aina oli ollut Rågervikissa.

Maihinnousujoukon paljastuttua ruotsalaisiksi toimeenpantiin yleinen hälytys, ja sotilaat kiirehtivät linnoitukseen. Fre-

gati nostivat silloin Ruotsin lipun ja ampuivat pari täyslaitaa. Maihinnousujoukko hyökkäsi linnoitukseen, joka antautui ampumatta laukaustakaan. Varuskunnasta koottiin kaupunkiin noin 300 miestä, jotka yrittivät vastahyökkäyksellä valloittaa linnoituksen takaisin. Yritys kaatui fregattien tuleen, ja venäläinen joukko syöksyi vänrikki Eskolinin taitavasti järjestämään ansaan.

Maihinnoussut joukko jatkoi etenemistään kaupunkiin. Fregatti "Jarramas" ampui tuhoavan täyslaidan kaupunkiin, jolloin asukkaat, komendantti etunenässä, kiirehtivät nostamaan valkoisen lipun ja pyytämään antautumista. Valkoisen lipun väitetään olleen komendantin vaimon kaulahuivin. Tämä kaikki tapahtui varsin lyhyessä ajassa ja puolessa tunnissa oli niin linnoitus kuin kaupunkikin antautunut.

Ruotsalaisten läsnäolo Rågervikissä oli totisinta totta. Kaupunginvaltuutetut, maistraatti ja komendantti tarjosivat antautumista ja kysyivät ehtoja. Ruotsalaisten komentaja hyväksyi antautumisen ehdoilla,

että kaikkien Keisarinnalle kuuluvien varastojen ja alusten tulee tunnin sisällä olla tulessa, kaupungin tulee maksaa neljä tuhatta ruplaa ja kaikki sotaväkeen kuuluvat järjestäytyvät paikkaan, jotka ovat tykkieni kantaman sisällä; Jos nämä ehdot täytetään ei kaupungin asukkaille tapahdu mitään eikä myöskään hänelle komendantille eikä hänen väelleenään; mutta jos hän tekee pienintäkään vastarintaa tai vahingoittaa jotakin väestäni, ammun kaupungin tuleen enkä anna mitään anteeksi.

Eversti de Robertin vitkastellessa ehtojen täyttämässä hänet pelästyttiin ampumalla kaupunkiin täyslaita, jonka tuloksena oli, että hän ryhtyi kolmensadan miehen voimalla täyttämään ruotsalaisten antamia käskyjä. Aluksiin kuormattiin, mitä niihin mahtui, ja loput poltettiin mm.: Varasto, jossa oli 54 000 jauho-, ryyni- ja viljatynnyriä sekä 400 mastopuuta, puutavaraa ja palkkeja valmiiksi sahattuina tykkipursien ja pommitusalusten rakentamista varten.

Venäläisiä virkapukuja, musketteja ja niiden ampumatarvikkeita vietiin aluksiin. Vaaditusta 4 000 ruplan rahasummasta kaupunki sai kerätyksi vain puolet ja loppusummalle kaupunki antoi velkakirjan. Velkakirja voitiin lunastaa Tukholmassa elokuussa ja muuttaa se rahaksi.

Ruotsalaiset naulasivat* kaikki tykit, yhteensä 49 kahdeksantoista ja kahdentoista naulan putkea. Näistä 37 kahdeksantoista naulan tykkiä oli linnoituksessa ja 8 uutta kahdentoista naulan tykkiä risuilla naamioidulla patterilla ja loput kaupungissa. Kolme ampumatarvikevarastoa poltettiin ja runsaasti ruutitynnyreitä vieritettiin mereen. Vänrikki Eskolin pystyi tutkimaan linnoituksen täysin Cederströmin myöhempää ilmoitusta varten. Yhtään venäläistä alusta ei voitu polttaa, koska ne kaksi talvehtivaa venäläistä kaljaasia olivat jäissä kiinni hollantilaisten ja tanskalaisten kauppa-alusten välissä. Näin jäi kuninkaan antamasta tehtävästä osa täyttämättä.

Siellä ei ollut lainkaan aseistettuja laivoja eikä venäläisille kuuluvia aluksia kuin kaksi pientä kaljaasia, mutta ne olivat joidenkin tanskalaisten ja hollantilaisten välissä, jäänreuna oli möljästä neljännesmailin päässä, niin ettei niitä saatu ulos, joten ne jätettiin, ettei mitään korvausta voitaisi pyytää muista aluksista, jotka varmasti olisivat syttyneet tuleen jos me olisimme venäläiset alukset sytyttäneet.

Varastoista tuli levisi, voimakkaan mereltä puhaltavan pohjoistuulen ansiosta, toisiin valtion rakennuksiin. Tulen saaliiksi joutuivat mm. rakennuskonttorin arkisto rakennussuunnitelmiseen ja komendantin arkisto aina vuoteen 1786 asti. Tuli loimusi vielä seuraavanakin päivänä. On arvioitu, että Venäjä joutui kärsimään noin miljoonan ruplan verran vahinkoja.

* Tykin naulaamisella tarkoitettiin sankkireijän tukkimista takomalla siihen ulkoapäin naula. Sen sai ehkä irti varsin suuren työn jälkeen, mutta tykin tehollinen käyttö oli kyseellinen, koska sankkireikä oli suurentunut.

Summa oli varsin merkittävä 1700-luvun loppupuolella.

Maissa levitettiin huhua, että ruotsalainen eskaaderi risteilee Suomenlahdella ja aikoo hyökätä Tallinnaan ja tehdä muitakin maihinnousuja. Tämän huhun levittämisellä kerrottiin juuri sitä, mitä ei olisi pitänyt paljastaa, nimittäin kuninkaan aikomusta tuhota yllättäen keväällä satamissa olevat venäläiset alukset.

Kotimatka

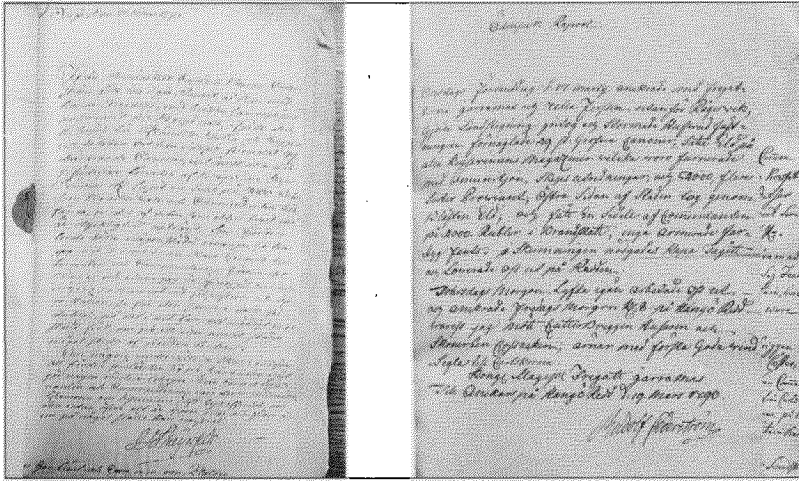
Tuuli muutti suuntaansa ja ryhtyi painamaan koillisesta uutta ahtojäätä satamaan. Lisäksi oli odotettavissa pikamarssissa saapuvia venäläisiä joukkoja Tallinnasta.

Enpä halunnut maata satamassa, koska 5 tai 6 pikälähettiä oli lähetetty Tallinnaan ja sieltä voivat alukset purjehdita helpommin pohjoisen tuulen vallitessa kuin täältä Rågervikistä.

Maihinnousujoukon palattua aluksille nostettiin ankkurit saman keskiviikon 17.3. illalla. Eräät varastot ja jokunen talo kaupungissa paloivat yhä, mikä oli nähtävissä varsin kauan läpi yön. Aluksilla ollut Sprengtportenin rykmentti Keski-Ruotsista oli menettänyt yhden miehen. Hänen uskottiin karanneen.

Eskaaderi joutui sään takia ankkuroimaan Rågervikin ulkoredille, mutta aamulla se nosti jälleen ankkurinsa ja saapui, luovittuaan koko päivän ja yön, vasta 19.3. aamulla kello 08.00 Hankoon, missä "Husaren" ja "Kosacken" odottivat. Niiden poisjäämisen Cederström kuittaa ilmoituksissaan vaila sen kummempaa huomiota. Ilmoitus kuninkaalle oli pitkä ja seikkaperäinen, Ruotsin Suomessa olevalle ylipäällikölle riitti vain 16 käsin kirjoitettua riviä.

Koko Cederströmin eskaaderi saapui hyvissä voimin Karlskronaan 26.3.1790. Sotaretki oli kestänyt kolme viikkoa.

Kapteeni Cederströmin nöyry ilmoitus 19.4.1790 Ruotsin Suomessa olevien joukkojen ylipäällikölle saadun tehtävän täyttämistä.

The obedient report sent by Captain Cederström to the Supreme Commander of the Swedish Forces in Finland, in which he tells about the successful fulfilment of his task.

Ruotsin Suomessa olevien joukkojen ylipäällikön käsky tehostetusta valmiudesta itärajalalla 24.3.1790, mikä johtui kapteeni Cederströmin hyökkäyksestä Rägervikiin.

Order issued on the 24th of March 1790 by the Swedish Supreme Commander in Finland, General J. A. Meijerfelt to the troops at the eastern frontier for strengthening their readiness. This order was issued because of Captain Cederström's attack upon Rägervik on the 17th of March 1790.

Palkitsemiset

Ilmoituksessaan kuninkaalle Cederström kehui erityisesti fregatti "Ulla Fersenin" päällikköä, kapteeni Blomia, päällystöstä useimpia ja miehistöäkin. Hän kirjoittaa:

Kaikki upseerit pyysivät saada olla mukana hyökkäyksessä jo ennen kuin tiesivät sen päättyvän niin mukavasti kuin tapahtuikin . . . Väki oli niin innostunut ja rohkeata, että se voisi ilahduttaa enkeliä taivaalta.

Cederström ylennettiin majuriksi ja kuningas myönsi hänelle Miekkaristin ritarikunnan ritarimerkin, luutnantti Pettersson sai kunniamiekan ja vastaavan ritarimerkin, Arcovitosta tuli luutnantti ja vänrikit Liljeqvist, Weisberger, Olsen ja Nordstedt saivat kunniamiekat.

Majuri Cederström sai kunniamiekan useita vuosia myöhemmin kuningas Kaarle XIII:lta, joka Södermanlandin herttuana oli hyökkäyksen aikana ollut Avomerilaivaston komentajana. Miekan väistölevyssä oleva kuva muistuttaa omistaensa hyökkäyksestä Rågervikiin maaliskuussa 1790.

Cederströmille suotiin myöhemmin kreivin arvo ja hän yleni kenraaliamiraaliksi ja hänestä tuli Hänen Majesteettinsa Ruotsin Kuninkaan laivaston komentaja. Hänen oli pakko erota vuonna 1828 syynä ns. "laivakaupat" eli laivaston alusten myynti etelä-amerikkalaisille valtioille. Myynti aiheutti mm. Venäjän hallituksen puuttumisen asiaan tuottaen Ruotsille häpeää.

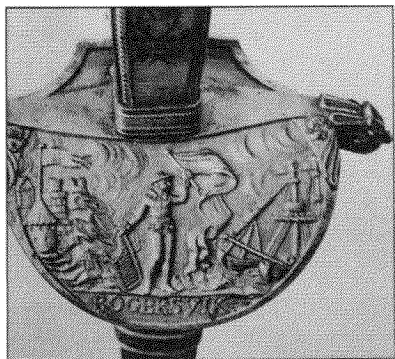
Kenraaliamiraali kuoli vuonna 1833 omistamassaan Lövestan kartanossa 69 vuoden ikäisenä.

Reaktio Venäjällä

Kun tieto hyökkäyksestä tuli Tallinnaan, lähetettiin välittömästi 700 miestä pikamarssissa Rågervikin avuksi. Joukko kutsuttiin takaisin, kun oli tullut tieto, että ruotsalaiset alukset olivat poistuneet kaupungista.

Tapaus teki keisarinna Katariina II:n varsin suuttuneeksi.

de Roberti lurjus on häpeällisesti antautunut: varastot poltetut, tykit naulatut, ja kaupunki on maksanut 4 000 ruplaa. Tahtoisin tietää mitä hän on pelastanut, ehkä vain itsensä.

Kuningas Kaarle XIII, kuningas Kustaa III:n veli ja aikoinaan Södermanlandin herttua Kaarlens Avomerilaivaston komentaja, lahjoitti Cederströmille kunniamiekan. Kuvaus sen väistölevyssä on muistuttamassa kunniaakkaasti suoritetusta tehtävästä.

King Gustavus III promoted Captain Cederström to Major (the Royal Swedish Navy had ranks similar to the ranks in the Army). Some twelve years later King Charles XIII gave him a sword of honour with an allegorical engraving on the handshield to memorize the glorious days back in 1790 at Rågervik.

Komendantti, eversti de Roberti olisi mielellään halunnut seurata mukana sotavankina, mutta ei saanut vaimoltaan siihen lupaa. Hän oli upseeriensa kanssa luvannut olla käyttämättä miekkaansa Ruotsia vastaan nyt käynnissä olevassa sodassa. Ele oli varsin yleinen tällä aikakaudella.

De Roberti puolustautui osin sillä, että alukset olivat nosta-
neet hollantilaisen lipun, osin sillä, että hänen varuskuntaan-
sa kuuluvat sotilaat olivat alokkaita tai sairaina sekä että
sataman puolustus oli varsin väliaikaisella kannalla. Hän jou-
tui sota-
oikeuden eteen ja todettiin syylliseksi, mutta keisarin-
na Katariina II armahti hänet. Hän joutui kuitenkin luovutta-
maan komendantin tehtävät everstiluutnantti Kulebjakinille.
De Roberti kuoli 1790-luvulla ja hänet on haudattu Tallin-
naan.

Menestys vai menetys

Saarnaaja Anders Vinberg joutui venäläiseen sotavankeuteen Viipurin ulosmurtautumistaistelussa 3.7.1790. Hän piti päiväkirjaa, "DAG-BOK hållen på Kongl. Galär Flottan åren 1789 och 1790". Hän oli tiedustellut Rågervikiin maaliskuussa tehdyn hyökkäyksen seuraamuksista ja kirjoittaa:

Kun tiedustelin mitä vahinkoja ruotsalaiset fregatit Jaramas ja Ulla Fersen olivat aikaansaaneet Roggersvikissa maaliskuun 17. päivänä, vastattiin, että ne helposti olisivat voineet aiheuttaa kaiken sen, josta mainittiin lehdissä. Lisäyksenä mainittiin, että elleivät nuo fregatit olisi menneet Roggersvikiin, olisi Ruotsin laivasto kohdannut 13. päivänä toukokuuta täysin taistelukelvottoman venäläisen laivaston. Sen varustamista ei kukaan ollut ajatellut, ennenkuin tuli tieto kahden fregatin käynnistä Roggersvikissä. Sekä kaupungin asukkailta että ruotsalaiselta amiraliteettiupseerilta sain varman ja luotettavan tiedon Ruotsin laivaston yrityksestä Venäjän Räävelin laivastoa vastaan toukokuun 13. päivänä.

Ruotsin avomerilaivaston hyökkäys Tallinnaan 13.5.1790 ei onnistunut, koska Venäjän Tallinnan eskaaderi oli saanut varoituksen ja oli ankkuroinut puolustusmuodostelmaan Tallinnan redillä.

Kuninkaan johtaman Saaristolaivaston hyökkäys Haminaan 15.5.1790 tuli tuskin sekään yllätyksenä, koska sielläkin ns. suuremmat alukset oli asetettu täyslaita viholliseen päin. Haminan taistelu oli kuitenkin ruotsalaisten voitto, vaikka kaupunki jäi valtaamatta.

Rågervikin hyökkäys pakotti myös Ruotsin Suomessa olevat maavoimat nostamaan valmiuttaan odottaessaan venäläisten hyvityshyökkäyksiä tai kostoiskua. Ruotsalaisten onneksi venäläisten mahdollisuudet tehdä jotakin mullistavaa olivat varsin pienet, koska eri puolustushaarojen komentajien ja jopa armeijaosastojen komentajien välillä oli kova keskinäinen kilpailu. Huolimatta keisarinna Katariina II:n varsin voi-

makkaasta käskystä ei maavoimien eikä kummankaan laivaston komentajien välillä syntynyt yhteistyötä.

Kuningas Kustaa III:n kärsimättömyys saavuttaa jälleen suosionsa, tehdä jotakin iskevää, yllättää Venäjän laivasto ja avata vuoden sotaretket voitolla, pakotti hänet aktiivisuuteen, josta juuri Rågervikin hyökkäys oli oiva esimerkki. Kaikki merkit viittaavat siihen, että operaatio oli kuninkaan oma henkilökohtainen ajatus.

Minkä takia tehdä ensimmäinen kohtalokas isku malttamattomasti ja heikkona näkemättä sodan kokonaisuutta. Kokonaisuushan oli suunniteltu, eli Venäjän avomerilaivaston tuhoaminen koko Ruotsin avomerilaivaston voimakkaalla iskulla toukokuussa 1790 ja samanaikaisesti Saaristolaivaston iskulla Venäjän Haminan eskaaderia vastaan. Näin toki tehtiin, mutta oli menetetty sen ajan yksi tärkeimmistä voiton avaimista – yllätys jäi saavuttamatta.

Onnistuneesta hyökkäyksestä Rågervikiin tuli, huolimatta yksityiskohtaisesta suunnittelusta, tappioitta läpiviedystä toiminnasta ja taloudellisesta voitosta, erittäin tärkeä varoitusmerkki Venäjän laivastolle: Ruotsin laivasto on talvehtimisen jälkeen nyt jo taisteluvalmiina sotaretkellä pitkin Venäjän rannikkoa. Tämä ilmoitus tuotti vilkkaan toiminnan Venäjän telakoilla ja satamissa. Kaikki tämä koitui Ruotsin sotavoiman haitaksi.

Pohdiskella täytyy myös kuningas Kustaa III:n alkuperäistä ajatusta vuodelta 1788 nousta maihin Pietarin länsipuolella Suomenlahden etelärannalle, sieltä 'marssia' kaupunkiin ja pakottaa keisarinna hänelle epäedulliseen rauhaan ja siten palauttaa Ruotsille entiset Baltian maat. Mitä olisi tapahtunut, jos tämä Rågervikin alle sadan miehen maihinnousujoukko olisikin käsittänyt pari tuhatta miestä ja kevyttä tykistöä? Joukko olisi voinut edetä Tallinnaan ja varmasti voinut saada aikaan strategisen yllätyksen Pietarissa. Olisiko tilanne Suomen rintamalla muuttunut Ruotsille edulliseksi? Olisiko Ruotsille edullisempi lopputulos ollut saavutettavissa? Nämä ovat

kysymyksiä, joihin ei koskaan saa vastausta, mutta jotka kuvaavat yllätyksen parempaa hyväksikäyttöä.

Jälkinäytös tai oikeammin pilkkalaulu puolustuksesta

Hyökkäystä muisteltiin myös yksitoistasäkeisellä pilkkalaululla tai oikeammin saksankielisellä balladilla, olihan Baltian aateli tuohon aikaan pääosiltaan saksankielinen. Tämä runoiltiin todennäköisesti heti 1790-luvun alkuvuosina.

Morgenlied in Port Baltique

1. Verachtet nicht der Schweden Heer;
Mit zwey fregatten übers Meer,
Bemannt durch ein ganz kleinen Corps,
Erschnapt er unser Baltis port.
2. Ihr chef genannt Herr Cederström,
Verdient ein Helden-Diadèm,
Sein Fendrick var Herr Peter Squentz,
In angst nant ihn Excellence.
3. Denn angst nahm bey uns überhand,
Und übern Bord ging der Verstand.
Vernagelt var ein jeder Kopf,
Aus jeden Helden wart ein Tropf.
4. Dann giengs auf die Canonen her,
Man violirt mit nägeln schwer.
Plantz Gustavs namen oben drauf,
Wir floh'n davon mit schnellen lauf.
5. Held Siettman ruft zwar ganz allein;
Wollt Ihr den ganz des Teufels sein,
Wir haben ja Sexhundert man,
Und Boedecks führt die Bürger an.
6. Doch Held Roberts bleich und blas,
Nimt zu flucht zu den dinten glas,

Und schreibt sich mit den Heere sein,
Zu einem Kriigs Gefangen ein.

7. Allein das wollten jene nicht,
Weils ihrem Reich an brod gebricht;
Gibt uns 4000 Rubel hin,
Das ist viel mehr nach unser sinn.
8. Fluchs ward der wechsel aus gesteldt,
Verschont blieb nun Soldat und Held.
Die Schweden giengen männlichlich,
Und lachten einem Puckel sich.
9. Indess verbrandt das Magazin,
Die schöne Korn war hin,
Man sa es an in guter Ruh.
Es hört ja nur der Krone zu.
10. Und viel geplundert werden muss,
Es plundert unser eigen Russ.
So endigt sich das abentheu'r,
Mit brandt und Raub von unsern feuer.
11. Und Du, O! Lieber fromer Christ,
Wen du dies in der Zeitung liest,
Lern demuth draus, bedenk Dein wohl,
Thu deine plicht und sei nicht schwol.

Vapaa suomennos vailla pyrkimystä runollisuuteen:

Aamulaulu Itämeren satamassa

1. Älä aliarvioi Ruotsin sotavoimaa
Yli meren kaksi fregattia
miehistönä vain pieni joukko
sieppaa meidän Baltischportin
2. Päällikön nimi on herra Cederström
jolle kuuluu sankarin otsavanne
Hänen vänrikkinsä oli herra Peter Squentz
pelossa häntä sanottiin Excellence

3. Sitten pelko voitti meidät
yli laidan meni järki
joka päästä loppui älli
joka sankarista tuli raukka
4. Sitten siirryttiin tykkeihin
nämä tuhotaan pahasti nauloilla
Ja Kustavin nimi pannaan niihin
ja me pakenemme nopein askelein
5. Sankari Sietman yksin kutsuu
tahtoo olla ihan piru herraksi
onhan meillä kuusisataa miestä
ja Boedecks porvareita tuo
6. Mutta urho Roberts kalpea ja kalvakka
pakenee musteisen lasin luo
ja armeijansa kanssa
kirjoittautuu sotavangiksi
7. Sitä nuo eivät halunneet
kun heidän valtioltaan puuttuu leipä
antakaa meille 4000 ruplaa
Niin se on enemmän mieleemme mukaan
8. Pian siinä vekseli asetettiin
säästyi nyt sotilas ja sankari
ruotsalaiset menivät miehekkäästi
ja nauroivat itsensä kyttyrään
9. Sinä aikana paloi varasto
hyvät viljat siinä meni
mutta rauhassa vain katsottiin
sehän vain kruunulle kuuluu
10. Paljon pitää ryöstää
sen ryöstää oma ryssämme.
Niin tämä seikkailu päättyy,
Tuleen ja ryöstöön omasta tulestamme
11. Oi, sinä! Rakas harras kristitty
kun tämän lehdessä luet
opi nöyrytymään, ajattele omaa hyvääsi
tee velvollisuutesi äläkä ole itserakas

Fregatti "Jarramas"

Aseistus	- 30 x 24 naulan tykkiä; (sallittu suurin kantama 1450 m., tehokas kantama 650 m.) - 4 x 18 naulan tykkiä; (sallittu suurin kantama 1400 m., tehokas kantama 370 m.) - (8 x 3 tai 2 naulan nikhakaa; tehokas kantama alle 200 m.)
Pituus	127 jalkaa (40,9 m.)
Leveys	33 jalkaa (9,8 m.)
Syväys	ehkä noin 15 jalkaa (4,6 m.)
Miehistö	241 (10 upseeria, 30 aliupseeria, 136 pursimiestä ja matruusia, 30 renkiä sekä 35 sotilasta)
Suunnittelija	Gilbert Sheldon
Rakennettu	1754
Hylätty	Romutettu 1818

Fregatti "Ulla Fersen"

Aseistus	- 18 x 18 naulan tykkiä; (sallittu suurin kantama 1400 m., tehokas kantama 370 m.) - (6 x 2 naulan nikhakaa; tehokas kantama alle 200 m.)
Pituus	113 jalkaa (33,5 m.)
Leveys	30 jalkaa (8,9 m.)
Syväys	13 jalkaa (3,9 m.)
Miehistö	185 (6 ups., 20 aliups., 124 pursimiestä, matruusia ja renkiä sekä 35 sotilasta)
Suunnittelija	Fredrik Henrik Chapman
Rakennettu	1789
Menetetty	1807, haaksirikkoutui Ruotsin Pommerin rannikolla

Lähdeluettelo

Arkistolähteet

Kungliga Svenska Krigsarkivet, Tukholma
Kriget till sjöss 1788–1790 mm.

- Orderbrev till baron och capitaine O.R. Cederström att bege sig till Karlskrona, Stockholm 12.2.1790
- Konung Gustav III egenhändigt underskrivna instruktion till baron O.R. Cederström, Stockholms slott 12.2.1790
- Kungliga Kommittéens i Karlskrona påminnelse för utgående Esquvadren under Herr Capitainen Friherre Olof Rudolph Cederströms befäl, Karlskrona 28.2.1790
- Kapten O. Cederströms rapport till Gustaf III, Kongl: Maje:ts Fregatte Jaramas til ankars På Hangö redd 14.3.1790
- Kapten O. Cederströms rapport till Kungliga Kommittéen i Karlskrona, Hangö yttra Redd 14.3.1790
- Kapten O. Cederströms meddelande till general Meijerfelt, Hangö yttra redd 14.3.1790
- Kapten O. Cederströms rapport till amiral Wrangel, Hangö yttra redd 14.3.1790
- Kapten O. Cederströms rapport till Kunglig Majestät Gustaf III, Kongl: Majs:ts Fregatte Jarramas til ankars på Hangö yttre redd d: 19 Martii 1790
- Kapten O. Cederströms rapport till general Meijerfelt, Hangö redd den 19.3.1790
- General Meijerfelts order till generallöjtnant von Platen, Borgå, den 24 mars 1790.

Kirjallisuus

- C.C. Ekman: Dagbok. Kriget i Finland 1788–1790. Helsinki 1900.
- V.F. Golovatjeff: Deustviju russkogo flota vo voenna so scwediski 1788–1790. (Venäjän laivaston operaatiot sodassa ruotsalaisia vastaan vuosina 1788–1790). St. Peterburg 1870.
- C.A. Gyllengranat: Sveriges Sjökrigs-historia i sammandrag. 1–2 delen. Karlskrona 1840.
- Daniel G. Harris: The Swedish Attack on Baltischport (Rågervik) March 1790: An Eighteen-Century Commando Raid. Esitelmä Ninth Naval History Symposiumissa, US Naval Academy, Annapolis, USA. Lokakuu 1989.
- Eirik Hornborg: Kampen om Östersjön. Stockholm 1945.
- Kežšnim-Samarin: Istoritjeskaja spravka o Revel pri Petr Velikom (Pietari Suuren historialliset tutkimukset Tallinnasta). Morskoi Sbornik, 1909 Nr. 9.
- J. Mankell: Anteckningar rörande Finska Armeen och Finlands historia. Stockholm 1870.
- J. Mankell: Studier öfver Svenska Skärgårds-Flottans historia, krigsätt och användande vid Sveriges försvar. Af En Infanteri-Officer. Stockholm 1855.

- Tapani Mattila: Meri maamme turvana. Jyväskylä 1983.
- Morgen-Lied in Port Baltique (tuntematon tekijä). Tidskrift i Sjöväsendet, 57:e årg., 1894, 5:te och 6:te häft.
- Arnold Munthe: Svenska sjöhjältar VII/5. Flottan och ryska kriget 1789–1790. Stockholm 1923.
- Oskar Nikula: Svenska skärgårdsflottan 1756–1791. Ehrensvärd seura: Piirteitä Suomenlinnan historiasta. Helsinki 1933.
- Cesar Filippovitsh Ordin: Viipurin voitto ja Ruotsinsalmen katastroofi (Tapauksia Ruotsia vastaan käydyn sotaretken aikana vuonna 1790) – Segern vid Viborg och katastrofen vid Svensksund (Händelser vid kampanjen mot Sverige 1790). FM Rainer Mattsonin käännös julkaisusta Shurnal Ministerstva Narodnogo Prosvesjenina 1888 janvarj. St.Peterburg 1888.
- Mati Õun: Sotatoimet Eestin rannikolla vuosina 1788–1790. Esitelmä VIII Itämeriseminaarissa Kotkassa 5.7.1990. Eestin Akatemian Sotahistoriallinen Seura, Tallinna 1990.
- Svenska Flottans historia II 1680–1814. Malmö 1943.
- F. Veselago: Otherk russkoi morskoi istorii. Tsast I. (Venäjän laivaston historia. Osa I. Sankt Peterburg 1875.
- Anders Vinberg: DAG-BOK hållen på Kongl. Galär Flottan åren 1789 och 1790. John Hongelin käännös Merikarhu 2/1984 ja 2/1985. Uusikaupunki 1984 ja Mikkeli 1985.
- Voennaja enciklopedij (Sodan tietosanakirja) Tom IV. Peterburg 1911.

Summary

THE SWEDISH ATTACK ON RÅGERVIK MARCH 17, 1790

The Swedish King Gustavus III had started his Russian war already in 1788, but still in spring 1790 no final solution could be seen. The King then visualized that the end of the war was only to be achieved by using his fleets, not only the High Sea fleet but the Inshore Fleet as well.

The Imperial Court of Russia had come to the same conclusion as the Swedes that the sea will be the key to the final victory.

In both Russia and Sweden, an enormous shipbuilding enterprise had been started, the result of which would provide both countries with strong fleets to be used in the campaign during the year 1790.

Reports received by the King during late fall 1789 and early winter 1790 described that one strong division of the Russian High Sea Fleet was laid up for the winter in Reval (Tallinn)

harbour on the Estonian coast. The rest of the High Sea Fleet laid in Kronstadt. A similar information told the King that a big part of the Russian Inshore Fleet had its winterquarters in the Fredrikshamn (Hamina) garrison some 35 miles from the border which was the frontline between Sweden and Russia in Finland at the same time. The rest of the Inshore Fleet were at Viborg (Viipuri) and Kronstadt.

The King made up his plans how to start the war at sea, when the ice would break up in the Gulf of Finland in spring. The plan was a very easy one. The Swedish surprise attacks should be carried out simultaneously at Fredrikshamn and Reval – a good offensive plan, which could have led to a tremendous victory.

The Russian Empress Catharine II also received the plan for 1790. According to it, the Fleets should separately start the offensive against the Swedes when the ice had gone. The Inshore Fleet should attack along the coast as far as to Stockholm and the High Sea Fleet should cover the sea flank of the Inshore Fleet against the Swedish High Sea Fleet.

However, the King changed his plans. In February 1790, a decision was made to launch the first attack or raid upon Rågervik. The King dispatched an order of seven pages to captain (Sweden used army ranks in the navy at that time), baron Olof Cederström to take command of the frigates Jarramas and Ulla Fersen and the schooner Husaren lying in Karlskrona as well as the schooner Kosacken stationed at Slite on Gotland. The squadron was to sail to Hangö (Hanko) in the Gulf of Finland "as weather and wind allow", where he should pick up a pilot, lieutenant Eskolin. Then he should proceed to Rågervik. According to the information some 10–12 smaller vessels belonging to the Russian Inshore Fleet were laid up there for the winter. At Rågervik there were no batteries, only a breakwater in front of the newly built harbour. The task was to destroy those vessels through a commandoraid by gunfire and by burning them. The enterprise should be made with speed surprising the enemy. During the operation Cederström was given permission to use extra ranson, in fact snaps, to keep the crew healthy and in high spirit.

In the evening of March 16, the two frigates sailed for Rågervik but the schooners did not appear to Hangö. In the early morning on 17 March, Rågervik was in sight, Jarramas hoisted Netherland's colours, and picked up a pilot. He was terrified to find Swedes instead of supposed and pleasant Dutchmen. In order to make the pilot more cheerful, money, promises and refreshments was given to him which finally

made him agreeing in taking the Swedish ships past the fort into the harbour. Because ice conditions prevented the ships from reaching the harbour, they anchored below the fortress, hoisted Swedish colours and opened fire. Simultaneously with the firing, one hundred men were landed to storm the Russian defences. The garrison surrendered without firing a shot its commander, according to the customs, asking for terms. Some member of the garrison tried a counterattack but after a few broadsides from the frigates, the attacker surrendered too.

Cederström's terms to the town were to pay 4 000 rubles indemnity and the Russian troops contribution in destructing the Empress' stores. By failure to do so, the guns of the frigates would destory the city. A Russian force of about 300-400 men did execute the Swedish orders. In the meantime a part of the landing force spiked 37 eighteen pounder guns in the fort and additional 12 artillery pieces found in a concealed battery close by.

The landing force set the storehouses on fire, burned 54 000 barrels of grain and flour, and set fire on ready cut timber as well as some 400 dried masts for building sloops, gunboats and bombvessels. In the harbour, there were only two galeases, which could not be set on fire because they were laid up between some Dutch merchant ships for winter.

Owing to the ice conditions caused by pressing wind from the north, Cederström made a hasty departure. Besides of that he had also observed that couriers were sent to the Reval garrison which was only some 30 miles east of Rågervik. He returned to Hangö under half gale on March 19 in the morning.

His written report to the King described the operation completely and was full of details. The despatch to the Commander-in-Chief in Finland consisted only 16 lines written in big handwriting.

The tactical result of the raid was a complete success and responded generally to the given goal.

In strategic sense it was a complete error to make the first and vital stroke, although surprising, in a place without any serious military importance. The Russian Empress and her military staff woke up from the winter sleep and started to build up the defences in and around the other harbours. The Russians also became aware of the Swedish intentions. The result was a failure by the Duke of Södermanland, C-in-C of the Swedish High Sea Fleet, to fall upon the Squadron of the Russian High Sea Fleet unexpectedly at Reval on May 12. The Swedes were defeated. Similar failure happened at

Fredrikshamn on May 15, when the Swedish Inshore Fleet could not conquer the town, although the Russian Inshore Fleet suffered heavy losses.

What would the final outcome have been if the Swedish High Sea Fleet and the Inshore Fleet could have delivered two surprise attacks simultaneously, one upon Reval and one upon Fredrikshamn respectively, before the Russian fleets were ready to fight any campaign in the spring.

Pentti Palmu

RANNIKKOTYKISTÖN ILMATORJUNNAN TARVE 1919-1925

Suomen puolustusvoimien - puolustuslaitoksen - korkeimman johdon Vapaussodan jälkeen aina vuoteen 1925 saakka muodostivat upseerit, jotka olivat saaneet koulutuksensa ja kokeimuksensa suurvalta-armeijoissa. Siksi oli luonnollista, että mukautuminen pienen maan puolustuskysymykseen muodostui ongelmalliseksi. Omintakeisten kriteerien oivaltaminen edellytti aktiivista tahtoa voittaa suurvaltainen ajattelu ja doktriinit.

Suomen puolustusvoimien varhaisimmilta vuosilta löytyykin useita suuresta työmäärästä ja vakavasta asiaan paneutumisesta kertovia muistioita, lausuntoja ja mietintöjä, jotka saattavat yllättää nykyaikaiseen suomalaiseen puolustusajatteluun alunalkaen koulutetut upseeripolvet.

Rannikkopuolustuskomitean laaja nelinidoksinen mietintö¹ - merellisen puolustuksen visio - sisältää puitteittensa mukaisesti myös ilmapuolustusosuuden.

Lyhyt maaraja - pitkä meriraja

Strategiselta kannalta mietintö päättyi toteamukseen, että Suomen itäraja Rajajoelta Jäämerelle oli asutuksen ja tiestön puutteen takia "melkein turvattu hyökkäyksiltä". Pääsotänäyttämönä mahdollisessa sodassa Venäjää vastaan tuli olemaan Karjalan kannas. "Uhattu maarajamme on suhteellisen lyhyt", vain muutama sata kilometriä, mutta Suomen meriraja oli 1 400 kilometriä rannikkoa, jonne voi hyökätä kaikkialla, mihin vihollisen toimintamahdollisuudet yleensä ulottuivat. Tässä yhteydessä oli myös Laatokan rannikkoon kiinnitettävä

vakavaa huomiota, koska ”se tulee olemaan armeijan sivustan suojana”.

Merirajaa – rannikkoa – onkin syytä tarkastella mietinnön tapaan sen mukaan, miten vihollisen arveltiin asettavan tavoitteensa maavoimien sotatoimiin liittyvien merivoimien ja ilmavoimien osalta. Mietinnössä nimettiin Laatokalla: Taipaleen, Pyhäjärvi–Sortanlahden, Käkisalmen ja Kilpolansaaren rannikkovyöhykkeet ja Suomenlahdella: Humaljoen, Viipurin, Kotkan ja Porvoon vyöhykkeet. Erikseen korostettiin ”kauas maavoimien selustaan” ulottuvia strategisia Helsingin ympäristöön ja Lappohjan–Hangon alueelle tehtäviä sotatoimia sekä Suomenlahden saarien ja Ahvenanmaan haltuunottoa.

Johdonmukaisesti tilanteenarvostelu oli johtamassa offensii-
viseen meripuolustukseen, johon kuuluisivat avomerilavasto ja rannikkotykistö omine ilmavoimineen (ilmapuolustuksineen). Koska ensimmäinen maailmansota ei jättänyt Suomelle edes sotasaaliina avomerilavastoa ilmavoimista puhumatta-
kaan, mutta kylläkin merkittävän määrän taistelukuntoisia tai taistelukuntoon saatettavia linnakkeita, päädyttiin luonnolli-
sesti ”suuressa mittakaavassa offensiivikykyiseen rannikko-
puolustukseen” ja sen tarpeisiin. Käytännössä avomerilavas-
toajattelusta luopuminen tai ainakin sen siirtäminen taloudelli-
sesti otollisempaan ajankohtaan johti defensiiviseen rannikko-
puolustukseen ja sen tarvitsemaan ilmatorjuntaan.

Perusteluksi oli kelvannut ja kelpaa yhä englantilaisen asiantuntijakomission (B.F.M. = British Finland Mission) ke-
sällä 1924 esittämä periaate:

”. . . jotakin aluetta puolustavien ilmavoimien tulee ajois-
sa saada varoitus vihollisen lähestymisestä voidakseen
nousta tarpeeksi korkealle, josta kykenevät hyökkää-
mään vihollisen koneiden kimppuun ennenkuin nämä ovat
ennättäneet pudottaa pomminsa. Tästä seuraa, että ilma-
voimilla on vaikea suojella lähellä meri- ja maarintamaa
olevia kohteita ja että juuri näitä hyökkäyskohteita puo-
lustamaan on ilmapuolustustykistön huomio ensikädessä
suunnattava.”²

Rannikkopuolustuskomitean mietintö 28.10.1922 päätelmineen kuuluu ja on kuuluva ilmatorjunta-ajattelun ja -historiantutkimuksen luovaan lähteistöön, vaikka mietinnön pohjalta ei ole ollut kehitettävissä minkäänlaista organisaatiota eikä toteutettuja hankintasuunnitelmia.

Komiteanmietintö luovan ajattelun lähteenä

Rannikkopuolustuskomitean mietintö ei sinänsä tuonut esiin rannikkotykistön linnakkeiden ilmatorjunnan tarvetta, vaan käsitteli ensisijaisesti rannikkopuolustuksen omien ilmavoimien organisaatioon kuuluvaa ilmatorjuntaa Hangosta Petsamoon eli 98 ilmatorjuntapatterin sulkulinjaa. Kun merellisen puolustuksen rakentamista ei voitu toteuttaa komitean esittämällä tavalla, supistuivat myös ilmatorjunta-ajattelun puitteet käsittämään rannikkotykistön välttämättömiä tarpeita. Näin ilmatorjunnan luova ajatus siirtyi rannikkotykistölle, jonka linnakkeilla päivittäin elettiin olosuhteissa, jotka pakottivat komentajat ja päälliköt ottamaan mahdolliset ilmahyökäykset ja niiden todennäköiset seuraukset vakavasti huomioon.

Ilmapuolustuskyvyttömyys oli jo vuoden 1923 alkupuolella suorastaan tuskastuttamassa komentajia. Niinpä Rannikkotykistörykmentti 2:n komentaja, majuri Arvo Lyytinen kirjoitti Viipurista suoranaiselle esimiehelleen, rannikkotykistön komentajalle, eversti Vilho Nenoselle rykmentin taisteluvalmiudesta, että "pattereiden ilmapuolustuskysymys on täydellisesti ratkaisematta".

Laatokalta vaadittiin niin ikään joihinkin toimenpiteisiin ryhtymistä "ensi tilassa". Vuoden odottelun jälkeen Rannikkotykistörykmentti 3:n komentaja, majuri Väinö Alkio teki 2.1.1924 rannikkotykistön komentajalle, nyt eversti Arno Almqvistille kipeästi kokemansa rykmentin ilmapuolustuskyvyttömyyden poistamiseksi esityksen, jossa hän kirjoitti:

Rannikkotyökistön harjoitusammunta käynnissä Miessaarella vuonna 1921. Nelitykkinen 152/45 Canet-patteri oli ryhmitetty takaa avoimeen kasemattiin, mikä tarjosi suojaa vain laivatyökistön laakattulta vastaan. Linnakkeiden ilmatorjunnan tarve oli ilmeinen. Kuva: Sotamuseo.

Coastal Artillery drill by using live ammunition in Miessaari in 1921. A four-cannon 152/45 Canet-battery was deployed in a casemate open from behind and providing some shelter only against the horizontal fire of naval artillery. The need of anti-aircraft cover for the fortresses was obvious.

"Koska rykmentti ilmapuolustusvälineiden puuttuessa on kokonaan kykenemätön suojaamaan itseään ilmahyökäyksiltä, joita vihollinen heti sodan syttyessä tulee tekemään, pyytää rykmentti katsoen siihen, että rykmentti ei ehdi sodan syttyessä tarpeeksi nopeasti saada ko. aseita, rannikkotyökistön esikunnan toimenpiteitä ilmapuolustusvälineiden hankkimiseksi ensi tilassa. Sitä varten esittää rykmentti seuraavat välttämättömät tarpeet. Kk-ilma-

puolustusjalustoja tarvittaisiin yksi kappale jokaista konekivääriä kohti. Rykmentti on tehnyt niitä viime vuoden (1923) kuluessa 15 kappaletta, saamatta sitä varten erikoista määrärahaa. Kuitenkin niitä tarvittaisiin vielä 28 kappaletta, mitä varten rykmentti tarvitsee vielä noin 16 000 markkaa. Zenith-tykkejä tarvittaisiin yksi kappale jokaista patteria kohti ja kaksi kappaletta Sortavalaan. Rykmentillä on ko. tykkejä ainoastaan kolme kappaletta, joista kaksi on sijoitettuna 87.Patterille (Murikka) ja yksi 89.Patterille (Heinäsenmaa). Tarvittaisiin siis vielä 13 kappaletta Zenith-tykkejä.”

Komentajien ajattelu oli täysin käytännöllistä tarvittavan kaluston osalta. He käyttivät ilmatorjuntatykeistä silloista venäjänkielistä ammattisanaa 'Zenith-tykki'. Lisäksi Alkion on todettu tarkoittavan aivan tiettyä tuttua tykkimallia 75/50 CMI -kanuunaa.

Rannikkotykistön esikunnan mahdollisuudet ratkaista ongelma olivat hyvin vähäiset, sillä maassa ei ollut jo käytössä olevia 75/50 -kanuunoita lukuunottamatta mitään muuta ilma-ammuntaan sopivaa asetta. Komentajien esitykset nostivat ilmatorjunnan olennaiseksi kysymykseksi ja koulutustavoitteeksi kehiteltäessä rannikkotykistön linnakkeiden lähi-puolustusta.

Esitysten mittavuutta voidaan myös pitää pätevämpänä kuin Puolustusrevisionin mietintöön puoli vuotta myöhemmin sisällytettyä asiantuntijan (B.F.M.) lausuntoa. Se seikka, ettei kyseinen 75/50 -kalusto ollut käyttökelpoinen ilmatorjuntaan kuten Laatokalla 18.9.1924³ ja Suomenlinnassa kuukautta myöhemmin⁴ suoritettujen ammunnat tulivat osoittamaan, ei sulje pois komentajien esittämää tarvetta, eikä majuri Alkion ja kapteeni Åke Törnroosin arvostettavaa esimerkkiä pyrkiä ratkaisemaan ilma-ammunnan ongelmat käytettävillä välineillä eikä joukoissa osoitettua kyvykkyyttä ja aloitteellisuutta.

Joukkojen omatoimisuudesta on toisena esimerkkinä jo mainittu pyrkimys konstruoida ja tehdä jalkaväkikonekivääreille ilmatorjuntajalustat. Rannikkopuolustuksen tarkastajan tar-

kastuskertomuksessa, joka oli laadittu syyskuisesta ammun-
nasta, ilmenee, että

”samassa yhteydessä suoritettiin konekivääriammunta patterin (Niikkana) lentokoneammuntajalustalta. Maali oli kiinteä, eikä siis sellaisenaan vastannut todellisuutta, mutta tuli täten todistetuksi jalustan tarkoituksenmukaisuus. Nykyisessä muodossaan on tämä rykmentin itse valmistama jalusta vielä puutteellinen, mutta voidaan se korjata käytännöllisemmäksi ja sitä varten on rykmentti jo valmistanut piirustukset. Maailmansodassa saatujen kokemusten mukaan on tehokkain keino konekivääriammunnassa lentokoneita vastaan se, että lähestyvän koneen suunnassa asetetaan sulkutuli 15–20 koneenmittaa lentokoneen eteen.”⁵

Konekiväärin ilmatorjuntajalustan konstruktio ja siihen edelleen tehdyt parannukset olivat kiinnostaneet puolustusministeriötäkin siinä määrin, että se pyysi 12.2.1924 ja uudelleen 13.3.1924 kokeiluja varten jalustan mallikappaleen ja piirustukset. Vaikuttaa siltä, että Rannikkotykistörykmentti 3:n omatoimisuus johti konekiväärin m/09 virallisen ilmatorjuntajalustan konstruktioon.⁶

Yleisesikunta päättää perustaa ilmatorjuntayksikön Viipuriin

Rannikopuolustuskomitea työskenteli yleisesikunnan päällikön, kenraalimajuri Oscar Enckellin johdolla. Toiseksi jäseneksi yleisesikunnasta komiteaan oli nimitetty jääkärimajuri Armas Eino Martola. Heidän kauttaan komitean ilmatorjuntajattelu siirtyi yleisesikuntaan, josta esimerkkinä löytyy muistio vuodelta 1924 Viipurin ilmatorjunnasta. Muistiossa ja sen käsittelyssä oltiin siirtymässä sanoista tekoihin, jotka eivät kaikilta osin varmastikaan miellyttäneet rannikkotykistöä, sillä yleisesikunnan tarkoituksena oli muodostaa rannikkotykistön aseinen yksikkö liikekannallepanon kuljetusten ilma-

75 mm:n rannikkotykistökanuuna CANET, jota korkealavettisena suunniteltiin käytettäväksi rannikkolinna-alueiden ilmatorjuntaan. SA-kuva.

The 75 mm coastal artillery cannon CANET. Because of its elevated mount, this cannon was planned to be used for anti-aircraft purposes in coastal fortresses.

torjuntaan. Tätä ajatusta voidaan pitää tavallaan ensimmäisenä kirjattuna ilmatorjunta-aseajain perustamissuunnitelmana.

Vakavasta yrityksestä perustaa vuonna 1924 ilmapuolustuspatteri (ilmatorjuntapatteri) kertoo tykistön tarkastajan rannikkotykistön komentajalle osoittama kirjelmä:

"Vastaukseksi Herra Everstin kirjelmään saan huomauttaa, että rannikkotykistön olisi pitänyt kääntyä puoleeni, jos on tarve saada 38 miestä lisää . . . Mitä itse komennuskunnan muodostamiseen tulee, niin täytyy sen tapahtua vähitellen, nimittäin sen mukaan, kuinka tykit saapuvat. Lähitulevaisuudessa pitäisi Taisteluvälineosaston lähet-

tää, jos ei ole vielä sitä tehnyt kaksi 75 mm ilmapuolustus-tykkiä, ja olen henkilökohtaisesti käynyt määräämässä patterin paikan . . . Mitä upseerien edellä käypään koulutukseen tulee, niin ei siihen tarvitse toistaiseksi ryhtyä, sillä tulen itse antamaan ohjeet siitä heti kun tykit ovat saapuneet Wiipuriin.”⁷

Asia edistyi nopeasti. Yleisesikunta lähetti 9.8.1924 puolustusministeriölle esityksen ilmapuolustuspatterin perustamisesta Viipuriin. Puolustusvoimien määrävahvuuteen kuuluvan rauhan ajan joukon – ilmatorjuntapatterin – syntyminen näytti lähes varmalta.

Näin ei kuitenkaan tapahtunut niin sanotun ”taistelun armeijan ylimmästä johdosta” siirtäessä toimenpiteen kesäkuuhun 1926, jolloin Rannikkotykistörykmentti 1:een Suomenlinnaan, jonne jo vuotta aiemmin (1.7.1925) oli perustettu ilmapuolustuskomennuskunta, perustettiin ensimmäinen Ilmapuolustuspatteri.

Tosiasiaksi siis jää, ettei vuodenvaihteessa 1924–1925 Suomessa vielä ollut ilmatorjuntaa missään muodossa, ilmatorjunta-ajattelua sitäkin enemmän. Se oli myös saavuttanut tason, jolta voitiin hyvinkin ryhtyä käytännön ratkaisuihin. Ilmatorjunta-ajatteluun kuului tänä ajankohtana kaksi erilaista koostetta, joiden taustoina olivat Rannikkopuolustuskomitean mietintö ja Puolustusrevisionin ulkomaalaisten asiantuntijoiden näkemykset ja niiden käsittely revisionin sotilasjaostossa.

Yleisesikuntaeversti *Niilo Simojoki* on tekemissään muisteenpanoissa muotoillut ja ryhmittänyt alustavasti ilmatorjunta-aselajin syntyyn vaikuttaneet tekijät kolmeen jaksoon. Ensimmäisenä hän on tarkastellut itsenäisyyden alkuaikojen ilmatorjunta-ajattelua Rannikkopuolustuskomiteassa, toiseksi yleisesikunnan pohdintoja liikekannallepanokuljetusten ja Viipurin ilmatorjunnasta sekä kolmanneksi rannikkotykistöä omaa ilmatorjuntaansa luomassa. Rannikkopuolustuksen ilmatorjunta-ajattelu johtikin ensimmäisen koulutuspatterin perustamiseen rannikkotykistöä varten ja siis Simojoen tutki-

muksissaan nimeämän preliminääri-ilmatorjunnan syntymiseen puoli vuotta ennen Puolustusrevisionin mietinnön allekirjoittamista.⁸

LIITE 1

75 mm:n CANET-ilmatorjuntakanuuna

75 mm:n Canet-tykin putken sijoittaminen erilaisiin kehto- ja lavetti-rakenteisiin oli saavuttanut laajaa käyttöä venäläisessä rannikko- ja laivastotykyksissä. Zenith-ilmatorjuntakanuuna syntyi sijoittamalla putki lavettiin, jonka suunnattavuus oli $-15^{\circ} - +60^{\circ}/n \times 360^{\circ}$. Tätä asetta oli Suomelle jäänyt sotasaaliina kahta mallia ns. korkea- ja matalalavettinen.

Aseita oli 1920-luvulla tehdyn inventaarin mukaan 17 kappaletta.

JAKAUMA

Joukko tai laitos	Tilanne 1.1.1924			Tilanne 1.8.1924		
	Korkea lavetti- nen	Matala lavetti- nen	Korkea lavetti- nen	Matala lavetti- nen	Matala lavetti- nen	
	Meller ¹	Obuhoff	Obuhoff	Meller	Obuhoff	Obuhoff
R.T. 1	-	-	-	-	-	-
R.T. 2	-	-	-	-	2	-
R.T. 3	3 ²	-	-	3 ²	-	-
Er.R.T.P.	-	4 ³	-	-	-	-
Varastossa (Er.R.T.P: ssa)	-	-	-	-	4 ³	-
Varikossa (AV 1/PIM)	7	2	1	malleja erittelemättä 8 ⁴		
Yhteensä	10	6	1	3	6	8⁵

Tilanne 1.1.1924 perustuu yleisesikunnan tietoon ja suunnitteluun liikemallilepanon rautatiekuljetusten suojaamiseksi.

Tilanne 1.8.1924 perustuu brittiläiselle asiantuntijakomissiolle (British Finland Mission = B.F.M.) annettuihin kalustotietoihin.

1) Meller-kanuunat oli varustettu ilmapalauttajalla.

2) Murikassa 2 ja Heinäsenmaassa 1.

3) Örössä 4.

4) Järjestely kaluston siirtämiseksi Viipuriin käynnissä.

5) Näistä 17 kappaleesta todennäköisesti vain 3-5 käyttökuntoisia, muut kunnostuksen tarpeessa.

LIITE 2

Rannikkopuolustuskomitean mietinnön ilmapuolustus- suunnitelman kalustolaskelmat

Ilmatorjuntavälineet¹

120 kpl	75 mm:n raskaita kiinteälavettisia tykkeitä
76 "	37 mm:n kevyitä kiinteälavettisia tykkeitä
128 "	ilmatorjuntakonekivääreitä
48 "	kuulosuuntimia
53 "	valonheittäjiä
3 "	tähystyspalloja

1) Nidos II, sivut 234–236 ja 240.

Lentokoneet²

Suomenlahden rannikkopuolustus

39+3 kpl	ilmataistelueskaaderi	/Virolahti
39+3 "	–"–	/Helsinki
39+3 "	–"–	/Utti
24 "	torpeedoeskaaderi	/Kotka
24 "	pommituseskaaderi	/Virolahti
24 "	tiedustelueskaaderi	/Virolahti–Koivisto
16 "	–"–	/Helsinki–Loviisa
24 "	laivastoeskaaderi	/Helsinki

Laatokan rannikkopuolustus

32+8 kpl	pommituseskaaderi	/Sortavala
24 "	tiedustelueskaaderi	/Sortavala
24 "	–"–	/Valamo

Koulutus

51 kpl	koulutuseskaaderi	/Suomenlahti–Laatokka
--------	-------------------	-----------------------

355 kpl

2) Nidos II, sivut 194–197.

Nämä määrät olisivat hyvin hankintojen, käytön, poistojen ja täydennysten jälkeen 15 vuotta myöhemmin ratkaisseet Talvisodan ilmapuolustuksen tarpeet.

LIITE 3

75 mm 50 pituuskaliiperinen merikanuuna Zenith-Meller

Kaliiperi	75 mm
Lähtönopeus	750–800 m/s
Ominaistulinopeus	15 ls/min
Suurin kantama	12900 m
Patruunan paino	10,7 kg
Tykin kokonaispaino	1786 kg
Putken pituuskaliiperi	50
kierreosa	2943,5 mm
kierrekäyrä	progressiivinen
kierteen nousu	10°
panoskammion tilavuus	3,5 dm ³
koko sisäosan tilavuus	17,494 dm ³
maksimipaine	2250 kp/cm ²
Lukko	käsi käyttöinen
	kierrelukko
Laukaisu	mekaaninen
Nalli	iskunalli
Joustolaite	öljy/ilma
hidastinneste	värttinäöljy
hidastinnesteen määrä	4,2 kg (paino)
palauttimen alkupaine	22 kp/cm ²
perääntymispituus	400 mm
Suunnattavuus	
sivukulma	n x 360°
korkeuskulma	-15° - +60°

Lähdeviitteet:

1. Rannikkopuolustuskomitean mietintö 28.10.1922, I-IV, Puolustusrevisionin arkisto, kansio 24. SArk.
2. Puolustusrevisionin englantilaisten asiantuntijain esitys rannikotykistön järjestelyksi, Puolustusrevisionin mietintö, liite IV, osa "Coast Defenses", Puolustusrevisionin arkisto, kansio 14. SArk.
3. Rannikotykistörykmentti 3:n päiväkäsky n:o 251/7.9.1924, Liite: Ampumakäsky n:o 7/24. Meripuolustuksen Esikunnan arkisto vv. 1918-1927, Arkistoyksikkö 36/364. SArk.
4. Ilmatorjuntajoukot 1925-1960, Mikkeli 1963, s. 29-30.
5. Sotaväen Esikunnan rannikkopuolustuksen tarkastajan toimiston kirjelmä n:o 26/6.3.1924, Meripuolustuksen Esikunnan arkisto vv. 1918-1927, Arkistoyksikkö 36/364. SArk.
6. Puolustusministeriön kirjelmä P.K. n:o 115. 24.T.Sal./12.2.1924 ja Rannikotykistörykmentti 3:n esikunnan Os II a:n kirjelmä n:o 41/24.sal./16.3.1924, Meripuolustuksen Esikunnan arkisto vv. 1918-1927, Arkistoyksikkö 36/364. SArk.
7. Tykistön tarkastajan esikunnan toimisto I:n kirjelmä n:o 111/24.sal./1.7.1924, Meripuolustuksen Esikunnan arkisto vv. 1918-1927, Arkistoyksikkö 36/364. SArk.
8. Ye-ev Niilo A. A. Simojoki, Johdatus ilmatorjunnan historiaan, II osa. Helsinki 1984.

Summary

THE AIR DEFENCE REQUIREMENTS OF THE FINNISH COASTAL ARTILLERY IN 1919-1925

The abandoning of an offensive maritime strategy and the airforce relating to it, led in reality to the adoption of defensive coast defence concept. This meant that the coastal fortresses had to be air-defended in some way or another.

The arguments over this need are to be found in the report made by the English Group of Experts, British Finland Mission (B.F.M.), of the Defence Revision in summer 1924. According to that document, it is very difficult to protect objects lying nearby sea and land fronts by airforce because in such circumstances the friendly aeroplanes don't get time enough to reach the proper operational height after being alarmed.

The report of the Coast Defence Committee didn't deal with issues concerning the air defence requirements of coast fortresses and suggested no solutions to the problem either. It

only examined that question as an organic part of the coast defence's [own] airforce.

The report made the commanders of coastal artillery regiments very anxious. In 1923, the commander of the Coastal Artillery Regiment 2 wrote: "The question of the air defence of the batteries is completely unsettled". A year later the commander of the Coastal Artillery Regiment 3 requested for "some actions immediately".

The possibilities of the Coastal Artillery Headquarters to solve the problem were pretty limited. Therefore, the propositions of the commanders as well as individual inventions became an essential part in the planning process of the fortresses' air defence. Among others, one such invention was the furnishing of infantry machine guns with proper mounts that made it possible to use them as anti-aircraft weapons.

By the 1st of January 1925 there was no anti-aircraft defence in Finland whatsoever. Even the General Headquarters' initiative, dated the 9th of August 1924, to establish an anti-aircraft battery in Viipuri, was postponed until 1928. However, the coastal artillery didn't remain inactive. Coastal Artillery Regiment 1 in Suomenlinna got its first air defence platoon (1 + 2 + 25) on the 1st of July 1925, and a year later, on the 18th of June 1926, the first anti-aircraft battery of the coastal artillery was established.

The way coastal artillery considered the air defence problem was unique. The consequence was that the first anti-aircraft unit was established and the preliminary anti-aircraft defence was thus originated half a year before the report of the Defence Revision was signed.

NEUVOSTOLIITON ILMAVOIMIEN HYÖKKÄYKSISTÄ SUOMEEN TALVISODAN AIKANA VIROSSA SIJAITSEVISTA TUKIKOHDISTA

Viroilta hankitut tukikohdat tarjosivat Neuvostoliiton ilmavoimille suuren edun Suomea vastaan käydyn talvisodan aikana. Hyökkäysmatka Suomen kaupunkeihin lyheni ratkaisevasti. Lentomatka Leningradin länsipuolelta Laukaanlahdelta Helsinkiin oli 200 kilometriä, mutta Paldiskin läheltä *Laokülan* kentältä vain 100 kilometriä, *Kuusikun* kentältä 120 km ja Ridalassa sijaitsevasta *Sinalepasta* 170 km. Erittäin suotuisat hyökkäysmahdollisuudet olivat Turun kaupungin ja sen sataman suuntaan, sillä Leningradin alueelta oli sinne linnuntietä 450 kilometriä, mutta Laokülasta vain 140 km. Turku ja muut Lounais-Suomen satamat olivat Suomelle erityisen tärkeitä, sillä niiden kautta pidettiin yhteyttä länsimaihin, mistä saatiin sotatarvikkeita, myös aseita ja ammuksia. *Kuressaaresta*, *Sinalepasta* ja *Laokülasta* oli edullista suunnata miinoituslentoja Ahvenanmerelle, millä vaikeutettaisiin yhteydenpitoa Ruotsiin. Koska lentomatka oli lyhyt, Neuvostoliitto saattoi käyttää hyökkäyksissä Suomen etelärannikon kohteita vastaan pommituskoneiden lisäksi myös hävittäjiä, joiden tukikohtana oli Paldiskin lähellä oleva *Kloogan* kenttä.

Edellä lueteltujen etujen lisäksi Virossa sijaitsevat tukikohdat tarjosivat hyökkäyksissä vaurioituneille koneille mahdollisuuden hakeutua Suomenlahden eteläpuolella oleville kentille.

Virossa sijaitsevat tukikohdat tuottivat Suomen ilmapuolustukselle paljon lisäharmia. Vallitsevassa tilanteessa piti odottaa "kuolemanlintuja" myös etelästä – entisten kaakon- ja idänsuuntien lisäksi. Jo ensimmäisenä sotapäivänä – 30. marraskuuta vuonna 1939 – Helsinkiin tehdyn ilmahyökkäyksen aikana ammuttiin alas pommituskone, jonka jäännöksistä löy-

dettyjen ruumiiden taskuissa oli Viron rahaa. Kone oli siis läh-
töisin Virossa sijaitsevasta Neuvostoliiton tukikohdasta.

Kuinka suuri oli sitten niiden koneiden määrä, joita Neuvosto-
liiton sodanjohto suuntasi Virosta Suomeen talvisodan aikana?

Luonnollisestikaan miehittäjät eivät antaneet miehitetylle
Virolle minkäänlaisia tietoja maassa olevien koneiden määräis-
tä. Lentokenttien lähelle ei päästetty ns. tavallisia ihmisiä
eikä Viron viranomaisia, mukaan lukien Viron sotaväen esi-
kunnan upseerit. Vallitsevan sopimuksen mukaan heille olisi
kyllä kuulunut oikeus tietää, kuinka monta lentokonetta Vi-
rossa oli. Puna-armeijan sotilaat avasivat tulen kohti kaikkia,
jotka vain uskalsivat lähestyä heidän kenttiään. Enimmäk-
seen he ampuivat kylläkin ilmaan, mutta usein myös lähesty-
jiä kohti. Tämän vuoksi Viron Valtionarkistossa ei ole suora-
naisia tietoja miehittäjien konemäärästä talvisodan ajalta.
Suomen Päämajan arvioiden mukaan Virossa oli vuoden 1940
tammikuussa 100 Neuvostoliiton konetta. Niistä suurin osa
sijaitsi Kuusikun kentällä, josta ne tekivät tuhoretkiään Suo-
men etelä- ja lounaisosien suojattomiin kaupunkiin ja kyliin.
Tähän aikaan neuvostoliittolaiset olivat saaneet valmiiksi
kentän myös *Raplaan*.¹

Arvio lentokoneiden määrästä Kuusikun ja *Kehtnan* kentillä
tuntuu pitävän yhtä totuuden kanssa, mutta se koskee vain
kahta lentokenttää ja vain pommituskoneita. Näiltä kentiltä-
hän toimi vain pommituskoneita. Toisen tietolähteen mukaan
Virossa oli talvisodan aikana vähintään 240 lentokonetta.²
Tähän lukuun sisältyvät sekä pommituskoneet että hävittäjät
ja tiedustelukoneet. Lisäksi käytettävissä on vielä Viron sota-
ministerin apulaisen kenraalimajuri A. Traksmaan viesti 15.
päivältä toukokuuta 1940, jossa todetaan, että Virossa sijait-
sevan 65. Armeijakunnan käytössä oli enintään 400 lentoko-
netta.³ Viimeksi mainittu luku ilmoittaa tilanteen toukokuus-
sa 1940 eikä siihen sisälly Neuvostoliiton merivoimien ilma-
voimien koneita. Näin ollen on selvää, että pyrkiessämme sel-
vittämään koneiden todellisen määrän törmäämme moniin
vaikeuksiin.

Arkistotietojen avulla tiedämme kuitenkin Neuvostoliiton käytössä olleet lentokentät ja ilmavoimien rykmenttien lukumäärän näillä kentillä.

Lokakuun 10. päivänä 1939 Neuvostoliiton ja Viron välillä solmitun sopimuksen mukaisesti annettiin Neuvostoliiton käyttöön seuraavat lentokentät:

- 1) Paldiskin alueella (Kloogassa) hävittäjärykmentti,
- 2) Paldiskin alueella (Laokülassa) pommitusrykmentti
- 3) Haapsalun lähellä (Ridalan Sinalepassa) pommitusrykmentti
- 4) Saarenmaalla hävittäjärykmentti.

Näiden lisäksi mainitaan Kuusikun ja Kehtnan kentät Raplan lähellä Harjumaalla.⁴

Eräässä päiväämättömässä Viron sotaväen asiakirjassa, joka on ajoitettavissa huhti-toukokuulle 1940 ja joka on merkitty erittäin salaiseksi, käsitellään Neuvostoliiton sotavoimien sijoitusta Virossa. Siinä mainitaan seuraavat lentokentät:

- 1) Sinalepa, pommitusrykmentti
- 2) Kuusiku, pommitusrykmentti
- 3) Kuressaare, pommitusrykmentti
- 4) Laoküla, pommitusrykmentti
- 5) Klooga, hävittäjärykmentti ja kuljetuslaivue
- 6) *Kihelkonna*, laivue yhteistoimintakoneita – vesitasoja.

Laokülan ja Kihelkongan lentotukikohdat kuuluivat merivoimille.⁵

Edellisistä poikkeavat kenraalimajuri A. Traksmaan esittämät asiatiedot, joiden mukaan 15. päivänä toukokuuta vuonna 1940 miehittäjien ilmavoimien sijoitus oli seuraava:

- 1) Paldiski (Klooga), hävittäjärykmentti
- 2) Saarenmaa, hävittäjärykmentti
- 3) Saarenmaa, pommitusrykmentti
- 4) Hiidenmaa, pommitusrykmentti.⁶

Eroihin näyttää vaikuttavan myös merkintöjen laatimisaikakohta. Samalla kuitenkin tiedämme, että niillä kentillä, jotka mainitaan kaikissa kolmessa esityksessä, oli Suomea

Neuvostoliittolaisen pommituskoneen miehistö palaamassa lennotaan. Kuva: Sotamuseo.

The crew of a Soviet bomber returning from their sortie.

vastaan toimineita koneita. Kaikkien kolmessa asiakirjassa mainittujen tietojen pohjalta saamme kaksi hävittäjäkoneiden tukikohtaa – yhden Paldiskin lähellä Kloogassa ja toisen Saarenmaalla – ja viisi pommituskoneiden tukikohtaa – Saarenmaan Kuressaaressa, Hiidenmaalla, Sinalepassa Läänemaalla, Kuusikussa Harjumaalla ja Laokülassa Paldiskin lähellä. Niiden lisäksi oli vielä laivue vesilentokoneita Saarenmaan länsirannikolla ja laivue kuljetuskoneita Kloogassa.

Vuonna 1939 neuvostoliittolaisessa hävittäjärykmentissä oli 50 konetta. Näin ollen talvisodan aikana Viron kentiltä toimi Suomea vastaan 120 hävittäjää ja 250 pommituskonetta. Näiden lisäksi on laskettava 15–20 tiedustelukonetta ja 30–35 kuljetuskonetta. Voidaan arvioida, että yhteensä Suomea vas-

taan toimi Viron kentiltä 405–425 konetta.

Suomen puolustusvoimain ylipäällikkö, sotamarsalkka *C. G. Mannerheim* arvioi muistelmissaan, että Suomea vastaan toimi noin 2 500 Neuvostoliiton lentokonetta. Hän mainitsee niiden tukialueina Viron, Pietarin alueen, Aunuksen ja Vienan.⁷ Ei ole epäilystäkään, etteikö Mannerheim tarkoittanut koneiden kokonaismäärää. Yhtä aikaa niitä oli käytössä tietenkin vähemmän, noin 1 200. *Seppo Myllyniemi* mainitsee, että sodan alussa Karjalan kannaksella hyökkäävää 7. Armeijaa tuki 300 lentokonetta.⁸ Niiden lisäksi on otettava huomioon myös Leningradin ympäristössä sijainneet pommituskoneet, jotka hyökkäsivät Suomen kaupunkeja ja muita asutuskeskuksia vastaan. Viron suunnalla oli käytössä koko ajan noin 400 konetta ja Itä-Karjalassa ilmeisesti vähemmän – noin 200–300 konetta. Yhteensä tämä merkitsisi noin 1 200 lentokonetta.

Valtaosa Virossa toimineista koneista oli pommittajia, jotka hyökkäsivät Lounais- ja Etelä-Suomen kaupunkeja ja kyliä vastaan. Kun katsoo Mannerheimin muistelmissa julkaistua talvisodan pommituksia esittävää karttaa⁹, voi selvästi havaita, että Suomen eteläosaa pommittaneet koneet tulivat etelästä – Virosta. Karjalan kannaksen taisteluihin Neuvostoliiton Viroon tukeutuneet koneet eivät osallistuneet, koska Viron kentät olivat näistä taistelukentistä liian kaukana, toisin kuin Leningradin lähistön kentät.

Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, etteikö vihollinen taistelunnoillaan Kannakselle olisi käyttänyt hyväkseen myös Itä-Viroa. Monesti sattui, että Suomen ilmatorjunnan tai lentokoneiden tulessa vaurioituneet koneet pelastautuivat laskeutumalla Itä-Viron alueelle.

Esimerkiksi neuvostoliittolainen pommituskone teki 21. päivänä joulukuuta kello 15 pakkolaskun Narvan itäpuolella Lilienbachin siirtokunnassa. Lentokone oli vaurioitunut niin pahasti, että lennon jatkaminen oli mahdotonta. Neljästä miehistön jäsenestä yhdellä oli sirpaleen aiheuttama haava päässä. Lentäjät, sen sijaan että heidät olisi internoitu, asetettiin

asumaan Narvan upseerikasinolle. Siellä he käyttäytyivät korskeasti, kuten miehittäjät yleensä, vierailivat kaupungilla aatetoveriensa – venäläisten asukkaiden – luona ja jättivät maksamatta kasinon laskun, vaikka heillä oli Viron rahaa. Sitä paitsi he viivyttelivät poislähtöään ja olivat vielä 4.1.1940 Narvassa.¹⁰ Ja miksipäs eivät olisi viivytelleet; he olivat syöneet Narvassa kunnolla, toisin kuin Neuvostoliitossa. Sitä paitsi näin he välttyivät joutumasta uudelleen Suomen ilmatorjunnan tuleen, johon he olivat jo kertaalleen tutustuneet.

Toinen esimerkkitapaus sattui 12.1.1940 kello 15.30, jolloin Vaivaran kunnan Perjatsin rannalle Narvasta noin 20 kilometriä länteen laskeutui kolme neuvostoliittolaista hävittäjää. Niistä yhdellä oli osumia neljässä kohdassa ja öljyjohdot olivat rikkoutuneet, toiseen oli osunut kahdesti ja kolmas oli ehjä. Laskeutumisen syynä oli polttoaineen loppuminen suunnistusvirheen seurauksena. Koneet olivat lentäneet Seiskarin, Lavansaaren, Tytärsaaren ja Suursaaren kautta Kotkaan ja sieltä Koiviston saareen asti, kunnes saaren ja Suomen rannikon välillä niitä tulitettiin tykillä ja koneet eksyivät paluulennolla.¹¹ Edellä kerrotusta käy ilmi, että ensinnäkin nämä koneet, jotka lensivät hyökätäkseen suomalaisia joukkoja vastaan Karjalan kannaksella, nousivat ilmaan Leningradin alueelta. Toiseksi käy ilmi, että suomalaisten ilmatorjuntatuli oli erityisen tarkkaa, sillä vain yksi kolmesta koneesta selvisi vaurioitta. Kolmanneksi voi päätellä, että niiden lentäjiltä puuttui malttia, sillä joutuessaan tulitukseen he heti eksyivät.

Osittain tällaiset eksymiset johtuivat Neuvostoliiton lentäjien heikosta ammattitaidosta. Vähänkin vaikeammassa sääoloissa tai pelätessään ilmatorjunnan tulta – ilmataisteluista puhumattakaan – lentäjät kadottivat suunnan ja eksyivät. Vaurioituneiden koneiden lentäjiä houkuttelivat pakkolaskuihin kaikkialle Viroon – eikä vain Neuvostoliitolle luovutettuihin tukikohtiin – neuvostolentäjille Virossa annetut oikeudet, jotka rikkoivat Viron puolueettomuutta.

Jo joulukuun 6. päivänä vuonna 1939 Viron ilmapuolustuksen komentaja käski antaa Rakveressä sijaitsevan 1. Lentolai-
vueen komentajalle seuraavan määräyksen: Ilmapuolustuksen
komentaja käski ilmoittaa, että Neuvostoliiton lentokoneilla
on pakkolaskutapauksissa lupa laskeutua *Rakveren* ja *Jõhvin*
lentokentille. – – – Ilmapuolustuksen komentaja käski lisäksi,
että niissä tapauksissa, jolloin Neuvostoliiton koneet tekevät
pakkolaskun Rakveren tai Jõhvin kentille, niille oli annettava
kaikki tarpeellinen apu: lentokoneen vartiointi, lupa tarvit-
taessa käyttää lentokonehalleja jne.¹² Sotavoimien ylipäällik-
kö myönsi Neuvostoliiton koneille 9.12.1939 luvan laskeutua
yllä mainittujen lisäksi myös *Jägalan* kentälle.¹³ Näillä järjes-
tetyillä Viron sotavoimien johto rikkoi olennaisesti maan puo-
lueettomuusperiaatetta, sillä määräysten mukaan puolueetto-
man maan on internoitava sodan loppuun asti alueelleen jou-
tuneet sotivien osapuolten sotilaat.

Viron tilanne vuosina 1939–1940 oli tietenkin äärimmäisen
vaikea ja neuvostoliittolaisten lentokoneiden miehistöjen in-
ternointi miltei mahdotonta. Mutta miksi miehittäjille tarjot-
tiin enemmän kuin he vaativat? Miksi käskettiin auttaa Viroon
pakkolaskun tehneitä neuvostokoneita? Eihän siihen ollut
minkäänlaista tarvetta, eivätkä neuvostoliittolaiset myöhem-
min suhtautuneet tällaisen käskyn antajiin yhtään sen myön-
teisemmin.

Edellä jo mainittiin Neuvostoliiton lentäjien heikosta am-
matillisesta tasosta talvisodan aikana. Mainitsematta ei myös-
kään voi jättää heidän heikkoa taistelumoraaliaan, joka tais-
telutilanteissa näkyi mm. pelkuruutena. Luonnollisesti siitä
voi tässä esittää vain muutamia esimerkkitapauksia, jotka
herättivät Virossa huomiota ja näkyvät arkistojen asiakirjois-
sa.

Suomen ilmapuolustus oli tarkka ja seurasi vihollista kaik-
kialle, minne se oli mahdollista. Siitä syystä ”punahaukat”
yrittivät välttää Suomen ilmapuolustusta kaikin tavoin. Yksi
mahdollisuus oli hyökätä niille paikkakunnille, missä tiedus-
telutietojen mukaan ei ollut ilmatorjuntayksiköitä. Sekin oli

hiukan vaarallista, sillä alueelle muualta lähetettyjen suomalaisten hävittäjien rankaisuskua oli vaikea välttää. Sen vuoksi turvallisinta oli pudottaa pommit jo ennen kohteeseen ehtimistä joko mereen tai omien tukikohtien lähelle Virossa.

Keila-Joalla oli virolainen merivartioasema, jolta saatettiin seurata Virosta Suomeen suuntaavia "punahaukkoja", jotka lensivät Keila-Joan aseman yli. Näin tekivät etenkin Kuusikun ja Ridala-Sinalepan kentiltä lähteneet pommituskoneet. Suurin tie Kuusikun kentältä Helsinkiin olisi kylläkin kulkenut Tallinnan yli, mutta koneet eivät vielä silloin rohjenneet käyttää tätä reittiä. Myös lähellä olleilta Laokülan ja Kloogan kentiltä lähteneitä koneita voitiin tarkkailla.

Keila-Joan merivartioaseman päiväkirjaan on merkitty Neuvostoliiton lentokoneiden ylilennot pohjoiseen ja takaisin. Moneen kertaan on mainittu, että koneiden lennettyä pohjoiseen on kuultu voimakkaita räjähdysääniä – pomminräjähdystä. Koska Keila-Joalta on Suomen rannikolle lähes 100 kilometriä, ei voi olla mahdollista, että räjähdykset olisivat kuuluneet Suomesta saakka. Tuntuu todennäköiseltä, että neuvostoliittolaiset koneet pudottivat pommilastinsa mereen ja palasivat sen jälkeen "tehtävänsä täyttäneinä" takaisin. Yhteensä päiväkirjasta löytyy vuoden 1939 joulukuun 19. päivän ja seuraavan maaliskuun 8. päivän väliseltä ajalta yhdeksän merkintää, joista osaan liittyyneen pommin pudotus ennen kohdetta.¹⁴ Päiväkirjassa mainitaan, että 14. päivänä tammikuuta vuonna 1940 kello 9.35 merivartioaseman yli pohjoiseen lensi 57 Neuvostoliiton pommituskonetta, ja kello 9.55 kuului pohjoisesta voimakkaita räjähdysääniä.¹⁵ (Tämä pommitus suuntautui Hankoon ja *Risto Pajarin* teos "Talvisota ilmassa" mainitsee sivulla 124, että 14. päivän pommituksessa oli mukana 57 konetta. Kahdessakymmenessä minuutissa koneet ehtivät hyvin Hankoon. Toimituskunnan huomautus.) Tammikuun 19. päivänä kello 14.15 ja kello 14.35 lensi pohjoiseen kuusi pommituskonetta, ja kello 14.30 ja sen jälkeen kuultiin taas pohjoisesta pomminräjähdystä.¹⁶ Helmikuun 29. päivänä 1940 kello 12.05 ylitti aseman Suomeen päin 17

pommituskonetta ja kaksi hävittäjää, ja kello 12.20 kuultiin pohjoisesta sarja räjähdyksiä.¹⁷ Nämä kaikki olivat ns. epäselviä tapauksia, mutta tarpeeksi usein sattui, että pommeja pudotettiin myös Viron alueelle. Jo talvisodan toisena päivänä – 1.12.1939 – neuvostoliittolainen pommituskone pudotti pommeja Naissaaren itärannalla olleelle Rannikkopatteri n:o 5:lle ja aiheutti vähäisiä vaurioita. Patterilla olleet Viron rannikkotyökistön sotilaat havaitsivat lentokoneessa selvästi Neuvostoliiton kansallisuustunnukset ja paikanpäältä kerätyissä pomminsiirpaleissa oli selvästi venäläisiä kirjaimia P 80-15.¹⁸

Viimeksi mainitussa tapauksessa kysymyksessä ei varmastikaan ollut lentäjän pelkuruus. Ilmeisesti hän luuli patteria Suomelle kuuluvaksi, joten lentäjän suunnistustaito oli äärimmäisen heikko.

Seuraavat esimerkit osoittavat kuitenkin ”punahaukkojen” pelkuruutta ja niiden halua vapautua tappavasta taakasta itseään vaarantamatta.

Joulukuun 1. päivänä 1939 pudotettiin Osmussaaren lähistölle mereen yksi pommi ja seuraavana päivänä Põõsapean merivartiostasemasta 5 mailia luoteeseen kuusitoista pommia.¹⁹ Paljon vaarallisempi tapaus sattui 29. päivänä tammikuuta 1940, jolloin kello 12.20 Läänemaalla Märjamaan kunnan ylle ilmestyi koillisesta kahdeksan pommituskonetta, jotka lensivät Pärnun suuntaan – ilmeisesti kohti Haapsalun eteläpuolella olevaa Sinalepaa. Lentokoneet pudottivat Konuveren kartanon lähistölle 20 pommia, joista yksi putosi Bernhard Mitt’ille kuuluneen kuivurin viereen ja särki sen ikkunaruuudut. Toinen pommi putosi Rudolf Laur’in navetan viereen, missä se teki 120 senttiä syvän pommikuopan ja särki navetan ikkunat. Muut pommit putosivat lähiseudun pelloille ja metsään, henkilötappioita ei aiheutunut.²⁰

Helmikuun 25. päivänä kello 23.30 luoteeseen lentävä kone pudotti neljä pommia Vormsin saarelle; onneksi ihmisuhreilta vältyttiin.²¹ Todennäköisesti kyseessä oli Sinalepan tukikohdasta peräisin oleva kone.

Samana päivänä kello 4.20 tuntematon lentokone pudotti Hiidenmaalla, Tahkunan majakalta 5–6 mailia merelle neljä pommia, jotka räjähtivät jäällä. Ennen pommien pudotusta lentokone valaisi merialuetta ja pommien pudottamisen jälkeen ampui punaisen valoraketin.²²

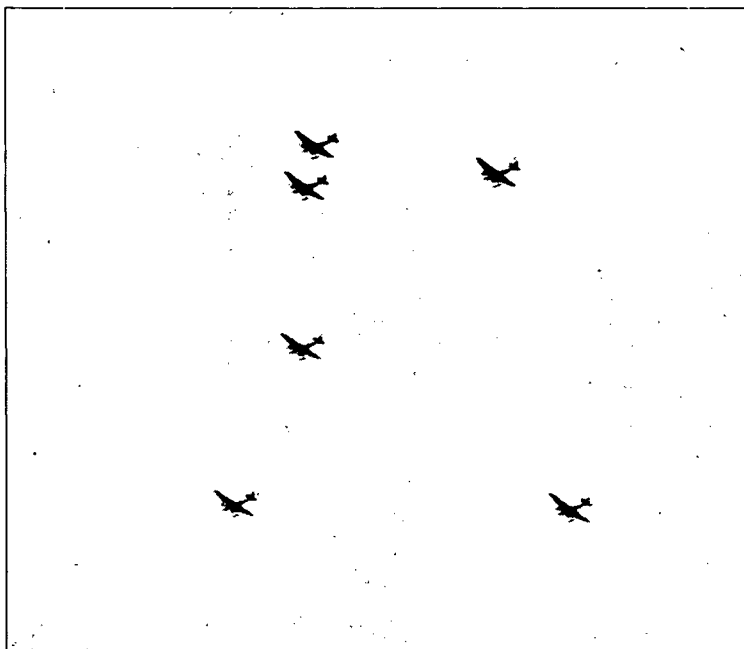
Helmikuun 9. päivänä 1940 kello 16:n ja 17:n välisenä aikana pudotettiin Läänemaalla Noarootsin kuntaan kaksi pommia, minkä seurauksena Passlepan koulurakennuksen ikkunat särkyivät. Ennen pommien pudottamista kone oli kierrellyt Haapsalun kaupungin yllä. Sen jälkeen kone oli ottanut suunnan pohjoiseen kohti Noarootsia, ja vähän sen jälkeen kuuluivat räjähdykset.²³

Viimeksi mainitussa tapauksessa ei jää epäilystäkään siitä, etteikö lentokone kuulunut Neuvostoliiton ilmavoimille. Päinvastaisessa tapauksessa Haapsalun tukikohdassa olleet neuvostojoukot olisivat avanneet tulen; nyt ne eivät sitä tehneet.

Järkyttävä esimerkki neuvostoliittolaisten lentäjien heikosta suunnistustaidosta saatiin helmikuun 14. päivänä Peipsijärven pohjoisrannikolla. Neljätoista Alajoen kylän kalastajaa oli ollut edellisenä päivänä Peipsijärvellä pyydystämässä kalaa 14 kilometrin päässä rannasta, kun idästä ilmestyi heidän yläpuolelleen korkealla lentävä lentokone. Heidän kohdallaan se pudotti pommin, joka räjähti 200:n metrin päässä. Sen jälkeen kone suuntasi kulkunsa takaisin itään.²⁴ Voi vain olettaa, että lentäjä luuli Peipsijärven pohjoisrannikkoa Suomen etelärannikoksi.

Kuinka monta hyökkäystä Virossa sijainneista Neuvostoliiton tukikohdista tehtiin Suomeen? Valitettavasti tarkat tiedot puuttuvat, sillä Puna-armeijan johto ei katsonut tarpeelliseksi antaa tosiasiallisesti miehitetyn Viron virkavallalle minkäänlaisia tietoja tästä.

Keskustellessaan Viron Helsingin lähettilään Aleksander Varman kanssa 17.1.1940 Suomen ulkoasiainministeri Väinö Tanner sanoi, että Neuvostoliiton lentokoneet tekevät Virossa sijaitsevista tukikohdista tuharetkiään Suomen suojaamatto-

Newostoliittolaisia pommituskoneita Helsingin yllä 1.12.1939. Tuona päivänä lentotoiminta oli hyvin vilkasta. SA-kuva.

Soviet bombers above Helsinki on the 1st of December 1939. On that very day the hostile air activities could be regarded as 'busy'.

miin kyliin ja kaupunkeihin.²⁵ Varman vastaus viittasi selvästi siihen, ettei Viro ollut silloin enää itsenäinen valtio ja noudatti tarkalleen isännän antamia ohjeita. Lähettilään vastaus vaikutti suorastaan pilalta: "Minä vastasin, että Virossa todellisuudessa olleista lentokoneista minulla ei ole mitään tietoa enkä voi kieltää tai myöntää, hyökätäänkö sieltä Suomen asutuskeskuksiin vai ei. Meille ovat venäläiset kertoneet, että Virossa olevat lentokoneet tekevät ainoastaan harjoituslentoja Suomenlahden yllä."²⁶

Tämä sanottiin aikana, jolloin Pohjois-Virossa oli runsaasti pakkolaskun tehneitä, Suomessa vaurioituneita "punahauk-

koja". On ymmärrettävää, että Varma ei kertonut tällaisia tyhmyyksiä oma-aloitteisesti, vaan toimi niin Tallinnasta saamiensa ohjeiden mukaan.

Kuten jo edellä on todettu, virolaisen Keila-Joan merivartioaseman päiväkirjassa on tietoja Neuvostoliiton koneiden lennoista Virosta Suomeen. On selvää, että yhdessä paikassa tehdyt havainnot eivät voi olla täydellisiä. Laskennasta ovat jääneet pois Saarenmaalta suoraan pohjoiseen ja Sinalepasta luoteeseen suunnanneet koneet. Sama pätee myös Kuusikun kentältä koilliseen – Viipurin ja Kotkan alueille – lentäneisiin koneisiin.

Päiväkirjan puutteena on seikka, että monet tähystystehtävässä olleet rajavartijat eivät katsoleet tarpeelliseksi mainita myös ylilentäneiden koneiden määriä, vaan rajoittuivat huomautuksiin, kuten "joskus oli näkyvissä lentokoneita lentämässä pohjoiseen päin". Siitä huolimatta Keila-Joan merivartioaseman päiväkirja sisältää erittäin kiinnostavia tietoja. Päiväkirjan maininnat ylilennoista alkavat 19. päivänä joulukuuta 1939 ja viimeiset merkinnät ovat 11. päivältä maaliskuuta 1940. Kaikkiaan merkintöjä on tehty kahtenakymmenenä yhdeksänä päivänä, kun talvisota kesti 105 päivää. Kahdeksantoista päivän kohdalle on merkitty myös Suomea kohti lentäneiden koneiden määrät.

Päiväkirjan merkinnät ovat seuraavat:

Vuosi 1939

19.12. kello 12.00–19.00: Silloin tällöin oli ilmassa neuvostoliittolaisia koneita.

21.12. kello 13.10 kaksi lentokonetta lensi luoteeseen. Kello 13.50 viisi lentokonetta luoteeseen.

25.12. kello 12.15 näin kolme konetta lentämässä Suomea kohti.

27.12. kello 8.00–12.30 silloin tällöin näkyi Neuvostoliiton lentokoneita.

29.12. kello 8.45 kaksi lentokonetta pohjoisen suuntaan.

30.12. kello 8.00–12.00 silloin tällöin näkyi lentokoneita lentämässä pohjoiseen.

Vuosi 1940

7.1. kello 11.20 näin kaksi Neuvostoliiton lentokonetta lentämässä pohjoiseen päin.

9.1. kello 11.10 näkyi 13 lentokonetta lentämässä pohjoisen suuntaan, kello 14.45 näin 4 Neuvosto-Venäjän pommituskonetta lentämässä pohjoisen suuntaan ja kello 16.35 lensi 3 Neuvosto-Venäjän lentokonetta pohjoisesta etelän suuntaan.

10.1. kello 9.20 näin 2 Neuvosto-Venäjän lentokonetta suuntautuvan pohjoiseen, kello 12.25 lensi 2 konetta pohjoiseen.

12.1. kello 13.10 näkyi 17 lentokonetta ja kello 13.40 16 lentokonetta lentämässä Paldiskista pohjoisen suuntaan.

14.1. kello 9.35 lensi 57 lentokonetta pohjoisen suuntaan.

19.1. kello 14–15 lensi 3 konetta pohjoiseen, kello 14.45 lensi 6 konetta pohjoiseen.

20.1. silloin-tällöin oli ilmassa lentämässä lentokoneita.

23.1. silloin-tällöin oli lentämässä lentokoneita pohjoiseen.

26.1. silloin-tällöin näkyi ilmassa lentämässä lentokoneita.

29.1. silloin-tällöin oli lentämässä runsaasti lentokoneita.

1.2. kello 22.10 näkyi yksi lentokone lentämässä pohjoiseen, kello 23.15 lensi yksi lentokone pohjoiseen ja kello 23.25 lensi 2 lentokonetta pohjoiseen.

9.2. kello 12.15 yksi lentokone pohjoiseen.

10.2. kello 13.00–17.30 silloin-tällöin lentämässä lentokoneita pohjoiseen.

15.2. kello 14.40 lensi 89 lentokonetta pohjoiseen, mistä tulivat takaisin kello 15.45, samanaikaisesti ammuttiin yhdestä koneesta punainen raketti.

16.2. kello 7.15 oli näkyvissä lentokoneita lentämässä pohjoiseen.

17.2. kello 15.00–16.00 lensi 66 Neuvostoliiton lentokonetta pohjoiseen.

18.2. kello 11.00–15.30 oli näkyvissä Neuvostoliiton lentokoneita lentämässä pohjoiseen.

19.2. kello 9.00–12.00 näkyi pohjoiseen lentämässä 68 monenlaista sotilaslentokonetta, kello 14.10–15.30 meni Suomen suuntaan 70 Neuvostoliiton lentokonetta.

26.2. kello 10.05 lensi pohjoiseen 16 pommituskonetta ja 5 hävittäjää, kello 11.00 ja 11.10 lensi 11 ja 6 lentokonetta etelän suuntaan.

29.2. kello 12.05 lensi pohjoiseen 17 pommituskonetta ja 2 hävittäjää, kello 14.30–16.00 oli pohjoiseen lentämässä 77 lentokonetta, joista takaisin tulossa 16 lentokonetta.

1.3. kello 11.40 ohitti pohjoisen suuntaan 41 pommituskonetta ja 7 hävittäjää, kello 11.55 meni 15 pommituskonetta pohjoiseen ja kello 12.40 tuli 14 lentokonetta takaisin, kello 13.00 meni pohjoiseen 8 pommituskonetta, kello 15.20 meni pohjoiseen 5 pommituskonetta ja kello 16.25 meni pohjoiseen 7 pommituskonetta.

4.3. kello 6.50 ohitti 3 lentokonetta pohjoisen – idän suuntaan.

9.3. kello 6.15 meni 3 Neuvostoliiton pommituskonetta pohjoiseen, kello 6.40 meni 2 hävittäjää pohjoiseen ja kello 14.35 näkyi 3 pommituskonetta menossa koilliseen.

11.3. tarkkailun aikana näkyi ilmassa vilkasta Neuvostoliiton koneiden toimintaa.

Päiväkirjasta on selvästi nähtävissä kaksi intensiivisintä jaksoa Neuvostoliiton ilmavoimien hyökkäyksissä Suomeen Virossa sijaitsevista tukikohdista. Ennen joulukuun 21. päivää päiväkirjaan ei ole tehty merkintöjä neuvostoliittolaisista koneista. On mahdollista, että neuvostoliittolaisten heikon järjestelykyvyn takia lentoja ei kyetty paljoakaan ohjaamaan tätä kautta, mutta on myös mahdollista, että ennen tuota päi-

vämäärää ei ollut määräystä merkitä koneita päiväkirjaan. Vuoden 1939 joulukuun 21. päivän ja seuraavan kuun 7. päivän välisenä aikana on merkitty 14 ylilentoa Suomea kohti. Tammikuun 9:n ja 19:n välillä merkittiin jo 122 lentoa pohjoiseen ja 15:nnestä helmikuuta maaliskuun 9:nteen kirjattiin 502 uloslentoa. Tästä näemme, että Virostä lähtevät Neuvostoliiton ilmahyökkäykset laajenivat sodan aikana jatkuvasti. Erityisesti hyökkäykset kiihtyivät helmikuun kuluessa. Yksistään Keila-Joalla merkittiin muistiin 15. päivänä helmikuuta 89 lentoa, 17. helmikuuta 66, 19. helmikuuta suurin määrä eli 138, 26. helmikuuta 38, 29. helmikuuta 77 ja 1. maaliskuuta 86 ylilentoa Suomen suuntaan. Tämän perusteella voi päätellä, että Neuvostoliiton pommikoneiden määrästä esitetty arvio, joka päättyi 250 koneeseen, näyttää vastaavan todellisuutta. Täytyyhän ottaa huomioon, että Neuvostoliiton heikon lentokonehuollon, koneiden ilmahyökkäyksissä saamien vaurioiden, bensiinin puutteen ja muiden syiden takia ei ollut mahdollista käyttää kaikkia koneita samanaikaisesti.

Tätä tukee myös 17. helmikuuta vuonna 1940 Tallinnan Poliittisen poliisin komissaarille saapunut ilmoitus Paldiskin Poliittisen poliisin apulaiskomissaarilta. Siinä mainitaan, että "4.-10. helmikuuta huomattiin aika vähäistä lentoliikennettä. Paikalla liikkuu huhu, että tämän syynä olisi venäläisiä vaivaava bensiinin ja pommien puute. Nyt sain tietoja siitä, että noina päivinä olisi esiintynyt juonittelua ja vastustusta, kun levitettiin vetoamuksia ilmavoimien sotilaille. Laokulan lentokentän lähistön asukkaat ovat huomanneet, että 3. päivänä helmikuuta jäi kadonneeksi 6 ja 14. helmikuuta 3 pommikonnetta. Samanaikaisesti mainittiin Paldiskissa Raekatu 24:ssä asuneiden kahden lentäjän katoamisesta; heidän vaatteensa oli poltettu uunissa. Lisäksi kerrottiin Y. Erot'in talossa asuneiden kahden lentäjän kadonneen. Neuvostoliittolaiset sotilaat olivat selittäneet, mitä ei ole voitu tarkistaa, että kadonneet lentäjät eivät olleet kaatuneet, vaan laskeutuneet vapaaehtoisesti Suomeen."²⁷

Samassa tiedonannossa kerrotaan vielä kaksi kiinnostavaa

Suomen ilmavoimat onnistunut. Alasammuttu neuvostoliittolainen pommituskone Helsingin Munkkiniemessä 1.12.1939. SA-kuva.

The Finnish air defence has been successful. The remains of a Soviet aeroplane shot down on the 1st of December 1939. Photographed in the suburb of Munkkiniemi in Helsinki.

esimerkkiä Laokulan kentältä lähtöisin olleiden lentokoneiden tuhoutumisesta:

”Helmikuun 17. päivänä on Laokulan lentokentän lähistöllä pudonnut jälle ja tuhoutunut kaksimoottorinen pommikone. Samana päivänä on Madisen kirkon lähellä pudonnut alas vielä yksi kaksimoottorinen pommikone, jonka toisen siiven kärkeä oli murtunut noin 1,5 sylvän pituudelta. Yksi miehistön jäsenistä oli hypännyt koneesta noin 50 metrin korkeudessa.”²⁸

Edellisen tiedon todenmukaisuutta tukee Viron Keila-Joan vartioaseman päiväkirja. Siitä näkyy, että 4.–10.2.1940 Neuvostoliiton koneiden lentoja Suomen suuntaan esiintyy tosiaan vähemmän kuin ennen ja erityisen vähän verrattuna seuraaviin viikkoihin. Lähteiden perusteella on vaikea näyt-

tää toteen, esiintyikö silloin todella neuvostolentäjien keskuudessa vastustusta ja vapaaehtoisia laskeutumisia Suomeen. Joitakin edellä mainittuja tietoja tarkentavia asiakirjoja pitäisi löytyä suomalaisista arkistoista. Suomalaisten puolelle siirtymistä voi lähdetietojen perusteella pitää täysin mahdollisena, sillä neljän lentäjän katoaminen ja heidän vaatteittensa polttaminen on huomionarvoinen seikka. Jos asia on näin, silloin täytyy päätyä lopputulokseen, että vaatteet poltettiin sen vuoksi, että vaatteiden omistajat olivat neuvostoliittolaisen käsityksen mukaan pettureita.

Kuinka suuriksi Neuvostoliiton Viroon sijoittamien ilmavoimien tappiot muodostuivat talvisodan aikana? Valitettavasti Virossa ei löydy yhteenvetoja niistä koneista, jotka saivat palkkansa pudotessaan Suomen alueelle tai putosivat vahingoittuneina Suomenlahteen. Sitä vastoin Virossa on tarkat tiedot kaikista putoamisista ja pakkolaskutapauksista Viron valtion alueelta ja Viron rannikkojen läheisyydestä. Tietoja tarkasteltaessa täytyy muistaa, että valtaosa tappioista aiheutui Suomessa ja merialueella. Viron rannikolle päässeet vaurioituneet lentokoneet muodostivat tietysti vain pienen osan kokonaistappioista.

Marsalkka Mannerheimin muistelmien mukaan Neuvostoliiton ilmavoimien varmat tappiot olivat talvisodassa 872 konetta. Näiden lisäksi oli 103 epävarmaa tapausta, joiden putoamista ei voitu varmuudella todistaa.²⁹ Tämä merkitsee, että epävarmoja tapauksia oli noin 10 prosenttia kokonaistappioista. Tuohon 10 prosenttiin pitäisi mahtua myös Viroon joutu- neet tai mereen pudonneet ”punahaukat”.

Muutamia päätelmiä voi tehdä jo pelkästään Paldiskin lähellä sijaitsevan Laokülan lentokenttää koskevien merkintöjen perusteella. Sinne oli sijoitettu yksi laivastolle kuuluva rykmentti, jonka kalustona olivat kaksimoottoriset DB-3-pommituskoneet. Rykmentissä oli normaalisti noin 50 konetta. Edellä näimme, että tämän tukikohtan koneista katosi 3.2.1940 kuusi ja 14.2. kolme. Helmikuun 17. päivänä putosi lentokentän läheisyydessä kaksi Suomessa vahingoittunutta

konetta. Lisäksi on tiedossa, että 14.1.1940 putosi samalla kentällä 50 metrin korkeudesta vahingoittunut pommituskone, joka tuhoutui.³⁰ Näin ollen yksistään Laokulan kentälle tukeutunut rykmentti menetti epätäydellisten tietojen mukaan 12 lentokonetta, eli 25 prosenttia koneistaan. Siinä esimerkki Suomen ilmapuolustuksen tehokkuudesta.

Tiedot talvisodan aikana Virossa pakkolaskun tehneistä tai tuhoutuneista Neuvostoliiton koneista käsittää ajanjakson 19.12.1939–11.3.1940 kyseiset päivät mukaan lukien. Tietoja on 84 päivän osalta. Sinä aikana putosi Viroon tai suoritti pakkolaskun yhteensä 82 neuvostoliittolaista konetta, joista 31 pudotessaan joko tuhoutui tai pakkolaskun tehdessään vaurioitui korjaukelvottomaksi. Tarkemmat putoamispaikat on esitetty oheisessa kartassa.

Käyttötarkoituksen ja vaurioasteen mukaan eriteltynä koneet jakautuivat eri aikoina seuraavasti:³¹

Ajan- jakso Period	Pakkolaskun teh- neitä (yhteensä) Forced landings (Total)		Korjaukelvottomiksi vaurioituneita Damaged out of repair	
	Pommi- tus- koneet Bombers	Hävit- täjät Fighters	Pommi- tus- koneet Bombers	Hävit- täjät Fighters
19.12.–1.1.	9	2	5	–
2.1.–15.1.	4	9	3	3
16.1.–29.1.	9	5	3	4
30.1.–12.2.	2	–	–	–
13.2.–26.2.	9	22	4	5
27.2.–11.3.	8	3	4	–
Yhteensä Totals	41	41	19	12
		82		31

Marsalkka Mannerheimin muistelmien mukaan Suomen ilma-
puolustuksen alasampumia niin sanotusti epävarmoja koneita
oli 103, mikä käy hyvin yhteen Viron alueella pudonneitten 31
koneen kanssa. Nämä olivatkin ne ”epävarmat” Suomen ilma-
voimat. Loogista on, että jos Virosta päin tuli Suomeen 1/3 ”pu-
nahaukoista” niin loput 72 konetta eli 2/3 putosi Leningradin
alueella tai Neuvosto-Karjalassa. Voi sanoa, että Suomen sota-
voimien tiedot vastaavat Viron tietoja ja että ne ovat täysin
uskottavia.

Seuraavassa tarkastelemme paria kiintoisaa tietoa neuvos-
toliittolaisten koneiden putoamisesta Virossa talvisodan aika-
na. Joulukuun 27. päivänä vuonna 1939 Läänemaalla Ridalan
kunnassa Sinalepan lentotukikohdassa teki pakkolaskun tun-
temattomasta syystä neuvostoliittolainen lentokone – ilmei-
sesti 2-moottorinen DB-3 -pommituskone. Lentokone tuhoutui
täysin, ja kolme lentäjää kuoli.³²

Tammikuun 1. päivänä vuonna 1940 Läänemaalla Piirsalun
kunnassa putosi metsään tuntemattomasta syystä neuvosto-
liittolainen kone. Se tuhoutui täysin, ja kolme lentäjää kuoli.³³
Lentokoneen osia levisi yli 600 metrin alueelle. Ilmeisesti täl-
läkin kerralla oli kyseessä DB-3 -pommituskone.

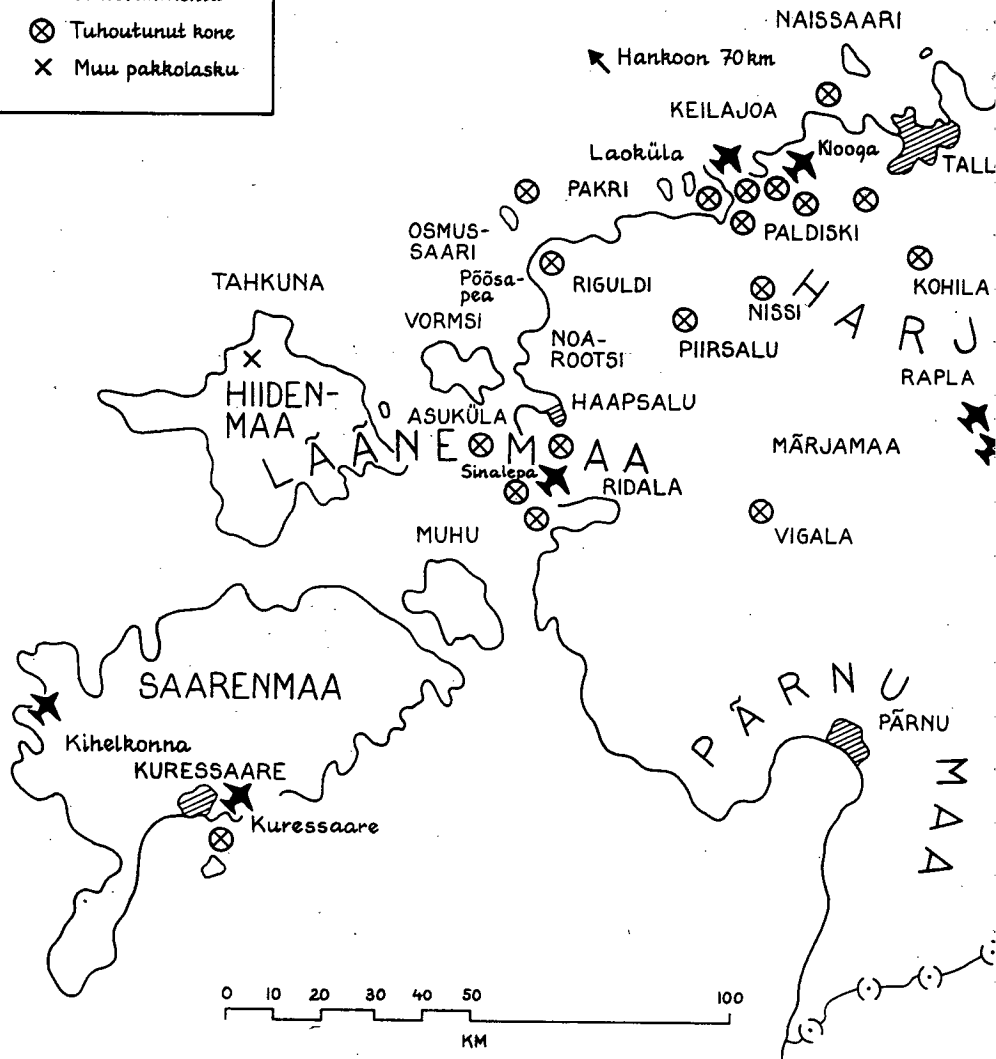
Tammikuun 15. päivänä vuonna 1940 putosi Harjumaalla
Kohilan kunnassa paperitehtaan pellolle neuvostoliittolainen
kone. Se tuhoutui täysin. Kaksi lentäjää sai surmansa ja kone-
kivääriampuja haavoittui.³⁴ Ilmeisesti kyseessä oli DB-3
-pommituskone, joka oli lähtenyt Kuusikun kentältä.

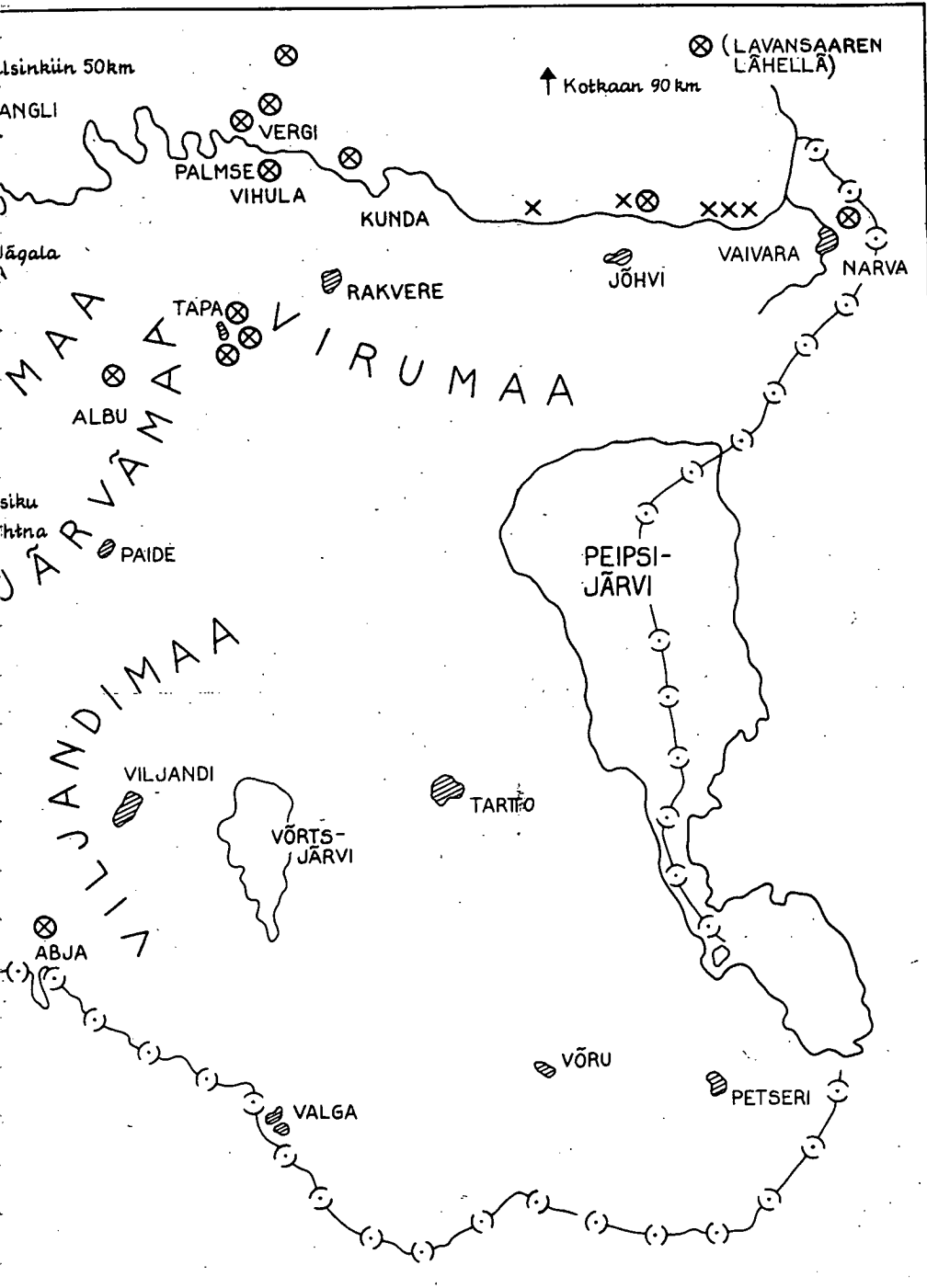
Tammikuun 16. päivänä vuonna 1940 kello 14.25 Riguldin
kunnan Spithamin kylässä Andrus’en perheen pellolle laskeu-
tui neuvostoliittolainen yksimoottorinen ja -paikkainen kaksi-
tasoinen hävittäjä (E.L – I-153), joka oli lähtöisin Paldiskin
Kloogan kentältä. Pakkolasku epäonnistui osaksi ja kone vau-
rioitui. Lentäjä säilyi vahingoittumattomana.

Tammikuun 29. päivänä kello 12.30 putosi Virumaalla Va-
lastin kylässä meren jäälle neuvostoliittolainen hävittäjä, jon-
ka tunnusnumero oli 13. Koneen sukset ja siivet vaurioituvat.
Lentäjä ei vahingoittunut.³⁵ Ilmeisesti kone oli peräisin *Lugan*

Selitteet

- Neuvostoliiton lentotukikohta
- Tuhoutunut kone
- Muu pakkolasku

tukikohdasta Leningradin lounaispuolelta.

Samana päivänä kello 17.40 yksi kone (ilmeisesti DB-3-pommituskone) teki pakkolaskun Alburn kunnan Saaren kylässä Järvamaalla. Kone oli todennäköisesti lähtenyt Kuusikun kentältä. Lentokone tuhoutui, lentäjät pelastuivat.³⁶

Tammikuun 29. päivä 1940 oli muutenkin Neuvostoliiton ilmavoimien epäonnen päivä. Silloin yksi neuvostoliittolainen hävittäjä putosi myös Kloogajärven eteläkärjen seutuville noin puolen kilometrin päähän Kloogan moisiosta. Kone tuhoutui täysin, ja lentäjä sai surmansa.³⁷ Neuvostoliiton viranomaiset asettivat koneen jäännösten luo vartion, eikä ketään päästetty lähelle, vaikka tuhoutumispaikka ei kuulunutkaan Neuvostoliiton käytössä olevaan sotilastukikohtaan.

Kello 15:n tienoilla 13. helmikuuta 1940 Neuvostoliiton yksitasoinen hävittäjä I-16 numero 35 tuhoutui meren jälle tekemässään pakkolaskussa. Paikka oli Virumaalla Palmsen kunnassa noin puolitoista kilometriä Pedassaaren niemestä. Virolaisten upseerien tekemässä tarkastuksessa huomattiin lentokoneen olevan kumollaan, ja että sen runko, pyrstö, siivet ja moottori olivat tuhoutuneet täysin. Tarkastuksen tekijöiden käsityksen mukaan koneen jäännökset oli hävitettävä, kuten sitten myöhemmin tehtiinkin. Lentäjä oli kuin ihmeen kautta selvinnyt vahingoittumatta ja poistunut paikalta.

Tämäkin lentokone oli ilmeisesti peräisin Neuvostoliiton puolella olevalta Lugan lentokentältä, ja se oli vaurioitunut Karjalan kannaksen taisteluissa; samaan aikaanhan neuvostoliittolaiset olivat saaneet murtuman Summan alueella.

Virolaisten tekemän tarkastuksen mukaan koneen oikean siiven tykki oli ladattu ja sen putken kärjessä oli suuri pullistuma. Vasemman siiven tykki oli pakkolaskussa murtunut irti ja sen piippu oli vääntynyt. Myös tämä tykki oli ladattu. Kummassakin tykissä oleva teksti ilmoitti valmistusvuodeksi 1939.

Lentokoneen etuosassa oli kaksi tahdistettua konekivääriä, jotka olivat ladattuja. Ne näyttivät ulkoisesti olevan kunnossa. Myös näissä konekivääreissä oli merkitty valmistusvuodeksi

deksi 1939.³⁸ Tämä osoittaa, että Neuvostoliitto lähetti Suomea vastaan kaikkein uusimpia lentokoneitaan.

Maaliskuun 1. päivänä 1940 neuvostoliittolainen lentokone murskautui Suomenlahden jäälle Osmussaaren lähelle (59° 30' pohjoista leveyttä ja 23° 15' itäistä pituutta). Ihmisuhreja ei ollut.³⁹

Maaliskuun 4. päivänä 1940 murskautui Virumaalla Palmesen kunnassa neuvostoliittolainen pommituskone meren jäälle noin puoli kilometriä Vergistä. Paikalle saapuneet neuvostoliittolaiset sotilaat hävittivät koneen jäännökset, kun taas ruumiit siirrettiin lentokoneilla Neuvostoliittoon.⁴⁰

Samana päivänä Suomenlahden jäälle putosi Palmseen kunnan Vergin kylän kohdalle 11 kilometrin päähän rannikosta neuvostoliittolainen pommituskone, joka syttyi tuleen. Lentokoneen jäännöksistä löydettiin kuusi ehjänä säilynyttä ihmisruumista sekä yhden pahoin tuhoutuneen ruumiin jäännökset.⁴¹

Mainittu pommituskone ansaitsee erityistä huomiota siksi, että suuren miehistön perusteella kone lieene ollut nelimoottorinen suurpommittaja tyyppiä Tupolev TB-3. Neuvostoliitto käytti näitä koneita talvisodassa, ei tosin suuressa määrin.⁴²

Tämän tyyppin koneisiin kuului 6–8-henkinen miehistö; muita koneita, joissa olisi ollut yhtä suuri miehistö, Neuvostoliitolla ei ollut. Koneen nopeus oli vähäinen eli 245 kilometriä tunnissa, pommikuorma oli 2 000 kiloa, aseistuksena oli yhdeksän konekivääriä ja koneen lentomatka oli 960 kilometriä.⁴³

Maaliskuun 11. päivänä 1940 kello 16.30 putosi Ridalan Sinalepan lentotukikohtaan Läänemaalla kaksimoottorinen neuvostoliittolainen pommituskone. Se putosi suoraan maahan, jolloin sen molemmat potkurit ja siivet tuhoutuivat täysin. Koneen ohjaaja vietiin paikalta sairausautolla.⁴⁴

Lopuksi kannattaa vielä mainita yksi kiinnostava esimerkki Viroon pakkolaskun tehneistä neuvostoliittolaisista lentokoneista. Tapaus osoittaa, miten Viroon sijoitetut neuvostosotilaat käyttäytyivät talvisodan aikana ja miten he suhtautuivat paikalliseen väestöön.

Kaksi jonkin verran vaurioitunutta neuvostoliittolaiskonetta oli tehnyt pakkolaskun Huljan kylään Rakveren lähelle. Koneita vartioinut neuvostosotilas ampui kiväärillään kaksi laukausta 31. tammikuuta 1940 kello 23.45. Kävi ilmi, että kovan pakkasen takia paukahtanut aidanseiväs oli säikäyttänyt vartiomiehen ampumaan kaksi laukausta seipääseen. Ihmisille laukauksista ei aiheutunut vahinkoa.⁴⁵

Tämäkin tapaus osoittaa, että Neuvostoliiton sotilasviranomaiset asettivat Virossa vartiomiehiään paikkoihin, jotka eivät lainkaan kuuluneet Neuvostoliiton tukikohtien alueeseen. Tämä rikkoi sekä Viron ja Neuvostoliiton välillä tehtyä tukikohtasopimusta että Viron "puolueettomuutta".

Virolla ei Suomen talvisodan aikana ollut paljon sanomista siihen, mitä sen alueella tapahtui. Kansainvälisten määräysten mukaanhan Viron olisi pitänyt internoida kaikki sen alueelle pakkolaskun tehneet Neuvostoliiton lentokoneet ja niiden miehistöt. Se, ettei niin tapahtunut, osoittaa, että Viro oli jo tuohon aikaan Neuvostoliiton protektoraatti.

Mutta toisaalta tapaus osoittaa, että puna-armeija tunsii olonsa Virossa sangen epävarmaksi ja näki kaikkialla pelkätään kapitalistien hyökkäysaikeita. Tottakai puna-armeija vaistosi sen vihan, jota Viron kansa tunsii sitä kohtaan!

Neuvostoliiton ilmavoimien Suomen talvisodan aikana Virossa olevista tukikohdista Suomeen tekemistä hyökkäyksistä voidaan virolaisten lähteiden pohjalta yhteenvedona todeta seuraavaa:

1. Neuvostoliiton ilmavoimilla oli Suomen-vastaisessa sodassa suurta hyötyä Virossa olevista lentotukikohdista, sillä lentomatkat Suomen etelä- ja etenkin länsirannikon kohteisiin lyhenivät.

2. Viron hallituksen oli talvisodan aikana pakko alistua siihen, että Viron puolueettomuutta rikottiin raskaasti, kun neuvostojoukot käyttivät Viron aluetta hyökkäyksiin Suomea vastaan. Mutta puolueettomuuden rikkomisessa myös Viron hallitus ja puolustusvoimien johto menivät pitemmälle kuin

Neuvostoliitto vaati, sillä Viro antoi Suomeen hyökkääville myös sellaista tukea, josta se olisi voinut kieltäytyä.

3. Virossa tehdyt havainnot osoittavat, että neuvostolentäjien taistelumoraali talvisodassa oli huono.

4. Neuvostoliiton ilmavoimien menetyksiä on Virossa tehtyjen havaintojen perusteella pidettävä raskaina.

5. Virossa tehdyt havainnot tukevat suomalaisten antamia tietoja pudotetuista neuvostokoneista.

Talvisodan aikana Virossa pakkolaskuissa tuhoutuneet tai mereen uponneet neuvostoliittolaiset lentokoneet:

1. 21.12.1939 Virumaa, Vihulan kunta, hävittäjä
2. 21.12.1939 Virumaa, Narvasta itään, Lilienbach, pommituskone
3. 25.12.1939 Läänemaa, Virgalan kunta, pommituskone
4. 27.12.1939 Läänemaa, Ridalan kunta, Sinalepa, pommituskone'
5. 1.1.1940 Läänemaa, Piirsalun kunta, pommituskone
6. 12.1.1940 Viljandimaa, Abjan kunta, pommituskone
7. 14.1.1940 Harjumaa, Keilan kunta, Valingu, hävittäjä
8. 14.1.1940 Harjumaa, Laoküla, pommituskone
9. 15.1.1940 Harjumaa, Kohilan kunta, pommituskone
10. 16.1.1940 Läänemaa, Riguldin kunta, Spithami, hävittäjä
11. 18.1.1940 Läänemaa, Riguldin kunta, hävittäjä
12. 18.1.1940 Saarenmaa, Kuressaare, merenjäälle, pommituskone
13. 29.1.1940 Järvamaa, Albun kunta, pommituskone
14. 29.1.1940 Virumaa, Jõhvlin kunta, merenjäälle, pommituskone
15. 29.1.1940 Harjumaa, Klooga, hävittäjä
16. 29.1.1940 Lavansaaren lähelle, jäälle, lentäjä Viroom, hävittäjä?
17. 29.1.1940 Virumaa, Kundan kunta, jäälle, hävittäjä
18. 13.2.1940 Virumaa, Palmsen kunta, hävittäjä

19. 13.2.1940 Järvamaa, Tapan kaupungin laidalle, pommituskone
20. 13.2.1940 Järvamaa, Tapan kaupungin laidalle, pommituskone
21. 13.2.1940 Järvamaa, Tapan kaupungista lounaaseen, pommituskone
22. 17.2.1940 Harjumaa, Laoküla, pommituskone
23. 17.2.1940 Harjumaa, Laoküla, pommituskone
24. 18.2.1940 Harjumaa, Klooga, hävittäjä
25. 26.2.1940 Läänemaa, Ridalan kunta, meren jälle, hävittäjä
26. 26.2.1940 Harjumaa, Keilan kunta, Suurupi, meren jälle, hävittäjä
27. 1.3.1940 Läänemaa, Osmussaari, pommituskone
28. 4.3.1940 Virumaa, Palmsen kunta, 11 km:n päähän rannasta, raskas pommituskone (TB-3)
29. 5.3.1940 Virumaa, Palmsen kunta, 1,5 km merelle, pommituskone
30. 8.3.1940 Läänemaa, Asukülan kunta, jälle, hävittäjä
31. 11.3.1940 Läänemaa, Ridalan kunta, Sinalepa, pommituskone

Yhteensä 19 pommituskonetta ja 12 hävittäjää.

Lähdeviitteet

1. Eesti Riigiarhiiv (ERA), Tallinna, f. 957, nim 14, s.-ü. 704, s. 61 Viron Helsingin-lähettilään Aleksander Varman selostus keskustelusta Suomen ulkoministerin Väinö Tannerin kanssa 19. tammi-kuuta 1940.
2. J. Ant. Baaside ajastu. Vikerkaar 2/1990. s. 49.
3. ERA f. 495, nim. 11, s.-ü. 51, s. 30.
4. ERA f. 957, nim. 17, s.-ü. 9, s. 129-130.
5. ERA f. 495, nim. 11, s.-ü. 64, s. 1-4.
6. ERA f. 495, nim. 11, s.-ü. 51, s. 30.
7. G. Mannerheim: Muistelmat, toinen osa, Helsinki 1952, s. 228-229.

8. Seppo Myllyniemi: Suomi sodassa 1939–1945, Keuruu 1982, s. 101.
9. Mannerheim, s. 231.
10. ERA f. 515, nim. 1, s.-ü. 822, s. 106.
11. ERA f. 1, nim. 7, s.-ü. 157, s. 367.
12. ERA f. 515, nim. 1, s.-ü. 823, s. 118.
13. ERA f. 515, nim. 11, s.-ü. 822, s. 104.
14. ERA f. 979, nim. 11, s.-ü. 1109, s. 267–347.
15. ERA f. 979, nim. 1, s.-ü. 1109, s. 293.
16. Sama, s. 298.
17. Sama, s. 339.
18. ERA f. 527, nim. 1, s.-ü. 1828, s. 71.
19. ERA f. 982, nim. 1, s.-ü. 986, s. 180.
20. ERA f. 1, nim. 7, s.-ü. 157, s. 420–421.
21. Sama, s. 495.
22. Sama, s. 496.
23. Sama, s. 588.
24. Sama, s. 603.
25. ERA f. 957, nim. 14, s.-ü. 704, s. 61–62.
26. Sama, s. 61–62.
27. ERA f. 1, nim. 7, s. 157, s. 687 p.
28. ERA f. 1, nim. 7, s. 157, s. 687 p.
29. Mannerheim, s. 230–232.
30. ERA f. 1, nim. 7, s. 157, s. 531.
31. ERA f. 1, nim. 7, s. 157, s. 411; 531–532, 528–529; 610.
32. ERA f. 1, nim. 7, s. 157, s. 980.
33. Sama, s. 530.
34. Sama, s. 157.
35. ERA f. 515, nim. 1, s. 882, s. 109.
36. ERA, f. 1, nim. 7, s. 157, s. 449.
37. Sama, s. 413.
38. ERA f. 515, nim. 1, s.-ü. 822, s. 120.
39. ERA f. 1, nim. 7, s.-ü. 157, s. 743.
40. ERA f. 979, nim. 1, s.-ü. 1129, s. 92.
41. ERA f. 1, nim. 7, s.-ü. 157, s. 854.
42. W. Kopenhagen: Sowjetische Bombenflugzeuge, Berlin 1989, s. 125.
43. Sama, s. 125.
44. ERA f. 1, nim. 7, s.-ü. 157, s. 853.
45. ERA f. 515, nim. 1, s.-ü. 822, s. 116.

ERA = Eesti Riigiarhiiv (Viron Valtionarkisto), Tallinna

f.1. = Sisäministeriö

f.495. = Sotaväen esikunta

f.515. = 1. Divisioonan esikunta

f.527. = Merivoimien Esikunta

f.957. = Ulkoministeriö

f.979. = Rajavartioston Tallinnan osasto

f.982. = Rajavartioston Läänen osasto

Summary

SOME FACTS OF THE SOVIET AIRFORCE ATTACKS UPON FINLAND FROM THE ESTONIAN AIR BASES DURING THE FINNISH WINTER WAR

According to the treaty signed by the Soviet Union and Estonia on 10th of October 1939, the Soviets occupied several Estonian air bases. The author of this article is an Estonian citizen who uses mainly the contemporary Estonian archives as his source material. In his article the author examines those air attacks that the Soviet Union launched upon Finland by using the air bases situated on the Estonian soil during the [Finnish] Winter War (30.11.1939–13.3.1940).

There were altogether some 400 Soviet aeroplanes which frequently used Estonian air bases during the Winter War. Because of the very short flying times from Estonia to the Southern and South Western targets of Finland, Estonian air bases were pretty useful for the Soviet Union during the war.

The Estonian government was forced to submit to the fact that the neutrality of the country was severely violated as the Soviets used the Estonian territory for attacks upon Finland. However, some evidences are to be found that the Estonian government and even the Estonian military leadership went much further than the Soviet government demanded in violating the neutrality of the country. The case is that Estonia gave such support to the air force attacking Finland from which it could have been abstained.

The observations made in Estonia show that the morale of Soviet pilots was very low during the Winter War. The Soviet losses in Estonia has to be regarded as heavy. The findings also confirm the information caught by the Finnish intelligence about the amount of the Soviet aircrafts shot down during the war.

As a matter of fact, Estonia didn't have much to say about the affairs happening on their territory during the Finnish Winter War. According to the international directives, the Estonian government should have had to intern those Soviet aeroplanes and their crews being compelled to do forced landing. The fact that nothing like that ever happened, shows that Estonia was factually a Soviet protectorate already at that time.

**NEUVOSTOLIITON OPERATIIVISET SUUNNITELMAT
1939-1941 SUOMEN SUUNNALLA**

Kun Suomen jatkosotaan liittyvää ajopuokeskustelua on vuosien mittaan käyty, on useaan otteeseen muistutettu, että kaikilla yleisesikunnilla on aina kassakaappisuunnitelmia tarvittaessa käyttöön otettavaksi eikä niitä voi käyttää todisteina hyökkäysaikeista. Siis suomalaisten laatimien suunnitelmien ei voi katsoa osoittavan hyökkäysaikeita ennen sodan syttymistä 1941. Viime aikoina, kun Neuvostoliiton arkistoista on alkanut paljastua hyökkäyssuunnitelmia, jotka tähtäävät koko Suomen valloittamiseen tai jotka koskevat Suomen osaluota, on toistettu samaa selitystä kassakaappisuunnitelmista. On tosiaan syytä painottaa, että poliittinen ratkaisu on aina hyökkäyksen edellytys. Toisaalta poliittinen ratkaisu on riippuvainen sotilaallisesta valmiudesta ja tilanteesta: voimaisuudearviosta sekä yleistilanteesta - mm. liittoutumista - ja tilanteesta välittömästi valtion omilla rajoilla.

Operatiiviset suunnitelmat eivät suinkaan ole tarpeettomia arvioitaessa poliittisen historian ratkaisuja. Laadittaessa ne kuvastavat sotilasjohdon - ja usein perimmältään valtionjohdon - uhkakuvia ja kaavailuja. Siinä vaiheessa, kun käsky niiden laatimisesta saadaan - ainakin kun ohjeet merkitsevät muutosta aikaisempaan -, ne kuvastavat myös hetkellistä poliittisen tilanteen muutosta. Suuri poliittinen merkitys ohjeella on silloin, kun vastaavaa operaatiosuunnitelmaa ei aikaisemmin ole kuulunut kassakaappisuunnitelmiin.

Tässä artikkelissa tarkastellaan niitä suunnitelmia, joita puna-armeija ja punalaivasto laativat toisen maailmansodan edellä ja ensimmäisinä vuosina Suomeen liittyen, ja sitä, kuinka nämä suunnitelmat kuvastavat Stalinin aikomuksia.

Neuvostoliiton sotasuunnitelmien yleisohjeet hyväksyi maan hallitus, kansankomissaarien neuvosto, yleisesikunnan

esityksestä. Puolustusasioihin perehtyi nimen omaan kansankomissaarien neuvoston puolustuskomitea, joka oli asetettu 27.4.1937. Puna-armeijan toimintaa ohjasi puolustusasiain kansankomissariaatin pääsotaneuvosto ja punalaivaston toimintaa vastaavasti vuoden 1938 alussa muodostetun sotalaivaston kansankomissariaatin pääsotaneuvosto. Järjestelmään kuului, että myös NKP:n keskuskomitea ja sen politbyroo ottivat kantaa tärkeisiin linjanvetoihin.

Operatiivisten suunnitelmien osalta keskeisessä asemassa oli Yleisesikunta, jonka päällikkönä oli 1931–1937 marsalkka A. I. Jegorov, 1937–1940 1. luokan armeijankomentaja B. M. Shaposhnikov, 1940–1941 armeijakenraali K. A. Meretskov ja 1941 armeijakenraali G. K. Zhukov. Sotalaivaston yleisesikunnan päällikkönä oli 2. luokan lippumies L. M. Galler (Haller) 1938–1940 ja amiraali I. S. Isakov 1941 lähtien. Yleisesikunnan ohjeiden mukaan sotilaspiirit ja eri merien laivastot laativat tarkemmat suunnitelmat.

Neuvostoliiton viholliskuva pysyi koko 1930-luvun lopun samanlaisena.¹ Kaikissa suunnitelmissa ovat vihollisina lännessä Saksa, Puola ja Suomi sekä idässä Japani. Esimerkiksi vuoden 1939 operaatiosuunnitelma lähti olettamuksesta, että Neuvostoliittoa vastaan hyökkäävät yhtäaikaan lännessä Saksa ja Puola – todennäköisesti Italian merivoimien osallistuessa – ja idässä Japani. Italian merivoimien mukaantuló on otettu huomioon ainakin syksystä 1938 asti.

Vuoden 1935 ohjeissa on vielä otettu huomioon epävarma mahdollisuus Englannin ja (vuoden lopulla) myös Ruotsin sota-aikeista mutta ei sen jälkeen ennen syksyä 1939. Shaposhnikovin suunnitelmassa 13.11.1938 mainittiin vihollisina myös Romania sekä Viro, Latvia ja Liettua. Liettua mainitaan kuitenkin vain tällöin, ilmeisesti siksi, että sen vastakohtaisuudet Puolaan estäisivät näiden maiden liittoutumisen. Marsalkka M. N. Tuhatshevski katsoi vuonna 1937 laatimassaan laajassa muistiossa, että Puola sodan syttyessä miehittäisi Liettuan.² Vuodesta 1936 lähtien ohjeissa pidettiin mahdollisena, että Viro ja Latvia liittyisivät sotaan myöhemmin. Vuon-

Puna-armeijan johtoa Leninin mausoleumin alemmalla korokkeella 1937 kesken armeijan puhdistusten: (vasemmalta) marsalkat Jegorov (k. 1938), Budjonnyi ja Voroshilov sekä armeijankomentajat Alksnis (k. 1938) ja Shaposhnikov. Entiset tsaarinupseerit Jegorov ja Shaposhnikov toimivat yhteensä noin 15 vuoden ajan yleisesikunnan päällikköinä. Kuva: Sotamuseo.

Highest brass of the Red Army on the lower platform of the Lenin Mausoleum in 1937, when the purges inside the army were still in full swing. Persons (from left to right): Marshals Yegorov (d. 1938), Budyonny and Voroshilov as well as Army Commanders Alksnis (d. 1938) and Shaposhnikov. Yegorov and Shaposhnikov, both of whom were former Czar Army officers, acted altogether 15 years as the Chiefs of the Soviet General Staff.

na 1939 arvioitiin, että Viro, Latvia, Romania, Bulgaria, Turkki ja myös Suomi eivät liittyisi sotaan, mikäli puna-armeijan ja puna-laivaston operaatiot sodan alkaessa menestyisivät.

Mainitussa marsalkka Tuhatshevskin vuonna 1937 laatimassa suunnitelmassa katsottiin, että Neuvostoliiton sodan tullen olisi ensin vallattava Viro, Latvia ja Liettua sekä edetävä Puolaan linjalle Grodno–Slonim. Merivoimille olisi rakennettava taistelulaivoja sekä hankittava niille tukikohdat (Tallinna, Riika, Vindava, Libau). Tämä kaavailu muistuttaa yllät-

tävästi sitä, mihin Stalin syyskuussa 1939, toisen maailmansodan puhjettua ryhtyi. Sen sijaan Suomea Tuhatshevski piti erillisenä tapauksena Keski-Euroopan tapahtumista. Sille oli siis tehtävä erillissuunnitelma.

Puna-armeijan voimienjaon yleissuunnitelmista oli toisen maailmansodan syttyessä voimassa Shaposhnikovin 24.3.1938 laatima suunnitelma. Hän oli täydentänyt suunnitelmaa 13.11.1938 Tshekkoslovakian kriisin jälkeen. Neuvostoliiton tuolloin toimeenpanema osittainen liikekannallepano oli antanut kokemuksia. Edelleen oli Yleisesikunta 23.3.1939 lähettänyt sotilaspiireille ohjeen ryhmitys suunnitelmien tarkistamisesta.³

Länsivalloille esitettiin elokuussa 1939 käydyissä sotilasneuvotteluissa ryhmitysvaihtoehdot eri sotatilanteiden varalta. Asian esittelijänä, puolustusasiain kansankomissaarin K. Voroshilovin apuna oli juuri Shaposhnikov. Suoranaisesti hyökkäys voisi kohdistua Neuvostoliittoa vastaan vain Suomen, Viron ja Latvian kautta, mutta hyökkäys voisi tulla myös Puolan ja Romanian kautta. Neuvostoliitolla olisi käytettävissä Euroopan sotanäyttämöllä 120 jalkaväki- ja 16 ratsuväkidiivisionaa. Sodan tullen Neuvostoliiton olisi hyökättävä Saksa vastaan 1) Puolan hallussa olleen Vilnan käytävän kautta Itä-Preussiin, 2) Puolan läpi Galitsiaan tai 3) Romanian läpi.⁴ On varsin mahdollista, että nämä kaavailut pohjautuivat todellisiin suunnitelmiin.

Ennen talvisotaa

1930-luvun suunnitelmat Suomen suunnalla

Puna-armeijan 1930-luvun yleissuunnitelma Suomen suunnalla sisältyy erääseen suomalaisten sotasaaliiksi saamaan karttaan.⁵ Kartan laatijasta ei ole tarkkaa tietoa, mutta siihen on merkitty sekä uhkakuva Suomen alueelta, Pohjoiselta jäämereltä, Itämereltä ja Virosta että omat hyökkäyssuunnitelmat.

Karttaan on merkitty (I) 2–3 armeijakunnan hyökkäys Kannaksella Viipuriin ja Käkisalmeen sekä Viipurista edelleen kohti Hyvinkäätä ja Hämeenlinnaa siten, että osa joukoista suuntautuisi Kouvolaan, ja seuraavassa vaiheessa Lahteen sekä Porvoon kautta Helsinkiin. Samalla suuntautuu (II) merioperaatio Helsingin alueelle ja Tallinnaan. Näihin liittyy (III) maavoimien hyökkäys Kingiseppin kautta Tallinnaan Suomenlahden etelärantaa. Kartan reuna estää näkemästä Pihkovan alueelta mahdollisesti suunnitellut hyökkäykset.

Laatokan pohjoisreunalle on merkitty kolmen divisioonan hyökkäys Aunuksenkaupungin ja Lotinapellon alueelta Sortavalaan, edelleen Mikkeliin ja Raumalle. Kontupohjan alueelta suuntautuu hyökkäys Joensuuhun ja sieltä sekä Mikkeliin että Pieksämäelle. Laatokan alueella toimivien merivoimien tarkkaa kohdetta ei ole määritelty.

Erillisen hyökkäysryhmän – sen kaista ulottui Vaasan ja Oulun väliselle alueelle – tarkoituksena oli hyökätä suoraan Kajaaniin ja pohjoisempana Kemin–Sorokan alueelta Suomussalmelle ja edelleen Ouluun. Pohjoisimman hyökkäysalueen operaatioihin kuuluu hyökkäys Kantalahdesta Alakurtin kautta hieman etelään kaartuen Ouluun sekä Murmanskin alueelta Petsamoon. Pienempiä merioperaatioita oli suunniteltu pohjoisesta odotettua mairinnousulaivastoa vastaan, mm. isku Kuolan niemimaan itäpuolella sijaitsevalta Morzhovetsin majakkasaarelta.

Vaikka maavoimille annettuja operatiiodirektiivejä ei tätä kirjoitettaessa näiltä osin ollut käytettävissä, voidaan Leningradin sotilaspiirin merivoimille antamista direktiiveistä tehdä päätelmiä myös maavoimien hyökkäysajatuksista. Suomen suunnan oli – ainakin 1935 ja 1937 – määrä olla Luoteisrintaman hoidossa. Karjalan kannaksella oli vuonna 1937 hyökkäämässä 7. Armeija (lähinnä Suomenlahtea 19.AK) ja Narvan suunnalla 11.D, juuri vuonna 1939 toteutetulla tavalla. 7. Armeijan etenemisen suunniteltua tahtia valaisee tieto, että hyökkäyksen 7.–8. päivänä olisi Koiviston–Tiurinsaaren tasa ollut ajankohtainen – sinne näet toivottiin taktinen, pataljoo-

nan maihinnousu. Samoin oli jo 8. päivänä varauduttava Inon linnoitusalueen aseistamiseen. Hyökkäyksen 16.–20. päivän tienoilla pidettiin mahdollisena jo noin jalkaväkidivisioonan voimin suoritettavaa maihinnousua Haminan–Kotkan–Loviisan alueelle. Tästä voidaan päätellä, että Helsinkiin laskettiin päästävän kolmessa viikossa.

Itämeren laivaston vuosittaisissa operaatiodirektiiveissä oli 1935–1939 ensi sijalla vastustajien, lähinnä Suomen, Viron ja Latvian laivastojen tuhoamistehtävä ja Suomenlahden sulkeminen. Itämeren laivasto oli – jo vuonna 1935 annetun ohjeen mukaan – mobilisointihetkestä alistettava Luoteisrintamalle (vuonna 1939 Leningradin sotilaspiirille). Laivaston alistaminen kullakin suunnalla maavoimille oli myös Puolustuskomitean 21.4.1938 antama yleisohje. Sen mukaan Itämeren laivasto ja Pohjoinen laivasto alistettaisiin Leningradin sotilaspiirille.⁶ Sotilaspiirin mainitseminen saattaa johtua siitä, että nyt oli päädytty Suomen ja Baltian suunnan erottamiseen Luoteisrintaman operaatioista.

Ahvenanmaan strateginen asema Pohjanlahden lukkona oli hyvin tiedossa, mutta vielä vuonna 1939 suurvalloilla ei ollut mahdollisuuksia sen miehittämiseen. Saksan merivoimat arvioivat kuljetuskapasiteettinsa liian pieneksi. Neuvostoliitto taas uskoi 1930-luvun lopun arvioissa saksalaisten yrittävän käyttää hyväkseen Suomen aluetta, ennen kaikkea Suomen etelärannikkoa, mahdollisesti siis myös Ahvenanmaata.

Neuvotellessaan kesällä 1939 yhteistyöstä Englannin ja Ranskan kanssa Neuvostoliitto kaavaili tukikohtien miehittämistä Suomenlahden suualueelta ja Ahvenanmaalta. Nämä oli määrä kriisitilanteessa ottaa kysymättä lupaa Suomelta ja Virolta. Sopimusta ei kuitenkaan syntynyt näiden suurvaltain välille.⁷

Itämerenlaivaston 1930-luvun suunnitelmissa Ahvenanmaa ei kuitenkaan ollut näkyvällä sijalla. Käytännön suunnitelmisssa Punalippuinen Itämeren laivasto joutui vuoteen 1939 asti rajoittumaan vain Suomenlahden saarten (Suursaaren, Lavan saaren ja Seiskarin) miehitysajatuksen. Suursaaren meri-

diaanille oli Suomen puolelle laskettava miinakenttiä. Kronstadtista asti Ahvenanmaalle yllätyshyökkäys ei ollut toteuttavissakaan. Poliittisella tasolla Moskova silti käytti lujaa kättä ja sai Ruotsin luopumaan Suomen kanssa suunnitellusta puolustussopimuksesta.

Itämeren laivaston 2.8.1939 sotalaivaston kansankomis-saarilta saaman direktiivin mukaan sotasuunnitelmaan oli sisällytettävä: 1) naapurien laivaston tuhoaminen, 2) Suursaaren, Suur- ja Pieni Tytärsaaren, Lavansaaren ja Seiskarin valtaaminen sekä 3) saksalaisten estäminen – sukellusveneiden avulla – tukeutumasta Turun-Ahvenanmaan saaristoon, Helsinkiin ja Tallinnaan. Suomenlahden itäosan saarien operatiivista merkitystä korosti se, että niiden miehittämiseen oli määrä ryhtyä myös Suomen ollessa puolueeton, mikäli Suomi loukkaisi neutraliteettia tai mikäli neuvostohallitus päättäisi olla ottamatta huomioon neutraliteettia. Tämä kuvaa samaa asennoitumista kuin Neuvostoliiton länsivalloille kesällä 1939 Moskovassa tekemä suunnitelma tukikohtien ottamisesta Itämeren koillisosista jopa ilman alueella olevien valtojen pyyntöä.

Erityisen Laatokan laivasto-osaston perustaminen oli suunnitelmissa ainakin jo 1935.⁸ Vuonna 1939 laivasto-osaston tehtäväksi annettiin vallata Konevitsa ja Valamo sekä tukea maavoimien hyökkäystä Kannaksella ja Sortavalan seudulla. Käytännössä Laatokan laivasto-osasto muodostettiin vasta 25.10.–22.11.1939.

Ilmavoimien toiminta-ajatus lienee ollut vielä 1930-luvulla kehittymässä. Vuonna 1937 määrättiin, että Itämeren laivaston ilmavoimat oli alistettava hyökkäyksen 1.–15. päiväksi Luoteisrintaman ilmavoimille keskitetymmän iskun saavuttamiseksi. Myös ylijohdon ilmavoimat oli määrä siirtää Suomen suunnalle, ainakin mikäli Saksan taistelulaivasto pääsisi tunkeutumaan Suomenlahdelle. Se oli tuhattava käyttäen ylijohdon 1. Raskasta (lento)armeijakuntaa. Tärkeitä kohteita olivat esikuntapaikkakunnat (Helsinki ja Viipuri), satamat ja teollisuuskeskukset (Helsinki, Turku, Viipuri ja Imatran ke-

miankombinaatti). Suomen keskitysten jarruttamiseksi oli rautatieyhteydet määrää katkaista linjan Savonlinna–Mikkeli–Kouvola itäpuolelta.⁹

Meretskovin suunnitelma

Venäläinen historiantutkija N. I. Baryshnikov tulkitsee Leningradin piirin, talvisodassa sitten sovellettujen suunnitelmien kehittelyn alkaneen helmikuun ja kesäkuun 1939 välillä, ennen kuin Sotalaivaston yleisesikunta antoi 20.6.1939 määräyksen operaatiosuunnitelman tarkistamisesta.¹⁰ Kevät 1939 ei tosin ole suunnittelussa käännekohta, sillä käsky sotasuunnitelmien tarkistamisesta annettiin vuosittain tammi-helmikuussa. Aina niihin sisältyi hyökkäys Suomeen.

Talvisodan kannalta tärkeä suunnitteluvaihe liittyy kuitenkin kesään 1939. Siitä kertovat muistelmakirjat, niin A. Vasiljevskin kuin K. A. Meretskovinkin. Merkityksellistä on se, että operaatiosuunnitelmia muuteltiin tällöin kesken vuotta. Sotalaivaston yleisesikunta antoi siis direktiivin 20.6.1939 ja taas uuden direktiivin jo 2.8.1939. Kaiken aikaa Neuvostoliitto neuvotteli länsivaltain kanssa sotilaallisesta yhteistyöstä Saksaa vastaan ja teki tällöin ehdotuksia mm. Suomen aluevesien käytöstä meritukikohdiksi. Sen jälkeen Neuvostoliitto teki 23.8. etupiirijakosopimuksen Saksan kanssa.

Vasiljevski, joka oli tuolloin yleisesikunnan operaatio-osaston päällikön sijainen, kertoo, että Pääsotaneuvosto käsitteli neuvostoasevoimien valmiutta Suomen suunnalla, kun ”kansainvälinen tilanne oli heikkenemässä”, siis kaikesta päätellen ennen toisen maailmansodan syttymistä. Yleisesikunta esitteli jo varhemmin laaditun ja Voroshilovin hyväksymän yksityiskohtaisen suunnitelman. Suunnitelman perusedat ja pääpiirteet olivat B. M. Shaposhnikovin. Suunnitelmaa laadittaessa yleisesikunta oli lähtenyt käytettävissään olevista tiedoista Suomen armeijan vahvuudesta ja valmiudesta, sotänäyttämön luonteesta, siellä olevista linnoituslaitteista, Suo-

Stavkan eli Puna-armeijan pääsotaneuvoston esikunnan johdossa olivat talvisodassa marsalkka K. J. Voroshilov ja vaikuttavin jäsen J. V. Stalin (kuva vuodelta 1939). Kuva: Sotamuseo.

Marshal K. Ye. Voroshilov was the head of Stavka, the Headquarters of Red Army's Supreme Council of War, and J. V. Stalin was its most influential member during the Winter War. (Photograph taken in 1939.)

men mobilisointikyvystä ja siitä, että Suomi saattaisi saada apua suurvalloilta. Meretskovin mukaan toteuttaminen vaatisi ainakin muutamia kuukausia. Muistettakoon, että Shaposhnikov oli itse ollut 1935–1937 Leningradin sotilaspiirin päällikkönä. Kokouksissa Shaposhnikov painotti, että sotateimet oli saatettava loppuun nopeasti, sillä muutoin Suomi saisi ulkoapäin merkittävää apua ja konflikti laajenisi. Stalin nauroi Shaposhnikoville:

”Sellaisesta maasta kuin Suomesta selviämiseen te vaaditte niin valtavia voimia ja varoja. Ei niitä sellaisia määriä tarvita.”

Pääsotaneuvosto ei valinnut Shaposhnikovin suunnitelmaa vaan antoi Leningradin sotilaspiirin päällikölle Meretskoville käskyn työstää uuden version suunnitelmaksi. Muistelmateoksensa mukaan Meretskov sai kesäkuun lopussa 1939 Stalinilta henkilökohtaisesti tehtäväksi laatia muistion eri vaihtoehtoista "vastahyökkäykseksi" Suomea vastaan Murmanskin ja Leningradin alueella. Määräajassa - 2-3 viikossa - Meretskov laati muistion ja sai Moskovassa heinäkuun loppupuoliskolla siitä Stalinin ja Voroshilovin kritiikin. Nämä vaativat, että hyökkäys saisi kestää vain pari viikkoa, ja lupasivat, että siihen voisi käyttää puna-armeijan voimaa myös sotilaspiirin ulkopuolelta. Meretskov sai kehotuksen valmistautua antamaan uuden selonteon puolustusvalmistelujen kuluista syksyn alussa. Itse asiassa Meretskov jättää kertomatta varsinaisen sotasuunnitelman laatimisen.¹¹

Meretskovin heinäkuussa 1939 hyväksytyyn suunnitelmaan ei sitten käytettävissä olleen materiaalin perusteella näy tehdyn suuria korjauksia ennen lokakuuta 1939, vaikka yleispoliittinen asetelma Molotov-Ribbentrop -paktin myötä muuttuikin. Muutos ei tietystikään vaikuttanut suuresti Neuvostoliiton maavoimien toimintamahdollisuuksiin Suomen suunnalla.

Puola ja Baltia päätoimintasuuntina

Ensimmäinen neuvostoarmeijan operaatio suursodan alettua oli eteneminen Puolaan eli neuvostoterminologiaa käyttäen läntisen Valko-Venäjän ja läntisen Ukrainan vapauttaminen. Hyökkäys alkoi 17.9.1939 ja on hyvin todennäköistä, että operaation perusrhythymitys noudatti sotaa edeltäneitä suunnitelmia.

Puolan-sotaretken alkaessa Neuvostoliiton sotavalmiutta nostettiin muuallakin Euroopassa. Baltian rajoille siirrettiin joukkoja ja Suomenkin suunnalla valmiutta kohotettiin jo tässä vaiheessa. Leningradin sotilaspiirissä keskitykset suorit-

tiin Voroshilovin ja yleisesikunnan päällikön B. M. Shaposhnikovin (mm. 11. ja 14.9.) antamien ohjeiden perusteella. Ilma-voimat keskitettiin kentille täysin varustettuina.¹²

Pohjoisessa perustettiin 10.9.1939 annetulla käskyllä Muurmännin operatiivinen ryhmä. Ryhmän tehtävänä oli estää hyökkäys lännestä alueelle Poljarnoje–Murmansk–Kantalahti, puolustaa Kuolan niemimaata pohjoisesta ja lännestä sekä estää maihinnousu Jokangan ja Vajda Guban väliselle rannikolle. Ryhmälle oli operatiivisesti alistettu Pohjoinen laivasto, jonka tuli erityisosaalla puolustaa Sorokan(!) satamaa.¹³

Leningradin sotilaspiirin sotaneuvoston syyskuun puolivälissä antamat ohjeet kuvastavat ajattelua, joka – mahdollisesti Meretskovin kesällä laatimien kaavailujen perusteella – tähtäsi valmiuteen aloittaa Suomea vastaan sotatoimet loka-marraskuun vaihteessa.¹⁴ Ohjeiden luonnokset paljastavat merkittävän muutoksen perusrühmityksessä Suomen itärajalta.

Hyökkäysohjelunnot on aluksi päivätty ”lokakuussa” (jättäen päivämääräkohdan tyhjäksi). Tämä ajankohta siis oli ohjeen suunniteltu antamisajankohta, sillä luonnoksista viimeinen – ilmeisesti voimaan jäänyt – on korjaten päivätty 16.9.1939.

Ensimmäinen, 56. Armeijakunnalle osoitettu luonnos, edellyttää joukkojen – neljän divisioonan ja yhden panssaripataljoonan – olevan ryhmittyneinä 24.–29.10. mennessä. Kolme divisioonaa valtaisi Matkaselän–Sortavalan–Jänisjärven alueen, suojaisi pohjoiseen ja lähettäisi yhden divisioonan Kannaksella toimivan vihollisen selkään. Muurmännin ryhmän tuli suojata Kantalahti ja vallata Petsamo. Tämä ohje lie nee pohjautunut vanhastaan voimassa olleeseen suunnitelmaan.

Kohta – viimeistään siis 16.9. – on kuitenkin päätetty luoda itärajalle suurempi voima siirtämällä alueelle kolme lisädivisioonaa. Johtoon tulisi 8. Armeijan esikunta alaisenaan 56. Armeijakunta ja Erityisarmeijakunta. Tämä vahvistus merkitsi samalla sitä, että hyökkäyssuuntia tuli yksi lisää. Aluksi

suunnitellun Uhtuan–Repolan suunnan puolustamisen asemasta paikalle tuotu Erityisarnejakunta hyökkäisi Kajaanin–Nurmeksen alueelle sekä tukisi sitten armeijan päävoimien hyökkäystä etelämpänä Viteleen suunnalla. ”Viteleen suunnalla” 56.AK:n tehtävänä oli vallata Jänisjärven-Sortavalan alue, estää suomalaisten voimien tulo pohjoisesta ”kaakkosalueelle” sekä tuhota yhteistoiminnalla Kannaksella toimivan armeijan kanssa siellä olevan suomalaiskeskitys. Muurmannin ryhmän tehtävänä oli edelleen Petsamon valtaus.

Voimme siis todeta, että juuri sodan alkaessa suunnitelmissa voimistettiin ideaa hyökkäyksestä Suomen päävoimien selustaan idästä. Tämän suunnitelman toteutuminen oli kuitenkin riippuvainen Baltian (ja Euroopan) tilanteen kehittymisestä. Toteuttamiseen aiotut 8.A:n esikunta ja 56. Divisioona suunnattiin Viron rajalle Pihkovan alueella ja myös 138., 155. ja 163. Divisioona sitoutuivat Baltian suunnalle, Latvian rajalle 7. Armeijaan. Syyskuun puolivälin luonnoksissa siirrettiin ryhmytyksen suunniteltua päättymisaikaa ensin lokakuun lopulta marraskuun 3. päivään ja lopulta yleisesti marraskuuhun.

Tehdessään 25.9. Saksan edustajille ehdotuksen Puolan valtion lopettamisesta Stalin ilmoitti, että Neuvostoliitto aikoi välittömästi ryhtyä ratkaisemaan ”balttilaisten valtioiden” kysymystä. Ensimmäiseksi sai Viron hallitus 24.9. kutsun lähettää neuvottelijoita Moskovaan.

Tilanteen kärjistymisen aiheuttama puna-armeijan uudelleenryhmitys näkyy 24.–25.9. annetuissa käskyissä. Novgorodin ryhmää vahvistettiin ja myös Kingiseppin lähistölle tuotiin järeää tykistöä. Muutaman päivän kuluttua annettiin jo hyökkäysohje. Pohjoisessa Erityinen Arnejakunta etenisi Narvan ja Rakveren kautta Tallinnaan. Etelämpänä (Novgorodin ryhmästä muodostettu) 8. Armeija etenisi Tarttoon ja edelleen Tallinnan–Pärnun alueelle.¹⁵ Mm. Pihkovasta lähtenyt 56.D sai 28.9. käskyn marssia rajalle ja ennakkotiedon, että Viron raja ylitettäisiin 30.9.¹⁶ Epäilemättä myös Kalininin pii-

Leningradin alueen poliittista johtoa vapunpäivän vietossa 1939. Vasemmalta Shtykov, Zhdanov, Kuznetsov, Goglidze ja Smirnov. Leningradin puoluejohtaja Zhdanov oli yksi Stalinin lähimpiä miehiä ja Leningradin sotilaspiirin sotaneuvoston jäsen. Turvallisuuspalvelun komissaari S. A. Goglidze taas oli silminnäkijäkertomuksen mukaan Kannaksella 26.11., kun Mainilan kylään ammuttiin kuuluisat laukaukset. On varsin mahdollista, että hän ne ammuttikin. Goglidze sai talvisodan johdosta kunniamerkin. Kuva: Sotamuseo.

Leningrad District's political leadership celebrating the 1st of May 1939. From left to right: Shtykov, Zhdanov, Kuznetsov, Goglidze and Smirnov. Crd. Zhdanov, the party boss of Leningrad and member of the Council of War of Leningrad Military District, was one of the closest co-operators of Stalin. Crd. S. A. Goglidze, a Commissar of Security Services was, according to the report of an eye-witness, visiting the Karelian Isthmus when the famous salvo was fired upon the village of Mainila on 26th of November 1939. It is quite possible that it was just Crd. Goglidze who gave the order to discharge the salvo. He was later decorated on account of the Winter War.

rin 7. Armeija valmistautui taisteluun.

Leningradin sotilaspiiri edellytti 28.9. antamassaan käskys-
sä, että Itämeren laivaston oli oltava taisteluvalmiina aamulla
29.9. Tehtävänä oli estää Latvian ja Suomen laivastoja kaap-
paamasta haltuunsa Viron laivastoa sekä estää tämän siirty-
minen Suomen ja Ruotsin puolueettomille vesille. Viron meri-
tukikohtiin olisi suoritettava lamauttava isku, tuettava tykis-
töllä Erityisen armeijakunnan hyökkäystä ja valmisteltava

4 000 miehen maihinnousuosasto käytettäväksi eri käskyllä. Mikäli Latvia asetuisi tukemaan Viroa, olisi Latvian laivasto vallattava ja estettävä sen siirtyminen puolueettomille vesille. Itämeren laivaston suunnitelma 27.9. ja käsky 29.9. edellyttivät, että Viron laivasto tuhotaan samanaikaisesti kuin puna-armeija hyökkää Narvan linnoitusalueelle. Sukellusveneiden oli oltava asemissa 29.9. klo 3.20 mennessä.¹⁷

Baltian kriisi rajoitti sotavalmiutta Suomen suunnalla. Tämä ilmeni mm: johtoresurssien sijoittamisessa. 7. Armeijan esikunta oli 1930-luvun suunnitelmissa varattu Karjalan Kannakselle ja 8. Armeijan esikunta syyskuun 1939 ohjeiden mukaan Itä-Karjalaan. Eräs Leningradin sotilaspiirin direktiivi näyttäisi osoittavan, että Kannakselle varauduttiin asettamaan 14. Armeija¹⁸, mikä varmaan johtui 7. Armeijan sitoutumisesta Latvian rajalle. Nimi 14. Armeija vapautui Baltian tukikohtakäsymyksen ratkettua Murmanskin ryhmälle.

Suomen-keskitys loka-marraskuussa 1939

Kannaksella joukkojen keskitys rajan tuntumaan alkoi loka-kuun alussa, siis Baltian neuvottelujen päätyttyä Neuvostoliittoa tyydyttäviin tuloksiin ja Suomen kanssa käytyjen neuvottelujen alkaessa. Samoihin aikoihin Suomessa toimeenpantiin liikekannallepano. Tästä ajankohdasta alkoi Suomen operaatio muodollisesti, sillä Leningradin sotilaspiirin päällikön sijainen Duhanov – Meretskov oli Suomen kanssa alkavien neuvottelujen takia Moskovassa – antoi 8.10. klo 18.30 taistelukäskyn N:o 1 piirin joukoille: 50. Armeijakunnan (90.D, 142.D, 35.PsPr) ja 19. Armeijakunnan (43.D, 24.D, 70.D) oli ryhmityttävä Kannaksella rajalle aamuun 10.10. mennessä. Samalla lähetettiin vahvistuksia myös Suomen itärajalles. Divisioona sai 8.10. käskyn lähteä Pihkovan seudulta Laatokan koillispuolelle, sotasuunnitelman mukaisesti. Seuraavana päivänä Kannakselle lähetettiin järeää tykistöä ja kolme panssariprikaatia (20., 35. ja 40.).¹⁹

Lokakuun alkupuoliskon pienehköt joukkojensiirrot tapahtuivat ilmeisesti pääosin maailmansodan alkaessa voimassaolien suunnitelmien mukaisesti. Joitain tarkennuksia kuitenkin tehtiin. Itämeren laivaston 9.10. sotalaivaston kansankomissaarilta saama täydennysdirektiivi määräsi valmistelemaan Koiviston saaret vallattaviksi yhtäaikaan Suursaaren ja muiden saarten kanssa, siis heti sodan alkaessa. Naapurimaiden laivaston tuhoamisessa oli tärkeää nyt erityisesti Suomen laivaston tuhoaminen, kun taas Viron vesille voitaisiin jo tukeutua.²⁰

Päätäväinen hyökkäykseen valmistautuminen alkoi Suomen suunnalla lokakuun viimeisellä viikolla. Uusia joukkoja tuotiin ja myös ryhmittäessä tapahtui muutoksia. Niinpä Kannaksella armeijakuntien välirajaa muutettiin 17. ja 23.10.²¹ Ajattelutavasta on kuvaava esimerkki Meretskovin raportti 8. Armeijan taistelukoulutuksen tarkastuksen (28.10.–4.11.1939) päättyessä. Hän totesi siinä, että käytettävissä oli vain rajoitettu määrä päiviä joukkojen totuttamiseksi uusiin (siis Suomen suunnan) taisteluolosuhteisiin. Samalla kehoitettiin jo etukäteen valmistamaan venäjänkielisiä tienviittoja ja asutuskeskusten nimikilpiä.²²

Leningradin sotilaspiirin sotaneuvoston (Meretskovin ja esikuntapäällikkö Tshibisovin 29.10. allekirjoittama ja Voroshiloville esitelty) suunnitelma ”Suomen armeijan maa- ja merivoimien lyömiseksi” tiesi tiedustelun perusteella suomalaisten keskittäneen kuusi divisioonaa ja omaavan 280 tykkiä, 14 panssarivaunua ja 120–150 lentokonetta. Siinä arvioitiin mahdolliseksi, että Ruotsista lähetettäisiin 2–3 divisioonaa ja enintään 100 lentokonetta.

Suunnitelmassa perustehtävä oli Suomen puolustuksen murtaminen: ”saatuaan hyökkäyskäsken joukkomme tunkeutuvat samanaikaisesti kaikilta suunnilta Suomen alueelle tavoitteena eristää vihollisen ryhmittymä ja yhteistoiminnassa ilmavoimien kanssa antaa ratkaiseva isku, joka johtaa Suomen armeijan tappioon”. Karjalan kannaksella tämä tarkoitti ”suojojoukkojen hajoittamista, Kannaksen puolustuslinjan

Leningradin piirin sotaneuvoston viimeistellessä lokakuussa 1939 Suomen-hyökkäyksen suunnitelmia joukot olivat valmiudessa. Kuvassa panssariupseereita lueskelemassa Kirovin nimeä kantavassa Puna-armeijan talossa Leningradissa. Kuva: Sotamuseo.

The troops were in full alert while the Council of War of Leningrad District was still finishing the offensive operation plan for the Finnish theatre of war in October 1939. Meanwhile, tank officers keep on reading in the Red Army house named after Kirov in Leningrad.

haltuunottamista ja vihollisen päävoimien murskaamista ratkaisevalla hyökkäyksellä luoteissuunnalla, yhteistoiminnassa Viteleen suunnan joukkojen kanssa, Sortavalan, Viipurin ja Käkisalmen seudulla ja Hiitolan, Imatran ja Viipurin alueiden haltuun ottamista". Tämän tehtävän täyttämisen jälkeen oli valmistauduttava jatkotoimintaan kohti maan sisäosia. Laskettiin, että operaatio oli suoritettavissa 10–15 vuorokauden kuluessa – Kannaksella 8–10 vrk ja Suomen keskikohdalla 15 vrk – ja että etenemisnopeus olisi 10–12 km vuorokaudessa.²³ Päälystölle 29.11. annetussa ohjeessa Leningradin sotilaspiiri asetti – ilmeisesti mielialaa kohottaakseen – vielä tiukemmat

tavoitteet: valloittaa Viipuri neljässä päivässä ja saapua Helsinkiin kahdessa viikossa.²⁴

Leningradin piirin suunnitelma lienee hyväksytty, ainakin pääpiirteissään, koska sitä ryhdyttiin toteuttamaan. Kuitenkin kerrotaan yleisesikuntapäällikkö Shaposhnikovin varoitaneen pääsotaneuvoston jäseniä liiasta optimismista.²⁵ Marraskuun alkupuoliskolla Meretskov sai yleisesikunnalta lupauksen vielä kahden uuden divisioonan saamisesta Suomen itärajalle. Niiden oli määrä alkaa kuljetukset 13.11., mutta Meretskov pyysi – kuljetustilanteen takia – että siirto alkaisi vasta 16.11. Piiri sijoitti ne itse: Muurmannille 52. Divisioonan Valko-Venäjältä ja Kuhmoniemen suunnalle 44. Divisioonan Kiovan sotilaspiiristä. Tämä vahvensi merkitti pohjoisen voimien kasvua taas yli neljänneksellä.²⁶

Valmistelujen kehittyessä annettiin suunnitelmille lopullinen silaus noin 11.–15.11.1939. Voroshilov antoi 15.11. Leningradin sotilaspiirin sotaneuvostolle käskyn ryhtyä välittömästi hyökkäyksen edellyttämiin keskityksiin ja siirtoihin sekä 17.11. operatiivisen toimintaohjeen saattaa keskitykset päätökseen ja varautua yhdessä Itämeren laivaston ja Pohjoisen laivaston kanssa ”päättäväiseen hyökkäykseen, jonka tavoitteena on vastassa olevien vihollisen maavoimien ja laivaston tuhoaminen lyhyessä ajassa”. Piirin sotaneuvoston oli 20.11. mennessä esitettävä ”toimintasuunnitelmansa”. 7., 8., 9. ja 14. Armeija saivat 17.11. yksityiskohtaiset hyökkäysethätävät, ja Leningradin sotilaspiiri ilmoitti 21.11. näille armeijoille, että ”hyökkäyksen aloittamisen päivämäärä käsketään erikseen”.²⁷

Kannaksen ja Laatokan-Karjalan suunnitelma

Karjalan kannakselle keskitetyn 7. Armeijan tehtävänä oli talvisodan alkaessa Itämeren laivaston tukemana tuhota edessään olevat suomalaisjoukot, ottaa haltuun Kannaksen puolustuslinjat ja edetä tasalle Käkisalme–Antrea-Viipuri. Joko

suunnitelman tarkennuksesta tai jatkohyökkäyksen huomioon ottamisesta johtuu, että Leningradin piirin direktiivissä 21.11. mainitaan idässä hiukan edempi linja: Hiitolan asema-Antrean asema-Viipuri; sen jälkeen oli yhteistoiminnassa 8. Armeijan joukkojen kanssa kehitettävä etenemistä Lahteen, Hyvinkäälle ja Helsinkiin.²⁸

7. Armeijan aikataulu määriteltiin seuraavasti: operaation syvyys olisi 85–110 km ja tavoite saavutettaisiin 12–15 päivässä; tarkemmin sanoen kestäisi 1. etappi (siis eteneminen Suomen pääpuolustuslinjalle) 4–5 pv., 2. etappi (linjan murtaaminen) 4–5 pv. ja 3. etappi Viipuri–Käkisalmen -linjalle suunnitteen saman ajan.²⁹

7. Armeija määritteli käskyssään 22.11. edelleen armeijakuntien, vastaavasti rajallisemmiksi tehtäviksi:

- 50.AK:n tehtävänä oli vihollisen tuhoaminen alueella Metsäpirtti, Rautu, Lipola, Raasuli ja meno Taipaleenjoelle ja Vuoksenvirran etelärannalle.
- 19.AK:n tehtävänä oli tuhota vihollinen alueella Vuottaa, Kivennapa, Raivola, Jäppinen ja sitten mennä linjalle Kuuola, Vesinkala, Perkjärvi, Boboshino.³⁰

Itämeren laivaston tehtäviin sisältyi Leningradin sotilaspiirin 29.11. antaman direktiivin mukaan Suursaaren, Lavansaaren, Tytärsaarten ja Seiskarin valtaaminen ja mairinnousu rykmentin voimin Suomen rannikolle. Suunnitelmien mukaan tämä olisi saattanut kohdistua Humaljoen tienoille Kannaksella. Hieman varhaisemmassa direktiivissä (21.11.) määrättiin estämään ulkomaisten laivojen ja joukkojen saapuminen Ahvenanmaalle, mutta ilmeisesti aivan sodan alla selvisi, että Ruotsi ei tulisi sotaan mukaan. Neuvostolaivasto sai käskyn olla tunkeutumatta Ruotsin aluevesille. Samassa direktiivissä oli annettu Itämeren laivaston tehtäväksi ottaa Hanko tukikohdaksi, kun maa-armeijan hyökkäys etenisi Suomen sisäosiin.³¹

Aunukseen keskitetyn 8. Armeijan tehtävänä oli hyökätä Sortavalan suunnassa ja tuhota vihollinen Värtsilä–Sortava-

la-alueella. Armeijan oli edettävä 90 km linjalle Joensuu–Tohmajärvi–Sortavala 10 päivässä. Sen jälkeen armeijan oli tunkeuduttava Kannaksella olevien suomalaisten joukkojen selustaan ja autettava 7. Armeijaa niiden tuhoamisessa. Seuraavassa vaiheessa oli hyökättävä Mikkeliin, oikella siivellä Kuopioon ja otettava yhteys 9. Armeijaan. Armeijan suunnitelma lienee vastannut edellä jo esiteltyä syyskuun puolivälin direktiiviä.

Armeijan puitteissa 1.AK hyökkäisi vasemmalla siivellä Kuolismaa–Ilomantsi suuntaan, oikealla siivellä Korpiskään, sitten linjalle Koitere–Mekrijärvi–Linanlahti ja valmistautuisi etenemään Koveroon. 56.AK etenisi oikealla Suojärvi–Käsnäselkä-linjalle ja vasemmalla Salmiin sekä sitten edelleen linjalle ”Pst. Netäsä” (Näätäoja?)–Loimolanjoki–Uuksunjoki tehtävänä edetä Uuksunjoen tasalle.³²

Yleisesikunnassa vuonna 1939 palvelleen Matvei Zaharovin mukaan Yleisesikunta oli sillä kannalla, että päähyökkäys oli keskitettävä Viipurin suuntaan, mutta Meretskov ryhmitti painopisteen Käkisalmen suuntaan.³³ Ensi näkemältä vaikuttaa siltä, että Meretskov pikemminkin yritti hyökätä pääteiden suunnissa niin voimakkailla joukoilla kuin niille mahtui. Toisaalta talvisodan alkuvaiheissa tapahtuneet keskitykset suuntautuivat paljolti ”Käkisalmen alueelle”, jonka kautta oli aikomus suuntautua Vuoksen pohjoispuolitse Viipurin suunnan selustaan. Samoinhan oli Laatokan pohjoispuolitse etenevän 8. Armeijan tarkoitus tulla Kannaksen selustaan ja siten toisaalta estää suomalaisten vetäytyminen ja toisaalta auttaa pääpuolustuslinjan läpimurtoa. Toki Zaharovin käsitykseen on voinut vaikuttaa se, että hän itse kävi Kannaksella joulukuun puolivälissä, jolloin Meretskovin ajatus oli jo saattanut kehittyä.

Ajatus Suomen katkaisemisesta

Talvisodan alkaessa suomalaiset yllättyivät niiden joukkojen määrästä, joita puna-armeija oli keskittänyt Itä-Karjalan korpisiin. Sotasaalisasiakirjoista selvisi, että Kainuun korkeudella tarkoitus oli edetä Ouluun ja katkaista Suomen yhteydet Ruotsiin ja länteen muutenkin. Itse ajatus oli varsin järkeenkäypä, ja marsalkka Mannerheimkin oli muutamia viikkoja ennen sodan alkua puhunut hallituspiireissä tällaisesta mahdollisuudesta.³⁴ Maastoa pidettiin kuitenkin suurille operaatioille epäedullisena, ja tämä todistettiin puna-armeijalle sodan aikana verisesti.

Puna-armeijallekaan sotatoimet Kainuussa eivät olleet itsestään selviä. Tosin 1930-luvun Suomen-suunnitelmaan (vrt. edellä) sisältyy sekä arvioita suomalaisten sotatoimista kohti Kantalahtea ja Vienan Kemiä että omia operaatiokaavailuja samalta seudulta: Suomussalmelle ja Ouluun sekä vielä Murmanskin alueelta Petsamoon. Nämä pohjoisen operaatiot eivät kuitenkaan hyökkäysnuolten paksuudesta päätellen olisi olleet Suomen taistelujen ratkaisualueita. Pikemminkin ne ovat kaikuja heimosotien 1918–1921 retkikunnista.

Kuten jo mainittiin, Meretskovin kesäkuussa 1939 Stalinilta saama tehtävä mainitsi myös Murmanskin. Tuota ajankohtaa kuvaavissa muistelmissa viitataan lännestä Suomelle odotettavissa olevaan apuun, mikä panee ajattelemaan sekä Petsamon että Ruotsin rajan huomioon ottamista. Tämä näkyikin niissä jo edellä kuvatuissa ohjeissa, joita Leningradin sotilaspiiri antoi toisen maailmansodan sytyttyä. Aluksi oli siis ajateltu, että Kainuuta vastaan sijoittuisi vain yksi 56. Armeijakunnan divisioona, jolta ei edellytetty hyökkäystä vaan Uhtuan–Repolan suunnan puolustamista; Muurmännin ryhmän tuli suojata Kantalahti ja vallata Petsamo. Tämä oli mahdollista olemassa olevalla ryhmityksellä. Suunnitelmaa syyskuussa kehitettäessä myös Vienan Karjalaan kaavailtiin hyökkäykseen kykenevä ryhmitys, jonka johtoon tulisi Erityisarmeijakunnan esikunta. Tämä vahvistus merkitsi samalla sitä, että

hyökkäyssuuntia tuli yksi lisää. Erityisarmeijakunta hyökkäisi Kajaanin–Nurmeksen alueelle. Toistaiseksi hyljättynä – tekstistä ylipyyhittynä – ajatuksena oli, että armeijakunta valtaisi yhteistoiminnassa Muurmannin ryhmän kanssa Oulun. Ajatus Suomen katkaisemisesta jäi vain ajatukseksi.³⁵

Kun Leningradin sotilaspiiri Suomen-sodan käydessä ajan-kohtaiseksi laati lokakuun lopulla 1939 voimaan jääneen hyökkäysideansa, oli Oulun suunta jo mukana. Laskettiin, että operaatio oli suoritettavissa Suomen keskikohdallakin 15 vuorokauden kuluessa.

Kainuun suunnalle määrätyn Erityisarmeijakunnan komentaja, prikaatinkomentaja Shmyrov esitti 26.10. kolmen divisioonansa (163.D, 54.D ja 138.D, joka kuitenkin sitten siirtyi toiselle rintamalle) operatiivisen suunnitelman. Tehtävänä oli hajottaa vihollinen alueella Suomussalmi, Kuhmoniemi, Nurmes, Joensuu ja edetä sitten Kajaaniin ja Ouluun. Hyökkäyssuunnat olisivat a) Vojnitsa, Suomussalmi, Puolanka, Oulu, b) Repola, Kuhmoniemi, Kajaani, Oulu sekä c) Porajärvi, Ilomantsi, Joensuu, Kaavi. Pääsuuntana olisi Repola–Oulu. Syyskuun suunnitelmista poiketen oli nyt siis selkeänä tehtävänä eteneminen Ouluun.³⁶

Samoihin aikoihin lienee laadittu uusi ”marraskuusi” päivitys ohje Murmanskin ryhmälle, jossa eräälle osastolle annettiin tehtäväksi hyökätä Oulun suuntaan Suomen ja Ruotsin maarajan eristämiseksi. Ohjeen pääkohdat olivat:

- 104. Vuoristodivisioonaa ja 14. Divisioonan 95.JR valtaavat Petsamon sekä estävät tuomasta joukkoja Petsamon ja Kirkenesin satamien kautta.
- 122.D sekä 104.VuorD:n 273.JR ja 390. Tykistörykmentin 3. patteristo tuhoavat Suomen rajavoimat Alakurtissa ja hyökkäävät Oulun suuntaan, vallatakseen ja eristääkseen Suomen ja Ruotsin maarajan.
- Pohjoinen laivasto antaa tulitukea 104.D:lle.
- Muut ryhmän osat (siis lähinnä 14.D) suojaavat niemimaata ja laivastotukikohtaa. Ryhmän suunnitelman oli oltava valmis konseptissa merkitsemättömänä päivänä marraskuuta.³⁷

Kun Leningradin sotilaspiiri sai marraskuun alussa vielä kaksi divisioonaa, jotka sijoitettiin pohjoisille rintamanosille, joukkojen määrän kasvu pakotti (käskyllä 16.11.) perustamaan kokonaan uuden armeijanesikunnan (9.A:n) Vienan Kemiin. Muutamaa päivää myöhemmin (19.11.) Muurmannin ryhmä sai nimen 14. Armeija. 9. Armeijan alaisiksi tulisivat Erityisarnejakunnan lisäksi etelästä siirretty 47. Armeijakunnan esikunta. Tukialueeksi tuli Vienan Karjala mukaan lukien Kantalahden alue (ja joukoista 122.D). Samalla 14. Armeijan (entisen Muurmannin ryhmän) tehtävästä supistui Oulu pois. Näin Oulun-suunta oli muutamassa viikossa kehittänyt sitovasta rintamasta itsenäiseksi ja tärkeäksi hyökkäyssuunnaksi.³⁸

9.A:n tehtäväksi tuli hyökätä Kajaaniin ja edetä linjalle Kemijärvi–Kontiomäki sekä vallata Oulu. Armeijan sotaneuvosto lähti siitä, että suurten apujoukkojen tulo Skandinavian maista Suomeen oli toistaiseksi poissa laskuista. Oulun valtaaminen estäisi ulkopuolisen materiaalin ja apujoukkojen tulon Suomen asevoimille ja saattaisi ne täysin saarretuiksi. Oulua kohti tulisi suunnata niin suuri ryhmä, että se pystyisi toimimaan myös lounaan suuntaan, ja Kemiä kohti olisi Oulusta lähettävä vahva osasto. Tukeva hyökkäys kohdistuisi Puolangan kautta Ouluun ja armeijan oikea sivusta etenisi Kemijärveltä Rovaniemelle ja Kemiin. Suunnitelma oli samansuuntainen kuin Shmyrevin lokakuinen kaavailu, mutta muuttuneet vastuualuerajat oli otettu huomioon.

Operaation kokonaiskesto olisi 9. Armeijan sotaneuvoston mukaan noin 20 vuorokautta. Tästä 1. etappi (70–90 km linjalle Mätijärvi–Hyrnsalmi–Nurmes) veisi 5 vrk, kahden vuorokauden uudelleenryhmitymisen jälkeen 2 etappi (65–90 km linjalle Kemijärvi–Kauppilanmäki) veisi 3–4 vrk ja jälleen kahden vuorokauden uudelleenryhmitymisen jälkeen 3 etappi (90 km linjalle Oulu–Kemi) 3 vrk. Sen jälkeen oli vielä varattu 3 vrk levittäytymiseen Pohjanlahden rannikolle ja operaation päättämiseen.³⁹ Laskelma oli ajankäytössä vain hieman pessimistisempi kuin Leningradin piirin arvio. Ruotsin rajalle pää-

syä pidettiin kuitenkin selviönä. Leningradin sotilaspiirin ohjeessa 29.11. määrättiin: "Saavuttaessa Ruotsin ja Norjan rajoille niitä ei saa loukata eikä sallia provokaatioita. Ruotsin ja Norjan armeijan sotilaita on rajalla tervehdittävä."⁴⁰

Muurmannin ryhmän eli 14. Armeijan alue pieneni 9. Armeijan perustamisen myötä, mutta talvisodan syttyessä sen tehtävä oli suurinpiirtein entisen kaltainen: Pohjoisen laivaston tukemana vallata Kalastajasaarento ja Petsamo ja rakentaen tälle alueelle linnoituslaitteita suojata etelään päin, estää miehistön ja aseiden tuonti Norjan Kirkkoniemen satamasta sekä estää maihinnousut Muurmannin rannikolle.⁴¹

Talvisota

Talvisodan alkuvaihe

Puna-armeija oli varautunut nopeaan läpimurtoon ja edellytti hidastelematonta ja joustavaa salamasotaa. Mm. 9. Armeija sai määräyksen: "Kun hyökkäykseen on ryhdytty, joukkojen toiminnan on oltava päättäväistä, joukot eivät saa sitoutua rintamataisteluun vastustajan linnoitettujen asemien luona. Jättäen suojajoukkoja rintamaan on kierrettävä sivustat ja kaarrettava selustaan jatkaen asetetun tehtävän suorittamista."⁴²

Nopean rajanylityksen jälkeen hyökkäys pysähtyi lähes täysin. Puna-armeijan ylijohto otti jo aivan sodan alussa Leningradin sotilaspiirin tiukkaan holhoukseensa. Kehotuksia sateli. Voimme siis todeta liioitteluksi muistelmakirjallisuuden perusteella tehdyn johtopäätöksen, että yleisesikuntapäällikkö Shaposhnikov olisi ollut talvisodan alkuvaiheen lomalla Mustanmeren rannalla ja että Meretskovi olisi varsin pitkään ollut "vastuussa" epäonnistumisista.

Jo kolmen päivän kuluttua sodan alkamisesta (2.12.) puna-armeijan ylijohto (Voroshilov ja Shaposhnikov) huomauttivat 9. Armeijan ja 8. Armeijan hitaasta ja päättämättömästä ete-

nemisestä: ”Emme voi vetelehtiä kauan Suomessa, tehdä 4–5 kilometrin päivämarsseja. Asia on vietävä joukkojemme päätävällisellä hyökkäyksellä nopeasti päätökseen.” Kaikki Suomea vastaan taistelevat armeijat otettiin stavkan eli ylijohdon esikunnan johtoon 9.12.⁴³

Aluksi sotaa kuitenkin käytiin pääpiirteittäin sotaa edeltävin painopistein. Armeijoiden suunnitelmat kuitenkin keskittyivät konkreettisten lähiongelmien ratkomiseen. Meretskov siirtyi noin 7.12. henkilökohtaisesti johtamaan Kannaksen hyökkäystä lähempää 7. Armeijan komentajana. Armeijan taistelukäskey 12.12.1939 edellytti seuraavia tavoitteita:

- Gröndahlin ryhmä hyökkää Käkisalmeen ja Antreaan.
- 19.AK murtaa linnoitetun aseman Leipäsuon kohdalla ja hyökkää sitten Pienperon seudulle.
- 50.AK murtaa linnoitetun aseman Lähde-Hotinen -alueella, etenee Kämärän asemalle ja hyökkää sitten Näykkijärvelle.
- Lazarenkon osasto (lähinnä linnoitusjoukkoja) hyökkää Kipinola-Kolkkala -alueelle ja turvaa vasemman sivustan.

Suunnitelmassa on siis selvä painopiste Leningradin-Viipurin pääradan suunnassa. Sen läntisen sivustan kautta valtamaantietä käyttäen oli kevyiden panssarijoukkojen katkaistava läpimurron jälkeen suomalaisten vetäytymistie. 10. Panssariarmeijakunnan oli seurattava 50.AK:n jäljessä ja hyökättävä Huumolan, Säiniön aseman ja Repolan suunnassa, estettävä suomalaisten vetäytyminen Viipuriin ja hyökättävä heidän selustaansa.

Panssariarmeijakunta oli talvisodan aikana enää yksinäinen kummajainen. Tällaiset armeijakunnat oli marraskuussa 1939 päätetty purkaa. Espanjan sota näytti näet osoittaneen, ettei panssareiden massakäyttö kannattanut. Talvisodan alkuvaiheessa tämä yksi armeijakunta (neljästä) pysyi koossa. Alusta alkaen sitä oli tarkoitus alkuperäisen käyttöajatuksen mukaisesti käyttää murron laajentamiseen eli pääpuolustuslinjan murtamisen jälkeen nopeaan etenemiseen Viipuriin. En-

sin sen suunta oli kohti Kiviniemen siltaa ja Vuoksen itäpuolista tietä. Tien tukkeuduttua siellä se heitettiin nyt Summan kohdalle odottamaan läpimurtoa.

Kannaksen itäosassa hyökkäyksen piti alkaa 14.12. ja Viipurin suunnalla aikaisintaan 16.12. Valmistelut viivästyivät kuitenkin niin, että hyökkäys alkoi vasta 18.12. eikä johtanut menestykseen.⁴⁴ Itä-Kannaksella Gröndahlin johtama ryhmä sai lisää joukkoja ja laajennettiin 13. Armeijaksi. Tavoitteet pysyivät entisinä. Gröndahlin taistelusuunnitelma ajaksi 24.–25.12. kaavaili Kaarnajoki–Revonlahti -lohkolla läpimurtoa Viljakkalaan ja etenemistä sitten Sakkolan asemalle ja Käki-salmeen.⁴⁵

8. Armeijan perusongelma oli vaikeus saada riittävästi joukkoja sotatoimiin, eikä Laatokan koillispuolen suunnitelmissa näy joulukuun kuluessa suuria muutoksia. Pohjoisempaan 9. Armeija siirsi painopistettä löytääkseen nopeamman etenemistäväylän. Näin se toteutti sodan alkaessa annettua salamasodan ohjetta. Käytännössä aikaa kai kului odotettua enemmän keskityksiin.

9. Armeijan uusi hyökkäyskäsky 8.12. pohjautui vielä aiempaan operaatioajatukseen, mutta jo 19.12. painopiste siirrettiin Juntusrannan–Suomussalmen suunnalle; armeijakunnan komentaja Duhanov käski – 9. Armeijan ollessa jo stavkan johdossa – siirtää sinne alunperin Kajaanin eteläpuolelle tarkoitettua 44. Divisioonan. Armeijan uusi komentaja Tshuikov siirsi 27.12. painopisteen ratkaisevasti oikealle sivustalle, Kantalahden–Sallan suunnalle. Sinne oli saapumassa lisävoimia (88. Divisioona Arkangelista) ja sinne oli siirretty Kuhmon suunnalta Erityisarmeijakunnan esikunta. Suomussalmen, Raatteen, Joutsjärven ja Kuhmon tappiot aiheuttivat kuitenkin pitkään jatkuneen uhkatilanteen, ja 9. Armeija joutui vuoden 1940 alussa keskittymään sen selvittämiseen. Helmikuun alussa muodostettiin erityinen Repolan ryhmä ja annettiin Dolinin kootulle prikaatille erityistehtävä. Tämän hiihtoprikaatin toiminnan suomalaiset kuten tiedetään tekivät tyhjäksi.⁴⁶

Uudelleenarviointi

Jo joulukuun alkupuolella Voroshilov alkoi epäillä, että Meretskov oli menettänyt yleisnäkemyksen eikä halua harkita muunlaisia ratkaisuja, ja kysyi mielipidettä mm. operatiivisella osastolla työskennelleeltä Matvei Zaharovilta: miten syntyneestä tilanteesta päästäisiin. Tämä sai tehtäväkseen tutkia puolustusasiain kansankomissaarin edustajana Leningradissa päähyökkäykseen sopivan alueen ja komentojärjestelyjä. Palatessaan rintamalta 16.12. Moskovaan Zaharov esitti muistiossa:

1. Päähyökkäyssuunta oli valittu olosuhteita tuntematta; tiedot muka Kiviniemessä saavutetusta menestyksestä eivät vastaa todellisuutta.
2. Päähyökkäys on siirrettävä Viipurin suunnalle.
3. Linnoitusvyöhykkeen murtaminen on välttämätöntä organisoida Linnoitusalueiden murtamisohjeen suosittelemalla tavalla.
4. Joukkojen johtamisen parantamiseksi on tarkoituksenmukaista luoda kaksi rintamaa: Luoteinen (Karjalan kannakselle) ja Karjalan (Laatokasta Murmanskiin).
5. Armeijoiden esikuntiin ja rintamaesikuntaan on perustettava esikuntapäällikön selusta-asiain sijaisen tehtävät, koska esikuntapäällikkö, jonka ajan vievät laajat operatiiviset työt, ei ehdi tehdä selustakysymyksissä konkreettisia päätöksiä.

Tämän valmistavan työn jälkeen Moskovasta 20.12. lähetettiin tilanteeseen vielä tutustumaan korkean tason komentajia: Kiovan sotilaspiirin päällikkö S. K. Timoshenko Kannakselle ja Valko-Venäjän sotilaspiirin päällikkö M. P. Kovalev Laatokan koillispuolelle Pitkärantaan.⁴⁷

Pääsotaneuvosto pohti joulukuun lopulla, kuinka uudelleen järjesteltäisiin johto ja uusittaisiin suunnitelmat Mannerheimlinjan murtamiseksi. Näihin pohdintoihin liittyy ylijohdon (Voroshilov, Stalin ja Shaposhnikov) joulukuun lopussa antama käsky: "Ilmapommituksin on suunnattava järjestelmällisiä ja voimakkaita iskuja syvällä selustassa sijaitseviin kohte-

siin: vihollisen hallinnollisiin ja sotateollisuuskohteisiin, rautatiesiltoihin, rautatiesolmukohtiin, satamiin ja rahtilavoihin." Pitkähkö suhteellisen rauhallinen kausi Suomen koti-alueella päättyi tähän.

Myös laivaston toiminta-ajatus tarkistettiin tässä vaiheessa. Ylijohto oli vielä 9.12. käskenyt Itämeren laivaston valmistautumaan valtaamaan merijalkaväkiprikaatilla Koiviston, Torsaaren ja Piisaaren sekä laajentanut 27.12. tehtävän koskemaan myös rannikkoa Koiviston-Humaljoen -alueella, jotta sille alueelle saataisiin sillanpää Viipuriin rantatietä etenemiseen. Jo 30.12. maihinnoususta kuitenkin luovuttiin ja laivasto sai käskyn keskittyä tukemaan tulella maa-armeijaa.

Politbyron erityisistunto käsitteli Suomen sodan kysymyksiä tammikuun alkupäivinä. Paikalla olivat Leningradin sotilaspiirin komentaja ja sotaneuvoston jäsenet, Läntisen ja Kiovan sotilaspiirien komentajat sekä Puolustusasiain kansankomissariaatin ja Yleisesikunnan johtohenkilöitä.⁴⁸

Jokseenkin epäluotettava muistitieto antaa ymmärtää, että Kaukoidässä Japania vastaan kunnostautunut armeijankomentaja Stern olisi ehdottanut jopa päähyökkäyksen suuntaamista Kantalahden lohkolle ja että myös suurta arvonantoa nauttinut yleisesikuntapäällikkö Shaposnikov olisi pitänyt voimakasta harhautusiskua samalla suunnalla tärkeänä. Luoteisrintaman komentajaksi nimitetty Timoshenko kuitenkin keskittyi Kannaksella Mannerheim-linjan murtamiseen. Siellä menestys oli nopeammin saavutettavissa.⁴⁹

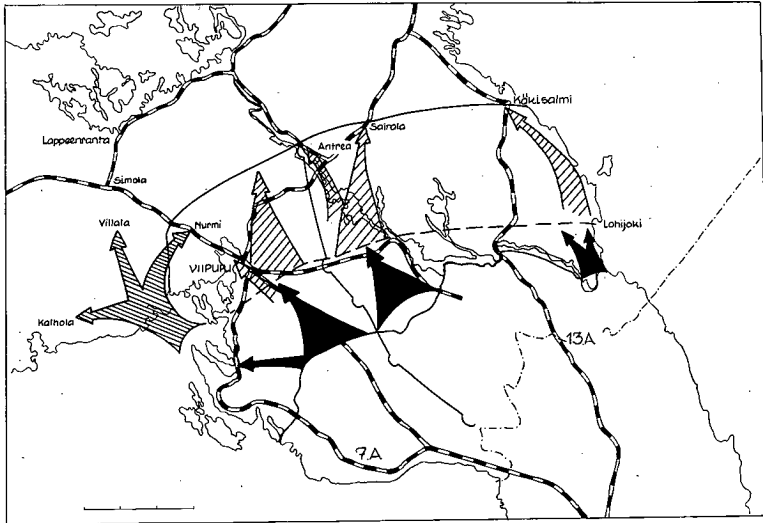
Leningradiin perustettiin tammikuun alussa (7.1.) Luoteisrintaman esikunta, joka sai johtoonsa 7. ja 13. Armeijan. Rintaman komentajaksi tuli Kannakseen jo tutustunut Timoshenko. Sen sijaan Kovalev ei ehdottanut Laatokan pohjoispuolisille armeijoille yhteistä rintamajohtoa. Nämä jäivät puolustusasiain kansankomissaarin välittömään johtoon. Näin yleisesikunta toimi niiden kaikkien hallintoelimenä ja loi niiden selustahuoltoa varten erityisen alakeskuksen, jonka päävarastot olivat Vologdassa.⁵⁰

Suurhyökkäykseen

Luoteisrintaman hyökkäyssuunnitelma valmisteltiin huolellisesti. Esimerkiksi 13. Armeijan komentajaksi 25.12. nimitetty Gröndahl laati useita suunnitelmaluonnoksia (12.1., 14.1., 22.1. ja 27.1.). Gröndahlin rintaman sotaneuvostolle 12.–14.1. lähettämä suunnitelma edellytti murtoa ja etenemistä Käkisalmeen (60 km) ja Räisälään (40 km). Hyökkäyksen valmisteluun hän laski tarvittavan 8–9 vrk, murtoon 5–6 vrk ja hyökkäyksen ”kehittämiseen” 3–4 vrk, siis yhteensä 16–19 vrk. Tämän hankkeen toisessa vaiheessa edettäisiin linjalle Hiitola-Antrean asema.⁵¹ Meretskov lienee esittänyt 7. Armeijan osalta vastaavia laskelmia.

Jo suunnittelun aikana aloitettiin hyökkäysjoukkojen tuntuva vahvistaminen. Tammi-helmikuussa puna-armeijan johto joutui jo suuressa määrin turvautumaan kaukaisempien sotilaspiirien reserveihin: Moskovan, Kiovan, Odessan, Uralin, Siperian ja Volgan sotilaspiirien joukkoihin. Sen sijaan ei vielääkään kajottu eteläisten piirien joukkoihin eikä myöskään sisäsohilaspiireistä eteläisempien (Orelin ja Harkovin piirien) joukkoihin – länsivaltain interventiota pelättiin myös Kaukasuksen suunnasta – eikä tietenkään Kaukoidän Japanin-vastaiseen puolustukseen. Leningradin länsipuolelle koottiin ylijohton reserviosasto (ratsuväkiarmeijakunta, kolme jalkaväkidivisioonaa ja panssariprikaati), jonka oli määrä siirtyä Suomenlahden ylitse hyökkäämään edelleen Viipurinlahden ylitse sen jälkeen, kun läpimurto Kannaksella olisi saatu aikaan, tai vaihtoehtoisesti käyttämään hyväksi läpimurtoa Viipurin suunnassa. Lopulta nämä joukot kuitenkin alistettiin 7. Armeijalle.⁵²

Luoteisrintaman direktiivi 3.2.1940 ilmoitti rintaman tehtäväksi 7. ja 13. Armeijan sisäsiivustojen yhtaikaisella hyökkäyksellä puhkaista linnoituslinja ja hajottaa vastustajan puolustuksen voimat linjalla Vuokselta Karhulaan. Sitten tuli tuhota vastustajan koko ryhmitys Karjalan kannaksella, estäen sen pääsy länteen. Neljässä-viidessä päivässä olisi saavu-

Suurhyökkäyksen toiminta-ajatus.

The General outlay of the major attack.

tettava linja Lohijoki–Purpua–Ilves–Kämärän asema–Huomola ja edettävä sitten rintamaan Käkisalmi–Antrean asema–Viipuri. Suurhyökkäyksen aikana Luoteisrintama antoi vielä lisäohjeita, mutta tavoitteet siirtyivät etäämmäksi lähinnä Viipurin lahden suunnalla läpimurtoa yrittäneiden joukkojen kohdalla. Sieltä tuli katkaista Viipurista länteen vievät valta-
maantie ja rautatie etenemällä linjalle Kolhola–Villala–Nurmen asema.⁵³

Puna-armeijan sodan alkuvaiheissa saamat kokemukset osoittivat, että taistelut itärajan erämaissa veivät aikaa. Silti lisäjoukkoja tuotiin itärajallekin kuljetus- ja huoltomahdollisuuksien rajoissa. Myös Laatokan pohjoispuolisilla alueilla neuvostojoukot valmistelivat talvisodan lopulla hyökkäyksiä, vaikka ne eivät toteutuneetkaan kuin pieneltä osin ja vaikka ne siksi jäivät syrjään historiankirjoituksessa.

Heti talvisodan päätyttyä suomalaiset saivat kyllä kuulla, että neuvostojohdon aikomuksena oli ollut hyökätä kolmen divisioonan voimin Laatokan jään yli Sortavalaan ja että Pitkärantaan oli välittömästi ennen sodan loppua saapunut aivan uusi divisioona käytettäväksi tähän tarkoitukseen. Asiakirjat osoittavat, että tämä piti paikkansa. 15.A sai 12.2. käskyn hyökätä jätse Impilahti-Sortavala -alueelle. Sitä ennen oli kuitenkin välittömästi yritettävä vapauttaa 18. Divisioona saarroksista ja vallattava Pitkärannan ja Salmin länsipuolella olevat saaret.⁵⁴

Stavkan käskyn 13.2. täyttämiseksi Kovalev laati 14.2. kolmivaiheisen hyökkäyssuunnitelman. Jo 14.-20.2. suoritettavalla hyökkäyksellä oli vapautettava motit saarroksesta ja edettävä linjalle Lemetti-Ruskaset. Toinen operaatio - yhteistyössä 8. Armeijan kanssa - jatkaisi siitä edelleen ja valtaisi sivustaan jääneet Lunkulansaaren ja Mantsinsaaren. Seuraava hyökkäys - edelleen yhteistyössä 8. Armeijan kanssa - etenisi linjalle Harlu-Joensuu (Jänisjoen suussa) ja valtaisi alueen Sortavala-Kuokkaniemi-Rautalahti. Päävoimat hyökkäisivät mantereella, kiertäen etelästä vihollisen linnoitusalueen, yleissuuntana Sortavala. 25. Moottoroitu ratsuväkidivisioona ja kolme maahanlaskuprikaatia toimisivat jään ylitse Sortavalan suuntaan. Jotta hyökkäys jätse Pitkärannan alueelta Sortavalan lounaispuolelle voitaisiin tehdä, olisi armeijan käyttöön saatava vielä 2-3 jalkaväkidivisioonaa.⁵⁵ Yritysten menestys ei ollut kehuttava ja Kovalev sai 25.2. käskyn luovuttaa armeijan seuraajalleen. Tällä suunnalla toimi sitten maaliskuussa - ilmeisesti ylijohdon erityisvaltuuksilla - 1. luokan armeijankomentaja G. I. Kulik, Tykistöpäähallinnon päällikkö ja Stalinin ystävä kansalaissodan ajoilta. Hän puuttui sekä henkilökysymyksiin että operatiivisiin asioihin. Neuvostoliitossa talvisodan historiaa kirjoittaneen komitean mietintö mainitsee erityisesti, että Kulik ohjasi henkilökohtaisesti 15. Armeijan 37.MtD:n hyökkäystä.⁵⁶

Jo 22.2. annettiin 9.A:lle käsky siirtyä hyökkäykseen 15.-17.3. alkaen painopiste Sallan suunnalla. Tehtäväksi tuli kat-

kaista Märkäjärven ja Kemijärven väliset yhteydet ja tuhota suomalaisten Kemijärven ryhmä. Samalla oli vapautettava 54. Divisioona saarroksista. Tässä olisi ollut toimittava etelään päin.⁵⁷

9. Armeija antoi 6.3. käskyn kahdeksalle hiihtopataljoonalle vallata 9.3. alkavalla hyökkäyksellä Kuusamo ja lähettää siten osan osastosta Märkäjärvelle. Käskyllä ei ollut näkyvää vaikutusta, mutta 88. Divisioonan tiedusteluhyökkäys ruotsalaista vapaaehtoisrikaatia vastaan alkoi 12.–13.3., sodan viimeisenä vuorokautena.⁵⁸ Varsinainen hyökkäys ei ehtinyt alkaa.

Koko ajan varauduttiin pohjoisesta saapuvan länsivaltain maihinnousuosaston varalta. Sodan aikana kulki paljonkin huhuja ja tietoja Ranskan ja Englannin aikomuksista lähettää Suomelle apujoukkoja Muurmannille tai Arkangelin seudulle. 14. Armeija alkoi valmistella hyökkäystä etelään Kuolan niemimaan, Kalastajasaarenon ja Petsamon puolustamisen lisäksi: Hyökkäykseen siirryttäessä aiemmin käytettävissä olevin joukoin olisi mahdollista vallata 52. Divisioonalla Nautsi; mikäli saataisiin avuksi kaksi tierykmenttiä ja Norjan rajan ja selustan suojeluun yksi NKVD-rykmentti, voitaisiin vallata Ivalo ja edetä etelään koordinoiden toiminta 9. Armeijan hyökkäykseen. Liike etelään alkoi helmikuun lopulla. Yksi pataljoona eteni 26.–27.2. etelään Nautsin tienoille ja 6.3. armeija sai Yleisesikunnan direktiivin vallata Nautsi. Se vallattiinkin 7.3., minkä jälkeen venäläiset täällä asettuivat puolustukseen.⁵⁹

Talvisodan lopulla – mahdollisesti vasta maaliskuussa – 14. Armeija laati Yleisesikunnan päällikölle Shaposhnikoville vielä muistion, jossa kiinnitettiin huomiota rannikon puolustukseen. Erityisen uhattuna pidettiin Kalastajasaarentoa. 52. Divisioona taisteli Salmijärven ja Petsamotunturin alueella ja olisi valmis Luoteis-Euroopan uhkaavan tilanteen johdosta valtaamaan Kirkkoniemen sataman. Hyökkäys voisi tulla mereltä riippumatta siitä, olisiko Norja puolueeton vai liittyisikö se sotaan.⁶⁰

Välirauhan aika

Kaukasus, Baltia ja Bessarabia

Talvisodan päättyessä Neuvostoliitolla oli syytä pelätä Englannin ja Ranskan sotatoimia enää lähinnä etelästä Persian ja Turkin suunnalta, joskin pohjoiseenkin oli vielä syytä kiinnittää huomiota. Tällaista tilannearviota kuvastavat talvisodan jälkeen toimeenpannut joukkojensiirrot. Puolustuskomitea päätti 4.4.1940 vahvistaa Kaukasuksen, Pohjois-Kaukasuksen, Odessan ja Kiovan sotilaspiirejä. Tämä tapahtui eteläisen uhan takia, lähinnä Kaukasuksen öljykenttien suojelemiseksi. Talvisotaan osallistuneista joukoista siirrettiin Kaukasuksen sotilaspiiriin neljä jalkaväkidivisioonaa, yksi ratsuväkidivisioona, kaksi panssariprikaatia ja ylijohdon tykistöä kuusi rykmenttiä ja yksi järeä patteristo. Lisäksi piiriin perustettiin yksi uusi panssariprikaati ja apuvoimia tuotiin myös lähempää. Johtoportaista Kaukasukseen siirrettiin Suomesta 3. ja 23.AKE ja Pohjois-Kaukasukseen 34.AKE.⁶¹

Saksan toukokuussa 1940 aloittama operaatio länsirintamalla käänsi neuvostojohdon katset Romanian suuntaan. Romaniahan oli ensimmäisen maailmansodan päättyessä päässyt levittäytymään itäänpäin. Bessarabian ja Pohjois-Bukovinan miehitystä alettiin valmistella. Kenraali Zhukov kertoo saaneensa tietää asiasta Moskovassa toukokuussa saadessaan käskyn siirtyä Kiovan sotilaspiiriin. Hänet määrättiin erityisen Eteläisen Ryhmän komentajaksi esikuntapäällikkönään yleisesikunnasta komennettu kenraali Vatutin. Operaatio toteutettiin lähes verettömästi 28.6.–1.7.1940 Odessan ja Kiovan sotilaspiiriin joukoin.⁶²

Englannin ja Ranskan joutuessa väistymään kesä-heinäkuussa 1940 länsirintamalla Saksan salamasodan edessä Neuvostoliiton strateginen asema muuttui ratkaisevasti. Länsivaltain taholta ounasteltu hyökkäysuhka väheni niin etelässä kuin pohjoisessa, kun taas Saksan maavoimat vapautuivat käytettäväksi muualla, vaihtoehtoisesti Neuvostoliitonkin

suunnassa. Poliittis-strategisesti tuo länsirintaman ratkaisuvaihe merkitsi Neuvostoliitolle mahdollisuutta laajentaa turvavyöhykettä Viron, Latvian ja Liettuan suunnalla, yllättäen jo ennen Bessarabian ja Bukovinan operaatioita.

Baltian miehityksen valmistavat käskyt annettiin ilmeisesti jo toukokuun lopulla siinä vaiheessa, kun Molotov varoitti (25.5.) Liettuaa tukikohtien puna-armeijalaisiin kohdistuneista provokaatioista. Samaan poliittiseen valmisteluun kuului myös Liettuan Kommunistipuolueen julistus 31.5. Sen sijaan on todettavissa, että toukokuun alkupäivinä sotilaallisest aktiosta ei ollut vielä päätöstä, sillä Leningradin sotilaspiiri valmisteli tuolloin yksityiskohtaisesti puoli vuotta toimineiden tukikohtajoukkojen vaihtoa. Sotilaalliset toimintaohjeet esikunnille annettiin sitten 7.-9.6.⁶³

Kesäkuun 15.-17. päivänä 1940 neuvostojoukot etenivät kaikkiin Baltian tasavaltoihin, taistelutta. Kaikkiaan lienee etenevissä joukoissa ollut 8 armeijakuntaa (23 divisioonaa). Joukkoja oli siis jopa enemmän kuin Suomen kukistamiseen oli varattu marraskuussa 1939. Mitään ei jätetty sattuman varaan. Suomen rajoilta vietiin operaatioon kaksi armeijakunnan esikuntaa (19. ja 28.AKE) ja myös eräitä joukkoja, etenkin tykistöä ja panssarivoimaa. Leningradin sotilaspiirin oman tiedon mukaan eteni Viroon ja Latviaan yhteensä 200 000 miestä⁶⁴, Liettuaan ilmeisesti lähes yhtä paljon. On todennäköistä, että marssi tapahtui sodan varalta, periaatteessa jo 1930-luvulla laaditun ja syksyllä 1939 kehitellyn suunnitelman mukaisesti.

Johtoportaiden ja joukkojen poistuminen Suomen itärajalta – siitä saatiin mm. Baltian kautta melkoisesti tietoja – kevensi jonkin verran välitöntä painetta Suomessa, mutta toisaalta Neuvostoliiton aktiivisuuden lisääntyminen Suomenlahden eteläpuolella näytti vain siirtävän uhan painopistettä etelään. Baltian valtioiden liityttyä Neuvostoliittoon heinä-elokuussa miehitysjoukkoja vähennettiin. Suuri osa niistä siirtyi Valko-Venäjälle – painopistettä palautettiin Saksaa vastaan –, mutta ainakin 19.AK:n esikunta ja ilmeisesti myös joitain joukkoja

palasi Leningradin sotilaspiiriin. Nämä kuljetukset aiheuttivat muihin hajatietoihin yhdistettyinä Suomessa hermostumista. Baltian maiden esimerkki, joukkojensiirrot sekä punaarmeijalaisten uhkailevat puheet "Suomen vuorosta" liikauttivat myös diplomaattista raportointia voimakkaasti. Suomessa, jossa Baltian maiden esimerkin mukaisesti mielenosoitukset olivat lisääntyneet, syntyi ns. elokuun kriisi ja Mannerheim vaati lkp-valmiuden lisäämistä. Vasta jälkikäteen Suomen tiedustelu totesi, että häly oli ollut aiheeton siinä mielessä, että Suomen rajalle ei tuotu aiempaa suurempia keskityksiä. Eräitä sotaharjoituksia, mm. laskuvarjojoukkojen, kyllä järjestettiin Leningradin sotilaspiirissä.⁶⁵

Yleisesikunnan kokonaissuunnitelma 1940-1941

Kun Neuvostoliiton rajat siirtyivät toisen maailmansodan alkuvuosina jatkuvasti lännemmäksi, operatiivinen tilanne muuttui ratkaisevasti. Näin ollen oli syksystä 1939 lähtien alati muuttuvassa tilanteessa jatkuvasti uudistettava strategista kokonaissuunnitelmaa. Osittain työtä vaikeuttivat Stalinin ja yleisesikunnan näkemyserot.

Kenraalimajuri A. M. Vasiljevski oli huhtikuun puolivälistä 1940 alkaen operaatiosuunnitelman pääarkkitehti. Perusraamat antoi yleisesikunnan päällikkö, marsalkka Shaposhnikov, mutta Vasiljevski teki päätyön yhdessä N. F. Vatutinin ja G. K. Malandinin kanssa. Kun Saksan lännen sotaretki oli päättynyt ja Baltian maat ja Bessarabia-Bukovina liitetty Neuvostoliittoon, heinäkuun lopulla 1940 valmistui suunnitelma, jossa esitetty uhkakuva pysyi suunnilleen samana kesäkuuhun 1941 saakka.

Shaposhnikov katsoi, että itään Japania vastaan olisi jätettävä vain sellaiset joukot, jotka takaisivat tilanteen muuttumattomuuden. Saksaa vastaan Neuvostoliiton päävoimat olisi asetettava Luoteis- ja Länsirintamaan Saksan päävoimia vastaan Itämereltä Poles'jaan ulottuvalle linjalle. Sen sijaan poh-

**Puna-armeijan jalkaväkidivisioonien jakaantuminen
sotilaspiireihin 1939-1940**

Sotilaspiiri	8.9.	1.10.	1.11.	1.12.	1.2.	1.3.	1.5.	1.6.	1.7.	1.8.	1.9.
Leningrad	16	17	20	29	50	58	27	25	22	15	12
Arkangel	-	-	-	-	-	-	3	2	1	1	1
Kalinin	5	6	4	2	2	2	2	2	4	-	-
Itämeren	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22	16
Valko-Venäjä	15	25	25	20	15	15	19	22	24	21	28
Moskova	13	8	7	7	5	2	4	3	4	5	5
Orel	8	3	3	3	3	3	3	2	2	2	4
Kiova	17	19	16	16	10	9	16	16	15	17	18
Odessa	-	-	9	9	8	8	11	14	19	16	15
Harkov	17	14	8	8	8	8	9	9	8	8	10
P-Kaukasus	8	8	8	8	7	7	8	7	7	9	9
Kaukasus	6	6	6	6	6	6	10	10	10	10	10
Volga	8	8	8	8	5	5	5	5	5	5	5
Ural	10	10	9	9	8	7	7	7	6	6	9
Siperia	11	10	10	10	7	6	7	7	6	6	6
Keski-Aasia	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4
Baikalintak.	10	10	9	9	9	9	9	9	10	10	10
Kaukoitä	15	16	17	17	17	17	17	17	18	18	18
yhteensä	162	163	162	164	164	166	161	161	165	175	180

Taulukon luvut ovat viitteellisiä, sillä aivan kaikkien divisioonien perustamisesta ja siirroista ei ole tarkkaa tietoa ja lisäksi eräiden divisioonien siirrot ovat kestäneet pitkään, joten niiden ajoittaminen tilastointipäivien tarkkuudella ei ole mahdollistakaan.

Taulukko perustuu Suomen ja Baltian suunnan joukkoja lukuun ottamatta lähinnä kirjallisuudessa esiintyneisiin tietoihin sekä Neuvostoarmeijan arkiston arkistoluetteloon.

Huomautus: Odessan piiri erotettiin 11.10.1939 Kiovan piiristä ja Harkovin piiristä. Arkangelin piiri erotettiin maaliskuussa 1940 Leningradin piiristä. Valko-Venäjän piiristä siirrettiin 14.11.1939 Smolenskin piirikunta Moskovan piirin. Smolenskin piirikunta palautettiin Valko-Venäjän piiriin 11.7.1940 ja piirin nimi muutettiin Läntiseksi sotilaspiiriksi. Kalininin piiri lakkautettiin 11.7.1940. Baltian eli Itämeren piiri perustettiin 11.7.1940 Latviasta, Liettuasta ja Kalini-

nin piirikunnan länsiosasta. Piiriin yhdistettiin 1.9.1940 alkaen (käskyllä 17.8.1940) Viro Leningradin piiristä. Tällöin Kalininin piirikunnan länsiosa yhdistettiin Moskovon piiriin, johon itäosa oli yhdistetty jo 11.7.1940.

joinen meriraja ja eteläinen maaraja katsottiin voitavan jättää lähes suojattomiksi.

Shaposhnikov joutui väistymään paikaltaan elokuussa 1940, mutta suunnittelua jatkettiin samalta pohjalta. Puolustusministerin, marsalkka Timoshenkon ja uuden yleisesikuntapäällikön Meretskovin 18.9.1940 päivätyin muistion esittelivät syyskuussa Stalinille ja eräille politbyron jäsenille Timoshenko, Meretskov ja Vatutin. Stalin oli sitä mieltä, että saksalaiset hyökkäävät lounaassa ottaakseen tuotanto- ja talouskeskuksia, ja käski muuttaa pääryhmyksen lounaissauntaan. Vasiljevski, Malandin, A. F. Anisov korjasivat luonnosta. Perusteet hyväksyttiin 14.10.1940. Yksityiskohtaisen suunnitelman piti olla 15.12. mennessä valmis niin että 1.1.1941 alkaen sotilaspiirien komentajat ja esikunnat olisivat päässeet tekemään piirien suunnitelmia.

Kevättalvella 1941 valmistuneessa uudessa "valtiorajojen puolustussuunnitelmassa" päädyttiin entistä suurempiin keskityksiin läntisille raja-alueille. Jo tammikuussa annettiin valmisteluohjeet eräille sotilaspiireille siirtää joukkoja kevään tullen Valko-Venäjälle, Ukrainaan ja Kaukasukselle. Siirtosuunnitelman toteuttamiskäskyt annettiin huhtikuun lopulla ja toukokuussa ja varsinainen siirto pääsi käyntiin toukokuussa.

Vasiljevskin kaavaviluissa päävastustaja oli läntisellä rajalla, Saksa ja - Balkanin suunnalla - Italia. Idässä Japani pitäisi yllä aseistettua puolueettomuutta, mutta voisi hyökätä koska tahansa. Saksa voisi houkutella mukaan - revanssimielessä - Suomen ja Romanian, ehkä Unkarinkin. Myös Turkin Saksa voisi painostaa liittymään sotaan. Sen sijaan Iran ja Afganis-

tan omaksuisivat neutraalin linjan. Nämä suuntaviivat oli tietysti antanut ja vahvistanut valtiojohto eivätkä pelkästään esikuntien suunnittelijat.

Neuvostoliiton strategisissa suunnitelmissa oltiin näin jälkeinpäin pohtien varsin realistisia arvioitaessa vihollisia. Vain Turkin suhteen arvio oli aluksi liian pessimistinen. Syyskuun 1940 suunnitelmassa sitä ei kylläkään enää pidetty todennäköisenä vihollisena.

Syyskuussa 1940 todennäköisen vastustajan voimaksi arvioitiin: 280–290 divisioonaa, 11 750 panssarivaunua, 30 000 tykkiä ja kranaatinheitintä sekä 18 000 lentokonetta. Tämän mukaisesti Neuvostoliitto kehitti asevoimiaan talven 1940–41 kuluessa: kesäkuussa 1941 puna-armeijalla oli 303 divisioonaa ja 22 600 panssarivaunua.

Puna-armeijan päädoktriini oli hyökkäävä. Puolustustaiste luun ei nykyaikaisen armeijan tarvinnut Stalinin mielestä paljon syventyä. Neuvostoliiton Saksan-hyökkäyksen ensisijainen vaihtoehto oli syksystä 1940 lähtien keskittää päävoimat Brest-Litovskin eteläpuolelle ja vallata voimakkaalla hyökkäyksellä Lublin ja Krakova ja sitten Breslau (Wroclaw) sekä edetä Oderin yläjuoksulle. Suunta oli katsottava edulliseksi, koska Saksan ei vielä arveltu saaneen puolustustaan kuntoon entisen Puolan alueella. Tarkoituksena oli sodan ensimmäisessä vaiheessa katkaista Saksan yhteydet Balkanille, riistää siltä sen arvokkain taloudellinen tukialue ja estää Balkanin valtioita liittymästä sotaan. Tämä edellytti suurkeskitystä Kiovan sotilaspiirin alueelle. Käytettävissä olisi kevään 1941 laskelemien mukaan päärintamalla Tshizhevin ja Ljudovlenon välillä 152 omaa divisioonaa arvioituja 100 saksalaisdivisioonaa vastaan. Muilla suunnilla (Suomen, Itä-Preussin, Unkarin ja Romanian suunnalla) tuli käydä aktiivista puolustustaistelua ja valmistautua suotuisassa tilanteessa hyökkäämään Romaniaan.

Toisella sijalla suunnitelmissa oli vaihtoehto keskittää päävoimat Brestin pohjoispuolelle, tuottaa Saksan päävoimille tappioita ja vallata Itä-Preussi. Tämä Shaposhnikovin ilmei-

sesti suosima vaihtoehto muuttui epätodennäköisemmäksi sitä mukaa kuin joukkoja siirrettiin Siperiasta painopisteenä Ukraina.

Saksan vastaisten suunnitelmien käyttötodennäköisyys lisääntyi keväällä 1941, kun Saksa oli luopunut ainakin toistaiseksi Englannin-suunnasta ja kääntynyt Balkanille. Yleisesikuntapäällikkö, kenraali Zhukov ehdotti 15.5.1941 Stalinille ehkäisyhyökkäyksen aloittamista välittömästi Saksaa vastaan. Tälle ei saanut antaa aloitetta.⁶⁵ Esitystä hän ei olisi tehnyt, jos ajatus olisi ollut Stalinille vieras. Stalin katsoi kuitenkin, että puna-armeija ei vielä ollut valmis sotaan.

Suomen suunta kokonaisuuden osana

Suomen talvisodan ja Baltian maiden miehityksen jälkeen myös Neuvostoliiton strateginen asema Itämerellä oli ratkaisevasti muuttunut. Sotalaivaston kansankomissaarin direktiivi määritteli Itämeren laivaston tehtäväksi luoda Suomenlahden suualueelle puolustusjärjestelmä, josta käsin saavutetaan Itämeren pohjoisosan herruus ja voidaan tuhota vastustajan tukikohdat ja alukset.

Puolustuslinja oli nyt Suomenlahden suun tasalla. Näin oli Itämeren laivasto saanut mahdollisuuden suunnata operatioita myös Ruotsin alueelle. Näitä mahdollisuuksia oli alettu vakavammin tutkia vasta talvisodan aikana, jolloin Ruotsin mukaantulo sotaan oli näyttänyt varsin mahdolliselta.

Itämeren piiristä katsoen määriteltiin jo kesällä 1940 Ruotsi Saksan ja Suomen rinnalla viholliseksi. Suunnitelmiin tuli mm. Ruotsin satamien ja Götan kanavajärjestelmän tukkiminen sukellusveneidien ja ilmavoimien toiminnalla.

Mielenkiintoinen on Itämeren laivaston kesän 1940 yleissuunnittelun viholliskuva: Itämerellä päävihollinen on Saksa, sekä mikäli se voittaa Englannin että mikäli maat solmivat kompromissirauhan. Jopa Saksan kärsiessä tappion Englanti voisi käyttää sitä Neuvostoliittoa vastaan. Ruotsin ja Suomen

liittoutumalla olisi kaikissa tapauksissa tärkeä osa sotatoimissa. Konfliktin voivat aiheuttaa Ruotsi ja Suomi käymällä Saksan käskystä Neuvostoliittoa vastaan.⁶⁷

Huomion arvoista on se, että Suomea pidettiin tulevassa sodassa todennäköisenä vihollisena. Kun Suomessakin pidettiin Neuvostoliittoa edelleen vastustajana, ei ole ihmettelemistä, että myös sotasuunnitelmat laadittiin tällaisten lähtökohtien mukaan. Sodan tulo osattiin ennustaa, mutta suunnittelun pohjana olleet tiedot Suomen armeijasta eivät yksityiskohdittaan vastanneet todellisuutta. Matvei Zaharov toteaa muistelmissaan, että Neuvostoliitossa aliarvioitiin Suomen kyky toipua talvisodan tappioista. Yleiskuvaksi arvioitiin: "Suomen armeijan merkittävien voimien, joita täällä tukisi saksalaisia divisioonia, ryhmittämistodennäköisyys Viipurin-Leningradin suunnalle viittaa aktiivisen toiminnan mahdollisuuteen tällä suunnalla. Ei ole mahdotonta, että myöhemmin tällä sotänäyttämöllä seuraisi vastustajien apuhyökkäyksiä Petroskoin ja Kantalahden suunnalla."⁶⁸

Yleisesikunnan päällikkö antoi 14.8. Leningradin sotilaspierille ohjeen 25.8. mennessä laatia uudet suunnitelmat piirin joukkojen sijoittamisesta ja täsmentää piirin suunnitelmat, mukaan lukien suojaussuunnitelma. Tähän liittyivät 3.9. valmistuneet ohjeet 19., 50. ja 56.AK:lle rajan ryhmituksen vahvistamisesta, 8.9. valmistunut suunnitelma Suomen rajan linoittamisesta sekä Yleisesikunnan päällikölle 5.9. lähetetty muistio Karjalan kannaksen ja Petroskoin suunnan puolustamisesta. Piirin uutta operatiivista suunnitelmaa ryhdyttiin laatimaan piirin esikunnassa 13.9. Todennäköisiksi vihollisiksi luokiteltiin Suomi, Ruotsi ja Saksa. Pahimpien puutteiden korjaamistarvetta osoittanee se, että piirissä toimeenpantiin vuonna 1940 sotaharjoituksia aiheina maihinnousun torjunta Baltiassa ja Muurmannilla sekä laskuvarjoharjoitus (maahanlaskuprikaatin esikunnan ja erityisen laskuvarjopataljoonan voimin). Maihinnousuoperaatiosta saatiin kokemusta Viron miehityksen yhteydessä.

Suunnittelutyön jälkeen annettiin piirille 26.9. käsky muo-

dostaa Petroskoihin 1.11. mennessä 7. Armeijan esikunta 56. Armeijakunnan esikunnan pohjalta. Talvisodan jälkeen oli Suomen rajalta viety kaikki armeijanesikunnat lukuun ottamatta Muurmannin 14. Armeijaa. Käytännössä 7.AE alkoi toimia 23.11. alkaen. Sen alaiseksi tuli myös 54. Divisioona 14. Armeijasta.⁶⁹ Talven kuluessa suunnitelmiin liitettiin myös Kannakselle sijoitettava 23. Armeijan esikunta. Se aloitti toimintansa toukokuussa 1941.

Leningradin sotilaspiirin osalta suojaussuunnitelman laativat keväällä 1941 Yleisesikunnan operaatio-osaston päällikkö, kenraaliluutnantti N. F. Vatutin sekä 14. Armeijan ja 7. Armeijan esikuntapäälliköt. Perusideana oli estää vihollisen eteneminen Neuvostoliiton alueelle, voittaa aikaa vastahyökkäykseen ryhmittymiselle ja siirtää kahden viikon kuluessa sota vihollisen alueelle.

Pohjoisen ja Luoteisen rintaman väliraja oli Neuvostoliiton suojaamissuunnitelmassa Manner-Viron luoteisreunassa. Väli-rajana oli Ostashkovin ja Ostrovin länsipuoli, Viru, Viljannin länsipuoli, Hiidenmaan ja Saarenmaan itäpuoli. Näin Pohjoisen rintaman eteläraja olisi sulkenut koko Suomen ja Suomenlahden alueen Leningradista johdettavaksi, mikä oli operatiivisesti loogista, vaikka ei noudattanutkaan sotilashallinnollista rajaa. Suunniteltuun alueeseen kuului Leningradin piirin lisäksi Itämeren eli Baltian piirin pohjoisosa. Sodan alkaessa 1941 Pohjoisen rintaman alue kuitenkin noudatti Leningradin sotilaspiirin rajaa.

Tässä Saksan-sodan varalta laaditussa yleissuunnitelmassa Suomea vastaan oli sijoitettu Pohjoisen rintaman 21 divisioonaa. Vihollisen riveihin oletettujen peräti 27 divisioonan – suomalaisia 20, saksalaisia kuusi ja ilmeisesti vapaaehtoisia yksi – vastapainona on neuvostodivisioonia 14. Armeijassa (Lapin ja Kainuun tasalla) viisi, 7. Armeijassa Aunuksessa ja Laatokan Karjalassa neljä, 23. Armeijassa Kannaksella yhdeksän – mukaan luettuina kolme panssaridivisioonaa ja yksi moottoroitu jalkaväkidivisioona – ja Leningradin länsipuolella kolme).

Suomen puolustussuunnittelussa kiinnitettiin välirauhan aikana paljon huomiota eräisiin vaarallisiin alueisiin. Näitä olivat Salla, Ahvenanmaa ja Hanko. Vaikka puna-armeijan joukkojen pääpaino normaalioloissa Suomen suunnalla olikin Karjalan kannaksella – jo yksin Leningradin turvallisuudenkin vuoksi –, kiintyi myös neuvostosuunnittelun huomio näihin suomalaisia huolestuttaviin alueisiin.

Moskovan rauhanteossa 1940 edellytettiin, että Suomi rakentaisi rautatien Kemijärveltä Neuvostoliiton puolelle niin, että syntyisi suora yhteys Kantalahdesta Vienen meren rannalta Ruotsin rajalle. Suomalaiset pelkäsivät silloin, että radan vaatimisen tarkoituksena oli halu varmistaa Suomen katkaiseminen sotatilanteessa. Tämähän oli puna-armeijalta talvisodassa epäonnistunut, mm. maaston vaikeuden vuoksi.

Sallan radan painopistettä Neuvostoliiton suunnittelussa osoittaa se, että tälle suunnalle – Suomen itärajan oloissa poikkeuksellisesti – perustettiin talvella 1941 (viimeistään 14.3.1941) oma armeijakunnan esikunta (42.AKE), jonka alaisuuteen aivan jatkosodan edellä siirrettiin myös yksi panssaridivisioona, silloisissa oloissa varsin raskas nyrkki.⁷⁰

Hangossa olevien joukkojen tehtäväksi kaavailtiin merellä Hangon–Osmussaaren tykistö-miina-aseman osana torjua vastustajan pääsy Suomenlahdelle ja maalla niemimaan puolustamisen lisäksi edistää puna-armeijan osastojen hyökkäystä Suomeen. Hangon tukikohdan oman suunnitelman mukaan tukikohdan tehtävänä oli suojella Hangon–Osmussaaren miinakenttä-tykistöasemaa eli siis Suomenlahden suuta, mutta myös laajentaa aluettaan valtaamalla Tammisaaren–Bromarvin alueet. Näistä lähtökohdista tukikohta voisi toimia ensimmäisenä portaana puna-armeijan mahdollisesti suorittamalle strategiselle maihinnousulle Helsinkiin tai Turkuun. Itämeren laivaston kesällä 1940 valmistamassa kokonaissuunnitelmasa oli peräti Hangon tukikohdan ensimmäinen tehtävä luoda puna-armeijalle lähtöalue hyökkäykselle Suomeen. Hangon tukikohdan kääntymistä ajattelussa enemmän manner-Suomen suuntaan voidaan pitää 12.11. annettua käskyä, jolla Itäme-

ren laivaston alainen 8. Erillinen prikaati – Hangon varuskunnan pääosa – siirrettiin 1.12. alkaen Leningradin piirin alaiseksi.⁷¹

Ahvenanmaa – Pohjanlahden lukko

Ahvenanmaa oli neuvostostrategiassa välirauhan aikana tärkeäksi luokiteltu kohde. Talvisodan aikana, tammikuussa 1940, neuvostolaivasto laati Ahvenanmaan miehityssuunnitelman, joka olisi edellyttänyt noin 20 000 miehen siirtämistä Ahvenanmaalle Viirosta ja Latviasta. Perusajatuksena oli maa-voimien hyökkäyksellä Oulun korkeudella katkaista Suomi ja laivaston hyökkäyksellä Ahvenanmaalle riistää Suomelta myös sen meriyhteydet. Ahvenanmaalle sijoitettaisiin kevyiden laivastovoimien, sukellusveneiden ja lentokoneiden tukikohdat. Sieltä käsin estettäisiin myös Suomen laivaston suojautuminen Turun-Ahvenanmaan saaristoon, mikä johtaisi sen tuhoamiseen. Nämä perusajatuksukset säilyivät myöhemmissä suunnitelmissa.

Jo Itämeren laivaston loppukesällä laatimassa yleissuunnitelmassa Ahvenanmaan merkitys oli keskeinen. Ahvenanmaan valtaaminen oli tärkeää Pohjanlahden yhteyksien katkaisemiseksi, mutta Ahvenanmaan mairinnoususta seuraisi myös mairinnousu Suomen (ja mahdollisesti myös Ruotsin) Pohjanlahden rannikolle. Suunnitelmassa lähdettiin siitä, että tulevassa sodassa vihollisina ovat Itämerellä Ruotsi ja Suomi tai mahdollisesti Saksa, Ruotsi ja Suomi. Itämeren laivaston päätehtävät olivat vastustajan laivaston ja sen tukikohtien tuhoaminen, sen päävoimien Suomenlahdelle tunkeutumisen estäminen, suojamiinoitteiden laskeminen ja Ahvenanmaan sieppaaminen. Ahvenanmaa oli vallattava sodan ensimmäisen viikon kuluessa.

Tarkemmassa Ahvenanmaan valtaussuunnitelmassa (10.9.1940) operaation kohteena olivat Eckerö, varsinainen Ahvenanmaa ja Lemland. Sitten piti vallata muut Ahvenan-

maan saariston saaret. Maihinnousuun tarvittaisiin yksi määrävahvuinen tarkkampusdivisioona Leningradin sotilaspiirin joukoista, merijalkaväkiprikaatin kolme pataljoonaa ja maahanlaskujoukkoja yksi pataljoona. Maahanlaskupataljoona lähtisi Uudesta Pietarhovista, kolme merijalkaväkipataljoonaa Paldiskista ja divisioona maihinnousurannikon valtaamisen jälkeen kahtena peräkkäisenä kuljetuksena Tallinnasta ja Paldiskista. Puolet ensimmäisestä maihinnoususta oli määrä suunnatta Eckerön lahteen, toinen puoli Maarianhaminaan.

Isku oli suoritettava nopeasti ja riittävän voimakkaasti, jotta Ruotsista Suomelle tulevat apuvoimat eivät ehtisi paikalle. Yllätyksen onnistuminen oli mahdollisuuksien rajoissa, koska Suomi syksyllä 1940 pakotettiin purkamaan Ahvenanmaan talvisodanaikaiset puolustusjärjestelyt.

Tehtävää varten muodostettavan laivasto-osaston komentaja olisi johtanut koko valtausoperaatiota ja tukivoimaksi saapuisi alueelle Itämeren laivaston eskaaderi, mm. kaksi taistelulaivaa ja muita suuria pinta-aluksia.⁷²

Suomella oli oma suunnitelmansa, jota viimeisteltiin huhtikuussa 1941. Sen mukaisesti alettiin Saksan Barbarossa-hyökkäyksen käynnistyessä 22.6.1941 siirtää joukkoja Ahvenanmaalle. Kotimaiset joukot siis voittivat "kilpapurjehduksen". Ilman sitäkin sodan alun kokonaisasetelma esti Neuvostoliiton toteuttamasta omaa suunnitelmaansa. Itämeren laivaston liikuma-alue pieneni nopeasti.

Suomi erityiskohteena

Vaikka Saksa yhä painokkaammin oli keskeisten suunnitelmien päävihollinen, neuvostosotavoimien johto suunnitteli eräitä sotatoimia, joiden toimeenpano olisi edellyttänyt melkoisten voimien keskittämistä Suomenkin suuntaan.

Neuvostoliiton yleisesikunnassa valmistui 27.11.1940 suunnitelmakartta, johon oli kaavailtu joukkojen ryhmitys ja hyökkäyssuunnat Pohjoisen rintaman Suomeen kohdistu-

nutta operaatiota varten.

Sallan kohdalle oli määrä keskittää kolmiarmeijakuntainen 21. Armeija, yhteensä yhdeksän divisioonaa – talvisotaan verraten nelinkertainen määrä – ja neljä lentorykmenttiä. Armeijan oli määrä hyökätä kuudella divisioonalla radan suunnassa Rovaniemelle ja Kemiin ja siitä edelleen Ouluun sekä hieman etelämpänä kolmella divisioonalla Posion länsipuolelle.

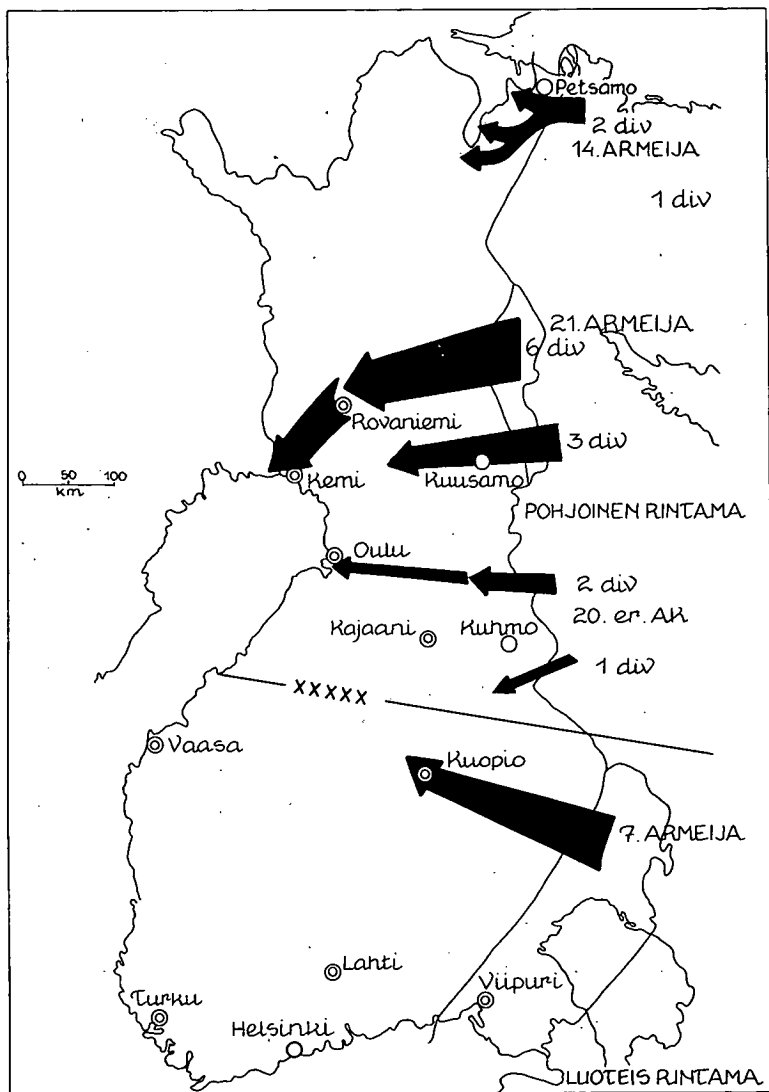
Suomussalmen–Kuhmon korkeudella 20. Erillinen armeijakunta olisi edennyt kahdella divisioonalla Suomussalmelle – ja edelleen kohti Oulua – ja yhdellä divisioonalla kohti Nurmes-ta. Talvisodan alkaessa oli suunnitellun Ouluun etenemisen painopistesuunta ollut Kuhmossa, mutta nyt tälle suunnalle ei – epäonnistumisesta oppineina – pantu mitään painoa.

Suunnitelmasta näkyy, että Suomen katkaiseminen koettiin nytkin ensiarvoisen tärkeäksi ja että se oli määrä toteuttaa juuri uuden rautatien suunnassa. Sallan–Oulun painopisteelle oli Saksan voiman kasvu pohjoisessa Norjassa varsin selkeä peruste. Toisaalta, vaikka marraskuun 1940 suunnitelma rajoittuu Suomen alueeseen, ei ole poissa laskuista ajatus, että Neuvostoliitto sodan tullen olisi jatkanut hyökkäystä Tornios-ta Pohjois-Ruotsin halki Norjan Atlantin-rannikolle. Operaati-suunnitelmat todistavat mahdollisuuksista – eivät poliittisista päätöksistä.

Pohjoisessa oli tarkoitus hyökätä 14. Armeijan voimin Pet-samoon Norjan rajalle eteläisimpänä kohteena Nautsi, kuten talvisodassakin. Armeijan käytössä olisi kolme jalkaväkidi-visioonaa, yksi ylijohdon tykistörykmentti ja neljä lentoryk-menttiä.

Pohjoisen rintaman toiminta-alueen eteläraja olisi kulkenut Muurmannin radan Maaselän aseman pohjoispuolitse Pohjan-lahden rannalle Kokkolaan. Yhteensä rintamalla olisi käytös-sään 15 divisioonaa, yksi ylijohdon tykistörykmentti ja 23 len-torykmenttiä. Ilmavoimista kaksi kolmasosaa olisi ollut suo-raan rintamaesikunnan alaisuudessa.

Suunnitelmasta ilmenee, että Suomen kukistamiseen katsot-tiin tarvittavan kaksi rintamaa: Luoteisrintama (esikunta Le-

Pohjoisen rintaman hyökkäysajatus marraskuussa 1940.

The scheme of the offensive in the Northern Front in October 1940.

ningradissa) ja Pohjoinen rintama (esikunta mahdollisesti Kantalahdessa tai Kemissä). Tämä ratkaisu johtuu siitä, että tässä suunnitelmassa hyökkäyksen kohteena oli nimen omaan Suomi, kun taas yleissuunnitelmassa keskitys oli Suomen suuntaan puolustuksellinen ja päävoimat Saksaa vastassa. Talvisodassahan oli turvauduttu samantapaiseen ratkaisuun. Silloin Kannaksen kaksi armeijaa olivat olleet Luoteisrintaman johdossa ja Suomen itärajan neljä armeijaa suoraan yleisesikunnan johdossa. Nyt rintamien väliraja tuli pohjoisemmaksi ja Pohjoiseen rintamaan noin kaksinkertainen määrä joukkoja talvisotaan verrattuna. Tämä osoittaa Pohjoisen rintaman painoarvon lisääntymisen.

Luoteisrintaman osalle olisi ilmeisesti jäänyt alue Virosta Aunukseen, mutta tämän rintaman operaatiosta on kartasta nähtävissä vain Pohjoisen rintaman lähimmän naapurin, 7. Armeijan, hyökkäys selvästi kohti luodetta, painopistesuuntana Kuopio. Voidaan vain olettaa, että etelässä olisi Karjalan kannakselta hyökännyt ainakin yksi armeija Helsinkiä ja Lahtea kohti panssarivoimien ja Itämeren laivaston tukemana.⁷³

Jatkosodan syttyessä

Suomen asema pysyi myös Moskovan rauhan jälkeen vaarallaisena ja onkin paljon pohdittu, missä määrin Neuvostoliitto valmisti uutta hyökkäystä Suomeen. Kuten edeltä on ilmennyt, yleispiirteenä ns. välirauhan ajalla näyttää olleen se, että Neuvostoliiton muut intressisuunnat vetivät Suomessa kriittisiksi koetuissa vaiheissa puna-armeijan huomion puoleensa. Myös asevoimien koulutuksen ja aseistamisen parantaminen vaati aikaa ja resursseja.

Ennen jatkosodan syttymistä kesäkuussa 1941 Leningradin sotilaspiirillä oli Suomen armeijan vahvuusarvioonsa nähden ylivoima: 21 divisioonaa. Toukokuussa 1941 Suomen suunnalla olleet yhtymät oli täydennetty sotavahvuisiksi ja Kannaksen joukkoja varten oli perustettu 23. Armeijan esikunta.

Kesäkuussa siirrettiin Kantalahden suunnalle Pihkovasta yksi panssaridivisioona – suojaussuunnitelman mukaisesti –, ja 19.6. sen suunnan joukot siirtyivät taisteluvalmiuteen. Tämä tapahtui heti sen jälkeen, kun saksalaiset ”läpimarssilla” olleet joukot olivat kääntyneet Kemijärvellä kohti itärajaa.

Saksalaisten hyökättyä 22.6.1941 käynnistyivät NL:n lkp-kuljetukset myös Suomen suunnalle, tietysti valmiiden suunnitelmien mukaisesti. Voimme todeta, että painopisteet muodostettiin Viipurin alueelle (mekanisoitu armeijakunta) ja Kantalahden suunnalle, mikä viittaa hyökkäyksiin tärkeimmissä tiesuunnissa. Viipurin alueelle ehti kesäkuun 25. päivän tienoilla todella keskittyä kaksi venäläistä panssaridivisioona.⁷⁴ Saksan hyökkäyksen voima satoi kuitenkin pian Leningradin sotilaspiirinkin voimavaroja alueensa lounaisreunoille.

Lähdeviitteet

1. Tätä artikkelia laadittaessa on käytettävissä ollut suunnitelmia ja direktiivejä ajankohdilta 9.3. ja 9.12.1935 ja 15.5.1936 (Venäjän sotalaivaston keskusarkisto eli *TsGAVMF* kokoelma 92 luettelo 2 osa 260, lyhennettynä 92-2-260), 30.12.1936 ja 13.1. ja 23.3.1937 (*TsGAVMF* 92-2-297), 27.2.1939 (*TsGAVMF* 1877-1-77) ja 2.8.1939 (*TsGAVMF* 92-2-448).
2. 1937. Okazanija marshala Tuhatshevskogo. Voенно-Istoritsheskij Zhurnal (lyh. *VIZ*) 8/1991 s. 44-53 ja 9/1991 s. 55-63.
3. M. V. Zaharov, Generalnyj shtab v predvoennye gody (Moskva 1989), s. 125.
4. Ohto Manninen, Stalinin talvisota. Talvisota (toim. Pertti Pesonen ja Keijo Immonen, Helsinki 1989), s. 82-83.
5. Kartta Sotamuseossa. – Kartasta puuttuvat kaikki laatijaan suoraan viittaavat tiedot. Suomen raja on siihen merkitty ennen vuotta 1940 vallinneen tilanteen mukaan. Karttaan on myös merkitty vuonna 1923 muodostettu ”Karjalan autonominen sosialistinen neuvostotasavalta” eikä vuonna 1940 perustettu ”Karjalais-suomalainen neuvostotasavalta”. Epävarmempi ajoitustekijä on se, että Lapin vuonna 1938 perustettua läänä ei siinä ole erotettu Oulun läänistä. Kovin kauas totuudesta ei jouduttane, jos päätellään, että kartta on saatu saaliiksi suomalaisten tullessa 1941 Petroskoihin kenties samalla, kun saaliiksi saatiin 18. Divisioonan ja 56.AK:n arkistot. Eräistä Itä-Karjalan talouteen liittyvistä

karttamerkinnöistä tosin voisi päätellä, että kookas suunnitelma-kartta oli otettu uuteen, siviilikäyttöön uuden neuvostotasaval-lan hallintoa suunniteltaessa.

6. TsGAVMF 1877-1-77 s. 1.
7. Manninen, mt. s. 76, 83, Zapiska o sostave verojatnyh protivnikov na Balt. teatre (Moskva 1939) s. 8-9.
8. Puna-armeijan esikunta antoi Laatokan laivasto-osaston perusta-misvalmistelusta direktiivin 29.3.1935 ja Itämeren laivasto 5.5.1935 (TsGAVMF 92-2-260). - Vuoden 1937 direktiivissä kaa-vailtiin 2-3 Maljutka-tyyppisen sukellusveneen siirtämistä Laa-tokalle, ilmeisesti suomalaisten sinne aikoman Saukon vastineek-si.
9. TsGAVMF 92-2-297 s. 4.
10. N. I. Baryshnikov, Neuvostoliittolais-suomalainen sota. Sotahis-toriallinen aikakauskirja 8 (Helsinki 1989) s. 136.
11. Manninen, mt. s. 84-85; A. Vasiljevskij, Delo vsej zhizni (Moskva 1975) s. 95-96; K. A. Meretskov, Na sluzhbe narodu (Moskva 1968) s. 178-179. - Ns. Shaposhnikovin eli Yleisesikunnan suun-nitelman ja Meretskovin eli Leningradin sotilaspiirin suunnitel-man keskinäinen suhde ja mittasuhteet tunnetaan, mutta Sha-poshnikovin suunnitelman ajoitus ja se, missä vaiheessa - Vasil-jevskin muistelmassa kerrotulla tavalla - pääsotaneuvostossa kil-pailivat Yleisesikunnan ja Meretskovin suunnitelmat, on vielä jäänyt määrittelemättä. Vasiljevskin kuvaus sopii joko kesäkuu-hun tai lokakuuhun 1939. Esimerkiksi Baryshnikov on sijoittanut sen suurinpiirtein kevätkesään 1939.
12. Mikhail Semiryaga, The Winter War (Moscow 1990), s. 12. Voros-hilovin ja Shaposhnikovin käskyjen seurausta olivat ne 19.AK:n käskyt (17.9.1939), jotka suomalaiset (Porlammin motista 1941?) saivat sotasaaaliiksi.
13. Ryhmän esikunta muodostettiin 33. Armeijakunnan esikunnasta. Alueelle tuli siellä jo olleiden 54. Divisioonan ja 104. Vuoristodi-visioonan lisäksi siirtää kaksi divisioonaa (14.D Vologdasta ja 168.D Tserepovitshista), kaksi panssaripataljoonaa ja ylijohdon tykistörykmentti. Lisäksi piti Arkangeliin siirtää kaksi tykistö-rykmenttiä ja yksi panssaripataljoona. 168. Divisioonan matka-kohde kuitenkin siirtyi varsin pian Aunukseen. Muurmannin ryh-män rajana 56.AK:aan oli Knjzhaja, Orijärvi, Vuorijärvi. Neuvos-toarmeijan arkisto eli TsGASA 34980-7-johdanto ja 25888-11-17 (Leningradin sp:n direktiivit) s. 19-37.
14. TsGASA 25888-11-17 s. 178-186.
15. TsGASA 25888-11-17 s. 64, 125-135, 154.
16. Politrukki Oreshkinin päiväkirja (suomalaisten tiedusteluaineis-toa).
17. TsGAVMF 92-2-448 s. 36, 92-2-505 s. 35-37.
18. TsGASA 25888-11-17 s. 178.
19. TsGASA 25888-11-17 s. 108-116; Manninen mt. s. 87.
20. TsGAVMF 92-2-448 s. 35.
21. TsGASA 25888-11-17 s. 142, 149.
22. Manninen s. 87.

23. N. I. Baryshnikov, Sovetsko-Finljandskaja vojna 1939–1940 gg. Novaja i novejsaja istorija 4/1989 s. 33; G. Kumanev, Tshto my znaem o "zimnej vojne" (Sovetskaja Rossija 10.3.1990); Zaharov s. 181. – Leningradin sp:n suunnitelman päivämääräksi mainitaan myös 24.10.1939 vrt. A. Pavlov, 105-dnevnaia vojna (Voennyje znaniia 3/1990) s. 8.
24. M. I. Semirjaga, Neuvostoliittolais-suomalainen sota vv. 1939–40 kansainvälisen oikeuden näkökulmasta. Talvisota, Venäjä ja Suomi (SHS, Helsinki 1991) s. 186.
25. Zaharov s. 182.
26. TsGASA 25888–11–17 s. 266.
27. Baryshnikov, Sovetsko .. s. 34; Kumanev, Tshto my znaem ..; Tshibisov 21.11. 9.A:n sotaneuvostolle, TsGASA 34980–5–2.
28. LVO:n direktiivi no 4717 21.11. 7. Armeijalle. TsGASA 34980–14–57; P. F. Vashtshenko, Jesli by Finljandija i SSSR (VIZ 1/1990). – 12.12. annetussa hyökkäyskäskyssä 7. ja 8. Armeijan välirajaksi määriteltiin Laatokan länsiranta, Tervus, Parikkala (TsGAVMF 92–2–505 s. 292).
29. Muistio 7. Armeijan toiminnasta, TsGASA 34980–14–56.
30. TsGASA 34980–3–230. – 19.AK:n taistelukäskyssä 23.11. (TsGASA 34980–14–38) oli tehtäväksi määritelty lyödä vihollinen alueella Riihijärvi–Kivennavan kirkko–Raivola–Vehmais–Rase-la–Terijoki ja sen jälkeen hyökkäys alueelle Muolaan kirkko–Perkjärvi.
31. TsGAVMF 92–2–497 s. 1–4, 92–2–496 s. 2.
32. Muistio 8.A:n toiminnasta, TsGASA 34980–14–56.
33. Zaharov s. 182.
34. J. K. Paasikiven pvk. 16.11.1939, Valtionarkisto.
35. Vrt. viite 5.
36. TsGASA 25888–11–17 s. 232.
37. TsGASA 25888–11–17 s. 205–207.
38. Leningradin sp:n sotaneuvosto 16.11.1939 Duhanoville, TsGASA 34980–5–1; 14.A:n käsky 19.11.1939, TsGASA 34980–7–10 s. 42.
39. Liite 1 sekä 9.A:n sotaneuvoston "Arvio operaation toteuttamisesta" 25.11.1939, TsGASA 34980–5–3 s. 1–7.
40. Semirjaga, Neuvostoliittolais... s. 186.
41. TsGASA 34980–5–2.
42. Liite 2.
43. Semirjaga, Neuvostoliittolais... s. 193; Semiryaga s. 24; 9. Armeijan käsky 4.12., TsGASA 34980–5–4 s.4.
44. TsGAVMF 92–2–505 s. 292.
45. TsGASA 34980–6–77 s. 1–11.
46. TsGASA 34980–5–4 s. 10–11, 21, 70, 92; 34980–5-johdanto s. 11.
47. Zaharov s. 182–183.
48. Vasiljevskij s. 96–97; Semiryaga s. 24; TsGAVMF 92–2–497 s. 8–10.
49. Manninen s. 85–86; Vitaly Rapoport–Yuri Alexeev, High Treason (Durham 1985) s. 328, 417.

50. Zaharov s. 183.
51. TsGASA 34980-6-85 s. 5-19, 22-32.
52. Liite 2.
53. Istorija Ordena Lenina Leningradskogo Voennogo Okruga (3. täyd. p. Moskva 1988) s. 135, 140-141; Gröndahlin käskyt 21.2. sekä 9.3. saavuttaa Antrea 11.-14.3. ja 13. Armeijan sotaneuvoston käsky 4.3. hyökätä Antrean alueelle. - Rintaman ohjeen mukaan 23.AK:n tuli hyökätä linjalle Kuusa-Mutaranto-Muolaa sekä sitten linjalle Ristiseppälän asema-Heinjoen asema. Tämän jälkeen sen oli oltava valmiina yhdessä 7. Armeijan kanssa eteneeseen yleissuuntana Kämärä. TsGASA 34980-14-53.
54. TsGASA 34980-8-johdanto.
55. TsGASA 34980-8-2 s. 40-41.
56. TsGASA 34980-8-2 s. 30, 88, 180; 34980-14-43 s. 93.
57. TsGASA 34980-5-johdanto.
58. TsGASA 34980-5-4 s. 103; 34980-5-5 s. 62.
59. Operatiivisen käytön suunnitelma 20.1.1940, TsGASA 34980-7-25 s. 32-36; 14.A:n taistelukäsky 29.2.1940, TsGASA 34980-7-25 s. 24; TsGASA 34980-7-johdanto.
60. TsGASA 34980-7-25 s. 43-48 (kirjattu 23.3.1940).
61. Poslednyj doklad narkoma oborony SSSR K. J. Voroshilova. VIZ 1/1991 s. 5-8.
62. G. K. Zhukov, Vospominanija i rasmyshlenija (täyd. laitos, Moskva 1992) s. 289-290; Odesskij krasnoznamennyj (Kishinev 1985) s. 61.
63. TsGASA 25888-3-473 s. 20-35, 79-93; TsGAVMF 92-2-672 s. 171-177. Hyökkäysvalmistelujen alkaminen ilmenee käskyistä: 7.6. käskettiin Leningradin sotilaspiirissä armeijakuntien esikunnat sota-ajan vahvuuteen ja kuusi Viron suunnalla ollutta divisioonaa täysivahvuiseksi ja 8.6. käskettiin ylijohdon tykistörykmentit täysivahvuiseksi, kolme panssariprikaatia sota-ajan kokoonpanoon ja moottoroitu divisioonaa uuteen määrävahvuuteen. Itämeren laivasto sai puolustusasiain kansankomissaarin direktiivin toiminnasta 9.6. Laivasto valmisteli miehitysoperaatioon liittyen maihinnousut Naissaaren ja Aegnan saarille, Kunda-lahteen sekä Tallinnan satamaan.
64. TsGASA 25888-15-523 s. 95.
65. Vrt. viite 69.
66. Vasiljevskij s. 99-101, 106, 108, 112-113; Zaharov s. 213-225; Zhukov s. 349; Vladimir Karpov, Zhukov (Kommunist vooruzhenyh sil 5/1990) s. 67-68; Gotovil li SSSR preventivnyj udar? VIZ 1/1992 s. 24-29; Uprjamyje fakty natshala vojny. VIZ 2/1992 s. 14-22; A. G. Horkov, Grozovoj ijun (Moskva 1991) s. 86-97. - Merisotalaivaston kansankomissaari antoi 14.10.1940 direktiivin, jonka mukaan todennäköinen vastustaja tulisi olemaan Saksa liittossa Italian, Romanian ja Bulgarian kanssa. Ohjetta täydennettiin 26.2.1941, jolloin Saksan liittolaisiksi luettiin Italia, Romania, Unkari, Suomi ja Ruotsi. Morskoi sbornik 6/1990 s. 22.
67. TsGAVMF 92-2-660; 92-2-494 s. 347-360.
68. Zaharov s. 215-216; Gotovil - s. 26, Uprjamyje - s. 20-21.

69. TsGASA 25888-15-519 s. 35, 44, 76; 25888-15-522.
70. L. S. Skvirskij, V predvoennye gody (Voprosy istorii 9/1989) s. 67; Karelskij front v Velikoj Otetshestvennoj vojne 1941-1945 gg. (Moskva 1984) s. 23-24, 315; Gotovil li SSSR ..? (VIZ 4-5/1992) s. 11; Horkov s. 94. - Yleissuunnitelmakartasta (Fragmenty karty k planu strategitsheskogo razvertyvanija, VIZ 2/1992) julkaisija sanoo, että se on laadittu vuonna 1940. Todennäköisempi ajoitus olisi kevättalvi 1941, sillä kartassa esiintyy vasta maaliskuussa 1941 perustettuja mekanisoituja armeijakuntia.
71. TsGAVMF 92-2-681 s. 30 (Hangon operaatioluonnos 9.8.1940); 92-2-660.
72. TsGAVMF 92-2-660, 92-2-669.
73. Kartan ovat allekirjoittaneet 27.11.1941 [näin!] kenraaliluutnantti Vatutin ja kenraalimajuri Vasiljevski, Yleisesikunnan operatiiviselta osastolta. Kartan vuosiluku on selvästi virheellinen, mikä johtunee siitä, että suunnitelmaa tehtäessä oli jo ajateltu tulevaisuutta. Vasiljevski laati tähän aikaan myös puna-armeijan yleiset käyttösuunnitelmat. Hän oli ollut juuri 12.-14.11. Berliinissä Molotovin mukana. Hän sairastui vakavasti marraskuun lopussa ja palasi työhön vasta helmikuussa 1941. Vasiljevskij s. 110-111.
74. Tankisty v srazhenii za Leningrad (1987) s. 54.

Liite 1

Leningradin sotilaspiirin sotaneuvosto
21. marraskuuta 1939
n:o 4713
Leningradin kaupunki

9. Armeijan sotaneuvostolle
/kartta 1: 1 000 000/

1. Suomen armeija on mobilisoitu, sen ryhmittäminen NL:n rajalle on päättynyt.

Rintamalla Kuolajärvi–Pielisjärvi rajavartio-osastoja, jotka käyttävät pienehköjä kenttäjoukkojen yksiköitä ja suojelekuntaosastoja. Kaikkiaan on tällä hetkellä armeijan rintamasaalla ryhmittyneinä 3–4 pataljoonaa rajaosastot mukaanluetuna.

2. 9. Armeija, johon kuuluu 47. AK ja kombrig t. Shmyrovin erityis-AK /122, 163, 54, 44. JvD/ ja 2 tankkipataljoonaa, joista 44. D:n ja kahden tankkipataljoonan saapuminen on odotettavissa marraskuun lopussa, ryhtyy eri käskyllä hyökkäykseen, tehtävänä, turvaten sivustansa, tuhota vastustajan joukot, toimien päävoimin Kajaanin suunnalla lähitehtävänä edetä linjalle Kemijärvi-Kontiomäen asema ja mahdollisimman lyhyessä ajassa vallata Oulu.

Oikealla: 14. Armeijalla (ae Murmansk) on tehtävänä, yhdessä Pohjoisen laivaston kanssa, tuhota vastustajan joukot ja vallata Kalastajasaarento ja Petsamon alue. Linnoitaututtuaan lujasti tällä alueella ja turvaten itsensä etelän suuntaan armeija estää miehistön ja aseiden tuonnin Norjan Kirkenesin satamasta. Lisäksi se torjuu maihinnousut Muurmannin rannikolle.

Raja siihen: rautatieasema Pitkul, rautatieasema Afrikanda, Kuolajärvi, Kemijärvi, Rovaniemi.

Vasemmalla 8. Armeija (esik. Petroskoi) tehtävänä: tuhota vastustajan Sortavalan ryhmittymä ja edetä rintamalinjalle Korpiselkä, Värtsilä, Sortavala. Sittemmin hyökätä Mikkelin suunnalle.

Raja siihen: /kaikki mainitut paikat 9. Armeijan ulkopuolella/ Maaselän asema, Shaverki, Louhivaara, Pielisjärvi, Iisalmi.

3. Lentoryhmä, johon kuuluu 2 pikapommituslaivuetta ja yksi hävittäjälaivue; kaikkiaan 39 lentokonetta, joista hävittäjiä 15, pikapommittajia 24.

Tehtävä: a/ hävittälentokoneet suojaavat joukkojemme ryhmitystä;

b/ tuhota Kemi rautatieristeys ja siten estää joukkojen ja huollon tuonti maan eteläosista Suomen pohjoisosaan ja myös rautatiekuljetukset Ruotsista Tornion kautta;

c/ tuhota lentokalusto Kemin ja Oulun kentillä;

d/ pommittamalla vastustajaa toimia yhdessä 9. Armeijan joukkojen kanssa, jotka hyökkäävät Kajaanin ja Oulun suunnilla.

Linjan Kajaani-Oulu eteläpuolella rintaman ilmavoimat tuhoavat vastustajan lentokoneet ja lentotukikohdat ja myös rautatieristeykset ja sotatuotantokohteet.

Armeijan ilmavoimat työskentelee toisesta päivästä lähtien yksinomaan armeijan joukkojen kanssa taistelualueella. Joukkojen kanssa työskentelemään voidaan paitsi armeijan ilmavoimia pyytää myös rintaman ilmavoimia armeijan esikunnan tilauksella.

Ilmavoimien toiminnassa vältetään sellaisten asutuskeskusten pommitusta, joissa ei ole vastustajien suuria osastoja. Suuria rautatiesiltoja ei saa tuhota.

4. Kun hyökkäykseen on ryhdytty, joukkojen toiminnan on oltava päättäväistä, joukot eivät saa sitoutua rintamataisteluun vastustajan linnoitettujen asemien luona, vaan jättäen suojajoukkoja rintamaan kierrettävä sivustat ja kaarrettava selustaan, jatkaen asetetun tehtävän suorittamista. Erityisen hyvin on suoritettava tiedustelu.

5. Hyökkäyksen alkaessa on oltava:

a/ ampumatarvikkeita 1 1/4 tuliannosta joukoilla ja 1 tuliannos välikenttävarastoissa ja 2 tuliannosta huoltokeskuksessa;

b/ muonaa ja rehua joukoilla - 5 päiväannosta, niistä: 1 päiväannos taistelijoiden kuljettamisessa elintarpeissa, 4 päiväannosta joukko-osastojen kuormastoissa. Sitä paitsi 122., 163. ja 54.JvD antaa /taistelujoukoille/ kullekin sotilaalle säilytetäväksi repussa kolmen päivän varan säilykkeitä;

c/ on koottava 10 päiväannoksen muona- ja rehureservit seuraaviin paikkoihin: 122.JvD:aa varten Gora Lysaja'an, 163.JvD:aa varten Voknavolok'iin, 54.JvD:aa varten Repolaan /kaikki paikat näkyvät kartalla 100000 /. Kemin huoltokeskuksessa ja erillisissä päävarastoissa Kantalahden ja Kotshkoman asemilla on oltava 10 päiväannosta tähän huoltokeskukseen kirjattujen joukko-osastojen koko miehistölle;

d/ polttoainetta - taistelujoukoille oltava 2 täyttöä joukko-osastoilla, 2 kenttävarastossa ja 2 huoltokeskuksessa, kuljetusautoille, 2 täyttöä joukko-osastoilla, 2 kenttävarastos-

sa ja 4 huoltokeskuksessa.

6. Varastoalueiden ja ampumatarvikkeiden, polttoaineen sekä muonan ja rehun kuljetuksen järjestämiseksi käyttöönne saapuvat: 8., 13., 9. ja 19. tienkäyttörykmentit; 16., 11. ja 12. sotatiepataljoonat; 4., 13. sota-autotiepataljoonat; 1., 2. ja 20. kuljetusevakuoimiskomppaniat; 446., 501., 632. autokuljetuspataljoonat ja 537. autokuljetuspataljoonan kaksi komppaniaa.

7. Paitsi joukkoihin ja armeijan selustaan muodostettuja sanitaarilaitoksia on perustettava kenttäpaikkoja talvioloissa evakuointia varten; tätä varten käyttöönne annetaan 9 lämmitettävää standardimökkiä vaneerista (kukin 25 hengelle). Käytössä olevasta autokuljetuksesta on muodostettava kolme lääkintäauto-osastoa, kussakin 20 tarkoitukseen kalustettua kuorma-autoa, varustettuna lämpimin esinein.

8. Armeijan komentajalle, armeijakuntien, divisioonien, rykmenttien ja erillisosastojen komentajille, sekä myös esikunnille ja viestipäälliköille lankeaa ehdoton velvollisuus pitää jatkuvasti silmällä viestitoiminnan jatkuvuutta sekä joukkojen sisällä että myös naapurijoukko-osastojen kanssa.

On ryhdyttävä kaikkiin toimiin, jotta yhdenlaisen viestilajin yhteyden katkettua se välittömästi korvataan toisella viestilajilla.

Ehdottomasti on turvattava taistelu- ja tiedusteluilmoitusten lähettäminen oikeaan aikaan ja säännöllisesti kaikkia operatiivisia väyliä.

9. Vahvistus tämän ohjeen vastaanottamisesta ja toimintasuunnitelma on lähetettävä välittömästi lähetillä.

Hyökkäykseen siirtymisen päivämäärä käsketään erikseen.

10. Komentopaikka - LENINGRAD.

Leningradin sotilaspiirin
sotajoukkojen komentaja
2.lk. armeijankomentaja
K. Meretskov

Sotaneuvoston jäsenet
Zhdanov
Vashugin

Leningradin sotilaspiirin
esikuntapäällikkö
Tshibisov

Jakelu 3 kpl.

1-2. kpl. vastaanottajille

3 kpl. Leningradin SP:n esik. I osaston arkisto

Liite 2

NEUVOSTOJOUKOT SUOMEN RINTAMALLA 1939-1940

Luettelossa on pyritty mainitsemaan talvisotaan osallistuneet joukot (rykmentin tarkkuudella, panssarijoukoissa pataljoonan tarkkuudella) sekä niitä johtaneet esikunnat.

Tiedot perustuvat entisen Neuvostoliiton arkistoista kerättyihin tietoihin, Suomen ja Saksan sota-arkistoissa säilyneisiin vuosina 1939-1944 kerättyihin tiedustelutietoihin sekä kirjallisuuteen. Ilmavoimien osalta tietoja on täydennetty Carl-Fredrik Geustin keräämästä aineistosta.

Luettelossa on käytetty yleisesti tunnettujen lisäksi seuraavia lyhenteitä:

ak	armeijakunta
batkom	pataljoonankomissaari
brigkom	prikaatinkomissaari
d	divisioona/tarkkampudivisioona
divkom	divisioonankomissaari
ep	esikuntapäällikkö
ev	eversti
hpr	haupitsirykmentti
jr	tarkkampusrykmentti
kom	komentaja
komandarm	armeijankomentaja
kombrig	prikaatinkomentaja
komdiv	divisioonankomentaja
komkor	armeijakunnankomentaja
korpkom	armeijakunnankomissaari
kpk	kenttäpostikonttori
kv	kevyt
mt	moottoroitu
p	pataljoona
ps	panssari
rv	ratsuväki
sp	sotilaspiiri
tied	tiedustelu
tr	tykistörykmentti

Johtoportaat

Ylijohdon esikunta (Stavka Glavnago komandovanii Krasnoj Armii, 5.1.1940 lähtien Stavka glavnago voennogo soveta Krasnoj Armii). Otti 9.12.1939 välittömään johtoonsa Suomea vastaan toimivat armeijat.

Jäsenet: puolustusasiain kansankomissaari, marsalkka K. Voroshilov, sotalaivaston kansankomissaari, lippumies N. G. Kuznetsov, sotaneuvoston jäsen J. V. Stalin ja yleisesikunnan päällikkö, 1.lk komandarm B. M. Shaposhnikov.

Leningradin sotilaspiiri

kom. 2.lk komandarm K. A. Meretskov

sotaneuvoston jäsenet A. A. Zhdanov, korpkom N. N. Vashugin, korpkom A. N. Melnikov

ep. komdiv N. E. Tshibisov.

Sp:n ilmavoimat:

kom. komkor J. S. Ptuhin

komiss. polkkom P. A. Silantjev

ep. kombrig A. A. Novikov.

Luoteisrintama. Perustettu 7.1. johtamaan 7. Armeijan ja 13. Armeijan operaatioita.

Kom. 1.lk komandarm S. K. Timoshenko

sotaneuvoston jäsen A. A. Zhdanov

ep. 2.lk komandarm I. V. Smorodinov

Rintaman ilmav.

Kom. 2.lk komandarm J. S. Ptuhin

komiss. polkkom P. A. Silantjev

ep. kombrig A. A. Novikov.

7. Armeija. Perustettu syyskuussa 1939 Kalininin sotilaspiirissä 14.9.1939, johdossaan 18.11.1939 asti piirin päällikkö esikuntapäällikkö ja poliittinen hallinto. Määrätty 14.9. Leningradin sp:n alaisuuteen, siirretty 26.9.1939 Pihkovan oblastiin (esik. Idritsassa) Latvian rajalla ja 15.11. Kannakselle. Lakkautettu 26.3.1940.

Kom. 2.lk komandarm V. F. Jakovlev -6.12., 2.lk komandarm K. A. Meretskov 6.12.-

sotaneuv. jäs. brigkom. N. N. Klementjev, T. F. Shtykov, divkom/korpkom N. N. Vashugin

ep. kombrig V. N. Gordov -6.12., komdiv G. S. Issersson (jo

17.12. ja vielä 30.12.), 2.lk komandarm I. V. Smorodinov -7.1., kombrig S. G. Trofimenko, komdiv N. E. Tshibisov.

Armeijan ilmav.:

kom. kombrig S. K. Gorjunov, sitten komdiv S. P. Denisov
ep. ev S. A. Lavrik.

13. Armeija. Perustettu käskyllä 25.12. Kannaksella Gröndahlin operaatioryhmän pohjalta, esikunta 3.AK:n esikunnan pohjalta. Lakkautettu (käskyllä 26.3.) 5.4.1940.

Kom. komkor (16.1. alkaen 2.lk komandarm) V. D. Gröndahl -2.3., komkor F. A. Parusinov 2.3.-
sotaneuvoston jäsen korpkom A. I. Zaporozhets, kombrig F. P. Polynin
ep. ev/kombrig V. S. Golushkevitch -2.3., kombrig G. I. Sokolov 3.3.-.

Armeijan ilmav.:

kom. kombrig F. P. Polynin
komiss. F. I. Bragin
ep. kombrig G. F. Mihelson.

8. Armeija (kpk 120). Perustettu Novgorodin ryhmäksi elokuussa 1939, muutettu 8. Armeijaksi 14.9.1939, siirretty 23.9. Pihkovaan. Siirretty Leningradin piirin sotaneuvoston päätöksellä 26.10. Petroskoihin, jonne saapui 29.10.1939. Siirtyi 23.-26.4.1940 Novgorodiin.

Kom. komdiv I. N. Habarov -n. 4.12., komkor (?) V. N. Kurdjumov n. 4.12-10.1., 2.lk komandarm G. M. Shtern 10.1.-
sotaneuvoston jäsen brigkom S. I. Shabolov -17.12., korpkom K. N. Zimin 17.12.-
ep. ev/kombrig G. A. Larionov -17.12., kombrig F. D. Rubtsov 17.12.-5.1., ev G. P. Kotov 5.1.-.

Armeijan ilmav.:

kom. kombrig A. A. Novikov (syyskuussa 1939), kombrig/komdiv I. I. Kopets
komiss. polkkom A. G. Rytov.

15. Armeija. Muodostettu 8. Armeijan eteläisen ryhmän pohjalta 11.2., hajoitettu 28.3.

Kom. 2.lk komandarm M. P. Kovaljov 11.-25.2., 2.lk komandarm V. N. Kurdjumov 25.2.-28.3.

sotaneuvoston jäsen komdiv A. I. Gusev, korpkom N. N. Vas-
hugin
ep. kombrig M. I. Kozlov 11.-12.2., ev/kombrig P. A. Ivanov
12.2.-28.3.

Armeijan ilmav.:
kom. komdiv A. I. Gusev.

9. Armeija. Muodostettu 17.11. Vienan Kemian suunnalla,
Stavkan johtoon 9.12., hajoitettu 5.4.1940.
Kom. komkor M. P. Duhanov 17.11.-21.12., komkor V. I.
Tshujkov 22.12.-
sotaneuvoston jäsen brigkom Furt 16.11.-5.4., 1.lk armkom L.
Z. Mehlis 8.1.-5.4.
ep. komdiv A. P. Sokolov 17.11.-7.1., komdiv D. N. Nikishev
7.1.-5.4., (vt.) ev V. N. Razuvaev (mm. 27.2.), (vt.) komdiv M.
S. Shmyrev (jo 13.3., 16.3.).

Armeijan ilmav.:
kom. komdiv P. V. Rytshagov
komiss. batkom G. P. Politykin.

14. Armeija (kpk 110/280). Muodostettu 16.9. Murmanskin
ryhmäksi, muutettu 19.11. 14. Armeijaksi.
Kom. komdiv A. A. Tjurin 17.9.-2.10., (vt.) kombrig B. A. Piga-
revitsh 2.-17.10., komdiv V. A. Frolov 17.10.1939-
sotaneuv. jäsen brigkom A. I. Krjukov, ev T. T. Hrjukin
ep. kombrig B. A. Pigarevitsh 17.9.-.

Armeijan ilmav.:
kom. S. A. Krasovskij, sitten (jo 17.12.1939) ev T. T. Hrjukin
komiss. polkkom F. T. Teréntjev (mm. 17.12.1939), sitten polk-
kom G. G. Gurjanov
ep. kombrig P. P. Ionov (jo 17.12.1939).

Reserviryhmä. Muodostettu käskyllä 17.1.1940 Stavkan alai-
suuteen 10. Panssariarmeijakunnan pohjalta. Siirretty
8.2.1940 Luoteisrintaman alaisuuteen. Hajotettu 29.2.
kom. komkor D. G. Pavlov.

Punalippuinen Itämeren laivasto

kom. 2.lk lippumies V. F. Tributs
sotaneuvoston jäsenet A. A. Kuznetsov, divkom M. G. Jako-
venko

ep. 1.lk kapteeni J. A. Pantelejev.

Laiv. ilmav. Yhdistetty 18.2.1940 Luoteisrintaman ilmavoimiin:

kom. kombrig V. V. Jermatshenkov

komiss. brigkom L. N. Purnik

ep. maj A. Zenkin (tammikuuhun), sitten ev P. P. Kvade.

Laatokan laivasto-osasto

kom S. M. Kobylskin (loka-jouluk. 1939), P. A. Trajnin (joulu-kuusta 1939 marraskuuhun 1940)

komiss. A. M. Akimov (loka-jouluk. 1939), B. S. Sviridov (joulu-kuusta 1939 marraskuuhun 1940).

Pohjoinen laivasto

kom. 2.lk lippumies V. P. Drozd

sotaneuvoston jäsenet brigkom N. M. Kulakov

brigkom F. G. Masalov

ep. 1.lk kapteeni I. F. Golubev-Monatkin.

Laivaston ilmav.:

kom. A. A. Kuznetsov

komiss. polkkom M. I. Storubljakov

ep. ev A. I. Zenkin.

Armeijakunnat ja operatiiviset ryhmät

1. Armeijakunta (kpk 12). Viron rajalla (17.9.1939). Käsketty 18.11.1939 Kolpinosta Petroskoin kautta Vohtozeroon 22.11. mennessä. 8. Armeijassa. Kuljetettu 18.-24.4.1940 Petroskoista Pihkovaan. Eteni kesäkuussa 1940 Tarttoon ja siirretty sitten Belostokiin Valko-Venäjälle.

Kom. komdiv V. A. Frolov (jo 17.9., ilmeisesti -17.10.), kombrig R. I. Panin -29.12., komdiv/komkor D. T. Kozlov 29.12.-komissaari polkkom Krajnov (? P. I. Krajkov) -29.12., brigkom D. A. Lestev 29.12.-

ep. kombrig P. G. Ponedelin -15.12., maj Ponomarev 15.-25.12.,

maj S. P. Ivanov 25.12.-.

1. Vuoristoarmeijakunta (kpk 71). Suomen kansanarmeijan armeijakunta, perustettu marraskuussa 1939. 7. Armeijaan

helmikuussa 1940.

Kom. komdiv A. M. Anttila

komiss. brigkom F. I. Jegorov eli Aalto

ep. kombrig F. D. Romanov eli Raikas.

3. Armeijakunta. Moskovan sp:ssä 1939. Puolan-retkellä si-
joituksena Vilna-Grodno-Lida-Belostok. Vitebskissä 22.10.-
4.11.1939. 13. Armeijaan (jo 25.12.1939), esikuntaa käytetty
26.12. armeijan esikunnan muodostamisessa. Viety maalis-
huhtikuussa 1940 Kaukasuksen sp:iin.

kom. komdiv P. A. Batov -5.3., N. N.

3. Ratsuväkiarmeijakunta. Valko-Venäjän sotilaspiiristä
Puolan-retkellä. Ylijohdon reserviryhmästä 1.3. rintamareser-
viin ja 10.3. 7. Armeijaan, lopetti ryhmittymisen alueelle Re-
vonsaari-Koivisto-Humaljoki-Johannes 11.3., takaisin yli
Suomenlahden 14.-16.3., sekä kuormattiin 19.-27.3. ja siirret-
tiin rautateitse Valko-Venäjälle.

Kom. (komdiv?) J. T. Tsherevitshenko

ep. maj J. P. Zhuravljov.

8. Armeijakunta. Kiovasta n. 10.9.1939 Zhitomiriin. Tuotu
tammikuun lopulla 1940 8. Armeijaan, suomalaisten tiedon
mukaan 8.2. Lotinapeltoon, 11.2. Salmiin ja edelleen Lupik-
koon. 15. Armeijassa. Lupikosta 25.3. pois siirrettäväksi. Vie-
ty Petroskoista 21.-23.4. Kiovan sp:iin.

Kom. komdiv I. G. Rubin

komissaari brigkom T. P. Ivanov

ep. kombrig A. I. Kudrjashev.

10. Armeijakunta Moskovan sp:ssä 1939. Saapui Leningra-
diin 14.12. ja Jaarilaan 15.12. 7. Armeijassa. Kuormattu 7.-
10.4.1940 Suomen suunnalta. Oli sittemmin 8. Armeijassa Bal-
tiassa.

Kom. komdiv Davydovskij (vielä 11.1.), kombrig I. F. Nikola-
jev (helmikuun lopulta)

ep. kombrig G. D. Shishenin, kombrig L. S. Berezinskij, N. N.

10. Panssariarmeijakunta. Talvisodan syttyessä Krasnog-
vardejsk-Pushkin -alueella. Armeijakunnan pohjalla muodos-
tettu (käskyllä 17.1.1940) Stavkan reserviryhmä. Esikunta
saapui 22.1.1940 Vladimirovkaan. Armeijakunta hajotettu ke-
vään 1940 kuluessa.

Kom. komdiv/komkor P. L. Romanenko

komiss. brigkom N. V. Ljapin
ep. ev A. J. Kosyrev.

14. Armeijakunta. Harkovin sp:n Sumin oblastissa 1939. Kiovan sp:n Berditshevissä 1939. 8. Armeijassa 1940. Viety Petroskoista 21.-23.4.1940 Odessan sp:iin.

Kom. komdiv V. G. Vorontsov
komissaari polkkom V. T. Kolesnikov
ep. ev F. T. Rybaltshenko, kombrig A. M. Stepanov mahd.
21.2.-.

15. Armeijakunta. Kiovan sp:n Kovelista 2.1.1940, Kannaksen Korkiamäkeen 3.1., 13. Armeijaan rintamavastuuseen 7.1. Kuormattu Leningradista 28-29.4. Taas Kiovan sp:ssä 14.6.1940 alkaen.

Kom. kombrig M. F. Korolev
komissaari brigkom A. I. Mihajlov
ep. ev/kombrig Z. Z. Rogoznyj.

19. Armeijakunta (kpk 245). Kannaksella jo syksyllä 1939, siirtyi 1.3. 7. Armeijasta 13. Armeijaan. Kesäkuussa 1940 Kannakselta Baltian operaatioon.

Kom. komdiv F. N. Starikov, kombrig I. F. Nikolajev (helmikuussa), komdiv M. F. Terjohin (maaliskuussa)
komissaari polkkom Bagnjuk
ep. ev Koptjev (lokakuussa), ev Sherstnev (mm. 5.1.), ev B. I. Arushenjan.

23. Armeijakunta. Valko-Venäjän Mozyrissa syksyllä 1939. Puolan retkellä. Brestin alueelta 28.-30.1.1940 Kannakselle Levashovoon. 13. Armeijaan 30.1. Viety maalishuhtikuussa Kaukasuksen sp:n Leninakaniin.

Kom. komdiv S. D. Akimov
komissaari polkkom M. V. Shevjakov
ep. ev A. A. Haritonov.

28. Armeijakunta (kpk 63). Muodostettu 29.2.1940. 7. Armeijassa yli Viipurinlahden. Siirtyi 13.6. Kannakselta keskitysalueelleen Baltian operaatioon. Siirtyi elokuussa 1940 Brestiin 4. Armeijaan.

Kom. komdiv V. S. Popov, komdiv P. A. Kurotshkin (maaliskuussa)
komissaari brigkom Lopin
ep. ev A. J. Kosyrev.

34. Armeijakunta. Volgan sp:n Kazanissa 1939. Saapui rintamaan 3.2.1940. 7. Armeijassa. Kuormattu 23.-25.4. Leningradista Pohjois-Kaukasuksen sp:iin.

Kom. komdiv V. M. Gonin (helmikuussa, erotettu), komdiv K. P. Pjadyshv (maaliskuussa)

komiss. batkom Slepyshev (vielä 12.2.)

ep. Sumarev (vielä 12.2., erotettu), N. N.

47. Armeijakunta. Muodostettu Kalininissa 6.9.1939. Veliki Lukissa. Latvian rajalla 24.9.-25.10. Lähti 19.11. Dnon kautta kohti Karjalaa. 9. Armeijassa. Käsketty 17.3.1940 palaamaan Uhtualle 21.3. mennessä ja käsketty 20.3. Kantalahteen. Kuljetettu pois 12.-16.5. Oli Bobruiskin tienoilla 11.7.1940-.

Kom. kombrig/komdiv I. F. Dashitshev (jo lokakuussa)-tammikuuhun, komdiv(?) V. I. Vinogradov tammikuusta-

komissaari polkkom A. Paramonov

ep. ev Kudrjatshev (20.12.), Tsheshov (28.12.).

50. Armeijakunta. Kannakselle 21.9.1939. 7. Armeijassa.

Kom. kombrig/komdiv F. D. Gorelenko

ep. ev S. R. Teletshak.

56. Armeijakunta. Perustettu 1939 Petroskoissa. 8. Armeijassa ja 11.2.1940 alkaen 15. Armeijassa. Esikunta käsketty 20.3.1940 Suojärvelle. Muutettu 23.11.1940 7. Armeijan esikunnaksi.

Kom. komdiv A. I. Tsherepanov -28.2., kombrig K. A. Korotejev 28.2.-

sotakomissaari brigkom A. D. Serjuhov

ep. kombrig I. A. Ivannikov.

Eriytyinen armeijakunta. Viron rajalla Narvan suunnalla syyskuussa 1939, siirretty lokakuussa Vienan-Karjalaan, oli Rukajärvellä jo 30.10. Kuhmon suunnalla, 9. Armeijassa, siten (jo 22.12.) Kuolajärven suunnalla. Käsketty 23.3.1940 mennessä Kantalahteen pois vietäväksi. Oli kesäkuussa 1940 Viron suunnalla.

Kom. komdiv M. S. Shmyrov -6.3., komdiv P. I. Batov 6.3.-komissaari I. Z. Susajkov, polkkom Tshumakov (tammikuuhun), polkkom J. A. Lisitshkin (tammikuusta)

ep. ev L. V. Vetoshnikov (ilm. tammikuuhun), ev I. V. Vinogradov (helmikuuhun).

Gröndahlin operaatioryhmä. Muodostettu 7. Armeijan käs-

kyllä 4.12.1939. Taipaleenjoella 4.–25.12.1939. Muutettu 26.12. 13. Armeijaksi.
Kom. komkor V. D. Gröndahl.

8. Armeijan eteläinen ryhmä. Muutettu 15. Armeijaksi.
Kom. 2.lk komandarm M. P. Kovaljov 13.1.–10.2.
komissaari brigkom P. I. Jefimov
ep. kombrig M. I. Kozlov (jo 16.1.)–10.2.

Repolan operaatioryhmä. Muodostettu 2.2., lakkautettu 22.3.
Kom. komdiv D. N. Nikishev
komissaari brigkom J. P. Rykov –10.3., polkkom Lavrentjev 10.3.-
ep. ev V. F. Bogdanovitsh, ev Ommeljuhin (maaliskuussa), maj Gembitskij 15.2., 10.3.-.

Itämeren laivaston etenevä rannikko-osasto (BOS). Muodostettu 9.1.1940 Seivästöllä (vahvuus yksi pataljoona ja kaksi patteria). Siirretty 25.2. Piisaari–Muurila -alueelle.
Kom. mahd. ev. I. A. Gusev.

Itämeren laivaston talvipuolustus
Taisteli Ristimäki–Kotka -alueella 4.–13.3.1940. Koostui seitsemästä pataljoonasta (pääosa oli erillisestä merijalkaväkiprikaatista).

Panssarijoukot

1. Kevyt panssariprikaati (?kpk 148)

- joukot: Psp 1., 4. ja 8., MtJvP 167. TiedP 202.
- kom. Kravtshenko.
- 10.PsAK:ssa, komennettu 22.9.1939 Pushkinista Lugan kautta Novgorodin alueelle. Oli 13.6.1940 siirtymässä ryhmitysalueelle Baltian operaatioon.

13. Kevyt panssariprikaati (kpk 61)

- joukot: Psp 6., 9. ja 15, MtJvKKP 158, TiedP 205.
- kom. ev V. I. Baranov, ep. maj Medvedev.
- 10.PsAK:ssa. Lugassa (10.11.1939). Kuljetettiin Säiniön ja Kämärän asemilta 2.–8.5. 1940 Lugaan. Viron-operaatioon 17.6.1940.

17. Panssarirykmentti. Kuului 25. Ratsuväkidivisioonaan, mutta jäi Pihkovaan divisioonan lähtiessä Laatokan-Karjalaan. Kuului Luoteisrintamaan 3.-24.3.

20. Panssariprikaati (kpk 65)

- joukot: PsP 90., 91., 95.

- kom. kombrig S. V. Borzilov, ep. ev M. D. Sinenko.

- Slutskista Valko-Venäjältä Pushkiniin. Tuotu 8.10.1939 Pushkinista Kannakselle Tshernaja Retshkan seudulle. Siirretty 19.AK:sta 23.10.1939 sotaneuvoston alaisuuteen. Kuljettiin pois Suomen suunnalta 13.4.1940.

22. Kevyt panssarirykmentti. Valko-Venäjän sotilaspiiristä. Tulossa Kannakselle 2.3. Kuljetettu pois 8.4.

23. Panssarirykmentti

- kom. maj Popov.

- Tuotu Valko-Venäjän sp:stä. Saapunut 2.-5.3. Laatokan koillispuolelle. Liitetty (käsky 8.1.1940) 25.MtRvD:aan. Räimälään Salmin kaakkoispuolelle 7.3., sieltä 21.3. pois ja lastattu 31.1. Lotinapellostä.

25. Panssarirykmentti

- kom. maj Rodin.

- Tuotu todennäköisesti Valko-Venäjän sp:stä. Kuului 24.MtRvD:aan.

28. Panssarirykmentti. Taistelussa Nisalahdessa 7.-13.3. Kuljetettu pois 31.3.-1.4. Perkjärveltä.

29. Kevyt panssariprikaati

- joukot: mm. PsP 72.

- kom. todennäköisesti S. M. Krivoshein.

- Tuotu Valko-Venäjän sp:n Lebjazhista Leningradin kautta Suomenlahden yli Koiviston alueelle. Rintamareserviin 1.3., 34.AK:aan 12.3. Säiniön aseman seudulla. Kuljetettu pois 1.-4.4. Detskoe Selosta. Baltiaan kesäkuussa 1940. Saapui Baltian sp:stä elokuussa 1940 Valko-Venäjälle 4. Armeijaan.

34. Panssariprikaati (kpk 365)

- joukot: PsP 76, 82, 83, 86(siiirretty Petsamoon), MtJvP 179.

- kom. kombrig S. I. Kondratjev, ep. maj/ev Smirnov.

- Muodostettu Moskovan seudulla, syyskuussa 1939 Latvian rajalle, sieltä Petroskoihin 8.-10.12.1939. Liitetty 56.AK:aan 11.12., 15. Armeijaan 11.2.

35. Panssariprikaati (kpk 269)

- joukot: PsP 105, 108, 112, TiedP 37; PsP 111 siirretty itärajal-
le.
- kom. ev V. H. Kashuba, ep. ev F. G. Anikushkin.
- Muodostettu Leningradissa. Siirretty 22.9.1939 Kingisepp-
Tikopis -alueelle. Kingiseppistä 8.10.1939. 50.AK:aan Shvani-
lovon seudulle. Talvisodan jälkeen Viipurissa. Keskittymässä
13.6.1940 Viron-operaatioon. Ukrainaan Berditsheviin 1940.

39. Panssariprikaati (kpk 228)

- joukot: PsP 85, TiedP 232; PsP 98 siirretty toisaalle.
- kom. ev D. D. Leljushenko, komiss. mahd. polkkom P. Solov-
jev.
- Perustettu Rjazanissa, siirretty Latvian rajalle, Toksovaan.
Oli 7. Armeijan 47.AK:ssa (20.10.1939). Gröndahlin ryhmässä
taisteluun 15.12.1939. Kuljetettiin pois 27.-29.3. Leningradis-
ta.

40. Panssariprikaati (kpk 242)

- joukot: PsP 155., 157., 160., 161., TiedP 236, sodan lopulla
ilmeisesti myös 339.PsP ja (2.3.-13.3.) 63. Panssarirykment-
ti.
- kom. kombrig Poljakov, ep. ev D. A. Sinotshkin.
- Krasnogvardeiskista 28.9.1939 Ostroviin 8. Armeijan käyt-
töön. Tuotu Strelnasta 9.10. Kannakselle Vortemäen seudulle;
19.AK:lle 23.10. ja ryhmittyi uudelleen 24.10. Siirrettiin Vii-
purista (13.6.1940) Baltian-operaatioon.

49. Kevyt panssariprikaati

- lähetetty Odessan piiristä toimivaan armeijaan, mutta ei
ilmeisesti ehtinyt taistelualueelle. Palasi Odessan sp:iin huhti-
kuussa 1940.

61. Panssarirykmentti. Ilmeisesti Kiovan sp:stä. Tuotu Kan-
nakselle 2.3.1940. Kuljetettiin pois 6.-7.4.

62. Panssarirykmentti. Toimi 86.MtJvD:n osana maaliskuus-
sa 1940. Kuljetettu pois 3.4.

63. Panssarirykmentti. Liitetty noin 28.2.1940 40. Panssari-prikaatiin. Kuljetettu pois 10.-11.4.

64. Panssarirykmentti. Tuotu Kannakselle 2.3.1940. Kuljetettiin pois 31.3.-1.4.

82. Panssarirykmentti. Perustettu tammikuussa 1940 Uralin sotilaspiirissä. Saapumassa Kannakselle 2.3. Kuljetettu pois 4.-5.4.

Panssarirykmentti Suomen kansanarmeijassa. Toimi 29.11.1939-10.1.1940. Jaettu sitten pataljooniksi armeijakunnan divisioonille.

15. Jalkaväkikonekivääriprikaati

- joukot: 153, 156, 163.JvKkP, 19.PsP, 352.TPsto, 41.PstPsto.

- kom. Gavrilov, komiss. polkkom I. P. Malushin, ep. Lebed.
- Leningradin sp:n joukoissa 10.PsAK:ssa. Leningradista 15.11.1939 Vysotskojeen. Siirretty 25.2.1940 Boboshinoon ja kuljetettiin 3.4. Lugaan.

14.PsP (tanketteja). 18.12.1939 Viisjoella Gröndahlin ryhmään. Kuormattu pois 5.4.1940 Raudussa.

18.PsP. Kannaksella. Kuormattu pois 21.4.1940 Perkjärvellä.

21.PsP. 8. Armeijassa 30.11.1939.

38.PsP. Kuormattu pois 11.5.1940 Inosta.

41.PsP (tanketteja). 23.AK:ssa 1940. Kuormattu pois 6.4.1940 Raudussa.

79.PsP. 47.AK:n yhteydessä. Kuormattu pois 5.5.1940 Kotshkomasta.

81.PsP (tanketteja). 15.AK:ssa 1940. Kuormattu pois 5.4.1940.

86.PsP. 34.PsPr:n pataljoona. Lähti Petsamoon Aunuksesta 5.-7.12.1939. 14. Armeijassa.

96.PsP. 14. Armeijan 104.D:n yhteydessä. (voi olla sama kuin 86.PsP).

97.PsP. 9. Armeijan Erityisarnejakunnassa (11.12.1939), sitten 54.D:n yhteydessä.

98.PsP. 39.PsPr:n pataljoona, erillään prikaatista. Kuormattu pois 28.4.1940 Terijoella.

100.PsP. 9. Armeijassa (jouluukuussa 1939), 122.D:n yhteydessä.

111.PsP. 35.PsPr:n pataljoona. 8. Armeijassa.
201.LiekinheitinPsP. Syyskussa 1939 Puolassa ja Valko-Venäjällä. Marraskuussa 18.D:n yhteyteen. 8. Armeijassa.
204.LiekinheitinPsP. Gröndahlin ryhmässä (12.12.1939), 13. Armeijaan 26.12., 23.AK:ssa (helmikuussa). Kuormattu pois Säiniön asemalla 3.-4.4.1940.
210.LiekinheitinPsP. 50.AK:ssa 30.11.1939. Siirretty 3.-4.4.1940 Pushkiniin.
217.PsP. Kannaksella. Kuormattu pois 21.-22.4.1940 Perkjärvellä.
218.PsP. 8. Armeijassa 30.11.1939. Kuormattu pois 10.-11.5.1940.
250.PsAutoP. Saapunut 2.3.1940 Kannakselle. Kuormattu pois 29.3.
251.PsAutoP. Saapunut 2.3.1940 Kannakselle.
253.PsAutoP. Saapunut 2.3.1940 Kannakselle. Kuormattu pois 31.3.-1.4.1940 Leningradissa.
254.PsAutoP. Saapunut 2.3.1940 Kannakselle.
504.PsP. Kuormattu pois 15.-16.5. Itä-Karjalassa.

Jalkaväkidivisioonat

1.D Suomen kansanarmeijaa (kpk 262)

- joukot: JR 1 (ent. JR 6), 2, TR 1, PsP.
- kom. kombrig A. A. Gretshkin, komiss. N. A. Dildenko, ep. ev M. M. Razagatov -16.12., maj/ev I. S. Hohlov.
- muodostettu Leningradissa Petroskoista tuodusta miehistöstä.

2.D Suomen kansanarmeijaa

- joukot: JR 3, 4, TR 2, PsP.
- kom. ev G. A. Zverev, komiss. polkkom N. V. Zamkov, ep. maj G. F. Zubenko.
- muodostettu Pushkinissa.

3.D Suomen kansanarmeijaa

- joukot: JR 5, 6, HpR 3.
- kom. ev T. V. Tommola, komiss. polkkom N. A. Dildenkin, ep. kapt L. A. Kolobov.
- muodostettu noin 10.1.1940 Leningradin seudulta Pushkinosta 18.-21.12.1939 tuoduista joukoista. Esikunta Suojärvelä, osa joukoista Karhumäen kautta 25.12. Porajärven Lutik-

kavaaraan, osa 30.12. Salmiin.

4.D Suomen kansanarmeijaa

- joukot: JR 8, 9.
- kom. ev V. M. Alanne, komiss. batkom N. N. Sorokin, ep. kapt N. A. Ignatiev.
- nimenmuutoksella 13.3.1940 Rajavartioidivisioonasta.

4.D (kpk 19 ja 62)

- joukot: JR 39, 101, 220, TR 40, HpR 95.
- kom. kombrig Kljushnikov, komiss. polkkom Maklashin, ep. maj Vinogradov, ev N. I. Trufanov.
- muodostettu Valko-Venäjän sp:n Slutskissa. Lähti Valko-Venäjältä mm. Buhovitshasta ja Tshizhenistä 6.-8.12., Leningradista 12.12. määrättyä Gröndahlin ryhmään. Suvannolle noin 17.12. 13. Armeijaan 26.12. Oli 3.AK:ssa 26.12.-7.1.1940 (mahd. 26.1. asti) ja 15.AK:ssa 7.1.-(13.2.). Äyräpään-Vasikasaaren taisteluissa 5.3., ylitti Vuoksen 7.3. JR 101 oli 3.AK:ssa (3.2.) Kuormattu 11.-18.4. Leningradista Kaukasuksen Tbilisiin.

7.D (kpk 579)

- joukot: JR 27, 257, 300, TR 23, PsP 405.
- kom. kombrig S. V. Verzin, ep. kapt Tehov.
- muodostettu Harkovin sp:n Tshernigovissa. Mukana Puolan-retkellä. Kiovan sp:stä Suomeen noin 15.1. Perkjärvelle n. 29.1., Mikkelinjärvelle 4.2. 50.AK:n alueelle 3.2. Rintamaan 7.A:n 50.AK:aan 13.2. Hotisen suuntaan. 10.AK:aan 20.2., 34.AK:ssa (ehkä jo 21.2.) 1.-13.3. Viety Suomesta 29.3.-10.4. Kiovan sp:iin.

8.D (kpk 319)

- joukot: JR 151, 229, 310, TR 62, HpR 117, PsP.
- kom. kombrig P. N. Rubtsov.
- muodostettu Valko-Venäjän sp:n Zhlobinin ja Bobruiskin alueella. Lähti Puolan Morghista 7.1.1940, liitetty Luoteisrintamaan 22.1., saapui 24.1. Kannakselle Mainilan ja Pesotshnojen alueelle. 13.A:aan 25.1. Saapui Pamppalaan 27.1., etulinjaan 31.1. 23.AK:ssa, hyökkäsi Muolaanjärven koillispuolella 11.2., siirretty 15.AK:aan 8.3. Vedetty rajaseudulta 1.4. ja viety Suomen suunnalta 27.4.-5.5. Valko-Venäjälle Brest-Litovskin alueelle.

11.D (kpk 111)

- joukot: JR 163, 219, 320, 44 (siirretty Kannakselle), HpR 72, TR 260 (siirretty 142. Divisioonaan), PsP 357.

- kom. kombrig P. P. Borisov (+Pitkäranta 5.2.1940), kombrig N. A. Sokolov, kommiss. polkkom S. A. Masterov, ep. maj Ivanikov.

- muodostettu Leningradin sp:n Kingiseppissä. Kuului Eriytisarmeijakuntaan Narvan suunnalla (mm. 18.9.1939). Muutettu 18.12.1939 kevyeksi divisioonaksi. Kuormattu 6.-10.1.1940 Kingiseppissä ja Ust-Lugassa. Lotinapeltoon 10.-19.1., liitetty 8.AK:aan 20.1., Suomen rajan yli 14.-25.1. Pitkärannan-Salmin -alueelle. Ilmeisesti erillisenä divisioonana 15. Armeijassa 12.2. (edelleen 21.2.). Alistettu 10.3. 56.AK:lle. Uudelta rajalta 3.4. Lotinapeltoon ja Volhovstroihin. Palaa-massa Kingiseppiin 8.-10.4. Viroon kesäkuussa 1940.

14.D (kpk 184)

- joukot: JR 95 (alistettu 104.VuorD:lle), 135, 325, TR 143, HpR 241.

- kom. kombrig A. A. Zhurba, ep. maj Dmitriev.

- muodostettu Leningradin sp:n Vologdassa 10.-11.9.1939. Siirretty syyskuussa 1939 Muurmannille Murmanskin ryhmään. Suojeli Kuolan niemimaan pohjois- ja koillisrannikkoa.

17.MtD (kpk 109)

joukot: MtJR 55, 271, 278, KvTR 20, PsP 350.

- kom. ev/kombrig T. K. Batsanov, ep. F. M. Haritonov, ev P. P. Antipin.

- muodostettu Moskovon sp:n Gorkissa. Käskeyty 18.1.1940 13. Armeijaan, lähti 19.1. Kannakselle, rintamaan Kirkkojärven-Punnusjärven kannakselle 1.-2.2., hyökkäsi 15.AK:ssa (30.1.-13.3.) Punnusjoella 11.2., Salmenkaidassa 23.-27.2. ja Vuoksella 3.3. ja 11.3. Viety Kannakselta 19.3. alkaen, kuormattu 30.3.-3.4. Valko-Venäjälle.

18.D (kpk 215)

- joukot: JR 97, 208, 316, TR 3, HpR 12, PsP 381.

- kom. kombrig G. F. Kondrashov (+29.2.1940), kommiss. polkkom Rjazanov, batkom Israjetskij, ep. ev Nitshushkin (16.9.), maj Jegorov (10.11.), maj Z. N.(?) Aleksejev.

- muodostettu Leningradin sp:n Petroskoissa. Siirretty 17.9.1939 raja-alueelle, ryhmittymässä 26.10., Salmin suunnalle 5.11., 56.AK:ssa, saarroksiin, lukuun ottamatta JR 97:ää, joka liitettiin 8.AK:aan. 15.A:ssa 11.2.1940 alkaen. Hajotettu

keväällä 1940. Uusi divisioona muodostettu Volgan sp:n Uljanovskissa 8.4.1940 ilmeisesti 111.D:n pohjalta.

24.D (kpk 185)

- joukot: JR 7, 168, 274, TR 160, HpR 246, PsP 315.
- kom. kombrig P. E. Veshtshev (+6.12.), kombrig K. N. Galitskij, komiss. batkom A. J. Helezov, ep. ev G. S. Lukin.
- muodostettu Leningradin sp:n Leningradissa. Liitetty 50.AK:aan 21.9. 1939, siirretty Pesotshnajasta 8.10.1939 Ohtaan, 19.AK:ssa 8.10.-(19.2.), 7. Armeijan reservissä (1.3.), 34.AK:aan 6.3. ja 50.AK:aan 9.3. Sai Levashevossa täydennystä 31.3.-3.4., Leningradissa (1.5.). Pihkovaan 8. Armeijaan 10.6.1940, eteni Viroon kesäkuussa 1940, käsketty 13.7.1940 Valko-Venäjälle, Molodetshtnoon.

37.MtD

- joukot: JR 20, 91, 247, TR 170, HpR 245 (epävarmaa oliko sodassa), PsP.
- kom. kombrig V. B. Borisov, komiss. polkkom N. M. Pjatakov, ep. ev G. V. Revunenkov.
- muodostettu Siperian sp:n Omskissa. Omskista 24.1.1940, Lotinapeltoon 8.2., 8.AK:aan 10.2., Pitkärantaan 20.2.1940. Alistettu 9.3. 56.AK:lle. JR 20 toimi 8.AK:ssa 4.3. lähtien. Divisioona käsketty 20.3. Petroskoin-Aunuksenkaupungin alueelle. Käsketty 13.7.1940 siirrettäväksi Valko-Venäjälle.

42.KvMtD (kpk 356 tai 56)

- joukot: JR 44, MtJR 455, 459, HpR 17.
- kom. ev I. S. Lazarenko.
- Päätetty muodostaa 17.1.1940 Leningradin sotilaspiirissä, muodostettu tammikuussa lähinnä linnoitusjoukoista. KvMtJR 459 siirtyi 26.1. Pihkovasta Pushkiniin. Divisioona koottu Terijoen seudulle. 34.AK:ssa (jo 11.2.) Muurilan seudulla, kunnes 25.2. 7. Armeijan reserviin ja siitä rintamareserviin. 10.AK:ssa 1.3.-(13.3.). Oli 6.3. Hyytiäisen ja 7.-12.3. Keihäsniemen alueella. Kuormattu 12.6. kohti Baltiaa, eteni 17.6. erillisenä divisioonana; käsketty 13.7.1940 Valko-Venäjälle.

43.D (kpk 186)

- joukot: JR 65, 147, 181, TR 162, HpR 200, PsP 369.
- kom. ev V. V. Kirpitschnikov, maalisk. ev N. N., komiss. Ivanov, ep. maj Jakovlev.
- muodostettu ilmeisesti Kalininin sp:ssä, mahd. Veliki Lukin ja Toropetsin alueella. Liitetty 21.9. 50.AK:aan ja 19.AK:aan

8.10., ryhmitetty uudelleen 24.10. Oli lokakuussa 1939 Lempaalassa. Hyökkäsi 30.11. Pamppalan suunnassa ja taistelussa 20.12. asti. 7. Armeijan reserviin. Siirtyi n. 1.1.1940 rintamaan Pihkala-Juvaruukki. Oli 10.AK:ssa (26.1.) ja 31.1.-3.2. alkaen 34.AK:ssa, josta 25.2. 7. Armeijan reserviin ja siitä 29.2. 28.AK:aan ja 1.3. 10.AK:aan. Ravansaaren taistelussa 7.3. ja rannikon Repolassa 12.3. Vedetty rajalta 1.4.

44.D (kpk 27 ja 9)

- joukot: JR 25, 146, 305, KvTR 122, HpR 179, PsP 312.
- kom. kombrig A. I. Vinogradov (+9.1.1940), ev A. A. Tkatschenko, komiss. Myzin, 1.1.- polkkom Kuprijanov, ep. ev Volkov -8.1., maj I. Sokolov 8.-30.1., maj/ev Babahin 30.1.-.
- muodostettu Kiovan sp:n Zhitomirissa. Sieltä 17.9.1939 Puolaan. Käskeyty noin 5.-10.11. Leningradin sp:iin. Zhitomirista 16.11.-1.12. Volhovstroihin 4.-17.12., Kemiin 9.-23.12. Osa divisioonasta Repolaan, pääosa Raatteen tielle. Täydennetty. Kuormattu Kemistä 12.-21.4. Kiovan sp:iin. Muutettu 1941 vuoristodivisioonaksi.

49.D (kpk 469)

- joukot: JR 15, 212, 222, TR 31, HpR 166, PsP 391.
- kom. kombrig P. I. Vorobjev, komiss. batkom Levin, ep. ev P. M. Verholovitsh.
- muodostettu Leningradin sp:n Leningradin oblastissa. Staraja Russassa. Liitetty 14.9.1939 7. Armeijaan. Lastattu Latvian rajalta 25.10. Tsherskajassa ja Bjantshaninovossa ja viety Toksovaan ja Periin Kannakselle. 50.AK:ssa 30.11. hyökkäsi kohti Taipaleenjokea, Gröndahlin ryhmään (noin 3.12.), Terenttilässä 13. ja 16.12., liitetty 13. Armeijaan 26.12. ja 3.AK:aan (13.1.-13.3.1940). taistelussa 8.-14.2, 21.-22.2. ja 6.-7.3. Siirtymässä 13.6. Baltian-keskitykseen, eteni Baltiaan 17.6. ja siirtyi heinä-elokuussa Valko-Venäjälle.

50.D (kpk 16)

- joukot: JR 2, 49, 359, TR 202, HpR 257, PsP 398.
- kom. mahd. Boritsev, kombrig S. I. Jeremin.
- muodostettu Valko-Venäjän sp:n Polotskissa. Puolan-retkellä. Osa Svanttojärvellä jo 28.12.1939. Käskeyty 18.1.1940 13. Armeijaan. Oli tulossa rintamalle 21.1. Otti 1.-2.2. vastaan rintaman Pasurin kannaksella. 15.AK:ssa 30.1.-13.3. Hyökkäsi 11.2. Pasurinkankaalla, 23.2. Salmenkaidassa. Kuljetettu 1.-7.4. Kannakselta Valko-Venäjälle.

51.D "Perekopskaja" (kpk 159)

- joukot: JR 23, 287, 348, TR 218, HpR 225, PsP.
- kom. kombrig P. G. Tsirulnikov.
- muodostettu Kiovan sp:n Odessassa. Odessan sp:iin sitä perustettaessa 11.10.1939. Siirretty Odessan sp:stä (jälkeen 15.1.1940). Kannakselle 10.AK:n alueelle 3.-7.2. 7. Armeijan reservissä (17.2.) ja erillistehtävissä (19.2.), 50.AK:aan 20.2. Kämärän aseman pohjoispuolella 23.2., Hämälässä 25.2., Heinjoen Kylänojalla 3.3., lähellä Lyykylää 3.3., Näätälässä 6.3., Repolassa 8.-12.3. 19.AK:aan ja 13. Armeijaan 10.3. Kuormattu 10.-16.4. Leningradista Odessan sp:iin.

52.D (kpk 105)

- joukot: JR 58, 112, 205, TR 158, HpR 208, PsP 411, 349.
- kom. ev/kombrig N. N. Nikishin, ep. ev P. T. Kuzjmin.
- muodostettu Moskovan sp:ssä Moskovan seudulla. Ollut syyskuuhun 1939 Mozyrissa Gomelin oblastissa. Siirretty Valko-Venäjän sp:iin, Puolan-retkellä, Pinskiin. Käsketty marraskuun 5.-10. päivän tienoilla Leningradin sp:iin. 14. Armeijaan. Joulukuussa 1939 Murmanskiin.

54.D (kpk 192)

- joukot: VuorJR 81 (alistettu 163.D:lle), 118, 337, JR 529 (kuului 163.D:aan), TR 86, PsP 97 (alistettu).
- kom. kombrig N. A. Gusevskij, komiss. polkkom Sevastjanov, ep. ev Beljanko (tammikuuhun), ev Sonin (tammikuusta).
- muodostettu Leningradin sp:n Kantalahdessa syyskuussa 1939. Siirretty Repolan suunnalle n. 11.10.1939. 9. Armeijaan 16.11. Käsketty 20.3.1940 Uhtuan-Repolan-Kemin alueelle.

56.D (kpk 188)

- joukot: JR 37, 184, 213, TR 113, HpR 247, PsP 410.
- kom. kombrig M. S. Jevstignejev -31.12., ev G. P. Pankov 31.12.-, komiss. polkkom S. J. Kovaljskij, ep. maj Sosnin -10.12., ev G. P. Pankov 10.-31.12., ev P. G. Sheludjko 31.12.-
- muodostettu Leningradin sp:n Pihkovassa. 1.AK:ssa Viron rajalla 17.9.-9.10., lopulta Gavrilovon ja Paltsevon kylissä; Ostrovista 10.10. Petroskoihin (n. 25.10.) ja 12.11. Savelatsiin. Palasi Pihkovaan 31.3.-4.4. Viron retkellä 1.AK:ssa 17.6.-2.8.1940. Käsketty 13.7.1940 siirtymään Valko-Venäjälle.

60.D

- joukot: JR 194, 358, 620 (kuului ilmeisesti 164.D:aan), HpR

83, 88 (toisen divisioonan), PsP 367. Huom. JR 224 ei ilmeisesti ollut Suomessa.

- kom. kombrig M. B. Salihov, komiss. polkkom Rytshakov, ep. ev Sokolov.

- muodostettu Kiovan sp:n Ovrutshissa. Oli syksyllä 1939 Puolassa 6.A:ssa Lutzkissa, Zhitomirissa (7.10.). Vinnitsasta tammikuun puolivälissä Petroskoin kautta Uomaalle (jo 1.2.1940). Määrätty 56.AK:aan 19.1. ja liitettiin siihen 28.1., siirretty 15. Armeijaan 11.2. 56.AK:ssa (2.3.), erillisenä (9.3.). Uomaan-Käsnäselän alueelta 1.4. Lotinapeltoon ja Volhovstroihin. Kuormattu pois 11.-12.4. Kiovan sp:iin.

62.D (kpk 160)

- joukot: JR 104, 123, 306, TR 89, HpR 150, PsP 368.

- kom. kombrig S. M. Kondrushev.

- muodostettu Kiovan sp:n Fastovissa ja Belaja Tserkovissa. Käskeyty 18.1. 13. Armeijaan. Käskeyty 30.1. ryhmittymään Lipolan seudulle. Saapui rintama-alueelle 3.2. 13. Armeijan reservistä 23.AK:aan 17.2. Siirtyi 17.-20.2. Lipolasta Kangaspeltoon. Volossulassa 19.2., Keljassa 20.2. ja Mutarannossa 21.-23.2. Kuormattu 21.-30.4. Leningradista Kiovan sp:iin.

70.D (kpk 121)

- joukot: JR 68, 252, 329, TR 221, HpR 227, PsP 361.

- kom. ev I. P. Prohorov, joulukuusta komdiv M. P. Kirponos, komiss. polkkom Dranishnikov, ep. ev M. J. Pimenov.

- muodostettu Volgan sp:n Povolzhessa (?Kuznetskissa) ja siirretty 1939 Leningradin sp:n Leningradin ympäristöön. 19.AK:ssa (17.10.), hyökkäsi 30.11. suunnassa Tervapolto-Puhtola-Raivola-Kanneljärvi-Lounatjoki-Perkjärvi-Boboshino-Oinola-Seppälä; 10.AK:ssa (26.1.1940); 34.AK:ssa 31.1.-3.2., hyökkäsi Koiviston kauppalaan, 23.2. Piisaaressa, 25.2. Vatnuorissa, Revonsaaressa ja Tuppuransaaressa; 25.2. 10.AK:aan, 29.2. 28.AK:aan paitsi JR 68, joka jäi 10.AK:aan (1.3.); 7.3. Santasaaren-Nisalahden alueella. Vedetty rajalta 1.4.

72.D

- joukot: JR 133, 187, HpR 33, PsP 394. Huom. JR 14 ja TR 9 eivät olleet talvisodassa.

- kom. kombrig P. I. Abramidze, komiss. polkkom I. P. Kabitshkin, ep. maj Tolstov.

- muodostettu Kiovan sp:n Tiraspolin tai Vinnitsan alueella. Ollut Puolassa vielä joulukuussa 1939. 8.AK:assa 10.2.-

(13.3.). 15. Armeijaan 11.2. Kuormattu keväällä 1940 Kiovan sp:iin. Muutettu vuoristodivisioonaksi.

75.D (kpk 300)

- joukot: JR 28, 34, 115, TR 68, HpR 235, PsP 274.
- kom. kombrig A. M. Stepanov (haavoittui ennen 22.12.) -1.2., ev/kombrig S. I. Nedvigin (jo 30.12.) 1.2.-, komiss. polk-kom I. S. Tkatshenko, ep. maj Kovatshuk -1.2., ev J. A. Martynenko 1.2.-.
- muodostettu Leningradin sp:n Ostrovissa syyskuussa 1939. 1.AK:ssa (17.9.). Lähti 8. Armeijasta Ostrovista 22.10. Toksovoon ja Vortemäkeen Kannakselle sotilaspiirin alistuksessa. Siirretty 6.-28.11. Laatokan yli Aunukseen. 8. Armeijassa, 1.AK:ssa 7.12. alkaen, hyökkäsi 11.12. Käskeyty 20.3. Värtsilä-Matkaselkä-alueelle 56.AK:aan. Siirtyi (13.6.1940) Baltian-keskitykseen. Käskeyty 13.7.1940 siirrettäväksi Valko-Venä-jälle, Mozyriin.

80.D (kpk 582)

- joukot: JR 77, 153, 218, mahd. TR 88, HpR 375 ja PsP 236.
- kom. mahd. kombrig V. I. Prohorov, vaihtui Suomessa kolme kertaa, ep. ev G. S. Gmirja.
- muodostettu Harkovin sp:n Voroshilovgradissa. Syyskuussa 1939 Harkovin sp:n Mariupoliin. Kiovan sp:n Jarmolintsyn alueelle. Puolan-retkelle, palasi 17.10. Proskuroviin. Saapui 11.-23.1. Kannakselle, rintamalle Perkjärven kautta. 19.AK:aan, Merkin lohkolle 26.1. Leipäsuon suunnassa 6.2., Raveassa Taasionlammen lähellä 13.2., Kaltojärvellä 16.2., siirretty ak:n mukana 13. Armeijaan 1.3. Uuvellisten kylässä 2.3. Vedetty rintamasta ja siirretty 23.AK:aan 10.3. Kuormattu 16.-22.4. Kiovan tai Läntiseen sotilaspiiriin.

84.MtD (kpk 103)

- joukot: MtJR 41, 201, 344, TR 74, PsP 355.
- kom. kombrig V. F. Konkov, mahd. helmi-maalisk. ev I. M. Kuznetsov, ep. ev Tereshtshenko.
- muodostettu Moskovon sp:n Tulassa. Saapui 30.1.1940 Kuokkalan-Ollilan alueelle, rintamaan 2.2. 7. Armeijan reservissä (3.2.). 50.AK:ssa (11.2.-13.3.). Leipäsuon luoteispuolella 18.2. Kämärän luona 19.2., Pienperolla 28.2. Kuormattu 21.-29.4. Leningradista todennäköisesti Valko-Venäjän sp:iin, eteni Baltiaan 15.6.1940. Muutettu 1940 moottoroiduksi divisioonaksi ja liitetty Baltian sp:n 3.MekAK:aan.

86.MtD

- joukot: MtJR 169, 284, 330, PsR 62, TR 248.
- kom. kombrig J. V. Novoselskij, ep. mahd. Kravtshenko.
- muodostettu Volgan sp:n Kazanissa. Lähtenyt noin 16.1. Kazanista Leningradin sp:iin Ylijohdon reserviryhmään. Kinsiseppiin 21.2. ja jäitse Koiviston saareen 22.2. 28.AK:ssa 29.2.-(13.3.) Pullinniemestä Tuppuransaareen 1.-5.3., Häränpäänniemessä 7.3., Skipparissa ja Vilajoella 9.3. Käsketty alueelle Lahta, Vladimirovka, Sestoretsk 22.3. mennessä las-tattavaksi. Siirretty 22.-26.3. Leningradin eteläpuolelle. Hei-näkuun loppupuoliskolle asti Proskurovissa. Siirretty 3.8.1940 Belostokiin 10.A:n 5.AK:aan Valko-Venäjälle.

87.D

- joukot: JR 16, 96, 283, HpR 212, PsP 383.
- kom. kombrig F. N. Matykin, komiss. brigkom(?) Fidenko, ep. ev Kolkunov.
- muodostettu Uralin sp:n Sverdlovskissa. Liitetty 8. Armei-jan 14.AK:aan 12.2.1940. Hyökkäsi 12.3. Kuormattu 11.-21.4. Itä-Karjalasta. Kiovan sp:n Vladimir-Volynskiin.

88.D (kpk 191)

- joukot: JR 426, 611 (käsketty muodostaa 19.2.), 758 sekä (alistettuna) VuorJR 273, HpR 396, KvTR 401 (käsketty muo-dostaa 19.2.), PsP 502.
- kom. ev/kombrig N. I. Jegorov, komiss. polkkom Fedorov, ep. maj Perkov.
- muodostettu Leningradin sp:n Arkangelissa 1.9.1939, ran-nikkovartiossa alueella Onega-Kamenka. Siirretty 26.-27.12. laivalla Kemiin ja Kantalahteen. Liitetty 9. Armeijan Erityis-armeijakuntaan 27.12. Osa joukoista rintamalla jo 9.1.1940. Siirretty takaisin Arkangeliin sodan jälkeen (siirron oli määrä alkaa 21.3.1940).

90.D (kpk 44)

- joukot: JR 19 (sodan aikana 142.D:ssa), 173, 286, 588 (ilm. alistettu 142.D:n rykmentti), TR 96, HpR 149, PsP 330.
- kom. kombrig P. A. Zajtsev, ep. ev G. I. Vehin.
- muodostettu Leningradin sp:n Gruzinon-Lempaalan alueel-la, toisen tiedon mukaan Borovitshissa. 50.AK:ssa 8.10.1939. Ryhmitetty uudelleen 24.-25.10. Hyökkäsi 30.11. Lipolaa koh-ti. Eteni Vaittila-Pamppala-Perkjärvi. 19.AK:ssa (jo 26.1., vielä 13.3.), hyökkäsi reittiä Merkki-Kämärän asema-Leino-la-Kämärä-Pilpula-Lyykylä. Merkin alueella 13.2., Muna-

suon pohjoispuolella (Läjäkynlampi) 15.2., Ylä-Sommeen itäpuolella 20.2., Pilppula-Lyykylä -alueella 1.3. Siirretty 19.AK:n mukana 13. Armeijaan 1.3., Näätälän niemessä 9.3. Vedetty rajalta 1.4. Kirvu-Maamäki-alueelle 7.4., Lempaalaan. Baltian-operaatioissa 19.AK:ssa, heinäkuussa 1940 Pärnuun, 17.5.1941 Valgaan.

91.MtD

- joukot: MtJR 503, 561, 613, TR 321.
- kom. ev N. F. Lebedenko.
- muodostettu Siperian sp:n Atshinskissa syyskuussa 1939. Sieltä 20.1. Ylijohdon reserviryhmään, Lugaan 20.2., yli Suomenlahden, Makslahteen 29.2. Siirretty rintamareserviin 1.3. 34.AK:aan 9.3. Tammissuon suuntaan. Käsketty Pesotshnojeen 22.3. mennessä. Kuormattu 1.-4.4. Leningradista Pohjois-Kaukasuksen sp:iin.

95.MtD (kpk 163)

- joukot: JR 90, 161, 241, KTR 57, HpR 134.
- kom. kombrig D. G. Jegorov, komiss. polkkom Kutsherenko, ep. maj Andrejev.
- muodostettu Kiovan sp:n Pervomajskin-Ananjevin-Baltan -alueella 35.AK:ssa, sitten Kotovskissa/Kotovkassa. Odessan sp:iin sitä perustettaessa 11.10.1939. Tuotu Kannakselle, rintamareservissä (jo 1.2.1940), 19.AK:aan 20.-21.2. 34.AK:ssa 1.3.-(13.3.) Karjalan esikaupungin suunnalla 7.-9.3. Kuormattu 4.-9.4. Odessan piiriin.

97.D (kpk 223)

- joukot: JR 69, 136, 233, TR 41, HpR 98, PsP 377.
- kom. ev G. I. Sherstjuk, komiss. polkkom Nikolajev, ep. ev P. V. Sokolov.
- muodostettu Kiovan sp:n Barin, Litenin ja Zhmerinkan alueella. Puolan-retkellä eteni Peremysliin. Käsketty 18.1. 13. Armeijaan. Lähti Puolasta 1.2., rintamareserviin 1.2. Suomen rajan yli 13.2. 23.AK:aan 20.2. Kuusassa 22.-26.2., Vuoksen Vitsaareissa 25.-28.2., Toposen-joella 25.-29.2., Apuliassa 2.3., Sarvilammella 5.3., Sintolassa 6.3. Vuoksella 6.-7.3., 15.AK:aan 7.3. Mustasaareissa 12.-13.3. Kuormattu 13.-20.4. Leningradista Kiovan sp:iin.

100.D (kpk 521 ja 553)

- joukot: JR 85, 331, 355, TR 34, HpR 46, PsP 317.
- kom. kombrig A. N. Jermakov, komiss. polkkom/brigkom

G. M. Akselrod, ep. maj P. I. Gruzdev.

– muodostettu Kiovan sp:n Berditshevin, Fastovin ja Shepetovkan alueella. Puolan retkellä Valko-Venäjän sp:n Minskistä 17.9.1939, Grodnoon 27.9. Lida-kaupunkiin 11.10. 7. Armeijassa marraskuusta 1939 lähtien. Käsky Leningradin sp:iin 4.12. Lidasta Leningradiin ja sieltä 28.12.–13.1. Kannakselle. Rintamaan jo 26.12.1939 Hotisen seudulle. 50.AK:ssa (jo 26.1.), hyökkäsi 11.2. kaistalla Summajoki-Summajärvi, Summajärven länsipuolella 15.2., Ukonmäki-Johannes alueella 25.2., taistelussa 28.–29.2. 34.AK:ssa 28.2.–(13.3.). Alueella Koivikkohovi, Tammisuo, Sementtivalimo, Häyryn kartano 7.–11.3. Mustalahden kautta Mäenpään suuntaan. Käsketty Boboshinon 19.3. mennessä. Kuormattu 21.–28.4. Pohjois-Kaukasuksen sp:iin Groznyjhin, siirretty 26.5.1940 Odessan sp:iin. Kuljetettu Groznyjsta ensin Pihkovaan ja sitten Frunzovkaan Bessarabian retkelle. Heinäkuussa Valko-Venäjälle Minskin seudulle.

104.VuorD (kpk 280)

– joukot: JR 95 (kuului 14.D:aan), VuorJR 217, 242, 273 (alistettu 122. ja 88.D:lle), TR 290, PsP 86 (alistettu).

– kom. kombrig V. I. Shtsherbakov, komiss. polkkom K. P. Isajev, ep. maj Vnukov.

– muodostettu Leningradin sp:n Murmanskissa ja Kirovskissa toukokuussa 1939. Murmanskin ryhmässä.

113.D (kpk 83)

– joukot: JR 513, 679, 725, TR 451, HpR 420.

– kom. ev A. N. Netshajev (todennäköisesti –13.2.), kombrig H. N. Alaverdov, ep. Tumashev.

– muodostettu Orelin sp:n Ryljskissä syys-lokakuussa 1939. Siirretty, Minskin oblastissa lokakuusta 1939 tammikuuhun 1940, Buhovitshissa 20.10.–(24.12. vielä) 1939. 7.Armeijassa tammikuusta 1940, reservissä (21.1.1940). 10.AK:ssa 31.1.–3.2. alkaen (vielä 13.3.). Taisteluissa 6.–11.2., Karhulassa 13.2., Sommeen aseman länsipuoli, Samola 23.2., Lasisaari 22.2., 25.2. Turkinsaarella 4.–8.3., Vahvaniemi-Kuurmanpohja alueella 10.3., Majapohjassa 12.3. Kuormattu Leningradista 27.3.–3.4. Valko-Venäjän Slutskiin.

119.MtD

– joukot: MtJR 365, 421, 634, TR 349, PsP.

– kom. kombrig A. D. Berezin, komiss. Shershin, ep. maj

- muodostettu Siperian sp:n Krasnojarskissa tammikuuhun 1940 mennessä, muutettu 23.1.1940 moottoroiduksi jv.divisioonaksi. Lähetetty Pihkovaan, käsketty 11.2. 15. Armeijaan, liitetty 10.3. 56.AK:aan. Lähti Kirkkojoki-Bräyssy-Terhala-alueelta 18.3., kuormattu Volhovstroista 24.3. lähtien. Oli 17.4.1940 lähtien taas Krasnojarskissa jalkaväkidivisioonana.

122.D (kpk 114)

- joukot: JR 420, 596, 715 ja (alistettuna marras-joulukuussa 1939) VuorJR 273, KvTR 285, (alistettuna) PsP 100.
- kom. ev P. S. Shevtshenko, komiss. polkkom Starostin, ep. maj/ev Dobrov.
- muodostettu Orelin sp:n Jeletskissä. Puolan retkellä, Brest-Litovskiin; lähti sieltä 1.11. mennessä Kantalahteen, jonne saapui 7.-18.11., rajalle. Käsketty lokakuussa Murmanskin ryhmään, oli siellä jo 11.11., siirretty 16.11. 9. Armeijan alaiseksi. Hyökkäsi kohti Joutsjärveä. Erityisarmeijakuntaan 27.12. Käsketty 20.3.1940 ryhmittymään Kuolajärven alueelle (47.AK:aan).

123.D (kpk 407)

- joukot: JR 245, 255, 272, TR 323.
- kom. ev F. F. Aljabushev, n. 25.2. lähtien ev S. J. Ogurtsov.
- muodostettu Kalininin sp:n Kalininin alueella syyskuussa 1939; Vyshnij-Volotshekista 25.-26.10. Levashovoon ja Pesotshnojeen Kannakselle. Hyökkäsi 19.AK:n toisesta portaasta 4.12. Kaukjärven tykistöleirillä n. 10.12., 50.AK:ssa (jo 26.1., vielä 13.3.), hyökkäsi 14.2. Hotinen-Summa -alueella, linjalle Kuusisto-Hantemäki-Huumola 17.2., Majakylässä 22.2., Näykkijärven koillispuolella 23.2., Pienpero/Selänmäki - Heponotko/Jukkola/Honkaniemi. 7. Armeijan reservissä. 50.AK:aan 1.3. Talin asemalla 6.3., Talissa 7.-11.3. Viipurissa, siirretty elokuussa 1940 Säkkijärven suunnalle.

128.MtD

- joukot: JR 374, 533, 741, TR 292, HpR 212, PsP 437.
- kom. kombrig A. S. Zotov, komiss. polkkom I. S. Beljajev, ep. maj Komarov.
- muodostettu Uralin sp:n Sverdlovskissa syys-joulukuussa 1939. Lähti sieltä 16.1.1940 Petroskoihin, liitetty 12.2. 8. Armeijan 14.AK:aan. Oli rintamassa jo 9.3. Kuljetettu Itä-Karjalasta 11.-12.4. Arkangelin sp:n Vologdaan. Sieltä 6.6. Pihko-

vaan ja eteni Sebezhistä 17.6. Baltiaan erillisenä divisioonana. Riiaassa 3. Armeijan 2.AK:ssa 18.6. lähtien, myöhemmin Liepajassa. Muutettu vuoden 1940 syksyllä jalkaväkidivisioonaksi.

131.D

- joukot: JR 593, 743, HpR 482, PsP. Huom. JR 695 ja TR 409 eivät osallistuneet Suomen sotaan.
- muodostettu marraskuussa 1939, paikka ei tiedossa. Siirretty Arkangeliin, siellä jo 13.1.1940. JR 593 ja PsP olivat (15.3.) 47.AK:ssa. Käsketty poissiirron alkavan 25.3. Kemistä. Siirretty (mahdollisesti takaisin) Kiovan sp:n Novograd-Volynskiin.

136.D (kpk 112)

- joukot: JR 387, 541, 733, KvTR 291.
- kom. kombrig S. I. Tshernjak.
- muodostettu Moskovan sp:n Gorkissa 7.9.1939. Siirretty lokakuussa Pihkovan ja Ostrovin alueelle Baltian rajalle. 8. Armeijassa (20.10., 13.11.). Sai Baltian rajalla 6.12. käskyn sotaan. Osa taistelussa Peltolan alueella 10.12. Liitetty 12.12. 7. Armeijaan ja asetui 18.-19.12. sen oikealle siivelle. Liitetty 25.12. 13. Armeijaan Oinalaan. Siirretty 15.AK:aan 24.1.1940. Erillisenä 26.-31.1. 23.AK:ssa 30.1.-(13.3.). Kyyrölässä 11.-14.2.1940, Oinalassa 13.2., Olkkolassa 15.2., Muolaassa 20.-22.2., Ilveksessä 21.-22.2., Muolaisten lahdessa 23.2., Irenahossa (?Yrjönaho) 25.-27.2., Repolan kylässä 8.-11.3. Kuormattu 18.-25.4. Kaukasuksen sp:iin.

138.D (kpk 464)

- joukot: JR 554, 650, 768, TR 295, PsP 436.
- kom. ev A. I. Pastrevitsh, 25.12.- ev/kombrig A. A. Hadeev, komiss. polkkom S. K. Vasev, ep. ev P. J. Plehov, 25.12.- ev P. N. Tupikov.
- muodostettu Kalininin sp:n Kalininin oblastissa 7.-15.9.1939 Rzhevin alueella (Zubzovossa). Oli 7. Armeijassa, lähti 24.10. ryhmittäytyä Idritsa-Sebezh-Zavarujka, siirretty Nevelistä marraskuun lopulla Kannakselle. Aleksandrovskan-Valkeasaaren kylän alueella n. 5.12. reservissä. Boboshinin-Summan tien varrella n. 10.12. 50.AK:aan 11.12., armeijareserviin 27.12. 10.AK:ssa 27.1.-(13.3.). Hotisen länsipuolella 11.2. Summan loholla 13.-14.2., Ylä-Sommeella 20.2., Pappilanniemessä 6.3., Keihäsniemessä ja Kuuppoisiin-saarella 9.3. Rintamareserviin 10.3. Kuormattu 11.-17.4. Le-

ningradista Kaukasuksen sp:iin, muutettu huhtikuussa 1941 vuoristodivisioonaksi.

139.D

- joukot: JR 364, 609, 718, TR 354.
- kom. kombrig N. I. Beljajev -17.12., kombrig P. G. Ponedelin 17.12.-, komiss. polkkom Sorokin -17.12., brigkom A. D. Okorokov 17.12.-, ep. maj Zaalishvili -17.12., ev V. I. Glushkov 17.12.-.
- muodostettu Valko-Venäjän sp:n Smolenskin oblastin Kozelskissa syyskuussa 1939. Puolan-retkellä 24.AK:ssa. Vitebskissä 22.10.-4.11.1939 (3.AK:ssa). Sai käskyn 6.11. siirtyä Itä-Karjalaan Volhovstroihin, purettu junasta 18.11. Liitetty 1.AK:aan. Siirretty 14.AK:aan (13.3.). Lähti Petroskoista 23.4.-3.5.1940 Odessan sp:n Ternopolin oblastiin.

142.D (kpk 470)

- joukot: JR 19 (kuului kai 90.D:aan), 461, 588 (liitetty 90.D:aan), 701, HpR 260 (joka oli mahdollisesti 11.D:n rykmentti), PsP 445.
- kom. kombrig P. S. Pshennikov, ep. Mikulskij.
- muodostettu syyskuussa 1939 Leningradin sp:n Selinets-henskissa, siirretty 14.9. alkaen Borovitshiin. Joglaan ja Lempaalaan, 9.11.1939 Korossaarelle. 50.AK:ssa (jo 8.10.), erillisenä (17.10.). 50.AK:lle 23.10. Eteni Taipaleenjoelle, Gröndahlin ryhmässä (5.12.). 13. Armeijaan 25.12. 15.AK:ssa 7.1.- (13.1., 26.1.), erillisenä divisioonana 30.1.- (13.3.). Siirtyi 7.4. Hiitola-Rantala-alueelle.

144.MtD

- joukot: MtJR 449, 612, 785, TR 308.
- kom. kombrig M. A. Pronin, komiss. batkom Mozzhetshkov, ep. maj F. D. Jablovkov.
- muodostettu Moskovan sp:n Ivanovin oblastissa syys-lokuussa 1939, Vladimirschissa 10.9.1939. Käsketty 11.2.1940 15. Armeijaan. 8.AK:aan 9.3. Alistettu 11.3. 56.AK:lle. Lähti Putkisaaren-Uuksun -alueelta 15.3. Kuormattu 19.-20.3. Volhovstroissa takaisin Moskovan sp:iin, ilmeisesti 1941 Läntiseen sp:iin.

150.D (kpk 73)

- joukot: JR 469, 674, 756, TR 328, HpR 418.
- kom. ev? S. A. Knjazkov, komiss. batkom Bult, ep. maj/ev M. A. Ljubivyj, ev Levin.

- muodostettu Valko-Venäjän sp:n Novozhyskovissa, Vjazman alueella syyskuussa 1939. Puolan-retkellä 3. Armeijassa. Käskeyty 5.11. Krasnoe Seloon 7. Armeijan reserviin. Gröndahlin ryhmässä (15.12.). 13. Armeijaan 25.12. Taistelussa jo 18.12., Koukkuniemessä 23.12. 3.AK:ssa (jo 13.1.1940, vielä 13.3.). Patoniemessä 14.2., Vuoksen eteläpuolella, Rinskissä 28.2. Lopetti 20.3. ryhmittymisen Toksovoon. Kuormattu 7.-14.4. Odessan piiriin. Heinäkuussa 1940 48.AK:ssa Kirovogradin seudulla.

155.D (kpk 104)

- joukot: JR 436, 659, 786, TR 306, PsP 421.
- kom. ev/kombrig P. A. Aleksandrov, komiss. polkkom I. G. Spektorenko, ep. maj Tuzov.
- muodostettu Kalininin sp:n Opotshkassa syyskuussa 1939. 7. Armeijasta 25.10. takaisin Opotshkaan. Lähti sieltä 30.10., junasta Karhumäen asemalla (saapumassa sinne 5.11.), Porajärvelle. 8. Armeijan 1.AK:aan. Myöhemmin 14.AK:ssa (13.3.1940). Kuormattiin Karhumäessä 18.4.-3.5., saapui Ostroviin 25.4.-3.5. Käskeyty 13.7.1940 siirtää Valko-Venäjälle, Baranovitshiin.

163.D (kpk 457)

- joukot: VuorJR 81 (kuului 54.D:aan), JR 529 (alistettu 54.D:lle), 662, 759, II-III/593 (kuului 131.D:aan), TR 365, PsP 365.
- kom. ev/kombrig A. I. Zelentsov, ep. ev V. F. Bogdanovitsh.
- muodostettu Moskovan sp:n Tulassa ja Belevissä 14.8.1939. Siirretty Latvian rajalle 24.9. 7. Armeijan 47.AK:ssa. Käskeyty siirtymään Erityisarmeijakuntaan. Lastattu Bigosovin ja Drissan asemilta 25.10. alkaen, Vuokkiniemeen 18.11., 9. Armeijaan, edelleen 47.AK:ssa. Liitetty 15.2.1940 Repolan operatioryhmään. Poissiirron oli määrä alkaa 1.4. Kotshkomasta. Saapui 5.-11.4. St. Russan, Novgorodin ja Shimskin asemille. Sijoitettu Leningradin oblastiin, muutettu 1.7.1940 moottoroiduksi divisioonaksi 1. Mekanisoituun armeijakuntaan.

164.D

- joukot: JR 358 (mahdollisesti 60.D:n rykmentti), 531, 620 (alistettuna 60.D:lle), HpR 473, PsP 135. Huom. JR 742 ei osallistunut Suomen sotaan.
- kom. kombrig S. I. Denisov (mahd. aluksi kombrig K. A. Korotejev), komiss. polkkom Sutshkov, ep. maj Romashev

-18.2., ev N. P. Rajeuskij 18.2.-.

- muodostettu Valko-Venäjän sp:n Orshassa, siirtyi noin 11.9.1939 Grodnoon, n. 20.9. Lepiniin (Vitebskin alue), Posloviin; Smolenskissa, Lebedevissä 5.11.1939, lähti Petroskoihin 27.11.1939, saapui 22.-27.12. Petroskoista noin 28.12. Kollaalle. Liitetty 8. Armeijan 1.AK:aan 12.1. Kuormattu 22.4.-3.5. Volhovstroissa, ilmeisesti välivaiheen jälkeen Odessan sotilaspiiriin kesäkuussa 1940, myöhemmin Kiovan sotilaspiiriin.

168.D (kpk 187)

- joukot: JR 367, 402, 462, TR 453, HpR 392, PsP 378(?), 456.

- kom. ev A. L. Bondarev, komiss. polkkom F. J. Gvozdev, ep. maj Korolev (mahd. ev A. I. Korolev).

- muodostettu Leningradin sp:n Tsherepovetsissa syyskuussa 1939. Saapui 24.-30.9. Lotinapeltoon ja siirtyi 3.10. Alangaan. 56.AK:aan 24.9. (2.3., 9.3.), 15. Armeijaan 11.2. Vahvistettu 56.AK:lle 10.3. Alistettu 8.AK:lle 15.3. Käskeyty 20.3. Sortavala-Lahdenpohja -alueelle (56.AK:ssa).

172.D

- joukot: JR 388, 514, 747, 224 (kuului ilmeisesti johonkin toiseen divisioonaan), KvTR 340.

- kom. ev J. G. Krejzer.

- muodostettu Moskovan sp:n Novomoskovskissa elokuussa 1939. 9. Armeijassa sodan lopulla. Liitetty Erityisarnejakuntaan ja käskeyty 6.3.1940 Kantalahden asemalle saapuvat osat ryhmittymään Aholan-Heikolan-Mikkolan -alueelle. Kuormattu takaisin Moskovan oblastiin Tulan seudulle.

173.MtD

- joukot: JR 378, 490, 567, TR 352.

- muodostettu Volgan sp:n Saratovissa tai Engelsissä. Siirretty Ylijohdon reserviryhmään. Oli 28.2. Revonsaari-Makslahdi-Kolkkala -alueella. Rintamareserviin 1.3. 28.AK:aan 5.3. Vilaniemessä 10.-11.3. Vedetty rajalta 1.4. Kuormattu 23.-30.4. Leningradista Odessan piiriin. Miehistö käytetty mekanisoidun arnejakunnan perustamiseen. Uusi divisioona perustettu Kiovan sp:n Gaissinissa elokuussa 1940.

Rajavartiodivisioona Suomen kansanarmeijaa

- joukot: Rajavartiorykmentti 1, 2.

- kom. ev V. M. Alanne, komiss. batkom N. N. Sorokin, ep.

kapt N. A. Ignatiev.

- muodostettu 12.1. kansanarmeijan JR 1:stä, esikunta Murmanskissa. Muutettu 13.3. kansanarmeijan 4. Divisioonaksi (vrt.).

Karjalan linnoitusalue (KAUR)

- joukot: ainakin KkP 1, 2, 4, 7, 15, 16, 17, 28, 39, 49, 62.
- kom. ev I. S. Lazarenko, komiss. batkom Shojhet.
- Kannaksella. Osa lienee käytetty 42.D:n muodostamiseen.

Hiihtoprikaati. kom. ev V. D. Dolin. Muodostettu 9. Armeijassa kolmesta hiihtopataljoonasta 3.2.1940.

Itämeren laivaston tarkkampusprikaati

- joukot: ainakin viisi pataljoonaa.
- Sen sotaretkiosasto oli 25.2. Piisaari-Koivisto-Muurila-alueella. Neljä pataljoonaa osallistui Talvipuolustuksen sota-toimiin 3.-13.3.

Koottu osasto

- kom. kombrig K. A. Korotejev.
- muodostettu tammikuussa 8. Armeijassa kolmesta jalkaväkirykmentistä ja yhdestä pataljoonasta. 15. Armeijaan. Toimi maaliskuussa 11.D:n yhteydessä. Hajotettu 14.3.

Koottu osasto

- kom. kombrig M. I. Kozlov.
- joukot: JR 20 ja kuusi hiihtoeskadroonaa.
- Toimi 4.-14.3. Lavajärven alueella, 8.AK:ssa.

Koottu osasto

- kom. Artemjev.
- muodostettu kahdeksasta hiihtopataljoonasta 9. Armeijassa 6.3. alueelle Vortalambina-Olanga-Jelka-Kirozero.

Ratsuväki

7.RvD

- joukot: RvR 123, ...
- Ollut Valko-Venäjäällä. 3.RvAK:ssa Puolan retkellä Grodnon suuntaan, sitten ilmeisesti Suvalkissa. Saapui 2.3. mennessä

Suomen suunnalle. Jään yli Kannakselle. 3.RvAK:ssa. Kuormattu pois noin 19.3. Leningradin seudulta. Hajotettu 1940.

36.RvD (kpk 258)

– joukot: RvR 24, 42, 102, 144.

– Ilmeisesti 1939 Puolan retkellä 3.RvAK:ssa. Saapui 11.3.1940 mennessä jään yli Kannakselle. 3.RvAK:ssa. Kuormattu pois noin 19.3. Leningradin seudulta.

25.MtRvD (kpk 247)

– joukot: MtRvR 14, 63, 111, 138, PsR 23 (Valko-Venäjältä, tuotu Suomeen 17.PsR:n tilalla), TR 13.

– kom. kombrig N. A. Dedajev, komiss. brigkom P. M. Lahtarin, ep. ev V. V. Indyk, 18.2.- maj Dolinin.

– muodostettu Leningradin sp:n Pihkovassa. 8. Armeijassa Pihkovan seudulla (20.10., 13.11.1939). Muutettu 8.1.1940 kevyeksi moottoroiduksi divisioonaksi. 8.AK:aan 2.2., Pitkärantaan, taisteluun 4.2. Lähti Kuikka-Niemelä -alueelta 22.3. Kuormattu Volhovstroissa 30.3. Palasi Pihkovaan 1.4. mennessä.

24.MtRvD

– joukot: MtRvR 18, 56, 70, 157, PsR 25, TR 31.

– kom. kombrig P. N. Ahnljustin, komiss. polkkom P. N. Mihajlov, ep. ev Selivanov.

– oli syyskuussa 1939 tavallisena ratsuväkidivisioonana Valko-Venäjän Lepelissä 3.RvAK:ssa. Eteni Puolan retkellä (7.9.–13.11.) Vilnaan. Muutettu 31.1.1940 moottoroiduksi hiihtoratsuväkidivisioonaksi. 1.AK:aan (oli 13.3.). Ryhmittyi 9.3. Kuormattu 3.–7.5. Kaukasuksen sp:iin Kirovobadiin.

28. Ratsuväkirykmentti. Kom. ev Tihonov. Käskeyty 18.1.1940 Purettu 12.1. Perissä Oselkiin ja Garbolovoon, 13. Armeijaan. Tuotu Osedkista Raasuliin. 15.AK:ssa (9.3.).

9. Ratsuväkidivisioona lähetettiin Odessan piiristä toimivaan armeijaan. Taisteli hajotettuna hiihtoeskadrooniksi. Palasi Odessan piiriin toukokuussa 1940.

Tykistö: erilliset rykmentit ja patteristot

1. Erillinen panssarijunapatteristo. Kuormattu 3.5. Hatshinassa Suomen suunnalta.

8. Erillinen panssarijunapatteristo. Kannaksella, 19.AK:ssa (11.2.).

16. Armeijakunnantykistörykmentti. Kuormattu pois 18.5.

21. Raskas armeijakunnantykistörykmentti. 50.AK:ssa 21.9.1939 alkaen (8.10., 12.12., 31.1.).

24. Armeijakunnantykistörykmentti. Kom. maj Tolstopjatorov. Siirretty 14.9.1939 Levashovosta. 50.AK:ssa 21.9.1939 alkaen (8.10., 12.12., 31.1.).

28. Armeijakunnantykistörykmentti. 19.AK:ssa (30.11., 12.12., 19.9.). Siirretty todennäköisesti kesäkuussa 1940 Viron retkelle.

31. Tykistörykmentti. 8. Armeijassa.

34. Järeä tykistöpatteristo. 7. Armeijassa 50.AK:ssa (31.1.). Kuormattu 2.-3.5. Perkjärvellä Suomen rintamalta.

40. Järeä tykistöpatteristo. Käsketty 13. Armeijaan 18.1. Kuormattu 5.4. 1940 Gruzinossa Suomen rintamalta.

43. Raskas armeijakunnantykistörykmentti. 19.AK:ssa (30.11., 12.12., 31.1.). Siirretty todennäköisesti kesäkuussa 1940 Viron retkelle.

47. Armeijakunnantykistörykmentti, haupitsirykmentti. Suunniteltu (20.10.-14.11.1939) siirrettäväksi 1.AK:aan Aunukseen, oli 24.10. marssilla Pihkovaan siirtoa varten. Yksi patteristo 8. Armeijan 56.AK:ssa (29.11.), 1.AK:ssa (13.3.). Rykmentti ilmeisesti sodan alkuvaiheessa pääosin Kannakselle. 50.AK:ssa (12.12.), 13. Armeijaan 18.1., 15.AK:ssa (3.2., 11.2.). Kuormattu Kaulilassa ja Porhovissa 21.-28.4. Suomen rintamalta.

49. Raskas armeijakunnantykistörykmentti. Suunniteltu (20.10.-14.11.1939) siirrettäväksi 1.AK:aan Aunukseen, oli 24.10. marssilla Pihkovaan siirtoa varten. Mainitaan 56.AK:ssa. Sodan alkuvaiheessa pääosa ilmeisesti Kannaksella 50.AK:ssa (12.12.), 13. Armeijaan 18.1., 15.AK:ssa 3.2. Kuormattu 16.-18.4. Kaukilassa Suomen rintamalta.

51. Armeijakunnantykistörykmentti. 47.AK:ssa. Käsketty 20.3.1940 jäämään Kantalahteen.

73. Kanuunarykmentti. 8. Armeijassa (30.11.).

101. Ylijohdon haupitsirykmentti. 19.AK:ssa (8.10., 12.12.), 13. Armeijaan, mm. 23.AK:ssa (11.2., 9.3.). Kuormattu 14.4.1940 Soitolasta Pietarhoviin. Mukana Viron-retkellä kesäkuussa 1940.

- 104. Kanuunatykistörykmentti.** Käsketty 11.9.1939 Pushkinista Murmanskiin. 14. Armeijassa.
- 108. Järeä haupitsirykmentti.** Kom. maj Jarovoj. 56.AK:ssa. Loimolassa (1.-12.3.). Kuormattu 7.-21.4. Suomen rintamalta Toksovoon.
- 116. Ylijohdon haupitsirykmentti.** Kom. maj Turbin. Gröndahlin ryhmässä (12.12.), 13. Armeijan 15.AK:ssa (3.2., 11.2., 9.3.). Kuormattu 13.-19.5. Suomen rintamalta.
- 124. Haupitsirykmentti.** Kannaksella, Tyrisevään noin 19.-26.1.1940 Kuormattu 7.-11.5.1940 Kaislahden asemalta Suomesta pois Odessan piiriin.
- 136. Ylijohdon järeä tykistörykmentti.** Saapumassa 28.10.1939 Toksovaan sijoitettavaksi Kokkosenkolkan-Martinmäen -alueelle. 50.AK:ssa (12.12., 31.1.). Kuormattu 23.-26.3. Suomesta pois.
- 137. Järeä haupitsirykmentti.** Kannaksella jo noin 19.1. 15.AK:ssa (3.2.), 23.AK:ssa (11.2.) ja sekä 23. että 15.AK:ssa (9.3.). Kuormattu 18.-25.4. Suomen rintamalta.
- 165. Tykistörykmentti.** Käsketty Siperian piiristä talvisotaan.
- 168. Järeä haupitsirykmentti.** Perkjärvelle noin 19.-26.1. 19.AK:ssa (11.2.). Kuormattu 2.-7.5. Suomen rintamalta.
- 207. Raskas armeijakunnantykistörykmentti.** Kuormattu 21.-24.5.1940 pois Suomen rintamalta.
- 267. Raskas armeijakunnantykistörykmentti.** (onko 467.) Siirretty 28.3. Hotakkaan Kannaksella. Lähdössä 29.3.1940 13. Armeijasta.
- 301. Ylijohdon haupitsirykmentti.** Siirretty 25.9.1939 Pihkovaan Novgorodin ryhmään. 19.AK:aan 24.10. Tshernaja retshkaan. 19.AK:ssa (30.11.). 50.AK:ssa (12.12.), 19.AK:ssa (31.1., 11.2.). Kuului Viron-keskitykseen kesäkuussa 1940.
- 302. Ylijohdon haupitsirykmentti.** Tuotu Pietarhovista 19.AK:aan 8.10. Tshernaja retshkan seudulle. 50.AK:ssa (30.11., 12.12., 31.1.). Kuormattu 1.-20.5. Gruzinossa Suomen rintamalta.
- 311. Ylijohdon kanuunatykistörykmentti.** Siirretty 25.9.1939 Pihkovaan Novgorodin ryhmään. Siirretty 24.10. Bolsh. Kandoloovon. Gröndahlin ryhmässä (12.12.), 13. Armeijaan 25.12. (31.1.), 3.AK:ssa (9.3.).
- 315. Ylijohdon järeä patteristo.** Siirretty 25.9.1939 Erityisarmeijakuntaan Kingiseppiin. 56.AK:ssa (20.10.). 8.A:ssa 30.11. Kuormattu 12.-17.5. Suomen rintamalta.
- 316. Ylijohdon järeä patteristo.** Tuotu Kannakselle 9.10.1939 Vortemäkeen. 50.AK:ssa (30.11., 12.12.). Kuormattu 14.5. Suomen rintamalta.

- 317. Ylijohdon järeä patteristo.** Siirretty Pihkovaan, Novgorodin ryhmään 25.9.1939, sotilaspiiriin reserviin Sertolovoon 16.10. 50.AK:ssa (30.11., 12.12.). Käsketty 13. Armeijaan 18.1.1940. 15.AK:ssa (3.2., 9.3.). Kuormattu 10.-11.5. Suomen rintamalta.
- 320. Ylijohdon haupitsirykmentti (kanuunarykmentti?).** Kom. kapt. Sidler. Agalatovoon Kannakselle 21.11.1939. 19.AK:ssa (30.11., 12.12.), 10.AK:ssa (31.1.). Kuormattu 1.-4.5. Suomen rintamalta Odessan piiriin.
- 322. Haupitsirykmentti.** Toimi 113.D:n yhteydessä.
- 375. Ylijohdon haupitsirykmentti.** Liitetty 13. Armeijaan 18.1.1940. Määrätty noin 2.2. 15.AK:aan. Siirretty 20.2. 15.AK:sta 23.AK:aan (9.3.). 62.D:ssa 20.2. Kuormattu 26.-28.3. Leipäsuolla Suomesta pois.
- 376. Ylijohdon haupitsirykmentti.** Siirtyi 4.3. rintamaan 23.AK:lle. 19.AK:ssa (9.3.). Kuormattu 28.-31.3. Perkjärvellä Suomesta pois.
- 378. Ylijohdon haupitsirykmentti.** Kuormattu 16.-18.4. Kaislahdessa Suomen rintamalta.
- 402. Ylijohdon järeä haupitsirykmentti.** Kom. A. Muraviev, maj S. F. Nilovskij. 7. Armeijan alaisuuteen Toksovoon 21.11.1939. 50.AK:ssa (8.10.-12.12., 31.1.), osa Gröndahlin ryhmässä (12.12.). Siirretty 8.4.1940 Mainilaan.
- 447. Armeijakunnantykistörykmentti, haupitsirykmentti.** Siirretty 28.9.1939 Lugasta Pihkovaan. 8.A:ssa (20.10.), osia Lugaan 22.10. Sodassa 43.D:n yhteydessä. 34.AK:ssa. Kuormattu 4.-9.5. Viipurissa Suomen rintamalta.
- 455. Armeijakunnantykistörykmentti.** 19.AK:ssa 8.10.- (30.11.), tuki 43. Divisioonaa (12.12.), 10.AK:ssa, 13. Armeijaan 18.1. 23.AK:ssa (11.2.). Siirretty 28.3.1940 Sormulaan.
- 467. Armeijakunnantykistörykmentti.** Kom. maj Mishin. Alistettu 21.9.1939 50.AK:lle, mutta siirretty 24.9.1939 Kingiseppiin. 56.AK:ssa (20.10.).
- 468. Armeijakunnantykistörykmentti.** Lähetetty Odessan piiristä toimivaan armeijaan. Ei ole tietoa, osallistuiko se sotaan.
- 471. Armeijakunnantykistörykmentti.** Kannaksella, 50.AK:ssa (11.2.). Kuormattu 2.-5.5. Suomen rintamalta.
- 495. Haupitsirykmentti.** 13. Armeijaan 18.1. (jo ryhmittyy 21.1. alueelle Hampaala-Valkjärvi), 23.AK:ssa (11.2.).
- 530. Haupitsirykmentti.** Kuormattu pois 12.-15.5.

Erillisiä rykmenttejä

1. **Rajavartiorykmentti NKVD.** Siirretty tammikuussa 1940 Petroskoihin. 8.A:ssa (24.1.).
2. **Rajavartiorykmentti NKVD.** 9.A:ssa ErityisAK:ssa (24.1.).
3. **Rajavartiorykmentti NKVD.** Kom. maj Lvov (+7.1.1940). 9. Armeijassa 47.AK:ssa.
4. **Rajavartiorykmentti NKVD.** kom. maj Donskov. 8. Armeijan 56.AK:ssa (24.1.).
5. **Rajavartiorykmentti NKVD.** kom. ev Novikov. 9. Armeijassa Repolan suunnalla (24.1.).
6. **Rajavartiorykmentti NKVD.** komiss. polkkom Zjablikov. Kannaksella, käsketty 24.1.1940 jälkeen hajottaa sulkuosastoiksi. Saattoi olla Repolan ryhmässä (15.3.).
7. **Rajavartiorykmentti NKVD.** 8. Armeijan 1.AK:ssa Kylävaaran suunnalla (24.1.).
8. **Rajavartiorykmentti NKVD.** Täydennysrykmentti. Muodostettu Petroskoissa tammikuussa 1940. 8. Armeijassa.
Rajahihtorykmentti. kom. A. M. Andrejev. Todennäköisesti sama kuin 6. Rajavartiorykmentti.
38. **Tarkkampujurykmentti.** 15. Armeijassa. Täydennysosasto.
173. **Erillinen rykmentti.** Kom. Tsherehov. 9. Armeijassa.
653. **Täydennysrykmentti.** 15. Armeijassa.
657. **Täydennysrykmentti.** 15. Armeijassa.
7. **Erillinen rykmentti Suomen kansanarmeijaa.** 9. Armeijassa.
7. **Tienrakennusrykmentti.** Määrätty 24.10.1939. Karhumäen kautta Porajärvelle. Kuormattu 5.-6.5.1940 Karhumäestä muualle.
8. **Tienrakennusrykmentti.** Määrätty 24.10.1939 Kemin kautta Uhtualle. Kuormattu 7.-8.5.1940 pois.
9. **Tienrakennusrykmentti.** 9. Armeijassa sodan alkaessa, Repolan ryhmässä (15.2., 16.3.).
10. **Tienrakennusrykmentti.** Ilmeisesti Kannaksella. 19.AK:n yhteydessä maaliskuussa 1940.
11. **Tienrakennusrykmentti.** Kom. ev V. S. Miridonov. Kannaksella.
13. **Tienrakennusrykmentti.** Kom. Tshugunov. Määrätty 25.10.1939 Petroskoin kautta Kangozeroon. 9. Armeijassa, sodan alkaessa. Erityisarmeijakunnassa. Käsketty 20.3.1940 jäämään seudulle.
14. **Tienrakennusrykmentti.** Kuormattu 19.-20.5. pois.
15. **Tienrakennusrykmentti.** Kuormattu 17.5. pois.

16. **Tienrakennusrykmentti.** Kuormattu 15.-18.5. pois.
 18. **Tienrakennusrykmentti.** Kuormattu 17.5. pois.
 19. **Tienrakennusrykmentti.** Repolan ryhmässä (15.2.1940).
 Kuormattu 2.-5.5. Kotshkomasta pois.
 21. **Tienrakennusrykmentti.** Kuormattu 8.-9.5. Petroskoista
 pois.
 23. **Tienrakennusrykmentti.** Kuormattu 27.-29.5. pois.
 28. **Tienrakennusrykmentti.** Kuormattu 2.-3.5. Petroskoista
 pois.
 29. **Tienrakennusrykmentti.** Kuormattu 4.-5.5. Terijoelta
 pois.

Ilmavoimat

201. Maahanlaskuprikaati

- kom. kombrig I. S. Bezuglyj, komiss. batkom Kirejev, ep. maj Borisov.
- Leningardin sotilaspiirissä 1939. 8.AK:aan 13.2.1940. Erillisenä. Mantsinsaaresta ja Valamosta 23.3. ja siirretty 24.3. Leningradiin.

204. Maahanlaskuprikaati

- kom. ev I. I. Gubarevitsh, komiss. polkkom Barilko, ep. ev Dosik.
- Kiovan sotilaspiiristä Leningradin seudulle. 8.AK:aan 13.2., erillisenä, 56.AK:ssa (9.3.) ja uudelleen 8.AK:aan 15.3. Pitkäranta-Ylä-Ristiojan -alueelta 23.-25.3. Volhovstroiin.

214. Maahanlaskuprikaati

- kom. ev A. F. Levashov, komiss. vanh. politrukki I. V. Kudrjavitsev, ep. maj A. Kazankin.
- Valko-Venäjän sotilaspiiristä Leningradin seudulle. 8.AK:aan 13.2., erillisenä ja uudelleen 8.AK:aan 15.3. Pitkäranta-Ylä-Ristiojan -alueelta 23.-25.3. Volhovstroiin.

Murmanskin lentoprikaati. (15.10.1939-9.1.1940).

- komiss. batkom Berkutov.

1. Kevyt pommittajaprikaati. 7. Armeijassa.

- joukot: 5. Pikapommittajarykmentti, 7. Syöksypommittajarykmentti (tullut Kiovasta, jo lokakuussa Leningradin sp:ssä;

ilmeisesti aiemmin tai aluksi 51. Lentoprikaatissa), 43. Kevyt pommittajarykmentti (tullut Vitebskistä, jo 28.2.1940).

8. Pommittajaprikaati. Itämeren laivastossa.

– kom. ev A. N. Suhanov.

– joukot: 1. Miina-torpedolentorykmentti, 57. Pikapommittajarykmentti.

10. Sekalentoprikaati. Itämeren laivastossa. Muodostettu 16.–19.10.1939, sijoitettu 26.–30.10.1939 Viroon ja Latviaan.

– kom. ev/kombrig N. T. Petruhin, komiss. polkkom R. I. Ehrenpreis.

– joukot: 12., 43. ja 44. Meritiedustelulaivueet sekä lopuksi myös (jo 17.2.1940) yksi SB-laivue ja yksi DB-laivue.

10. Pikapommittajaprikaati. Tammikuussa 1940 Kiovan sp:n Belaja Tserkovista 9. Armeijaan. Takaisin 26.3.1940 Belaja Tserkoviin.

– joukot: 16., 41. ja 80. Pikapomm.rykm.

13. Pikapommittajaprikaati. 8. Armeijassa.

– joukot: 18. Pikapomm.rykm., 39. Kevyt pommittajarykmentti, 48. Pikapomm.rykm., mahdollisesti ajoittain myös 50. Pikapomm.rykm.

14. Sekalentoprikaati. Siirretty Krestyn kentältä Pushkinon ja Lotinapellon kautta Karkilampeen 8. Armeijan alueelle.

– kom. ev. J. J. Holzakov, komiss. F. F. Morozov.

– joukot: mm. 49. Hävittäjärykmentti.

15. Pikapommittajaprikaati. Joulukuusta maaliskuuhun Suomen rintamalla: 7. ja 13. Armeijassa.

– kom. evl I. G. Pjatyhin, komiss. F. F. Verov.

– joukot: 2. Pikapomm.rykm. (oli välillä, mm. 10.1., 18. Pikapommittajaprikaatissa) ja 24. Pikapomm.rykm., jotka olivat jo syksyllä 1939 Leningradin sotilaspiirissä.

16. Pikapommittajaprikaati. Joulukuusta maaliskuuhun Suomen rintamalla. Tammikuussa Luoteisrintaman alaisuuteen. Huhtikuussa siirretty Orelin sotilaspiiriin.

– joukot: 31. ja 54. Pikapomm.rykm.

18. Pikapommittajaprikaati (aiemmin 71. Kevyt pommittajaprikaati), 7. Armeijassa.

– kom. ev V. V. Nanejshvili.

– joukot: 2. Pikapomm.rykm. (10.1., varsinaisesti 15. Prikaatissa), 48. Pikapomm.rykm. (esim. 18.2., myös 13. Prikaatissa) ja 50. Pikapomm.rykm.

27. Kaukopommittajaprikaati. Siirretty Moskovan sp:stä marraskuussa 1939 Leningradin oblastiin AON 1:een ja AON 1:stä tammikuun lopussa Luoteisrintaman ilmavoimiin. (2.–21.2.1940).

– joukot: 6. Kaukopomm.rykm. (ainakin 19.12.1939–3.2.1940), 21. Kaukopomm.rykm (ainakin 29.12.–19.2.1940) ja 42. Kaukopomm.rykm. (ainakin 3.2.–14.2.1940).

29. Lentoprikaati. Siirretty AON 1:stä tammikuun lopussa Luoteisrintaman ilmavoimiin. Rykmentit jo lokakuussa 1939 Leningradin sp:ssä.

– kom. ev Abanin 24.1.1940-.

– joukot: 7. Raskas pommittajarykmentti (oli 7. Armeijassa 30.11.1939) ja 9. Pikapomm.rykm.

54. Kevyt lentoprikaati/hävittäjäprikaati. Leningradin sp:ssä (jo 28.10.1939). 7. Armeijassa, sitten ilmapuolustuksen alaisuudessa.

– joukot: 19. Hävittäjärykmentti (Gorelovossa), 26. Häv.rykm. (Uglovossa) ja 44. Häv.rykm. (Ropshassa).

55. Pikapommittajaprikaati. 7. Armeijassa.

– kom. Novikov, sitten ev N. F. Naumenko, ep. ev S. J. Tishtshenko

– joukot: 44. ja 58. Pikapomm.rykm.

59. Hävittäjäprikaati/59. Kevyt lentoprikaati. 7. Armeijassa.

– kom. ev J. J. Jerlykin, ep. A. S. Pronin.

– joukot: 7. Häv.rykm. (Pushkinosta marraskuussa Kannakselle), 23. Häv.rykm. (Lvovista marraskuussa Leningradiin), 25. Häv.rykm. ja (ainakin 1.12.1939) 38. Häv.rykm.

61. Hävittäjäprikaati. Itämeren laivastossa.

– joukot: 5. ja 13. Häv.rykm.

68. Kevyt lentoprikaati/kevyt pommittajaprikaati/Pikapommittajaprikaati. 7. Armeijassa.

– kom. ev. Novikov, ep. ev. Shumilov.

– joukot: 3. Kevyt pommittajarykmentti (Leningradin piirissä Lisinossa jo syksyllä 1939, myös erillisenä Luoteisrintaman alaisuudessa), 4. Kevyt pommittajarykmentti/Kevyt lentorykm. (Harkovista, jo 14.2.1940), 10. Pikapomm.rykm./Kevyt pommittajarykmentti (syksyllä 1939 Krasnogvardejsk) ja 60. Pikapomm.rykm. (tullut Lebetinistä).

71. Kevyt pommittajaprikaati (12.12.1939), myöh. 18. Pikapommittajaprikaati (vrt.).

– kom. ev. V. V. Nanejshvilij, komiss. polkkom F. I. Bogatyrev, ep. maj A. J. Rasskazov.

Erityistehtävällmavoimat 1. Ollut 1936–1939 Moskovassa. Hajotettu Yleisesikunnan käskyllä 12.1.1940 ja siirretty Luoteisrintamaan.

– ep. kombrig P. P. Belitshenko.

– joukot: 1., 5. ja 6. Kaukopommittajarykmentti.

Erityistoimintailmavoimat 2. Ollut 1936–1939 Voronezhissa. Hajotettu Yleisesikunnan käskyllä 12.1.1940.

– joukot: 5. Pikapomm.rykm. (30.11.1939).

Erityislentoryhmä/ Erityislentoprikaati. Haapasalussa. Alistettu (ei operatiivisesti) 17.12.1939 10. Lentoprikaatille.

– kom. ev. G. P. Kravtshenko.

– joukot: 35. Kevyt pommittajarykmentti (Viron Sinalepan kentällä), 53. Kaukopommittajarykmentti (30.11.1939–7.1.1940).

Erityislentoryhmä. 9. Armeijassa 1.–13.3.

– kom. kombrig I. T. Spirin, komiss. polkkom Suharev, ep. kapt Podkorytov.

– joukot: mm. hävittäjärykmentti.

Lentoryhmä Tkatshenko. 8. Armeijassa (12.3.1940).

Lentorykmentit: erilliset ja prikaateille alistetut

4. Hävittäjärykmentti. 8. Armeijassa.
5. Hävittäjärykmentti. 61. Hävittäjäprikaatissa Itämeren laivastossa.
7. Hävittäjärykmentti. 59. Hävittäjäprikaatissa.
13. Hävittäjärykmentti. 61. Hävittäjäprikaatissa Itämeren laivastossa.
15. Hävittäjärykmentti. Leningradin kentällä talvisodan ajan. 7. Armeijassa.
19. Hävittäjärykmentti. 54. Kevyessä lentoprikaatissa. Gorelovossa.
20. Hävittäjärykmentti. 14. Armeijassa.
23. Hävittäjärykmentti. 59. Hävittäjäprikaatissa, tullut Lvovista.
25. Hävittäjärykmentti. 59. Hävittäjäprikaatissa.
26. Hävittäjärykmentti. 54. Kevyessä lentoprikaatissa. Uglovossa.
38. Hävittäjärykmentti. 59. Kevyessä lentoprikaatissa (jo 1.12.1939).
44. Hävittäjärykmentti. 54. Kevyessä lentoprikaatissa (Ropshassa). Mainitaan 44. Kevyt lentorykmentti (3.2.1940).
49. Hävittäjärykmentti. 8. Armeijassa, 14. Sekalento-prikaatissa.
68. Hävittäjärykmentti. Syksyllä 1939 Leningradin sp:n Pushkinissa. 7. Armeijassa, sitten 13. Armeijassa. 15. Pikapommittajaprikaatissa (10.1.1940).
71. Hävittäjärykmentti. 10. Sekalento-prikaatissa Itämeren laivastossa.
145. Hävittäjärykmentti. Muodostettu eri sp:ien osastoista marraskuussa Leningradin seudulla ja siirretty Murmanskin alueelle. 9. Armeijassa.
146. Hävittäjärykmentti. Kerrotaan kootun Kannakselle Moskovan sp:n 57. Hävittäjäprikaatista. Lienee sama kuin 149. Rykmentti.
147. Hävittäjärykmentti. 14. Armeijassa. Muurmannin lentoprikaatissa (9.1.1940).
148. Hävittäjärykmentti. Aiemmin Ljubertshissa. Luoteisrintamassa.
149. Hävittäjärykmentti. Vastamuodostettu. Luoteisrintamassa (1.2.-10.4.1940).
152. Hävittäjärykmentti. 9. Armeijassa.
153. Hävittäjärykmentti. 15. Armeijassa.

- 1. Lentorykmentti.** Mahdollisesti 1. Kevyessä pommittajaprikaatissa.
- 1. Miina-torpedolentorykmentti.** 8. Pommittajaprikaatissa Itämeren laivastossa.
- 1. Kaukopommittajarykmentti.** Erityistehtävällävavoimat 1:ssä.
- 2. Pikapommittajarykmentti.** 15. Pikapommittajaprikaatissa ja (10.1.) 18. Pikapommittajaprikaatissa. 2. Kevyt pommittajarykm. mainitaan 15. Armeijassa.
- 3. Kevyt pommittajarykmentti.** 68. Kevyessä lentoprikaatissa/ pikapommittajaprikaatissa (23.1.,15.2.1940).
- 3. Raskas pommittajarykmentti.** 9. Armeijassa.
- 4. Kevyt pommittajarykmentti.** 68. Pikapommittajaprikaatissa, Harkovista. **5. Pikapommittajarykmentti.** 1. Kevyessä pommittajaprikaatissa.
- 5. Pikapommittajarykmentti.** 14. Armeijassa. Murmannin lentoprikaatissa tammikuussa 1940. Erityistoimintallävavoimat 2:ssa (30.11.1939), mahd. sama kuin seuraava.
- 5. Sekalentorykmentti.** Vaengassa Murmannin alueella (jo 28.10.1939), 14. Armeijassa.
- 5. Kaukopommittajarykmentti.** Erityistehtävällävavoimat 1:ssä.
- 6. Kaukopommittajarykmentti.** Erityistehtävällävavoimat 1:ssä. 27. Kaukopommittajaprikaatissa (2.-21.2.1940).
- 7. Syöksypommittajarykmentti.** 1. Kevyessä pommittajaprikaatissa. Tullut Kiovasta. (8.-28.2.1940) (ilm. tuotu 51. Lentoprikaatista).
- 7. Raskas pommittajarykmentti.** 29. Lentoprikaatissa. 7. Kaukopommittajarykm. siirretty Baltiaan syksyllä 1939.
- 9. Pikapommittajarykmentti.** 29. Lentoprikaatissa.
- 9. Rynnäkölentorykmentti.** Leningradin sp:n Grivotshkysa syksyllä 1939. Luoteisrintamassa (jo 10.1.1940).
- 10. Kevyt pommittajarykmentti/ Pikapommittajarykmentti.** 68. Kevyessä lentoprikaatissa (jo 23.1.1940).
- 11. Kevyt pommittajarykmentti.** 8. Armeijassa.
- 13. Pikapommittajarykmentti.** Siirtyi 21.12.1939 Besovetisiin. 8. Armeijassa (19.12.1939), 13. Armeijassa.
- 14. Tiedustelulentorykmentti.** Syksyllä 1939 Krasnogvardejsk. Laivueet 10, 30, 31, 32, 33.
- 15. Lentorykmentti.** Itämeren laivastossa.
- 16. Pikapommittajarykmentti** (joulukuussa 1939), 10. Pikapommittajaprikaatissa 9.A:ssa (20.1.1940).
- 18. Pikapommittajarykmentti.** 13. Pikapommittajaprikaati. 8. Armeijassa, sitten 15. Armeijassa.
- 21. Sekalentorykmentti.** Mainitaan 29.12.

21. **Kaukopommittajarykmentti.** 27. Kaukopommittajaprikaatissa.
24. **Pikapommittajarykmentti.** 15. Pikapommittajaprikaatissa.
31. **Pikapommittajarykmentti.** 16. Lentoprikaatissa.
33. **Pikapommittajarykmentti.** 14. Armeijassa (jo 5.2.1940).
35. **Pikapommittajarykmentti/Kevyt pommittajarykmentti.** Erityisilmaryhmässä. Oli Leningradin sp:n Siverskajassa (28.10.1939).
39. **Kevyt pommittajarykmentti.** 13. Pikapommittajaprikaatissa.
41. **Pikapommittajarykmentti.** 10. Pikapommittajaprikaatissa.
42. **Kaukopommittajarykmentti.** 27. Kaukopommittajaprikaatissa.
43. **Kevyt pommittajarykmentti.** 1. Kevyessä pommittajaprikaatissa. Tullut Vitebskistä, oli jo 28.2.1940.
44. **Pikapommittajarykmentti.** 55. Pikapommittajaprikaatissa.
45. **Pikapommittajarykmentti.** Siirretty Moskovan sp:stä Leningradin sp:n Hatshinaan.
48. **Pikapommittajarykmentti.** 13. Pikapommittajaprikaatissa /8. Armeijassa/ ja 18. Pikapommittajaprikaatissa.
50. **Pikapommittajarykmentti.** 18. Pikapommittajaprikaatissa.
52. **Pikapommittajarykmentti.** Luoteisrintamassa.
53. **Kaukopommittajarykmentti.** Erityisilmaryhmässä.
54. **Pikapommittajarykmentti.** 16. Lentoprikaatissa.
57. **Pikapommittajarykmentti.** 8. Pommittajaprikaatissa Itämeren laivastossa.
58. **Pikapommittajarykmentti.** 55. Pikapommittajaprikaatissa.
60. **Pikapommittajarykmentti.** 68. Pikapommittajaprikaatissa. Lebetinistä.
63. **Pikapommittajarykmentti.** 4. Pikapommittajaprikaatissa.
72. **Sekalentorykmentti.** 8. Armeijassa.
73. **Pikapommittajarykmentti.** 10. Sekalentoprikaatissa Itämeren laivastossa.
80. **Lentorykmentti.** Syksyllä 1939 Leningradin sp:n Arkanigelissa. 9. Armeijassa (jo 20.1.1940), ilmeisesti sama kuin seuraava.
80. **Pikapommittajarykmentti.** 10. Pikapommittajaprikaatissa 9. Armeijassa.

85. Erityistehtävälentorykmentti. (26.12.-12.3.).

118. Meritiedustelurykmentti. Perustettu syyskuussa 1939.

Summary

THE SOVIET OPERATION PLANS FOR THE FINNISH THEATRE OF WAR IN 1939-1941

In his article the author examines the operation plans made by the Red Army and the Red Navy for the Finnish theatre of war previous to and during the first years of the World War II. He also surveys how these plans reflect Stalin's intentions.

The threat scenario of the Soviet Union remained quite stable throughout the late 1930s. In every scenario the enemy was Germany, Poland and Finland in the west, and Japan in the east. For example the operation plan of 1939 was based on the assumption that the Soviet Union will be attacked simultaneously by Germany and Poland with the Italian Navy probably involved in the west, and Japan in the east. The involvement of the Italian Navy had been taken into account at least from autumn 1938 onward.

In regard to Finland, an important phase of planning is in connection with summer 1939. This is told unanimously by A. Vasilievsky as well as K. A. Meretskov in their memoirs. The Supreme Council of War didn't endorse the plan made by the Chief of Staff B. M. Shaposhnikov, but ordered the Commander of Leningrad Military District, Mr. Meretskov to draft a new version of the plan instead. This plan was adopted in July 1939. According to the sources available, no major changes were made to it before October 1939 although the Molotov-Ribbentrop pact had changed the general political settings. However, those political changes didn't have, by no means, much impact on the operation possibilities in the Finnish theatre of war.

At the beginning of the World War II, the idea of attacking the rear of the Finnish main forces from the east, was given somewhat more strength. In the plan "In Order to Defeat the Finnish Army and Navy", signed by the Council of War of Leningrad Military District on October 29th, the mission was to defeat the Finnish defence: "after receiving the operation

order, our troops penetrate from all directions simultaneously into the Finnish territory the objective being to isolate the grouping of the enemy and, in cooperation with the Airforce, to give it the decisive blow which leads to the defeat of the Finnish Army”.

In the Karelian Isthmus this meant the capture of Hiitola, Imatra and Viipuri. Thereafter, in cooperation with the 8th Soviet Army attacking north of Lake Ladoga, the aim was to develop an operation in order to advance to Lahti, Hyvinkää, Helsinki, Mikkeli and Kuopio. The task of the 9th Soviet Army advancing still further north was to attack Kajaani, to continue to Kemijärvi-Kontiomäki-line and to capture Oulu. In Murmansk the task of the 14th Soviet Army was to capture Petsamo, to prevent possible delivery of personnel and weaponry from Norway as well as to repuls amphibious attacks on the coast of Murmansk.

The Red Army was prepared for quick breakthrough and was presupposed to wage unhesitant and flexible blitzkrieg, but after the sudden crossing of the border, the attack came to an almost complete standstill. From the very beginning of the war, the High Command of the Red Army took Leningrad Military District under its guardianship. K. V. Voroshilov, the People's Commissar of War, soon became suspicious of Meretskov having lost the general conception and being unwilling to ponder upon solutions of another type.

Thus, the Headquarters of the Northwestern Front was established at Leningrad at the beginning (7th) of January. The troops fighting in the Karelian Isthmus were subordinated to the new headquarters, and new plans were made. In February and March the Red Army was then able to push forward in the direction of the main railroad up to the gates of Viipuri by using greater force and more concentrated efforts. The aim has probably been to proceed afterwards to Helsinki as the original plan presupposed. However, the operation had to be cut off because of the conclusion of peace.

In the early years of the World War II, the borders of the Soviet Union were gliding westwards, which changed the military situation decisively. Thus from autumn 1939 onward, the general strategic plan had to be revised all the while because of the continuously changing situation. Even in the Baltic basin, the strategic circumstances had completely changed. It is worth of noticing that Finland was again regarded as a potential enemy in the war to come.

The fundamental idea of the operation plan of Leningrad Military District was to prevent the enemy from advancing

upon the Soviet territory, to gain time for regrouping the troops for counter attack and to carry the war into the enemy's territory in two weeks time. In the Finnish theatre of war, the bulk of the Red Army troops were deployed at the Karelian Isthmus – not least for the sake of Leningrad's security. Other directions of interest were Salla, where a railway crossing the border was built on the demand of the Soviet Union, as well as the Aaland Islands and Hanko in the northern parts of the Baltic Sea. In summer and autumn 1940, particular attack plans were drafted to be used in all these directions.

The Finnish Continuation War broke out in connection with the German Operation Barbarossa. According to the operation plan, the centres of gravity of the Red Army groupings were established around Viipuri, where a mechanized army corps was deployed, and in Kantalahti. However, the intensity of the German invasion soon engaged the resources of Leningrad Military District to its southwestern outskirts. This meant that the intention of the Red Army, to execute certain limited offensives also in the Finnish theatre of war in a situation like this, didn't ever materialize.

Pentti Aalto

SOTASYYLLISYYSLAKI JA MINISTERI RAMSAYN MATKA BERLIINIIN

Niin sanotun sotasyyllisyysoikeudenkäynnin vuosina 1945–46 syytekirjelmän 5. kohta kuului: ”Hallitus tiedotti USA:n 20.3.1943 tekemän rauhanalotteen Saksalle, mikä aiheutti, että se ei johtanut tulokseen.” Ulkoministeri Ramsayn Berliinin matkaa on sitten jatkuvasti eri yhteyksissä julkisesti ihmetelty, jopa paheksuttu. Jo Kustaa Viikuna muistelmateoksessaan *Sanan valvontaa* (Keuruu 1962, s. 78) sanoo: ”Linkomiehen hallitus oli astunut toimeen, Ramsay oli lentäen käynyt von Ribbentropin luona, Amerikan rauhanaloite oli hallituksen ponnisteluista huolimatta ajautunut karille. Tarkastusjaoston johdolle jäi silloin sellainen käsitys, että vasta ministeri Ramsay’n liian rehti lento von Ribbentropin luo teki johtavat saksalaiset ensimmäisen kerran todella epäluuloisiksi Suomen aikeista . . .” Käyntiä ihmeteltiin myös television jatkosotaa koskevassa ohjelmassa, samoin kuin Saksan sodan aikaisen Helsingin sanomalehtiasiamiehen Hans Metzgerin haastattelussa.

Siitä, miksi hän ”paljasti” Yhdysvaltain välitystarjouksen saksalaisille, Ramsay antoi selvityksen jo sotasyyllisyysoikeudenkäynnissä. Tämä on julkaistu H.J. Procopén teoksessa *Fällande dom som friar* (Stockholm 1946, s. 201):

”Det var emmellertid skäl att icke förtiga detsamma, så länge man ännu önskade sträva till en uppgörelse med Tyskland i godo. Med en till visshet gränsande sannolikhet hade anbudet från Washington förr eller senare kommit till den tyska utrikesledningens kännedom – försåvitt detta icke redan skett – och skulle det överhuvudtaget finnas en chans att begagna sig av U.S.A:s tjänster, så var det i förhållande till Tyskland bättre att förekomma än att låta sig förekommas.”

Koska näyttää siltä, että kirjoittaja Päämajan Viestitiedustelutoimistossa palvelleena on viimeisiä elossa olevia, joka tuntee tapauksen taustan, on syytä selvittää, mitä Ramsay tarkoitti vihjauksellaan.

Yhdysvaltain rauhanaloite ja sen aiheuttamat toimenpiteet

Yhdysvaltain ulkoministeriö lähetti maaliskuun 19. päivänä vuonna 1943 Helsingin lähetystölleen ohjeet ”välitystarjouksesta” sähköinä numero 43. Se oli jokaisen siepattavissa ja avattavissa, jolla oli tähän tarpeelliset valmiudet. Ulkoministeri Ramsay sai Päämajan Tied. 2:lta (Viestitiedustelutoimistolta) kyseisen sanoman tulkittuna heti, kun Yhdysvaltain asiainhoitaja 20.3. oli jättänyt apumuistionsa. Sanoman sisältöön katsoen Tied. 2 liitti mukaan huomautuksen siitä, että sanoman oli tiettävästi avannut myös Saksan radiotiedustelu.

Saksassa oli tällä alalla huomattava keskenään kilpailevien elinten päällekkäisyys: sotilaallisen OKW:n alaisen Chi 3:n, jonka kanssa Tied. 2 oli aineiston ja kokemusten vaihdossa, lisäksi ulkoministeriöllä, toisin sanoen Ribbentropilla, oli oma elin, Himmlerillä, toisin sanoen Sicherheitsdienstillä, oli oman sa, ja Göringin alaisilla ilmavoimilla oli oma ”Forschungsamt”.

Suomen ulkoministeriö ilmeisesti päätteli, ettei ollut mitään mahdollisuutta hoitaa asiaa saksalaisilta salassa ja että tämän yrittäminen saattaisi aiheuttaa Saksan puolelta ennalta-arvaamattomia reaktioita. Siksi oli noudatettava Rytin ja Kivimäen jo vuonna 1941 sopimaa menettelyä: ”Meidän tulee: 1. esiintyä keskusteluissa saksalaisten virallisten piirien kanssa rehellisesti ja avoimesti esittäen niille käsityksemme ja pyrkimyksemme.” (*Risto Rytin puolustus*, Helsinki 1989, s. 64).

Procopén edellä mainitun teoksen (s. 151) mukaan Rytin sanoi oikeudessa 11.1.1946 tästä Ramsayn matkasta:

”Herr justitiekanslerns påstående, att hänvändningen till Tyskland var ägnad att bringa saken i sådant läge, att det åsyftade resultatet icke kunde uppnås, är ogrundat. Likaså foglost är anklagelseskraftens påstående, att förbindelserna med Amerika skulle hava avbrutits de facto på grund av; att dess konfidentiella erbjudande bragtes till Tysklands kännedom. Tvärtom är det . . . ur säker källa bekant, att Förenta Staternas regering den 27.3.1943, alltså efter utrikesministerns besök i Berlin, sände Förenta Staternas ambassadör i Moskva, amiral Standley, instruktioner, vilka berörde de avsedda finsk-ryska underhandlingarna och vilka avsågo att befrämja saken.”

Kyseessä oli siepattu ja avattu sanoma (No. 174), jossa suur-lähettiläs Standleyn käskettiin kertoa Molotoville Ramsayn ja Yhdysvaltain Helsingin asiainhoitajan Robert Mills McClintockin keskusteluista ja pyytää tältä ehdotuksia, mitä suomalaisille pitäisi kertoa neuvottelujen perusteista. Jostain syystä Standleyn lähettämä vastaus ei näytä joutuneen suomalaisten ”haaviin”. Ryti toteaaakin puolustuspuheessaan (s. 100), että kun McClintock antoi vastauksen Suomen tiedusteluun Neuvostoliiton ehdoista ja Suomelle annettavista takuista, vastaus sisälsi vain ilmoituksen, ettei Yhdysvallat voinut antaa pyydettyjä tietoja eikä sen tarkoituksena ole ollutkaan muuta kuin toimia välimiehenä, jotta Suomi ja Neuvostoliitto pääsisivät kosketukseen toistensa kanssa. Suomen hallitus oli myös tiedustellut, takaisiko Yhdysvallat Suomen itsenäisyyden siinä tapauksessa, että neuvottelut johtaisivat rauhansopimukseen: myös tähän saatiin täysin torjuva vastaus.

Yhdysvalloissa sodan jälkeen julkaistut ja muut dokumentit valaisevat tilannetta niiltä kohdin, jotka aikanaan jäivät suomalaisille hämäräksi. Sähkeessään numero 215 maaliskuun 26. päivänä vuonna 1943 Standley oli kertonut Neuvostoliiton vaatimukset. Näihin eivät myöhemmät tiedustelut huhtikuun 2. ja 5. päivänä tuoneet mitään muutosta.

Foreign Relations of the USA (1943, Vol. III, s. 256) sisältää, paitsi eräitä Standleyn sähkeitä, myös Ray Athertonin viimeistään maaliskuun 29. päivänä laatiman muistion, josta käy

Presidentti Risto Ryti katselee kuvia sotatoimialueelta salonkivaunussaan matkalla Päämajaan. Kuva: Sotamuseo.

Mr. Risto Ryti, the President of Finland, in the presidential saloon carriage on his way to the General Headquarters, surveying photographs taken in the area of war operations.

ilmi, että amerikkalaisetkin pitivät mahdottomina suomalaisten hyväksyä Neuvostoliiton rauhanehtojen kahta kohtaa. Nämä olivat "1940 rauhan ja kaikkien siitä johtuvien seuraamusten palauttaminen voimaan" sekä "vähintään puolet Suomen Neuvostoliitolle tuottamista vahingoista on korvattava". "Suomalaiset epäilemättä katsoisivat, että ehdot on konstruoitu heidän kansallisen olemassaolonsa tuhoamiseksi ja pitäisivät parempana tuhoutua vastarintaa tehden kuin hyväksyä ne."

Ulkoministeri Hull sähköttikin 9.4.1943 Moskovaan (No. 210) ja totesi, ettei Yhdysvallat ole milloinkaan ajatellutkaan rauhanehtojen välittämistä Suomen hallitukselle, koska oli ilmeistä, että ne olisivat mahdottomat hyväksyä. Standley kertoi sähköessään (No. 290) huhtikuun 12. päivänä Washing-

toniin tapaamisestaan Molotovin kanssa:

"Keskustelun aikana en voinut olla tuntematta, että Molotov yritti saada minut myöntämään, että Hallitukseni katsoi Neuvostoliiton ehdot mahdolltomiksi suomalaisten hyväksyä, ja että tämä oli pääasiallinen syy meidän päätökseemme lopettaa asian ajaminen. Hän näytti olevan tietoinen siitä tosiasiasta, etten kyennyt olemaan vilpiton häntä kohtaan. Minun asemani oli siten mitä hankalin (most uncomfortable)".

Koska Yhdysvaltain lähetystä oli pidetty Suomessa lähinnä painostuskeinona Suomen hallitusta vastaan, Hull totesi sähköissään (No. 72) 23.4.1943, ettei se enää ollut tässä tarkoituksessa tarpeellinen ja määräsi sen poistumaan. Asiainhoitaja McClintock ja yksi salakirjoittaja jäivät kuitenkin Helsinkiin. Heidätkin määrättiin sitten poistumaan, mutta viime hetkellä ennen lähtöä määräys peruutettiin (No. 75, 26.4.). *Foreign Relations* -julkaisun mukaan (1943, Vol. III, s. 173) tähän oli syynä Neuvostoliiton suhteiden katkaisu Puolan Lontoon hallituksen kanssa.

McClintock kuitenkin pohti edelleen Suomen eristämistä Saksasta. Toukokuun 6. päivänä kuultuaan BBC:n uutisista, että suurlähettiläs Joseph E. Davies oli lähdössä Moskovaan, hän ehdotti Washingtonille (No. 643), että Davies yrittäisi saada Neuvostoliiton luopumaan Hangosta, koska se riittäisi saamaan suomalaiset taipumaan.

"Mikäli neuvottelut olisivat seurauksena, Saksa saattaisi miehittää Suomen. Tämä olisi meille vain eduksi, koska Saksa joutuisi jakamaan voimansa, ja sitä paitsi se synnyttäisi luottamuspuolan Saksan satelliittivaltioiden keskuudessa."

Washington vastasi (No. 81), että McClintockin ajatus oli hyvä, mutta katsoi, ettei silloisessa tilanteessa ollut mitään tehtävissä.

Toukokuun 11. päivänä McClintock kävi marsalkka Man-

nerheimin luona ja lausui keskustelun aikana ihmettelynsä (sanoma 664), että Ramsay oli mennyt kertomaan Yhdysvaltain välitystarjouksesta saksalaisille. Mannerheim vastasi, että saksalaisilla oli omatkin keinonsa saada tällaiset asiat tietoonsa. McClintock ymmärsi vihjeen tavallaan oikein ja vaihtoi salakirjoitusjärjestelmäänsä kesken päivän lähettäen se-
lostuksen keskustelustaan uudella järjestelmällä. Mannerheim soitti 13.5.1943 Tied. 2:een ja kysyi, mitä McClintock oli sähköittänyt heidän tapaamisestaan. Hänelle voitiin vain vastata, että tiedettiin, mikä sanoma sisälsi tuon kertomuksen, mutta että sitä ei toistaiseksi voitu lukea. Se saatiinkin auki vasta viikkojen kuluttua.

Presidentti Ryti tallensi hänelle toimitetut avatut diplomaattisähkeet arkistoonsa. Nykyisin ne ovat pääosin Valtionarkistossa. Puolustuspuheessaan (s. 49) hän sanoi esittävänsä näitä myös oikeudelle:

”Tehostaakseni toiselta puolen meidän huolestumistamme yleispoliittisen tilanteen kärjistyessä ja meidän toivoamme, että sodan leviäminen meidän osaamme maailmaa voitaisiin estää, sekä toiselta puolen valaistakseni meidän asemaamme näihin aikoihin sellaisena, miltä se täällä toimivan kokeneen ja terävänäköisen ulkomaalaisen silmillä katsottuna näytti, tulen jättämään Oikeudelle osia tämän huomioijan raporteista hallitukselleen, jotka meidän sotilasviranomaistemme sähkötiedustelujaoston toimesta joutuivat käsiini.”

Tammikuun 7. ja 8. päivänä vuonna 1946 sodanaikainen tiedusteluosaston päällikkö, eversti Yrjö Pöyhönen ja sodanaikainen Tiedustelu 2:n toimistoupseeri, maisteri Karl-Erik Henriksson, olivat syyttäjän, oikeuskansleri Tarjanteen luona saadakseen hänet vakuuttuneeksi aineiston aitoudesta. Henrikssonin kertoman mukaan Procopé oli ollut erittäin innostunut tästä aineistosta.

Kuten Procopé kertoo kirjassaan (s. 38), aineiston esittämistä oikeudessa ei sallittu. Kuitenkin kaikkien oikeudessa olisi pitänyt tietää, että everstit Paasonen ja Hallamaa olivat jo

Filosofian tohtori Henrik Ramsay toimi ulkoministerinä ajalla 5.3.1943–8.8.1944. Sotasyylisyysoikeus langetti hänelle 2 1/2 vuoden vankeustuomion. Kuva: Sotamuseo.

Mr. Henrik Ramsay, Ph.D., acted as Foreign Minister from 5 March 1943 to 8 August 1944. A special court, established to handle only the "Guilty of War"-case, convicted him for 30 months in prison.

syksyllä 1944 myyneet salaisuuden amerikkalaisille Tukholmassa. Presidentti Ryti kertoo puolustuspuheessaan (s. 99), että 20.3.1943 saadun apumuistion jälkeen pidettiin hallituksen ulkoasiainvaliokunnan kokous, jossa myös ylipäällikkö oli läsnä:

Koska pidettiin todennäköisenä, että Saksa vastustaisi asiaan ryhtymistä, ja Suomen ja Saksan välit saattaisivat rikkoutua ja silloin olisimme täydellisesti Neuvostoliiton armoilla ilman, että kukaan voisi tehokkaasti tukea meitä sitä vastaan, pyydettiin Yhdysvaltain asiainhoitajalta tietoja, millä pohjalla keskusteluja käytäisiin. Tämän jälkeen ulkoministeri matkusti Saksaan ilmoittaakseen asiasta ja koettaakseen järjestää asian niin, että jos rauhaan pääsemme, saksalaisten poistuminen Suomesta tapahtuisi sovinnossa.”

Muistelmissaan (kansanpainos s. 330) marsalkka Mannerheim kertoo:

” . . . mutta kulttuani päätöksestä tein ministeri Ramsaylle tiettäväksi, etten pitänyt Wilhelmstrassella käyntiä suotavana ja että käsitykseni mukaan meillä ei olisi mitään sitä kautta saavutettavissa. Päinvastoin oli pelättävissä, että käynti teki tyhjäksi mahdollisuuden päästä päämäärään Amerikan tuen turvin.”

Ruotsinkielinen alkuteksti sisältää (Minnen II, s. 364) pari lausetta enemmän:

”Den som känner minister Ramsays ridderliga natur förstår, att han ansåg sig kunna förutsätta samma egenskap hos sin tyska kollega von Ribbentrop. Huru det beslutade tillvägagångssättet än må bedömas, kan det emellertid icke råda något tvivel om att den tyska underrättelse-tjänsten i vilket fall som helst snart skulle ha varit underkunnig om våra försök att uppnå fred”.

Matka ei kuitenkaan johtunut pelkästään Ramsayn luonteesta, vaan ennen kaikkea siitä, että saksalaiset tiesivät Yhdysvaltain tarjouksesta jo samanaikaisesti suomalaisten kanssa. Tämän Mannerheimkin tuntuu oikeastaan myöntävän. Silloinen pääministeri, professori Linkomies lausuukin kirjoituksessaan ”Henrik Ramsay som utrikesminister” (*Henrik Ramsay - Minneskrift - Muistojulkaisu*, Helsingfors 1958, s. 25):

Denna marskalkens framställning grundar sig på en ödesdiger minnesvilla. I själva verket var han närvarande vid det sammanträde där beslutet fattades och understödde därvid kraftigt Ramsays resplan. Dessutom avvisade han beslutsamt de dubier statsministern och minister Reinikka framförde om resans ändamålsenlighet. De sistnämnda var av den åsikten, att det amerikanska förslaget under rådande omständigheter ändå inte vid denna tidpunkt hade kunnat leda till resultat, varför det var alldeles onödigt att väcka Tysklands misstankar med hänvändelser av denna art.”

Toisin sanoen kaikki kolme, jotka saivat Tied. 2:lta diplomaatitisanomia eli presidentti Ryti, ulkoministeri Ramsay ja ylipäällikkö Mannerheim, olivat yhtä mieltä Ramsayn matkasta,

kun taas Linkomies ja Reinikka, jotka eivät edellisen kertoman mukaan koskaan nähneet sanomia, vastustivat matkaa.

Suomalaisten diplomaattisanomien avaaminen

Procopén teoksessa mainitaan (s. 223) edelleen, että ministeri Kivimäki oli oikeudessa huolissaan siitä, että Berliinin lähetystössä oli vuoto, koska saksalaiset näyttivät aina pysyvän selvillä siitä, mitä oli tekeillä. Vuotojahan esiintyi kaikkialla, Valtioneuvostossakin ja eduskunnan ulkoasiainvaliokunnassa, mutta lähetystöjen kohdalla on ensimmäisenä mielessä salakirjoitusten komprometointi. Tied. 2 oli selvillä siitä, että saksalaisten vastaavissa elimissä oli suomenkielen taitoisia henkilöitä. Tämä tuntui aikaa myöten aina huolestuttavammalta. Huolestuminen levisi yhä korkeampiin portaisiin, ja lopulta vuonna 1943 Tied. 2:sta siirrettiin Ulkoministeriöön salakirjoituksista vastaavaksi henkilöksi toimistos sihteeri Lauri Havinki. Kuitenkin vasta viime vuosina on alkanut paljastua suomalaisten salasähkeitten yleinen lukeminen maailmalla.

1930-luvun suuria sensaatioita poliittisesti oli Englannin kuninkaan Edward VIII:n ihastuminen amerikkalaiseen rouva Simpsoniin, luopuminen kruunusta ja avioliitto. Koko maailman poliitikot pyrkivät seuraamaan tilannetta mahdollisimman tarkoin. Koska Suomen Lontoon lähettilään, Georg Gripenbergin amerikkalaissyntyinen puoliso oli rouva Simpsonin ystävä, kaikki ilmeisesti katsoivat, että Suomen lähetystön sähkösanomissa oli tarkimmat tiedot asian kehityksestä. Siten esimerkiksi Italian ulkoministeri Cianon arkisto Italian valtionarkistossa sisältää näitä (Irving, *Churchill's War*, Australia 1987, s. 598, n. 7). Näyttää edelleen siltä, että Hitler sai lopullisen sysäyksen Tanskan ja Norjan miehitykseen Suomen Pariisin lähettilään Harri Holman 11. päivänä maaliskuuta 1940 lähettämästä sähkeestä, jonka hän vielä varmisti puhelimitse. Sekä sähke että puhelu kulkivat Saksan läpi ja olivat

siten ilman muuta saksalaisten ”kaapattavissa”. Jos otaksumme Suomen ulkoasiainhallinnon niin edistyneeksi, että lähetystön puhelimissa oli ”scrambler”, niin tiedämme myös, että Saksan telehallinnolla oli keväällä 1940 Berliinissä laboratorio, joka poisti ”scramblerin” vaikutuksen. Wilhelm Carlgrenin (*Svensk underrättelsetjänst 1939–1945*, Helsingborg 1985, s. 157) mukaan ruotsalaiset seurasivat sodan aikana säännöllisesti Suomen Tukholman lähetystön puhelinliikennettä.

Saksalainen *Der Spiegel* kertoo numerossa 36/1979 (s. 62) Ilmavoimien esikunnan Forschungsamtista, jolla oli yksinointeisuus Saksan puhelinten kuunteluun ja (s. 66) mainitsee sen ”huhtikuussa 1940” siepanneen Suomen Pariisiin lähettilään selostuksen, joka paljasti brittien valmistelevan Norjan miehitystä. Jos tässä on perää, ajan täytyisi olla maaliskuu ja ranskalaisten olleen mukana? *Spiegelin* kertomuksessa on vielä sellainenkin epämääräinen yksityiskohta, että Hitlerin mainitaan vuoden 1940 alusta lakanneen lukemasta Forschungsamtin ilmoituksia, koska hän ei luottanut niihin: ne olivat aivan liian usein kertoneet sellaista, mikä oli Hitlerin mielestä virheellistä.

Irvingin mukaan Hitlerin ja Ribbentropin välinen yhdysmies Walther Hewel kertoo Hitlerin sanoneen, että jos Churchill ja Reynaud olisivat pitäneet pienempää suuta, hän ei olisi ehkä sotkeutunut Norjaan ollenkaan. Norjan miehitysajan muuseossa on alkuperäiskappale Hitlerin käskystä Norjan operaation tutkimiseksi. Se on päivätty lokakuussa 1939: itse asiassa jo ensimmäisen maailmansodan aikana Saksan amiraliteetti oli halunnut Norjan miehitystä.

Sikäli kuin Carlgrenin kertomukseen voi luottaa (s. 156) ruotsalaiset olivat lukeneet suomalaisia sanomia Helsingin ja Washingtonin, Ankaran, Rooman, Berliinin ja Tukholman välillä vuoteen 1943 asti. Kaikki joutuivat myös Neuvostoliiton tietoon, koska ruotsalainen kuriiri, joka kuljetti luetut sanomat Puolustuseseikuntaan, oli Neuvostoliiton palveluksessa ja valokuvasi kaiken sikäläisille toimeksiantajilleen. Jos lukeminen loppui vuonna 1943, se voisi olla seurausta Havingin

toiminnasta. Mutta toisaalta kaiken sen, mitä ruotsalaiset osasivat lukea, osasivat muutkin. Pahinta oli lanka- ja kaapeliyh-teyksillä kulkevien Rooman ja Berliinin sanomien joutuminen neuvostoliittolaisten tietoon, jotka eivät ehkä olisi voineet niitä muuten siepata.

Näyttää siis olevan syytä epäillä, että jollei Yhdysvaltain välitystarjous olisi paljastunut saksalaisille heti ensimmäises-tä Washingtonin sanomasta, se olisi tullut heidän tietoonsa suomalaisten sanomista. "Sotasyylisyysoikeuden" syytekir-jelmän 5. kohta oli siis täysin asiaton.

Summary

THE BILL OF INDICTMENT AND THE VISIT OF FOREIGN MINISTER RAMSAY TO BERLIN

Based on the Interim Peace Agreement of 1944 and demanded by the Allies, a retroactive law was enacted on the 12th of September 1945 concerning the punishment of those regarded as "Guilty of War". By virtue of the law, Mr. Henrik Ramsay (1886-1951) who had acted as the Foreign Minister of Finland in 1943-1944, was sentenced to 30 months' imprisonment on the 21st of February 1946. The fifth paragraph of the Bill of Indictment read: "The Government [of Finland] notified Germany of the peace initiative made by the U.S.A. on the 20th of March 1943, because of which the initiative didn't have any positive consequences."

The Finnish electronic intelligence had deciphered the wire N:o 43/19.3.1943 of the Secretary of State of the U.S.A. to the Embassy in Helsinki, in which the offer for peace mediation had been made. The Finns also knew that the Germans were reading the same "strip-cipher" of the U.S.A. This state of affairs was reported to the receivers of the deciphered message: President Ryti, Foreign Minister Ramsay and Commander-in-Chief Mannerheim as well. Thus, all those informed knew that it was certainly impossible to hide the issue from the Germans, and in the meeting of the Government Foreign Affairs Committee all three unanimously agreed on

Foreign Minister Ramsay's journey to Berlin.

On May 11, the U.S.A. Charge d'Affaires Mr. Robert Mills McClintoc met the Finnish Commander-in-Chief and was ashtonished that their offer had been reported to the Germans. Mannerheim's response was that the Germans also had means of their own in getting hold of the affair. Mr. McClintoc changed the strips of Helsinki on the very day he was reporting about the meeting. That conversation was not readable until these new strips had been discovered in a message between Teheran and Washington.

Already during the war, some indications had been acquiered that the Germans were reading even Finnish diplomatic messages.

According to the achievements of the Finnish electronic intelligence, the fifth paragraph of the "Guilty of War"-law was completely groundless.

SOTAKORKEAKOULUN TUTKIMUSKENTÄLTÄ

Vuonna 1989 ja kaksi vuotta myöhemmin 1991 laadittiin Sotakorkeakoulun yleisillä opintosuunnilla yhteensä 112 diplomityötä, joista yhdentoista aihe oli sotahistoriallinen. Enemmistö laadituista sotahistoriallisista töistä käsittelee edelleen viime sotiemme aikaa, mutta mukana on myös eräitä yleistäkin mielenkiintoa herättäviä rauhan ajan puolustusvoimien historiaan liittyviä tutkimuksia.

Viime sotiemme liittyvät aiheet käsittelevät yleensä eräitä erikoisaloja. Varsinaista operatiivista analyysiä edustaa parhaimmillaan Keijo Suomen diplomityö "IV armeijakunnan huollon järjestelyt kesällä 1944 taisteltaessa VKT-asemassa". Tämä työ arvioitiin vuonna 1991 erääksi korkeatasoisimmista kursseilla valmistuneista diplomitöistä.

Työssä käsitellään armeijakunnan huollon toimintaa ja niitä järjestelyjä, joita huollon johtosuhteisiin ja toimintaan oli tehtävä, jotta painopistesuunnassa toiminut armeijakunta kykeni torjumaan neuvostoliittolaisten suurhyökkäyksen Talin-Ihantalan suurtaistelussa. Suominen on työssään ollut todella tunnollinen ja hänen tekemänsä johtopäätelmät ovat huomion arvoisia vielä tänäkin päivänä.

Toinen sodan aikaa käsittelevä mielenkiintoinen tutkimus on Reima Helmisen diplomityö "Suomalaisten jääminen sotavangiksi Suomen sotien 1939–1945 aikana". Työssä selvitetään, missä tilanteissa ja mistä syystä suomalaisia jäi sotavangiksi. Helmisen tutkimuksen mukaan eräs merkittävimmistä piirteistä on, että sotavangiksi jäänyt oli poikkeuksellisen usein haavoittunut. Tästä syystä on ainakin osittain ymmärrettävissä vankien suuri kuolleisuus. Työhön liittyy mahdollisimman täydellinen luettelo suomalaisista sotavangeista.

Antti Myyryläisen laatima diplomityö "Valmiuden kohottaminen ja liikekannallepano Suomessa vuosina 1938–1939" kä-

sittelee lainsäädäntöä ja suunnitelmia, jotka olivat voimassa II maailmansodan aattona, kun maassamme ryhdyttiin kohottamaan sotilaallista valmiutta. Loppupäätelmänään Myyryläinen toteaa, kuten moni muukin tutkija omalta alaltaan, että Suomi oli tässäkin asiassa valmistautunut suhteellisen hyvin mahdolliseen sotaan.

Rauhan ajan puolustusvoimien tutkimusta parhaimmillaan on Keijo Simolan diplomityö "Kanta-aliupseerikoulutuksen järjestelyt ja opetuksen sisältö Suomessa vuosina 1918–1974". Laadittu diplomityö on tavallaan perustutkimusta, sillä alalta ei aikaisemmin ole julkaistu kuin joitakin kanta-aliupseerikurssien historiikkeja. Tutkimus pitää sisällään sekä puolustusvoimien että rajavartiolaitoksen kanta-aliupseereiden koulutusjärjestelmän.

Oma mielenkiintonsa operatiivisessa mielessä on myös Markku Riittisen diplomityössä "Taistelutehtävien määrääminen divisioonille ja niiden alayksiköille viivytyks- ja torjuntavaiheessa Itä-Karjalassa kesällä 1944". Työssä on tutkittu nimenomaan sitä, millä tavalla annettuihin tehtäviin vaikutti kesän -44 taistelukokemukset.

Muita Suomen sotia käsitteleviä diplomitöitä ovat Tapio Majjalan "Sotiemme aikainen rannikkopuolustuksen johtamisjärjestelmä" ja Timo Ecksteinin "Merivartiolaitoksen asema ja toiminta syksystä 1939 vuoden 1944 loppuun". Molemmat tutkijat ovat onnistuneet erinomaisesti ja molemmat työt antavat varmasti uutta tietoa rannikkoihimme liittyvästä sotahistoriasta kiinnostuneille.

Sotakorkeakoulussa vuosina 1989–1991 opiskellut ruotsinmaalainen majuri Harry Ollinen laati kurssin aikana diplomityön "Sveriges stöd till finska försvaret från Moskvafreden till fortsättningskrigetets slut". Ollinen on käyttänyt työssään lähinnä ruotsalaista arkistomateriaalia. Tämä antaa huomattavan määrän lisätietoa suomalaiselle lukijalle myös siitä prosessista, joka Ruotsissa johti joko myönteiseen tai kielteiseen päätökseen tuen antamisesta Suomelle. Otsikkokin kertoo, että työ on laadittu ruotsinkielellä.

Uutuutena puolustusvoimien tutkimusrintamalta on miellyttävää kertoa, että vuodesta 1991 lähtien Sotakorkeakoulu – vuoden 1993 alusta lähtien Maanpuolustuskorkeakoulu – julkaisee omassa Tutkimusselesteita-sarjassaan sekä edustavimpia diplomitoita ja muita korkeakoulussa valmistuneita tutkimusraportteja että kurssittaisia tiivistelmiä kaikista laadituista diplomitoista. Seuraava tallainen tiivistelmäkirjanen ilmestyy syksyllä 1993. Näitä tutkimusselesteita on lainattavissa mm. Sotatieteen keskuskirjastosta (1.1.1993 alkaen Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto).

**SOTAHISTORIALLINEN SEURA r.y. -
KRIGSHISTORISKA SAMFUNDET r.f.**

VUODEN 1991 TOIMINNASTA

Hallinto

Sotahistoriallisen Seuran vuosikokous pidettiin Helsingissä Katajanokan Kasinolla 26. helmikuuta 1991. Kokouksen puheenjohtajana toimi kenraaliluutnantti Reino Arimo ja sihteerinä Mika Smedberg. Pöytäkirjan tarkastivat toimistosihteeri Pirjo Pesonen ja diplomi-insinööri Matti Hongisto.

Vuosikokouksessa suoritettussa vaalissa Seuran hallitus sai seuraavan kokoonpanon: Puheenjohtaja, everstiluutnantti Antti Juutilainen, everstiluutnantti Sampo Ahto, apulaisprofessori Ohto Manninen (varapuheenjohtaja), valtiotieteen maisteri Markku Palokangas, toiminnanjohtaja Pentti Parvio, majuri Heikki Pohjanpää, varatuomari Heikki Pohjolainen, valtiotieteen tohtori Martti Turtola ja kommodori Erik Wihtol; varajäseninä filosofian lisensiaatti Eero Elfvingren, eversti Pekka Kurenmaa ja ekonomi Hannu Taunula.

Vuosikokouksen valitsemina tilintarkastajina ovat toimineet ekonomi Seppo Okko HTM ja toimistopäällikkö Leo Saulamo; varalla kamarineuvos R.W. Palmroth ja kapteeni Jarl Engström.

Rahastonhoitajana on toiminut ekonomi Hannu Taunula ja sihteerinä humanististen tieteiden kandidaatti Mika Smedberg.

Vuosikokous päätti hallituksen esityksestä pitää ennallaan jäsenmaksut: vuosijäsenmaksu 70 mk, ainaisjäsenmaksu 700 mk ja lahjoittajajäsenmaksu 1 400 mk.

Kevätretken osanottajia Kannaksella toukokuussa 1991. Kuva: Antti Juutilainen.

Participants of the spring excursion, arranged by the Society for Military History, getting familiar with the battlefields of the Winter War at the Karelian Isthmus in May 1992.

Jäsenistö

Vuoden lopussa Seurassa oli jäseniä 447, joista kunniajäseniä 2, lahjoittajajäseniä 1 ja ainaisjäseniä 24 sekä kirjeenvaihtajajäseniä 4. Toimintavuoden aikana Seuraan liittyi 30 uutta jäsentä. Ajasta ikuisuuteen siirtyi yhdeksän Seuran jäsentä: insinööri Tauno Pero, professori Toivo Paloposki, ekonomi Valter Hämeen-Aalto, insinööri Toimi Virpi, kenraaliluutnantti Reino Arimo, majuri Rainer Grönholm, eversti Lauri Harvila, sosiaalihoitaja Erkki Palolampi ja herra Vladimir Budiansky.

Jäsentilaisuudet ja retket

Vuosikokouksen sääntömääräisten asioiden käsittelyn jälkeen everstiluutnantti Markku Iskanius piti esitelmän aiheesta "Afganistan tänään". Kokouksessa oli läsnä 58 jäsentä.

Syyskokous pidettiin 25. lokakuuta Katajanokan Kasinolla. Kokouksessa Seuran puheenjohtaja tarkasteli toukokuussa Kannakselle tehdyn sotahistoriallisen retken satoa. Keskustelun jälkeen everstiluutnantti Anssi Vuorenmaa piti esitelmän aiheesta "Suomen armeijan suorituskyvyn kehittyminen ennen hyökkäyksen alkua 1941". Kokoukseen osallistui 52 jäsentä.

Joulunaluskokous pidettiin 11. joulukuuta; paikkana jälleen Katajanokan Kasino. Kokouksessa Seuran kunniajäsen, eversti Keijo Mikola esitti omakohtaisia muistoja korkeista esikunnista sotien aatosta valvontakomission tuloon. Tilaisuuteen osallistui 47 kuulijaa.

Sotahistoriallisen Seuran kesäretki suunnattiin Seuran puheenjohtajan johdolla Karjalan kannaksen taistelupaikoille 23.-26.5.1991. Matkan ennakkojärjestelyt hoiti Ystävyysmatkat Oy; matkan teknillisenä johtajana oli Seuramme jäsen kapteeni Antti Väisänen, jonka luomaan Rajamuseoon tutustuttiin Imatralla ennen siirtymistä Kannakselle. Retken pääkohteena oli Itä-Kannas, jossa Vuosalmen ja Taipaleen taistelukenttien lisäksi käytiin Käkisalmissa. Retkelle osallistuneet 39 Seuran jäsentä majoituivat Petäjärvellä. Paluumatkalla käytiin Siiranmäessä ja Kuuterselässä.

Toimintavuoden aikana Seuran hallitus kokoontui viisi kertaa. Puheenjohtaja on toiminut Seuran edustajana Maanpuolustuslehden Kustannus Oy:n hallituksessa ja varapuheenjohtaja vuosikokouksessa. Seuran edustajana Tieteellisten seuran valtuuskunnan vuosikokouksessa on toiminut FL Eero Elfvingren.

Kevätretken tutustumiskohteisiin kuului myös Käkisalmen vanha linna. Kuva: Antti Juutilainen.

The Old Käkisalmen Castel was one place of interest during the spring excursion. The castel is situated on the former Finnish territory, forced to be ceded to the Soviet Union in the Peace of Moscow in 1940.

Julkaisutoiminta

Sotahistoriallisen Aikakauskirjan toimituskuntaan ovat kuuluneet eversti Matti Lappalainen (puheenjohtaja), apulaisprofessori Ohto Manninen, humanististen tieteiden kandidaatti Juhani Halvari, valtiotieteen maisteri Markku Palokangas, filosofian kandidaatti Pekka Peltonen ja valtiotieteen maisteri Aila Helenius. Aikakauskirja 10:n ilmestyminen siirtyi seuraavan vuoden puolelle.

**SOTAHISTORIALLINEN SEURA r.y. -
KRIGSHISTORISKA SAMFUNDET r.f.**

Seuraan kuuluu henkilöitä ja oikeuskelpoisia yhteisöjä, joita kiinnostaa Suomen sotahistoriallisten muistojen tallentaminen ja vaaliminen. Edelleen seura toimii kaikkien ase- ja varushistorian harrastajien ja tutkijain yhdyselimenä. Seuran lähimpänä päämääränä on aatteellisesti ja taloudellisesti tukea sotahistoriallista tutkimustyötä ja asianharrastusta. Tätä työtä seura suorittaa järjestämällä näyttelyitä, esitelmiä, elokuvaesityksiä ja muunlaisia valistustilaisuuksia sekä harjoittamalla julkaisutoimintaa.

Seuran puheenjohtajana toimii valtiotieteen tohtori Martti Turtola, varapuheenjohtajana eversti Pekka Kurenmaa, sihteerinä humanististen tieteiden kandidaatti Mika Smedberg (puh. Helsinki 1616 389) ja rahastonhoitajana ekonomi Hannu Taunula (puh. Helsinki 69394 278). Seuran postiosoite on PL 266, 00171 Helsinki.

Seuran lahjoittajajäsenmaksu on 1 400 markkaa, ainaisjäsenmaksu 700 markkaa ja vuosijäsenmaksu 70 markkaa. Vuosikirja sisältyy jäsenmaksuun.

ISSN 0357-816x